

Gheorghe Netejoru

ZECE ANI ÎN LAGĂRELE SOVIETICE

-însemnări pentru o generație-

EDIȚIA a II-a

**ZECE ANI ÎN
LAGĂRELE SOVIETICE**

GHEORGHE I. NETEJORU

**ZECE ANI ÎN
LAGĂRELE SOVIETICE**

Însemnări pentru posteritate

Editura Militară, București, 2001

*Autorul aduce mulțumiri
Consiliului local al municipiului Giurgiu,
precum și primarului municipiului Giurgiu,
domnul inginer Lucian Iliescu,
fără sprijinul cărora această carte
n-ar fi văzut lumina tiparului.*

Redactor: Dan Șirăianu
Tehnoredactor: Sorin Angheloiu
Tiparul executat la Tipografia FED sub comanda nr.

ISBN 973-32-0593-1

În loc de notă asupra ediției

După o viață zbuciumată, în care a cunoscut ca puțini alții teroarea comunistă apoi a fost nevoit să aștepte încă 43 de ani pentru a putea spune adevărul în primul său volum memorialistic, domnul Gheorghe Netejoru a simțit că este încă dator față de posteritate. Acesta este motivul pentru care s-a născut ediția a doua a volumului „Zece ani în lagărele comuniste”.

Cititorul care a avut în față primul volum a putut observa că, dincolo de mărturia în fața istoriei, legată de evenimentele petrecute după retragerea trupelor române de pe frontul din Moldova și trecerea lor în URSS, lucrarea inițială depășește cadrul unei simple narațiuni dramatice, fiind valoroasă, printre altele, prin ineditul cursului întâmplărilor. Pentru a exemplifica, pe scurt, citez din prefața primei ediții: *„Volumul de față este povestea unei vieți zbuciumate, reclădită pe credință și iubire. Plecat în războiul al doilea mondial, tânărul ofițer Gheorghe Netejoru se întoarce în țară după zece ani de chin și umilințe petrecuți în lagărele sovietice, timp în care a fost condamnat la 33 de ani de închisoare, pentru vina de a se fi opus sistemului totalitar. Rămasă acasă, logodnica sa l-a așteptat până la capăt, fără să știe dacă se va mai întoarce vreodată”*.

Ediția a doua urmează întrutotul cronologia evenimentelor din lucrarea inițială, dar vine să adauge noi interpretări, unele dintre ele

prezentate direct de autor, altele lăsate la latitudinea cititorului. Se detașează însă aceeași obiectivitate riguroasă și respectul pentru adevăr, atât de apreciate în primul volum. De remarcat însă, în lucrarea de față, sunt pasajele noi inserate ca paralelă între prezent și trecut, realizate într-o manieră care depășește, prin culoare și subiectivitate, rigoarea tonului narativ. Astfel, povestea inițială devine mai umană, dublarea planurilor de desfășurare a acțiunii conferind lucrării un aspect care tinde spre literatură. Dacă noua formulă poate părea o mică concesie făcută stilului riguros din prima ediție, unde se observă grija obsesivă a autorului de a spune lucrurilor pe nume, fără nici un cuvânt în plus, privind în profunzime, lucrurile stau altfel: noua interpretare reprezintă de fapt o **mare** concesie- detașarea de tot ceea ce a fost, prin înțelegere și iertare! Este un punct de vedere pe care doar puțini îl pot escala, iar domnul Gheorghe Netejoru este îndreptățit să se situeze pe această culme, pentru că, după zbuciumul său de o viață, este un învingător.

În încheiere, repet invitația din deschiderea primului volum: *„Aveți în față un capitol din istoria României, la care, prin intermediul domnului Netejoru și cu aportul celor care au fost ca domnia sa, aveți tot dreptul”.*

Gelu BREBENEL

Cuvântul autorului

Fac parte dintr-o generație sub ochii căreia istoria a consemnat profunde schimbări în viața României. Am copilărit în perioada dintre cele două războaie mondiale, într-o lume în care realizarea idealului, scopul suprem al vieții, era mai presus de orice.

În 1939, la vârsta de 17 ani, când trebuia să-mi hotărâsc drumul vieții, a început cea mai mare conflagrație, care avea să cuprindă aproape întreg globul pământesc.

În timpul evenimentelor de la 23 august 1944 mă aflu pe frontul de la nord de Iași. Luat în captivitate de armata sovietică "eliberatoare", pe 12 septembrie 1944, am fost purtat din lagăr în lagăr pe tot cuprinsul URSS, apoi judecat și condamnat de două ori, după legi sovietice, la 8 și 25 de ani de închisoare. Am executat doar 10 ani, care au lăsat în sufletul meu amprente profunde, ce nu se vor șterge niciodată.

Am crezut că, ajuns acasă, după 10 ani de chinuri și umilințe, am scăpat de "teroarea roșie" și în special de obsedanta sentinela (ceasovoi) care, cu arma în mână, m-a urmărit tot timpul, pas cu pas. Din nenorocire, nu scăpasem de ochiul și urechea vigilentă ale informatorului din umbră, trebuia să fiu urmărit în tot ce făceam și spuneam. Au urmat ani grei, când se încerca să ți se impună totul - ce și cum să faci, cum să te porți și chiar cum să gândești.

Când speranțele unei schimbări nu se mai întrevădeau pentru mulți, a venit anul 1989, care putea fi și izbăvirea noastră. Din păcate, suntem într-o situație din care cu greu se mai poate ieși...

Am scris aceste însemnări în memoria acelor care au pierit lângă mine în lagărele și închisorile sovietice și pe care nu îi voi uita niciodată.

Dedic această carte părinților mei, mamei mele și tatălui meu, fost preot în comuna Băneasa, județul Vlașca, soției mele, Paula născută Manolescu, care a avut tăria să mă aștepte 10 ani cu speranța că într-o zi mă voi întoarce, precum și copiilor mei, Dragoș și Ada, și nepoților Ioana și Andrei.

Gheorghe Netejoru

Partea I

PE DRUMUL VIEȚII

Iunie 1940. Era în ultimul an de liceu. Poate pentru prima oară în viață trebuia să mă gândesc serios pe ce drum să merg de-acum încolo. M-am sfătuit mult timp cu părinții și prietenii. Părerile erau atât de diferite încât îmi venea foarte greu să iau o hotărâre. Primul gând, de a urma geografia, în dorința de a călători și a cunoaște cât mai multe locuri și oameni, s-a năruit repede. Dragostea pentru viața la țară, unde copilarisem, m-a determinat să mă gândesc mai mult la agronomie. Apoi a renăscut în mine vechea dorință de a călători spre lume, așa că, iarăși gândurile nu-mi dădeau pace și, mai mult ca oricând, mă apropiam cu gândul de Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, secția consulară. Urma ca în primul an să mă pregătesc mai mult la limba franceză, apoi să continui în Franța, după ce tata va fi vândut partea mea de moștenire, ca să pot să termin studiile. Apoi urma întoarcerea în țară și iarăși plecarea mea în lumea largă, la diferite consulate. Nimic nu se putea mai frumos - credeam atunci - numai că blestematul de război care bătea la ușă avea să mă trezească de-a binelea din visare.

Realitatea m-a făcut să prevăd o posibilitate nedorită: războiul fiind aproape, n-aș fi putut termina nici un fel de studii pentru că m-ar fi luat imediat la Școala Militară de ofițeri de rezervă, după care ar fi urmat concentrările și apoi, cu siguranță, tot războiul. Facultatea ar fi fost amânată până la instaurarea păcii, cât timp, cine putea ști?

Se purtau discuții tot mai aprinse între apropiații mei despre posibilitatea de a deveni ofițer activ, opțiune care cadra cu starea de spirit creată în urma ultimelor evenimente. Așa se face că, după zile și

nopti de frământări, m-am hotărât definitiv spre cariera militară.

Era vremea în care orânduirea în lume începuse să se clatine, iar viața cea de toate zilele căpăta un nou curs. Marii titani ai timpului urmăreau să instaureze o nouă ordine, călcând totul în picioare, zguduind din temelie popoare, civilizații și culturi, sub zăngănitul armelor care se apropiau, de-acum, din ce în ce mai mult și de țara noastră.

Germania, înarmată până peste cap, va șterge, rând pe rând, de pe harta Europei state care nu aveau forța necesară de a rezista uraganului dezlănțuit. Italia și Japonia se vor alătura Germaniei, formând astfel cea mai puternică forță agresivă. La vremea aceea, U.R.S.S., un conglomerat ciudat de naționalități, voia și ea, indiferent prin ce mijloace, să domine omenirea. În acest scop va crea o uriașă armată și o rețea de spionaj bine pusă la punct. Văzându-și interesele amenințate, Statele Unite - țara cea mai dezvoltată din lume sub toate punctele de vedere - trec cu toate forțele la pregătirea pentru război.

*

China, o altă mare putere, este confruntată cu multiple probleme interne și nu va interveni direct. Se semnează între timp convenții și pacte între marile puteri și diferite regimuri extremiste, având ca scop acapararea de teritorii, șantajarea statelor mici și crearea zonelor de influență.

La începutul lunii septembrie 1939 se declanșează în mod oficial cel de-al doilea război mondial, care va cuprinde aproape toată omenirea. Statele mici sunt obligate astfel, unul după altul, să intre în vârtoarea celui mai sângeros conflict.

Toate aceste evenimente vor avea o influență deosebită asupra țării noastre, atât pe plan intern cât și internațional. Suntem nevoiți să părăsim alianțe și convenții tradiționale și să încheiem, contrar voinței noastre, altele cu state care urmăreau numai interesele lor. După ani de prosperitate, cu fiecare zi ce trece, situația internă se deteriorează. Guverne cu orientări diferite se schimbă des și situația devine tot mai

tulbure. Din ce în ce mai mult se simte și pentru noi apropierea războiului. Oamenii de rând, neobișnuiți cu astfel de situații, nu știu ce să mai creadă. Încep concentrări masive în vederea instruirii cadrelor de rezervă și se fac eforturi deosebite pentru dotarea armatei.

În primăvara anului 1939 se decretează mobilizarea generală, căreia întreaga populație îi răspunde cu entuziasm. Fără să mai aștepte ordinele de chemare, sute de mii de oameni se îndreaptă către cazărni, în dorința nestrămutată de a-și apăra glia strămoșească.

Dintre țările vecine, numai Iugoslavia ne mai este prietenă. Cehoslovacia și Polonia dispăruseră ca state, fiind sub ocupație germană și sovietică.

În scopul apărării au fost organizate în jurul granițelor o serie de linii fortificate. La frontiera cu Ungaria se construiește linia Carol I; la frontiera cu U.R.S.S. apare, pe Nistru, linia Tătărească, iar de-a lungul Dunării care ne desparte de Bulgaria se construiesc cazemate. Sume enorme sunt puse în joc pentru consolidarea și întreținerea acestor fortificații, care până la urmă s-au dovedit zadarnice. Speranțele noastre, bazate pe vorbele mari rostite de conducătorii din afară și din țară, cu diferite ocazii, se năruiesc la masa verde, unde suntem forțați de puterile Axei și de Uniunea Sovietică să cedăm mari teritorii din trupul țării. În condiții greu de acceptat, cedăm, rând pe rând, Ardealul, Basarabia, Bucovina și Cadrilaterul. A fost poate evenimentul cel mai rușinos din istoria noastră. Avea să fie începutul unor nenorociri și mai mari care se vor abate asupra României.

Odată cu hotărârea de a urma cariera militară, se înfăptuia un gând mai vechi al meu, din copilărie, spre bucuria bunicului din partea tatălui, care-și dorise foarte mult acest lucru. După părerea lui, preotul și ofițerul erau oamenii cei mai demni și mai respectați din tot ce există.

Examenul de bacalaureat l-am trecut cu brio într-o vreme în care diploma obținută nu era la îndemâna oricui. Mai bine de jumătate din cei prezenți la acest examen n-au reușit.

În prima parte a lunii iulie 1940 am susținut concursul de

admitere în Școala Militară de ofițeri activi. Am fost unul dintre cei 120 de fericiți care au câștigat din peste 700 de participanți. Eram de-acum pregătit pentru un nou drum în viață, iar la 1 septembrie m-am prezentat la poarta școlii. Dincolo de acea poartă, adolescentul care privea lumea cu ochi rătăciți de copil avea să devină bărbatul pentru care viața va fi un drum plin de încercări niciodată imaginate.

...Nu voi uita niciodată ziua de 15 mai 1942, când, de-acum tânăr ofițer, m-am prezentat la datorie. Regimentul 2 Artilerie de Gardă era la acea dată mutat provizoriu în garnizoana Giurgiu, deși avea reședința la Mihai Bravu, comună situată la jumătatea distanței dintre Giurgiu și București, doar la 8 kilometri de satul meu natal, Băneasa.

Regimentul își binemerita numele de unitate de gardă. Era cu adevărat o unitate de elită a armatei. Majoritatea ofițerilor erau șefi de promoție sau, în cel mai rău caz, cei mai buni din promoția lor. Toți, în frunte cu comandantul regimentului, colonel de stat-major Ilie Iliescu, formau o adevărată familie, întemeiată pe stimă și respect. Aici am învățat ce-nseamnă greutatea hainei militare, printre reguli și uzanțe, care au devenit între timp străine multora. Pentru că, cine purta o haină militară era invidiat și respectat printr-o tradiție impusă de rigoarea și eleganța cazonă, susținute în cele mai mici amănunte.

Dincolo de milităria în sine, viața de ofițer avea un farmec aparte, cu parfumul inconfundabil al epocii, care mai persistă astăzi numai în amintirea celor care l-au simțit atunci. După program și masa de seară, servită la popota ofițerilor, cei mai în vârstă luau drumul casei, în timp ce, mai tinerii ofițeri se-ntreceau în discuții la unul din cele două baruri din preajmă, discuții care se-ntindeau după miezul nopții. Nu se admitea ca vreunul dintre tineri să nu fie printre noi, fără vreun motiv serios. Dacă totuși lipsea, atunci când plecam de la bar, oricât de târziu ar fi fost, îi făceam o vizită în grup pentru a-i spune cum a fost.

Conform codurilor și uzanțelor militare, dacă intrai într-un local, iar la o masă sau la mai multe se aflau ofițeri cu grad mai mare decât al tău, erai obligat să mergi și să te prezinți. Numai dacă superiorii nu doreau să te invite la masa lor puteai lua loc la altă masă.

Câteodată, după program, către seară, făceam prin împrejurimi câte o plimbare, călare. Diferitele onomastici, aniversări, avansări sau mai știu eu ce eveniment, cât de neînsemnat ar fi fost, erau sărbătorite cu mare alai. Se organizau mese comune care se prelungeau până dimineața. Au fost și cazuri când, de la o astfel de sărbătoare, mergeam direct la unitate, dar nimeni, niciodată, nu s-a gândit să lipsească de la program sau măcar să întârzie. Astfel de noțiuni lipseau din felul de a fi al oricărui ofițer.

Cu timpul, cei mai mulți dintre noi am reușit să ne facem cunoscuți printre localnici, legând amicitii sau prietenii. Devenisem apropiați și cu tinerii ofițeri din Regimentul 9 Vânători de Gardă, care avea garnizoana provizorie tot în Giurgiu. Împreună organizam serate cu muzică, dans și veselie, iar întâlnirile și plimbările în grup, prin oraș, erau adevărate plăceri. Miercurea și duminica majoritatea ofițerilor ne deplasam la București, unde mergeam la teatru, la cinematograful, la cursele de cai, iar seara ne întâlneam la câte un restaurant sau bar.

Spre nemulțumirea colegilor mei, eu nu le țineam companie chiar așa de des, și asta pentru că, între timp, cunoscusem o fată, Paulica Manolescu, de care am început să mă atașez din ce în ce mai mult.

Gândul că oricând puteai pleca pe front îl făcea pe fiecare să trăiască cu maximă intensitate clipa momentului. Lucrul acesta era vizibil în special la cei care mai fuseseră pe front.

După o iarnă grea, cu pierderi de ambele părți, ofensiva germană s-a declanșat pe întregul front. Comunicatele oficiale anunțau recucerirea de către trupele noastre a unor localități pe care le părăsiseră pe timpul iernii. Cucerirea peninsulei Crimeea, ofensiva din Caucaz și de pe frontul de Nord ne făceau să credem că războiul se apropie de sfârșit, cu victoria noastră. Informațiile despre pregătirile anglo-americanilor erau foarte vagi, iar știrilor postului de radio Londra nu le puteam da cât de cât crezare. Pentru că era greu să crezi ce spunea președintele Statelor Unite într-unul din discursurile sale: "peste

doi ani, adică în 1944, armata americană va defila pe străzile Berlinului." La acea dată Germania stăpânea aproape întreaga Europă, iar ofensiva pe frontul de est se desfășura în favoarea ei.

August 1942. Sosește ordinul ca unul dintre cele două divizioane, cu efective și dotare de război, să se deplaseze pe litoral unde, împreună cu alte unități din Divizie, urma să asigure paza coastei, în timp ce restul regimentului rămânea mai departe în garnizoana Giurgiu.

Plecarea a constituit un eveniment deosebit. Nu se știa dacă divizionul se va mai întoarce sau dacă nu va pleca și restul regimentului pe același litoral și de acolo mai departe, pe front.

Divizionul nostru a ocupat poziție pe cea mai frumoasă parte a litoralului românesc, sectorul situat între Constanța și Mangalia. Cele trei baterii au fost amplasate de-a lungul plajei, iar ostașii și caii au fost cantonați în Agigea, Eforie, Carmen Sylva și Mangalia, unde era și grupul de comandă al divizionului.

Farmecul litoralului nu mai era acela din povestirile celor care-l văzuseră cu puțini ani în urmă. Vizitatorii erau foarte puțini. Plajele fuseseră aproape complet minate iar vilele transformate în observatoare.

Vara anului 1943 a trecut repede. În toamnă regimentul s-a mutat din Giurgiu în vechea lui cazarmă din Mihai Bravu, unitățile de pe litoral fiind și ele aduse în cazarmă.

În această perioadă pe front s-au produs evenimente deosebite, care păreau să schimbe soarta războiului. Se adeverea că armata sovietică are un aliat puternic: timpul rău și, în special, iarna, care erau categoric în favoarea sa.

Odată cu venirea toamnei anului 1942, pe toate fronturile s-a declanșat o mare ofensivă sovietică. Armatele germană și română nu mai pot face față condițiilor deosebit de grele create în special de natură. Începe o retragere ceva mai dezorganizată ca până atunci, care va însemna un adevărat dezastru, soldându-se cu pierderi imense de oameni și materiale. Din cauza timpului nefavorabil, pe frontul

desfășurat de-a lungul râului Don, unde se aflau trupele românești, nu s-a mai putut face nici un fel de aprovizionare.

*

După lupte crâncene, cu pierderi însemnate de ambele părți, linia frontului este străpunsă de cavaleria sovietică, care se putea mișca în voie datorită unei dotări foarte bune. Armata română încearcă să se retragă, în ciuda îndârjirii cu care a luptat, din cauza condițiilor deosebit de grele și a lipsei sprijinului unităților motorizate germane, rămase fără carburanți. Această operațiune n-a reușit însă în întregime și, astfel, o mare parte din unitățile noastre au fost încercuite și luate în captivitate.

Concomitent, armata sovietică declanșează ofensiva și pe frontul de nord, dar adevăratul dezastru avea să se producă pentru noi pe frontul de sud, unde mai multe divizii române și germane vor rămâne în încercuirea de la Stalingrad. Acestea au rezistat eroic în condiții extraordinar de grele, sub conducerea generalului von Paulus, până la 2 februarie 1943, când ceea ce a mai rămas dintr-o falnică armată a capitulat.

În toamna anului 1943 armata sovietică avea să înceapă o nouă ofensivă, mai puțin riguroasă, ceea ce însemna clar că de-acum pierderile înregistrate de ambele părți schimbau ritmul operațiunilor. Pierderile cauzate armatei germane, în special în iarna lui 1942-1943, aveau să-i fie fatale. Ele nu au mai putut fi recuperate și războiul va lua o cu totul altă întorsătură. Inițiativa a trecut definitiv de partea trupelor sovietice, care nu au mai putut fi oprite decât temporar până la sfârșitul războiului. Iarna aceea avea să însemne pentru Germania un adevărat dezastru, cauzat de aviația anglo-americană, care distrugea zilnic obiective militare atât de necesare refacerii armatei.

În acest timp, Uniunea Sovietică, cu sprijinul anglo-americanilor pregătea undeva, în sudul Siberiei, o armată nouă, bine dotată cu tehnică de război, cu care avea să atace decisiv în primăvara anului 1944 o armată germană sleită de puteri și în inferioritate numerică.

În mijlocul unei păduri seculare, aparținând vestiților codri ai Vlăsiei, lângă calea ferată, se afla garnizoana Mihai Bravu, unde era organizat, printre altele, un Centru de instrucție al artileriei, cu un uriaș poligon de tragere. Cazarma, de mărimea unui orașel, parcă era un uriaș parc, ce găzduia, printre arbori, arbuști și zeci de alei cu flori, clădiri de tot felul. Ordinea și spiritul gospodăresc domneau peste tot. O uzină de apă și una electrică, precum și câteva zeci de hectare de grădini întregau peisajul acestei frumoase așezări.

În toamna lui '43, odată cu venirea regimentului în garnizoană, au început și pregătirile în vederea plecării pe front. Au fost completate efectivele de oameni și cai, stocurile de hrană, echipament și materiale. Se aștepta cu înfrigurare ora "H", care însemna îmbarcarea și deplasarea către front. De aceea, fiecare dintre noi vroia să profite cât mai mult de puținele zile care ne mai despărțeau de momentul plecării.

Simțeam cu toții că situația devenea din ce în ce mai alarmantă. Inamicul se apropia de teritoriul nostru încontinuu, datorită retragerii trupelor germane. Se efectuau lucrări de organizare a unor linii succesive de rezistență. Principala linie fortificată pornea din Bucovina, pe valea Siretului până la Pașcani, apoi spre Iași, de unde continua pe Prut până la Dunăre.

A doua linie fortificată pornea de la curbura Carpaților: Focșani - Galați. La a treia linie, la vest de București, pe Olt, se lucra intens. De asemenea, erau organizate și multe puncte de rezistență de-a lungul principalelor căi de comunicații.

Starea de spirit se schimba de la o zi la alta, cei mai mulți fiind preocupați de ce va fi mâine. Deși ocupația sovietică părea iminentă, eu nu credeam că se poate întâmpla așa ceva. Mai credeam încă în arma secretă germană, despre care se vorbea că ar fi pe punctul de a deveni operațională.

În februarie 1944 trupele sovietice au declanșat pe frontul de sud o ofensivă puternică. Trupele din Cuban au fost nevoite să se retragă, prin Kierci, în Crimeea. Între timp, armata sovietică a reușit să izoleze peninsula, prinzând în încercuire numeroase trupe românești

de elită, cu multă cavalerie, întregul Corp de Vânători de Munte, precum și importante trupe germane. Încercările de a ieși din încercuire n-au mai fost posibile decât pe calea aerului sau pe mare, iar după lupte înverșunate, soldate cu pierderi însemnate în oameni și animale, cei rămași în viață au fost luați în captivitate.

Sovieticii își continuă ofensiva și reușesc să ocupe Bucovina, apropiindu-se de Prut, în timp ce în sud încă se dădeau lupte pe Nistru.

Mult așteptata oră "H" a fost stabilită pentru 8 martie 1944, când am primit ordin să începem îmbarcarea. Deplasarea s-a făcut cu trenul pe ruta Mihai Bravu - București - Ploiești - Buzău - Roman - Mircești, cele 8 eșaloane urmând să plece la intervale de câteva zile.

Plecarea primului eșalon s-a făcut cu un fast deosebit. În vagonul rezervat ne-am adunat toți ofițerii români din regiment împreună cu cei germani din garnizoană, cu care am toastat într-un cadru amical. Comandantul regimentului ne-a urât printre altele ca "victorioși, după terminarea războiului, să ne întâlnim în aceeași componență." În ochii multora jucau lacrimi... lacrimi nici de bucurie, nici de durere, prevestind parcă nenorocirea care avea să se abată asupra noastră.

În ziua de 3 aprilie s-a îmbarcat și eșalonul cu care urma să plec și eu, programat pentru 4 aprilie, ora 8.00. Nu se luminase bine de ziuă când am tresărit, la auzul unor bubuituri venite dinspre București. Imediat am auzit și zgomotul avioanelor care zburau la mică înălțime, precum și replica artileriei antiaeriene. Am aflat apoi că aviația americană a bombardat Capitala și Ploieștiul. Șeful gării Mihai Bravu nu mai dădea acces niciunui tren spre București.

Așa că plecarea s-a amânat până pe 8 aprilie, când am primit undă verde. Am ocolit Bucureștiul pe linia de centură și, pe o linie reparată în grabă, am trecut de Chitila, unde se vedeau zeci de vagoane aruncate de pe șine, într-o îngrămădeală greu de imaginat. În Ploiești dezastrul era și mai mare. Triajul fusese complet distrus, iar trenurile încărcate cu produse petroliere, incendiate. Flăcările și exploziile distruseseră cartierele învecinate. La tot pasul, unități militare române și germane se străduiau să restabilească ordine.

Am mers pe o linie improvizată până am trecut de Ploiești, după care am continuat drumul în mod normal. La Mircești, stație de debarcare aflată la nord de Roman, am ajuns cu întârziere de o săptămână. Aici am constatat că cei de pe front nu știau prea multe despre ceea ce se întâmplase în țară.

*

În zorii zilei de 12 aprilie am debarcat. Stația Mircești se afla la 5-6 km de linia frontului. Regimentul nostru avea misiunea să sprijine Regimentul 9 Vânători de Gardă și un batalion din Regimentul 6 Mihai Viteazul, ale căror poziții erau amplasate în sectorul ce începea de pe Siret, din fața comunei Hălănțești și în continuare, prin fața comunei Heleșteni, spre sud. În fața liniilor noastre se afla comuna Ruginoasa, ocupată de inamic. De-a lungul Siretului, o șosea trecea prin Hălănțești și lega comuna Cuza Vodă de comuna Scheia, mergând apoi până la șoseaua Roman - Iași. La intersecția lor era un pod peste Siret de unde se mergea pe lunca râului până în comuna Mircești. Vestita luncă a Siretului, atât de frumos cântată de bardul de la Mircești, devenise teatrul unor operațiuni sângeroase. O parte din materiale și servicii au fost amplasate în Mircești, într-un frumos conac al domnișoarelor Catargi, nepoatele lui Vasile Alecsandri, clădire situată la câteva sute de metri de casa memorială ce purta numele poetului.

Linia frontului era stabilizată de pe la jumătatea lunii martie, când trupele sovietice, oboseite în urma ofensivei susținută mai multe luni, au întâlnit o rezistență mai serioasă. Prin satele din vecinătatea frontului erau foarte multe familii de basarabeni care nu au mai putut să rămână sub teroarea ocupației sovietice, pe care o mai simțiseră în 1940, când a fost răpită Basarabia, așa că luaseră drumul pribegiei. Sărmanii oameni încercaseră să pună într-o căruță, înhamată la repezeală, agoniseala lor de-o viață, cu speranța că după război se vor întoarce acasă. Speranță rămasă deșartă pentru mulți dintre ei.

În cursul zilei, pe front era o liniște relativă. Cele două părți se limitau la a se observa unele pe altele. La cea mai mică bănuială că

dincolo s-ar întâmpla ceva, se deschidea focul. Avioanele inamice atacau însă spatele frontului până dincolo de Roman și Bacău, unde se aflau marile unități, centrele de aprovizionare și unele formațiuni de rezervă. Pagubele erau destul de însemnate, soldându-se deseori cu pierderi de vieți omenești. Dacă în prima perioadă acțiunea aviației inamice era oarecum îngreunată de antiaeriana și avioanele noastre de vânătoare, de la un timp avioanele sovietice apăreau tot mai des, în timp ce ale noastre nu se prea vedeau.

Prima acțiune de anvergură a avut loc pe 2 mai '44. În dreptul localității Ruginoasa, trupele sovietice au încercat să rectifice linia frontului în favoarea lor, declanșând o puternică ofensivă. Din observațiile aeriene și terestre se știa că în acest sector al frontului fuseseră concentrate forțe inamice importante, motiv pentru care în zonă a fost deplasată, în rezervă, Divizia blindată. Sprijinite de aceasta, unitățile noastre au respins, după lupte crâncene, trupele inamice care reușiseră inițial să ne străpungă primele linii, cu toată rezistența pe care o opusesem. S-au înregistrat pierderi importante și de o parte, și de alta. Printre cei căzuți la datorie s-a aflat și bunul meu prieten și consătean, sublocotenentul Marin Chiriac.

N-am să uit niciodată momentul acela. Sublocotenentul Chiriac se afla la observatorul său din imediata apropiere a comandantului unui pluton din Regimentul 9 Vânători de Gardă. În bombardamentul intens executat de inamic este rănit comandantul de pluton. Derutați, rămași fără comandant, soldații încep să se retragă. În acel moment avea să intervină sublocotenentul Chiriac M. Marin. Cu curajul care îl caracteriza, el adună din rândul infanteriștilor tot ce se putea și sub focul ucigaș al inamicului, cu telefoniștii de la observare, organizează o grupă de rezistență care reuși să țină inamicul pe loc timp de mai multe ore. Dar nenorocirea plutea parcă în aer. Un proiectil de aruncător avea să cadă exact pe groapa unde se afla sublocotenentul Chiriac. Mai târziu aveam să aflu de la un ostaș că în locul unde a fost "dom' sublocotenent" n-a mai fost găsit aproape nimic. Trupul lui a fost frământat cu pământul de exploziile proiectilelor și șenilele tancurilor.

Așa s-a sfârșit din viață dragul meu camarad și prieten, unul dintre cei mai valoroși ofițeri din regiment. Parcă-l văd și acum: brav, distins, de o corectitudine exemplară și o putere de muncă ieșită din comun. Dorea tot timpul să stea la observator, iar când era vorba de incursiuni la inamic se oferea totdeauna primul.

Către prânz, Divizia I blindată intervine, dă peste cap inamicul și restabilește vechea linie a frontului. Câteva zile la rând s-a tras și de-o parte, și de alta, aproape continuu.

Împreună cu încă două divizii germane, divizia noastră constituia, la sosirea pe front, Corpul Mixt 52 de armată. În iunie, după ce trupele anglo-americane au reușit să debarce în Franța și s-a declanșat marea ofensivă, aceste unități au fost nevoite să plece, rămânând în locul lor mici detașamente.

Debarcarea anglo-americană a schimbat total situația de pe toate fronturile, însemnând începutul sfârșitului. În ultimul timp acțiunile se întetiseră pe întregul front. Noaptea, și de o parte, și de alta, erau trimiși militari, special instruiți, cu misiunea de a lua ostatici de la care să se culeagă informații. Se cunoștea de acum că inamicul face masive concentrări de trupe în imediata apropiere a frontului. Noi mai credeam în posibilitatea unei rezistențe de durată, mai ales că primeam echipament și materiale în vederea pregătirii pentru iarnă.

Scrisorile din țară ne aduceau vești din ce în ce mai alarmante. Părinții și buna mea prietenă Paulica îmi descriau cu amănunte momentele grele prin care treceau. Războiul dur de pe front, cu efecte dezastruoase, afecta foarte mult și populația civilă, supusă bombardamentelor aviației anglo-americane.

Partea a II-a

ÎNCEPUTUL CALVARULUI

1. SE APROPIE FURTUNA

Martie 1944. În vederea opririi înaintării armatei sovietice, la începutul lunii martie 1944 Divizia I Gardă a primit ordin să se deplaseze pe linia fortificată Pașcani-Ruginoasa-Podul Iloaiei-Iași, în sectorul Siret-Ruginoasa-Târgu Frumos-Podul Iloaiei.

Regimentul 2 Artilerie de Gardă, din care făceam parte, era amplasat în sectorul Siret-Ruginoasa-Târgu Frumos, în sprijinul Regimentului 9 Vânători Gardă și a Batalionului 1 din Regimentul 6 „Mihai Viteazul”.

La sfârșitul lunii martie 1944 ofensiva sovietică a fost oprită, fără a avea loc lupte de proporții. A urmat o perioadă de tatonări de ambele părți.

August 1944. Ofensiva sovietică, declanșată pe Frontul de Nord (Polonia) încă din cursul lunii iunie 1944 continua cu înverșunare. Comunicatele oficiale ale Comandamentului german anunțau mereu, până la obsesie, „retrageri pe noi aliniamente strategice”. Majoritatea trupelor germane au fost retrase de pe Frontul de Sud și trimise pe Frontul de Nord și pe Frontul de Vest (Franța), unde ofensiva anglo-americană crea germanilor probleme serioase în urma debarcării din iunie 1944, pe coasta Oceanului Atlantic.

De la începutul lunii august 1944 s-au semnalat și în sectorul de sud al frontului sovietic (din Bucovina până la Marea Neagră) concentrări masive de trupe. Prin retragerea trupelor germane de pe frontul din Moldova, capacitatea de rezistență scăzuse simțitor.

În aceste condiții, peste zece la sută din efectivele armatei noastre au primit aprobarea să plece în concediu. Starea de spirit a celor mai mulți lăsa de dorit, iar entuziasmul, care până nu de mult caracteriza trupele noastre, începuse să piară. Foarte mulți ostași, în special cei care trecuseră prin mai multe campanii, doreau să se termine acest război de uzură.

În general, atmosfera era apăsătoare. Situația aceasta se datora, în mare parte, veștilor care ne soseau din zona interioară, unde bombardamentele anglo-americe, începute încă din aprilie 1944, nu mai conteneau. Puțini erau aceia care să nu fi primit vești că, în urma bombardamentelor, au pierdut un membru al familiei, o rudă sau un prieten. De acum, pierderile zilnice de vieți omenești erau mai mari în zona interioară decât pe front.

*

În ziua de 15 august 1944 s-a declanșat ofensiva sovietică pe întregul front de sud. Din zi în zi luptele au devenit tot mai crâncene, trupele sovietice forțând liniile fortificate cu prețul unor pierderi mari de oameni și materiale, fără a obține succese deosebite.

Aviația sovietică devenise parcă mai agresivă, cu raiduri din ce în ce mai dese. Avioanele germane, care până nu de mult stăpâneau spațiul aerian, dispăruseră aproape complet, iar cele românești apăreau din ce în ce mai rar. Zilnic eram bombardati ore în șir și trăiam într-o tensiune continuă. Cu toții ne dădeam seama că se pregătește ceva, că trebuie să se întâmple neapărat ceva. Circula fel de fel de zvonuri, care mai de care mai alarmante despre situația din țară și despre cea internațională.

Ordinele pe care le primeam erau foarte confuze. Și totuși, eu aveam încredere în armata noastră și nu voiam să cred că trupele sovietice vor reuși să treacă peste linia fortificată.

Uneori, mă gândeam cu groază la varianta unei retrageri pe o altă poziție, ceea ce ar fi fost un adevărat dezastru. Schimbarea amplasamentelor, evacuarea enormelor cantități de muniții, alimente și diferite materiale aflate în imediata apropiere a liniei frontului, ar fi necesitat de cel puțin două ori capacitatea mijloacelor de transport ce le aveam la dispoziție.

Pe 19 august 1944 s-a primit de la Divizie înștiințarea despre o posibilă schimbare de poziție. A doua zi a urmat un alt ordin de la Marea Unitate, ordin prin care, începând cu 21 august, urma să se părăsească linia fortificată și să se facă deplasarea spre Piatra Neamț, pe itinerariul: Scheia-Mircești-Tupilați-Războieni-Dragomirești-Cricov-Piatra Neamț. În continuare urma să primim alt ordin. Dar, nu s-a întâmplat așa, cel din 19 august fiind ultimul ordin primit de la Marea Unitate.

Divizia a IV-a, care era rezerva noastră, trebuia să ocupe poziția fortificată, dar nici acest lucru nu s-a mai întâmplat. Cu tot bombardamentul intens al aviației și artileriei sovietice, în ziua de 21 august, către ora 12, o parte din unități s-au pus în mișcare pe itinerariul stabilit. Urma ca în linia întâi să rămână câteva companii ce aveau misiunea să reziste până va intra pe poziție Divizia a IV-a.

Până seara, pe mai mulți kilometri se întindea o coloană formată din tunuri, chesoane, căruțe, călăreți și unități pedestre care încărcaseră tot ce a mai fost posibil, pornind spre un drum necunoscut: drumul rușinii și al umilinței. Din acel moment, falnica Divizie I Gardă nu va mai fi, pentru mult timp, aproape nimic din ce a fost: unitate de elită, cu misiunea de a reprezenta, în timp de pace, tot ce armata avea mai bun; a dat dovada, în luptele de la Prut până la Odesa, în iunie-octombrie 1941, că a meritat cu prisosință decorarea cu Ordinul „Mihai Viteazul”.

... Astfel am început cel mai trist episod din viață.

2. PRIMUL GUST AMAR

Coloana se întindea cât vedeai cu ochii și abia dacă reușeam să parcurgem câțiva kilometri pe oră. Alături de noi mășșăluiau și unități din alte divizii, printre care și Divizia a IV-a, pe care noi o credeam în linia întâi, în cazemate.

Drumul mergea prin lunca râului Moldova și era destul de prost întreținut. Trebuia să traversăm o mulțime de pâraie, prin vaduri sau pe poduri, unele dintre acestea fiind destul de deteriorate. Ordinea în coloană era greu de păstrat, pentru că oboseala începuse să-și spună cuvântul. Pe tunuri, pe chesoane, pe căruțele și așa supraîncărcate cu tot felul de materiale se urcase o mulțime de ostași nemâncați și nedormiți, ajunși la capătul puterilor.

Aviația sovietică ne bombarda, în voie, mai ales ziua, producându-ne pierderi mari de oameni, cai, mijloace de transport și materiale. După fiecare bombardament drumul trebuia descongestionat de tot ce nu mai putea fi dus mai departe, iar ambulanța era supraîncărcată de morți și răniți. De multe ori, de-abia porneam la drum și iarăși apăreau avioanele inamice, care își îndeplineau misiunea nestingherite. Din când în când, apăreau coloane motorizate germane care ne creau probleme deosebite. Trebuia ca întreaga coloană să părăsească drumul, pentru a le face loc să ne depășească, lucru care ducea la pierdere de timp.

*

Din informațiile pe care le dețineam, la Piatra Neamț se afla Comandamentul Marii Unități, de la care trebuia să primim ordine în vederea desfășurării în continuare a operațiunilor. Între timp, din spate, se auzeau tot mai intens tirul artileriei rusești și rafale de mitralieră, foarte aproape de noi. Ostași călări, fugiți în grup sau răzleți de pe linia frontului - care practic nu mai exista - treceau printre noi în goana nebună a cailor semănând groaza în rândul soldaților pe care noi, ofițerii, cu greu reușeam să-i mai stăpânim.

În seara zilei de 23 august 1944, când speram că ne apropiem de Girov și că până la Piatra Neamț nu ne mai rămân decât câțiva kilometri, coloana s-a oprit. Din sens invers a apărut o masă de refugiați ce veneau din oraș și se retrăgeau în dezordine spre Bacău. De la ei am aflat că în Piatra Neamț nu exista nici un comandament, că orașul este evacuat și se așteaptă ca din moment în moment să fie ocupat de trupele sovietice ce veneau din nord.

*

Drumul de două zile și două nopți își pusese adânc amprenta pe figura noastră. Cât despre bieții cai - abia se mai mișcau. Somnul fugise din corpul meu, deși eram frânt de oboseală. Ochii mi se injectaseră și mă ustureau îngrozitor. Am încercat de câteva ori să ațipesc în timp ce mergeam călare, dar n-am reușit. Numai în câteva zile se petrecuseră atâtea evenimente neașteptate, încât nu mai știam ce se întâmpla cu mine și cu cei din jurul meu.

Primisem ordin să ne retragem din cazemate, de pe linia fortificată. Divizia a IV-a, care trebuia să ne înlocuiască pe poziție, a primit și ea ordin de retragere, înlesnind astfel trupelor rusești trecerea peste linia fortificată, fără să întâmpine vreo rezistență. Marea Unitate, care trebuia să coordoneze operațiunile, dispăruse fără urmă. Nimeni nu era în măsură să ne lămurească asupra situației sau să dea vreun ordin. Nu știam ce aveam de făcut și, ca urmare, zeci de mii de ostași rătăceau fără nici un rost, riscându-și viața la fiecare pas. Gândindu-mă că s-ar putea să fie vorba de abdicare sau trădare, am trăit primele clipe de decepție din scurta mea carieră de militar. Dar, era numai începutul, iar ceea ce va urma va depăși orice imaginație.

*

Din cele trăite și auzite, la Iași nu a fost o rupere a frontului, ci o trădare pusă la cale de generalul Mihai Racoviță, comandantul Marii Unități, prin dezertare.

În zorii zilei de 24 august 1944, pe când treceam prin Girov, i-

am auzit pe ostași strigând că niște civili umblă și întreabă dacă în coloană sunt ofițeri. Doi preoți și câțiva săteni s-au apropiat de noi și ne-au spus că s-a încheiat armistițiul cu rușii, că Regele nostru a vorbit întregii națiuni române despre alianța cu Uniunea Sovietică - veste care ne-a lăsat înmărmuriți.

Grupul de săteni nu voia să creadă că noi nu știm nimic despre această schimbare și era îngrozit de ce-i va aștepta când în sat vor apărea ostașii armatei roșii. Sătenii cunoșteau, din auzite, de ce sunt în stare rușii, iar unul dintre preoți era convins că vom fi supuși la încercări grele.

3. SCHIMBARE DE DECOR

Pentru că nu mai avea rost să mai înaintăm spre Piatra Neamț, ne-am îndreptat către sud, în direcția Roznov, iar în ziua de 24 august 1944, spre prânz, am reușit să atingem podul de peste Bistrița.

O parte din drum l-am făcut urcat pe capota unei mașini, încercând din răspuțeri să-mi țin oamenii grupați. Peste tot era un haos greu de imaginat: o coloană se depărta de Piatra Neamț, altele încercau să ajungă acolo, zeci de căruțe răsturnate, abandonate în marginea drumului împiedicau deplasarea...

Trupele sovietice încercau să ocupe podul de peste Bistrița pentru a opri retragerea către sud. Ofensivei sovietice nu i se opunea din partea trupelor noastre decât o rezistență sporadică. Unitățile germane însă se opuneau cu înverșunare înaintării, pentru a-și putea asigura reorganizarea în Transilvania, trecând prin Bicz - dacă acest lucru mai era posibil.

La comandamentele germane se aflase de schimbarea radicală a poziției noastre față de ei. Din aliați, devenisem peste noapte dușmani. Pentru cine nu a trăit astfel de momente este greu de înțeles cum a fost posibil așa ceva.

Retragerea trupelor germane din fața rușilor se făcea în mare grabă, iar noi, care înțelegeam că își fac datoria luptând pe front așa cum li se comanda, îi ajutam cum puteam, pentru a le facilita retragerea ocolind drumurile pe care erau angajate trupele lor motorizate.

Avioanele sovietice, care până mai ieri ne hărțuiau încontinuu, acum împrăștiau manifeste în limba română, aducându-ne la cunoștință că războiul s-a terminat și că nu mai era nevoie să luptăm, ci trebuie să ne alăturăm lor. Astfel de materiale mai fuseseră aruncate și altă dată, dar atunci ne cereau să predăm armele. Scopul lor de atunci era clar îndreptat împotriva destabilizării frontului. Deși căutam să nu le dăm prea mare importanță, au avut totuși un efect puternic, în special asupra ostașilor, pe care cu greu îi mai puteam stăpâni.

Podul de la Roznov era blocat de oameni, căruțe, cai și camioane. Era imposibil chiar să-l străbați cu piciorul. La capătul acestui pod strâmt și șubrezit, lung de câțiva metri, se răsturnaseră câteva căruțe cu materiale, iar cei din spate au încercat să treacă ca un tăvălug, călcând totul în picioare. Cu mare efort am reușit să mă strecur pe pod, împreună cu un sergent și cu câțiva ostași, pentru a încerca să fac ordine. Am ordonat ca un ostaș să stea la capătul podului și să nu mai lase pe nimeni să înainteze, până nu se restabilește ordinea. După câteva minute am auzit rafale de pistol. Câțiva subofițeri, nerespectând ordinul meu, începuseră să forțeze nota, iar ostașul pus de mine la intrarea pe pod a vrut să-i oprească. La auzul împușcăturilor, cei mai mulți au crezut că iarăși suntem atacați de inamic și, pierzându-și răbdarea și cumpătul au forțat trecerea râului prin vad. Tunurile grele, căruțele supraîncărcate, trase de cai obosiți, s-au îngropat adânc în malul râului, astfel încât multe dintre ele au rămas adânc înfipite în vad iar ostașii au deshămat caii și au pornit mai departe, călări.

În învălmășeală mi-am pierdut calul pe care îl legasem de o căruță. Era un murg deosebit de frumos, la care țineam ca la un frate. În debandada produsă prin forțarea vadului l-am pierdut și pe Nicolae Bujeniță - ordonanța mea, pe care l-am întâlnit, după 30 de ani, la casa

lui, în satul natal Foltești, din județul Galați. Tot în apa tulbure a Bistriței și-au găsit pieirea și bagajele mele personale...

După aproape un sfert de oră am reușit să descongestionăm podul și să facem ordine. Am hotărât să rămânem pe loc, la capătul podului, până trece coloana diviziei noastre. Între timp, a traversat pe malul celălalt și o parte din comandamentele unităților aflate cu noi în retragere. Mulți păreau surprinși că pe pod se poate circula, după ce până atunci crezuseră că a fost minat sau ocupat de ruși.

Peste ani, după întoarcerea mea din prizonierat, m-am întâlnit cu unul din ofițerii de Stat Major de la Divizia noastră, care și-a amintit de mine pe când, cu un automat de gât, dirijam trecerea peste acel pod blestemat de pe Bistrița.

*

Ne-am urcat în căruțe și am ajuns din urmă coloana care mășălăuia foarte încet. Către seară, am ajuns la Tazlău. Eram de acum șapte ofițeri din regimentul nostru. Am mâncat câte o cutie de conservă de carne, din puținele scăpate din învălmășeala de pe pod. Ne-am instalat în curtea unui cetățean și, frânți de oboseală, ne-am culcat, întinși pe foile de cort.

De pe ziua de 19 august, când începuse pregătirea pentru retragere, nu mai reușisem să dorm cum trebuie. În zori, ne-am trezit la fel de obosiți și am plecat mai departe, grupați pe unități. Din regimentul nostru eram de acum opt ofițeri și aproape 300 de ostași. O parte dintre noi mergeam în căruțe, alții călări, iar alții pe chesoane și pe cele două tunuri pe care reușisem să le mai salvăm.

Pierdusem orice legătură cu comandamentele noastre și ne zbăteam între nesiguranță și disperare. Auzind că undeva, în coloană, se afla o parte din comandamentul diviziei noastre, am mai căpătat puțin curaj și am început să sperăm într-o retragere organizată.

4. ÎNTÂLNIRE NEDORITĂ

25 august 1944. Mărșăluiam către Moinești, în speranța că ne vom îndepărta cât mai mult de teatrul de operațiuni, când am aflat că la Piatra Neamț se dau lupte înverșunate între trupele germane, care se retrăgeau în Transilvania, prin Bicaz, și trupele rusești care încercau să le taie retragerea.

Către prânz, coloana s-a oprit. Din față au apărut câțiva călăreți care parcă erau ieșiți din fire și care strigau în gura mare : „Vin rușii, vin rușii!”. Tot ei ne-au mai spus că sovieticii ne-au tăiat retragerea la câțiva kilometri în fața noastră, la Frumoasa.

Vorbela lor s-au răspândit prin mulțime și au produs o învâlmășeală disperată. Ne era clar că nu mai aveam nici o modalitate de a scăpa din defileul în care ne aflam. În dreapta se înălțau munții Tarcăului, acoperiți de păduri seculare, iar în stânga zona deluroasă, subcarpatică, acoperită și ea de păduri. Drumul era foarte îngust, nici vorbă să fugim, să ne ascundem, pentru a scăpa în acest fel.

Pentru armamentul din dotare pe care-l căram cu noi, nu aveam muniție aproape deloc. Deci, nu se punea problema înfruntării cu sovieticii, foarte bine înarmați. În același timp, nu ne era foarte clară atitudinea rușilor față de noi. Auzisem de noua alianță, dar nimeni nu credea în ea și nimeni nu știa ce era de făcut. Ne era încă teamă de ei - doar până mai ieri ne fuseseră adversari! -, și ne trebuia timp să ne obișnuim cu ideea că de-acum suntem aliați.

Soldații se adunaseră în jurul câte unui ofițer și-l bombardau cu întrebări și presupuneri. Puteam, în acele condiții incerte, să le furăm speranța în noi și să-i lăsăm pradă disperării, sugerându-le să se descurce fiecare pe cont propriu ?

Se auzea din ce în ce mai clar „Vin rușii, vin rușii!”. Încercam să ne facem loc printre căruțe și tunuri pentru a ajunge în fruntea coloanei, să ne dăm seama de ceea ce se întâmplă și ca să putem, la nevoie, dialoga cu rușii. După o curbă a drumului au apărut circa 100 de călăreți, în goana nebună a cailor. Era cavaleria sovietică.

Marea majoritate dintre ei avea trăsături mongoloide, late, ochi mici și oblici, către tâmpile, și pomeți ușor ieșiți în relief. Uniformele lor, de un verde tomnatec, le dădeau un aer deosebit. Purtau în picioare cisme scurte și pe cap căciuli cu fundul roșu. De gât aveau atârnat câte un pistol mitralieră de fabricație rusească, iar cartușierele le brăzdau piepturile bombate.

Caii lor erau destul de amărâți, așa că pe unde vedeau câte un animal mai zdravăn, îl „împrumutau”. Câte unul încerca să-ți demonstreze, pe limba lui, că ție nu-ți mai trebuie calul și că, oricum, nu ieși în pierdere, pentru că îți oferea calul său, care de-abia se mai ținea pe picioare. Mai mult, prin gesturi încercau să ne convingă că noi vom merge acasă - deci ce să mai facem cu caii ! - iar ei merg mai departe, la Berlin. Înțelegeam, căci nu aveam încotro, deși, câte unul dintre ei, mai strângător, trăgea după el doi-trei cai. În schimb, dacă vreun soldat se împotriva, era imediat amenințat cu pistolul.

Păreau o hoardă de năvălitori din Evul Mediu. Priveau cu jind la cismele și la ceasurile noastre, fără a îndrăzni să ni le ceară, iar unii dintre ei ne sfătuiau să aruncăm armele căci războiul s-a terminat.

După plecarea călăreților, s-a lăsat peste noi o atmosferă sumbră. Ne era rușine să ne privim în ochi, fiecare se simțea vinovat de faptul că am ajuns în această situație- în situația ca noul nostru aliat să ne privească de sus și să ne jefuiască, iar noi să nu putem riposta.

*

Puștile și tunurile au fost aruncate după ce au fost făcute de nefolosit, prin distrugerea închizătoarelor. Aproape fiecare dintre noi a dosit, cum a crezut mai bine, câte un pistol sau chiar câte un pistol mitralieră, iar către seară am primit primele dispoziții de la aliații noștri. Câțiva ofițeri sovietici, însoțiți de un translator au chemat toți comandanții de unități și le-au comunicat să ne deplasăm, cu tot ce aveam asupra noastră, spre Buhuși, la Berești-Bistita, unde vom primi ordine. Deși se zvonea că unități românești au trecut de partea rușilor și luptă contra germanilor, ordinele primite recent au fost în măsură să

ne nedumirească foarte mult. Totuși, după ce ne-am grupat, adunând în grabă tot ceea ce mai putea fi luat după noi, ca din pământ au început să apară grupuri de ostași care ni s-au alăturat.

Până la Berești-Bistrița nu erau mai mult de 20 de kilometri. Am mărșăluit toată noaptea, cu lungi popasuri, pentru a ne regrupa, apoi toată ziua, până spre seară, când am ajuns în apropierea comunei Berești-Bistrița.

5. LA RĂSPÂNTIE DE DRUMURI

27 august 1944. De la cei care au mai sosit în cursul nopții am aflat că și prin comunele vecine sunt grupate alte divizii. Din regimentul nostru eram 14 ofițeri, vreo 20 de subofițeri și peste 300 de ostași.

După câteva ore de așteptare și-au făcut apariția două mașini sovietice. Un ofițer rus ne-a transmis că toți comandanții de regimente și comandantul diviziei cu șeful de Stat Major trebuie să se deplaseze de urgență la comandamentul sovietic pentru a primi ordine. Acest „pentru a primi ordine” a căzut ca un trăznet asupra noastră. Să primim ordine de la Comandamentul sovietic? Dar Comandamentul român unde era? Nu mai eram aliați? Deveniserăm supușii lor? Cine ne comanda acum?... Nu înțelegeam nimic, dar oricum eram hotărâți să ne purtăm cu demnitate până la capăt. Onoarea de ofițer al armatei regale române nu trebuia pătată.

Către seară, după o așteptare chinuitoare, pe platoul unde ne instalaserăm au apărut comandanții de regimente. Comandantul de divizie, generalul Petre Antonescu, nu și-a făcut apariția și nici după aceea nu aveam să-l mai văd vreodată. Discuțiile de la Comandamentul sovietic au început după ce au venit și comandanții de divizie și de regimente de la încă patru divizii. Un general sovietic a transmis, în numele Comandamentului sovietic, ordinul ca trupele române să înceapă imediat, alături de cele rusești, lupta contra armatei germane.

Nici unul dintre ofițerii români nu a vrut să accepte ordinul,

până nu va primi același ordin și din partea Comandamentului român. Poziția comandanților noștri i-a iritat vizibil pe ruși, care nu au acceptat nici o explicație și le-au acordat doar o oră de gândire. Comandanții de divizii și de regimente și-au dat seama că poziția sovieticilor era clară și tranșantă, iar discuția - de la superior la inferior, nu așa cum se spunea, de la aliat la aliat.

După o oră, a apărut generalul sovietic care a explicat că de acum vom lupta alături de armata sovietică, lucru care va fi analizat și de eșalonul nostru superior. Urma ca cei patru comandanți de divizie să rămână pe loc, iar comandanții de regimente să meargă la unități, unde vor primi ordine.

Se înnoptase destul de bine când am aflat despre cele discutate la Comandamentul sovietic. Lucrurile se limpeziseră și soarta noastră era pecetluită. Ne bătea gândul să fugim, dar printre cei 14 ofițeri din regiment nu se găsea nici unul cu care aș fi avut curajul să fac acest lucru.

În noaptea care a urmat, mai mult de jumătate din ostași s-au „risipit”, și împreună cu ei au dispărut aproape toți subofițerii. Așa cum mă așteptam, nici un ofițer nu a avut puterea să fugă, deși e greu de știut ce era în mintea fiecăruia. Și totuși, acestui gând cu greu îi puteai rezista, așa că și eu îmi făcusem un plan al evadării. Împreună cu un subofițer și șase soldați, dintre care patru erau din satul meu natal, Băneasa - Vlașca, hotărâsem să plecăm imediat ce situația ne-o va permite, cu ajutorul unei tanchete care tracta un tun. Planul era foarte simplu. Urma să călătorim mai mult noaptea, la lumina stelelor și pe cât se putea pe drumuri laterale, profitând că era lună plină. Odată ajunși departe de linia frontului, trebuia să abandonăm tancheta și să ne continuăm drumul cu ce vom găsi...

Când totul părea pus la punct și rămăsese doar să ne hotărâm când să pornim, de planul nostru a aflat, nu pot ști prin ce canale, căpitanul P.G., un adept convins al executării necondiționate a ordinelor. Am fost dus la maiorul S., care ocupa atunci funcția de comandant de

regiment. După o lecție de morală, a trebuit să-mi dau cuvântul de onoare că nu voi pleca.

Mi-am respectat cuvântul și am ratat poate cea mai bună ocazie de a-mi schimba cursul vieții.

6. MINCIUNI ȘI NUMAI MINCIUNI

28 august 1944 - Berești - Bistrița. Dimineța ne-am trezit mai obosiți decât ne-am culcat și am constatat că suntem înconjurați de soldați sovietici. Un ofițer sovietic însoțit de translator ne-a anunțat că trebuie să ne deplasăm la Roman, unde ne așteaptă Majestatea Sa, Regele Mihai al Românilor. Acolo trebuia să ne organizăm, pentru a porni imediat lupta împotriva trupelor germane. Materialele și tot ce aveam asupra noastră aveau să rămână pe loc- ordinul era clar și nu suporta comentarii.

Ce ne nedumerea în continuare era lipsa de claritate a ordinului, pentru că nu ni se specifica în nici un fel dacă venea din partea Comandamentului sovietic sau a celui român.

După aproape o oră, cei 2000 de oameni câți mai rămăseseră din întreaga divizie au fost încolonați și pregătiți pentru pornirea la drum. Am constatat contrariați că la rândul lor și soldații sovietici se încolona, la câțiva metri de noi, pe de o parte și de alta a coloanei noastre. Întrebând de ce se procedează așa, din moment ce suntem camarazi de arme, ni s-a răspuns că nu trebuie să facem greutăți armatelor sovietice care sunt în urmărirea inamicului și că, în plus, în acest fel vom fi feriți și de unele neajunsuri ce ne-ar putea fi create de aceste trupe.

La un moment dat, aflați în marș, ne-am intersectat cu alte formațiuni militare. Ostașii sovietici ce treceau pe lângă noi au dezlănțuit un adevărat atac asupra trupelor noastre: de îndată ce zăreau la vreunul dintre noi cizme ceva mai bune, ceasuri sau inele, se năpusteau asupra noastră și până nu le luau nu se lăsau. Cei care se împotriveau jafului erau luați cu forța și băgați în coloanele rusești, suiți pe un tun sau o căruță după care nimeni nu mai auzea nimic de ei.

La popasul scurt pe care l-am făcut la Girov mi-am schimbat cismele pe care le purtasem până atunci cu altele de trupă, noi. Am avut grijă să intru cu ele prin toate noroaiele ca să le dau un aspect neplăcut la vedere, astfel să le pot salva de năvălirea barbară a sovieticilor. Ceasul, un creion automat și două stilouri le-am ascuns bine ca să nu poată fi găsite, încât le-am avut asupra mea o bună parte din prizonierat.

Înainte de a pleca din Berești-Bistrița s-a produs un episod pe care nu-l voi uita niciodată. El a însemnat pierderea unuia dintre cei mai stimați și îndrăgiți ofițeri de Stat Major din Divizia noastră - maiorul D.H. Acesta reușise să-și salveze toate bagajele personale în învălmășeala de la podul de pe Bistrița, și pentru că promisem ordin să nu luăm cu noi decât strictul necesar, a început să împartă în stânga și-n dreapta din bagajele sale. Un soldat sovietic care se tot învătea prin preajmă a zărit întâmplător câteva albume ale maiorului și a început să le răsfoiască. Albumele cu pricina cuprindeau fotografii de pe Frontul de Răsărit, de la începutul războiului și până în prezent, unele dintre ele înfățișând soldați ruși spânzurați. Fuseseră făcute la Odessa, de către D.H., care era un mare pasionat de arta fotografică.

Sovieticul a început imediat să urle în gura mare și și-a chemat camarazii, care gesticulau ca turbați, de parcă maiorul ar fi fost adevăratul autor al masacrului. După câteva minute, D.H. a fost urcat cu forța într-o mașină, în ciuda explicațiilor pe care a încercat să le dea. Până la plecarea spre Roman nu a mai apărut, iar în cantonamentul de lângă acest oraș un ofițer român ne-a spus că l-a văzut pe maior desculț, în cămașă și chiloți, escortat de un soldat sovietic care-l îmbrâncea brutal într-o curte unde erau mai multe mașini. A fost urcat în una din ele și de atunci nimeni n-a mai auzit nimic de el.

★

Până la Roman nu erau decât vreo 35 de kilometri, dar totuși n-am ajuns decât a doua zi, 29 august 1944, către prânz. Înaintam prăbușiți sufletește, târându-ne picioarele, ajutându-ne unii pe alții. Ajunși la

periferia oraşului am zărit un oraş care părea mort. Populaţia civilă fusese evacuată din primăvară şi încă nu se înapoiase. Peste tot se vedeau numai coloane de ostaşi sovietici, se vorbea, se râdea şi se înjura numai în ruseşte.

Nu am fost primiţi în oraş, spunându-ni-se că sunt foarte multe trupe sovietice şi nu mai este loc şi pentru noi. În plus, ni s-a răs în nas când am întrebat dacă ne putem adresa vreunui comandament al armatei noastre şi ni s-a spus că singura noastră alternativă este să ne deplasăm către Iaşi, unde există un centru de instruire a armatei române.

Minciuni. Peste tot numai minciuni. Începea un carusel al minciunilor şi se derula un scenariu diabolic.

7. SPERANŢE SPULBERATE

În dimineaţa zilei de 30 septembrie 1944 am pornit într-o nouă şi ultimă deplasare pe pământ românesc. O deplasare de aproape 100 de kilometri: Roman-Iaşi.

Drumul ne era cunoscut pentru că aproape jumătate din el trecea pe teritoriul unde a avut sector Divizia noastră. Ne apropiam din ce în ce mai mult de zona interioară şi era practic imposibil să evadezi, să te salvezi, chiar dacă îţi doreai acest lucru din tot sufletul. Ruşii intuiau starea noastră de agitaţie, citeau poate în privirile noastre dorinţa de libertate şi ne asigurau de fiecare dată că vom suporta consecinţele dacă fugim. Ne îndemnau mai ales să fim calmi, totul se va rezolva în cele din urmă şi va fi bine, doar suntem camarazi... Toate acestea s-au dovedit până la urmă a fi minciuni.

Satele din jurul nostru erau împânzite de armata sovietică. Şi totuşi, au fost mulţi care, de dragul libertăţii, au riscat şi au fugit. Am iubit şi eu libertatea, mai presus de orice, şi nu am fost niciodată de acord cu sclavia liniştită, în schimbul unei libertăţi câştigată prin luptă. Dacă nu am făcut-o când a trebuit, acum nu mai era cazul să fug, să-mi arunc uniforma şi gradele şi să mă deghizez în muncitor, umilindu-mă în faţa ruşilor.

Mulți dintre cei care au fugit erau aduși înapoi. Era o vânătoare permanentă, un joc de-a șoarecele și pisica. Asupra celor care nu au răspuns somației s-a tras în plin. Nu mai încăpeau dubii cu privire la soarta noastră. Sentimentul de prizonierat ne încerca din ce în ce mai des.

Acei care m-au împiedicat să fug când se putea, acum regretau tot ce au făcut. Era însă prea târziu. Ei au rămas cu regretele, eu cu rușinea că acceptasem această robie, de bună voie. Nu știu cum aș fi văzut acum această tentativă de fugă, dar dacă aș fi făcut-o și mi-ar fi reușit, viața mea ar fi fost alta...

*

Drumul era destul de greu de străbătut, fiind aglomerat de unități sovietice ale căror soldați începuseră să-și arate din ce în ce mai mult colții față de noi. În mai multe rânduri, ostași sovietici și mai ales femei, aflați sub influența alcoolului, se distrau trăgând rafale de pistol mitralieră asupra noastră.

La un moment dat, coloana s-a oprit. Printre noi au năvălit soldați sovietici care căutau în coloană ostași prizonieri germani, deghizați în uniforme românești. Ce m-a uluit a fost că aproape întotdeauna cei căutați erau descoperiți imediat, scoși din coloană și duși în altă parte sau împușcați pe loc.

Căldura, setea și foamea ne chinuiau îngrozitor. Mărșăluiam ore întregi fără să ridicăm capul, fără să privim în față. Ici, colo frânturi de frază, gemete, icnete, înjurături, poticneli și un zumzet permanent. Un animal cu mii de picioare se târa muribund pe drumurile României...

Apa a fost și a rămas o problemă greu de rezolvat în băjenia noastră. Când întâlneam o fântână ori câte un izvor, tăbăram însetați pe ele, dar era imposibil să ne săturăm cu toții, în cele câteva minute puse la dispoziție de ruși. Sute, uneori chiar mii de oameni rămăneau în continuare lihniți de sete, iar mulți consumau apă din bălțile de lângă drum, îmbolnăvind-se grav. Dar câți dintre noi mai eram în stare să ținem cont de urmări? De multe ori pe o băltoacă năvăleau atât de

mulți încât rușii nu îi mai puteau potoli decât cu focuri de armă trase în sus. Se îmbrânceau, se înghesuiau și se loveau pentru a ajunge la firul de apă în care-și puteau înmuia pentru o secundă buzele uscate și crăpate de arșița prin care mărșăluiau de zile întregi, cu o disperare aproape inumană. Lupta pentru o picătură de apă devenise acerbă și fără scrupule. Numai cei din fruntea coloanei mai aveau șansa de a vedea din timp sursa de apă și de a se arunca asupra ei, spre deznădejdea celor din urmă.

Pe data de 2 septembrie 1944, după patru zile și patru nopți de mărșăluit, sleiți de puteri, dar cu speranțe renăscute în inimi, am ajuns aproape de Iași. Ca și la Roman, am fost anunțați că nu putem intra în oraș pentru că nu avem loc, și am fost cazați la marginea orașului, în împrejurimile mănăstirii Galata. În așteptarea unei decizii care să limpezească situația noastră, am poposit în acel loc 4 zile, până când am fost mutați din oraș, în parcul Copou, prilej cu care ne-am dat seama că Iașul nu este chiar atât de aglomerat pe cât ni se spusese. În afară de câteva unități sovietice aflate în trecere, orașul părea destul de pustiu.

După câteva zile aveau să vină și celelalte patru divizii de care ne despărțisem înainte de a ajunge la Berești - Bistrița, precum și unitățile prinse pe când încercau să se retragă de pe linia frontului, de la sud de Iași.

S-a început organizarea pe unități. Se primea hrană caldă, preparată de noi cu alimente de la depozit sovietic. Cu toate acestea, nimeni nu se lăuda că a mâncat în ziua respectivă, ci că a luat o mică gustare. Sovieticii ne spuneau: pe lângă ce vă dăm noi, mai completați cu alimente din zonă. Așa ceva nu era posibil, pentru că în regiune nu se găsea nimic. Pe acolo au trecut în retragere trupele noastre, a venit armata sovietică și a adunat totul, iar acum apăream noi. Ni se ofereau bilete de liberă circulație, care nu ne ajutau la nimic, pentru a merge în regiune după alimente. Hrana rămânea o problemă nerezolvată.

Mergând, în una din zile, pe lângă triajul Iași, mi-a fost dat să văd ceva ce venea să confirme modul de comportare cu totul ieșit din

comun al noilor noștri aliați. La una din rampele gării, la care linia era deja lărgită, se descărcau din vagoane lăzi cu materiale de război. Vagoanele, pentru a nu pleca înapoi goale, erau trase la câteva zeci de metri mai departe și încărcate cu așa-zisa captură de război. Pe o distanță de câteva sute de metri, de o parte și de alta a liniei ferate, erau aruncate fel de fel de obiecte, de la linguri, ligheane, farfurii, lenjerie, covoare, pături, până la scaune, mese, șifoniere, butoaie, unelte. Toate acestea, găsite și confiscate din casele oamenilor, din locuințele evacuate sau de prin fabricile pe unde puhoiul rus a trecut. Coloanele speciale de mașini și căruțe, care veneau imediat în spatele liniei frontului, formate mai mult din ostași mai vârstnici și femei, adunau cu sârg totul pe unde treceau. La rampa de încărcare era un continuu du-te-vino.

Parcă lucrurile căpătaseră o altă întorsătură în acest dulce târg al Iașilor. Pe străzi întâlneam mai mulți ostași sovietici și, din când în când, câte un civil care reușise să se întoarcă acasă și avea curajul să iasă în oraș. Evacuarea orașului se făcuse cu aproape cinci luni în urmă, când linia frontului se stabilise la câțiva kilometri nord de Iași. Toți basarabenii din armata noastră au fost imediat încorporați în armata sovietică și trimiși printre noi în scop propagandistic, să ne ametească, să ne îmbete cu fel de fel de minciuni despre traiul fericit ce ne așteaptă de acum încolo, grație Armatei Roșii eliberatoare. Din păcate, au fost și printre ostașii noștri unii care, sătui de mizeria în care ne aflam, au început să le dea crezare. Mulți dintre ostașii noștri au venit și ne-au raportat că sunt povățuiți de basarabeni să nu ne mai execute ordinele, pentru că noi, ofițerii, am fost cei care au dorit războiul și i-am dus pe ei pe front, ca să ne apere moșiile și averile.

Când credeam că lucrurile vor căpăta o întorsătură favorabilă nouă, a venit trista zi de 12 septembrie 1944, când ultimele speranțe ne-au fost spulberate. Apele s-au limpezit și am văzut cu claritate marea tragedie ce ne aștepta, marea minciună, marea înșelătorie. Ne-am dat seama - dar era prea târziu - că tot ce au spus și tot ce au făcut a avut un singur scop: să nu fugim. Și-au bătut joc de noi și de buna noastră credință. Mai târziu am aflat că în condițiile de armistițiu era specificat

că: „(...) *trupele românești care se află dincolo de Prut, la data de 12 septembrie 1944, sunt considerate în captivitate...*”, și acest lucru s-au grăbit să-l facă și cu noi.

Dimineața, când ne-am trezit, sute de ostași sovietici ne-au zorit să ne încolonăm pentru a părăsi iute zona, deoarece urma să sosească un contingent rusesc și blocul pe care-l locuiam trebuia să devină spital de campanie. Noi urma să trecem Prutul în Basarabia, spre Fălești, unde s-ar fi aflat un centru de instrucție româno - sovietic. Era ultima minciună lansată de ruși pe teritoriul românesc.

8. ULTIMA ȘANSĂ

Despre plecarea noastră din Iași nu se știa nimic sigur iar noi deja nu mai credeam nimic din tot ceea ce ni se spunea în mod oficial.

După zile în șir de marș, în condiții deosebit de grele, oboseala și mizeria începuseră să mă afecteze în mod serios și trebuia să fac eforturi disperate pentru a îndura regimul de viață impus. Cu o zi înainte de plecarea din Iași am avut temperatură foarte ridicată și m-am simțit mai slăbit ca niciodată. Mă durea abdomenul, capul și aveam senzații prelungite de vomă, ceea ce m-a făcut să apelez la infirmeria improvizată, din blocul unde eram cazați. Medicii români care m-au consultat au discutat cu cei sovietici și au hotărât ca a doua zi să mă interneze în spitalul de campanie ce era în curs de amenajare, spunându-mi că s-ar putea să am ceva foarte grav.

Aproape toată noaptea n-am dormit. Mă frământau gânduri foarte negre, eram conștient că tocmai acum nu trebuie să fiu bolnav, pentru că știam că mă așteaptă situații foarte grele. Dimineața m-am trezit foarte greu și, spre surprinderea tuturor și decepția mea, am fost anunțați că vom pleca din Iași, peste Prut, în Basarabia. De unde până atunci se puneau problema internării mele în spital alături de ostașii sovietici, acum trebuia să mă despart de camarazii mei și să rămân printre străini. Era ceva de neconceput pentru mine.

Am mers la infirmerie și am discutat cu medicii români despre starea mea de sănătate, iar aceștia au fost de părere să rămân în spital, pentru că altfel s-ar putea ca drumul să-mi fie fatal. Cu toată răceala pe care o arătau față de mine, medicii sovietici au fost de aceeași părere. Mă îngrozeau cele spuse de ei, dar nu aveam nici o garanție că voi fi tratat cum se cuvine de sovieticii care până atunci ne mințiseră într-una. Pe de altă parte, nu puteam sta într-o cameră de spital alături de cei care până mai ieri mi-au fost dușmani.

Medicii români au înțeles toate frământările mele și, din puținul pe care-l aveau, mi-au dat ceva medicamente și mi-au urat să mă însănătoșesc cât mai repede. Cei sovietici se uitau nedumeriți la mine și nu înțelegeau cum de am refuzat să rămân. Poate ei știau ce mă așteaptă...

Acest „nu” avea să anuleze ultima mea șansă de a nu merge mai departe. Peste ani mi-am dat seama că soarta mea ar fi fost, poate, alta, dacă nu luam această hotărâre care m-a costat aproape 10 ani de prizonierat.

Partea a III-a

ÎN IMPERIUL RĂULUI

1. COLOANA UMBRELOR

12 septembrie 1944. Înainte de prânz, o coloană lungă de câțiva kilometri, formată din aproape 30 000 de oameni bine păziți de ostași sovietici, avea să se pună în mișcare în direcția Prutului, spre Ungheni.

Majoritatea celor din coloană eram tineri, sub 25 de ani. Toți eram distruși fizicește, mulți dintre noi bolnavi și cu sufletele îndurerate. Pentru că foamea ne chinuia cumplit, mulți mâncau în stare crudă tot ce se putea găsi pe câmp: porumb, dovleac, boabe de fasole sau frunze de varză, îmbolnăvindându-se de dizenterie, cu urmările ei nefaste.

Hainele de pe noi erau murdare iar lenjeria neschimbată de aproape o lună. Pe cei mai mulți începuseră să apară păduchii, iar de bărbierit sau tuns nici nu putea fi vorba - toți purtam de acum barbă și mustăți. Cui îi mai trecea prin minte să se gândească cum arată? Cei mai mulți deveniseră foarte nervoși și nu mai suportau nici un fel de discuții. Se lăsase peste tot o tăcere de înmormântare. Nu se auzeau decât vocile însoțitorilor care ne îndemnau mereu, pe limba lor, să ne încononăm cât mai repede.

În cele din urmă coloana s-a pus în mișcare. Cei aproape 20 de kilometri până la Ungheni i-am parcurs foarte repede și am trecut Prutul, în Basarabia. Am fost împărțiți în grupuri, pe divizii și, în marș forțat, am pornit către Fălești, localitate situată la aproape 40 de kilometri de Ungheni, în interiorul Basarabiei. Coloana a fost oprită la vreo doi kilometri de orașel, în lunca unui râuleț care forma o baltă

între două dealuri. Pe malul acestei bălți, în jurul unor adăposturi de vară pentru vite s-a construit lagărul.

În jurul acestor adăposturi a fost făcut un gard dublu din sârmă ghimpată, înalt de aproape trei metri. Lagărul era destul de mare și păzit de santinele cu câini, plasate din două în două sute de metri. Ne uitam și nu ne venea să credem, nu puteam înțelege cum am ajuns în această situație degradantă, în care omul nu mai conta decât ca număr.

În interiorul lagărului ordinea era asigurată de basarabeni, sarcina lor fiind să ducă la îndeplinire ordinele primite de la comandamentul lagărului. Când acesta nu mai reușea să se descurce - ceea ce se întâmpla adesea -, se solicita ajutorul ostașilor sovietici, care făceau uz de armă și restabileau ordinea.

Hrana se compunea dintr-o supă făcută din mălai, un fel de terci subțire, de o culoare foarte dubioasă, în care uneori aruncau câte o bucată de carne de cal, din care foarte puțini reușeau să prindă câte o bucățiță. Ca să poți primi această așa zisă supă, trebuia să te așezi la o coadă enormă și să ai răbdare până ce reușeai să intri pe culoar. Când ajungeai la capătul culoarului, erai sleit de puteri, dar mulțumit că ai rezistat și ai reușit. Primeai în cele din urmă o gamelă în care, din niște butoaie, ți se turna mult așteptata și dorita supă.

La punctele de distribuire făceau de serviciu basarabeni care, înarmați cu ciomege, se străduiau să păstreze ordinea. Se spunea că au fost multe cazuri în care oameni înnebuniți de foame, ajungând în dreptul butoaielor, s-au aruncat asupra lor.

După primirea porției de supă trebuia să o consumi imediat, dacă erai în stare. Au fost destui care, atunci când au simțit mirosul neplăcut, au renunțat s-o mănânce și, blestemând și înjurând, o ofereau celor care o sorbeau fără a căuta să-i simtă gustul. Dacă te mai țineau picioarele, mergeai să te așezi din nou la rând, pentru a primi o altă porție peste cine știe cât timp, poate până a doua zi, când îți venea rândul.

Problema apei era tot atât de complicată. Trebuia să mergi la poarta principală, numai ziua, să te așezi la rând și să aștepti ore în șir,

pentru că se formau grupuri de 2-300 de oameni. Sub supravegherea unor ostași basarabeni, în văzul sovieticilor care ne urmăreau de la distanță, eram conduși la câteva sute de metri de lagăr, pe malul bălții unde era un izvoarăș din care o grupă nu ar fi putut bea apă nici într-o jumătate de zi. De nevoie, s-a recurs la baltă, pe malul căreia s-au săpat mai multe gropane în care apa ajungea prin infiltrare. Cu ajutorul unor găleți și gamele se lua o apă foarte tulbure și urât mirositoare, apă care trebuia să o bei repede, pentru că alte grupe așteptau la poartă să le vină rândul.

WC-urile nu erau altceva decât niște șanțuri late de vreo doi metri și lungi de mai multe zeci, pe marginea cărora trebuia să te așezi cu mare grijă, ca să nu cazi în ele. Mai greu de folosit erau pe timpul nopții, când din cauza întunericului eram nevoiți să ne descurcăm cum putem. Dimineța, pe o rază de câțiva zeci de metri în jurul șanțurilor, era o mizerie de nedescris.

Grupul din care făceam parte - Divizia de Gardă - a ajuns primul la Fălești. Am fost numărați de o întreagă comisie - lucru ce se va întâmpla de acum încolo de 3 ori pe zi - și băgați în lagăr. Am fugit către locul unde se distribuia hrana și ne-am așezat la rând. Când începuse să se lumineze de ziuă, întreg corpul nostru de ofițeri din divizie servisem „copioasa” masă, după care am încercat să ne găsim un loc, pentru a ne odihni. Spre ghinionul nostru, ne-au dus la un adăpost de animale, unde erau întinse niște paie. Ne-am bucurat că găsisem un loc așa de bun, am întins mantalele și am încercat să dormim. Însă numai peste maxim o jumătate de oră toți ne învârteam și ne scărpinaam de ceasul morții. Ne umplusem de păduchi, și de aceste insecte care ne-au chinuit în mod groaznic n-aveam să scăpăm decât peste o lună, când am ajuns în lagărul de la Mânăstârca.

Din lagărul de la Fălești am plecat după două nopți și o zi, adică în dimineța zilei de 14 septembrie 1944. Eram conștienți că drumul pe care am apucat nu are cale de întoarcere, dar era prea târziu.

2. LAGĂRUL MORȚII

În lagărul de la Fălești peste 30 000 de oameni așteptau cu nerăbdare ziua de mâine, în speranța că va fi una mai bună decât cea de ieri.

Datorită mizeriei, cazurile de îmbolnăvire erau din ce în ce mai frecvente. Dizenteria începuse să facă ravagii și zilnic se semnalau morți. În dimineața zilei de 14 septembrie, toți ofițerii am fost chemați la poartă și scoși din lagăr. Aveam să ne despărțim de ostașii noștri, cu care nu ne vom mai întâlni niciodată. Câțiva ofițeri și-au scos gradele și au refuzat să plece, rămânând printre ostași. O parte dintre ei au fost identificați, mai târziu, și mutați în lagărele de ofițeri.

Am fost încolonați, numărați de mai multe ori și, după ce ni s-a adus la cunoștință regulile ce trebuiau respectate pe parcurs, am pornit spre orașul Bălți, situat la circa 20 kilometri de Fălești. Porneam la drum aproape 1000 de ofițeri plini de păduchi și mulți dintre noi bolnavi, unii destul de grav.

Pe parcursul drumului, însoțitorii noștri, care mergeau călări, au vrut să ne arate, dacă mai era nevoie, cine sunt. Tot timpul se învârteau, la galop, în jurul coloanei, făceau și întreceri și nu o dată, neputând opri caii la timp, au intrat în coloană. Dacă încercai să le zici sau să le ceri ceva, imediat auzeai strigăte neînțelese și împușcături...

Spre seară am ajuns la Bălți și am fost conduși către unul dintre lagărele existente, în care mai erau aproape 1000 de ofițeri și 7-8 mii de ostași români și germani, marea majoritate foarte bolnavi.

Lagărul Bălți era situat la marginea orașului. Două rânduri de sârmă ghimpată împrejmuiau o cazarmă părăsită și transformată ad-hoc într-un lagăr. În puținele încăperi nedegradate total se aflau conducerea lagărului și un fel de infirmerie, cu personal instruit să țină evidența morților și să facă evacuarea lor. Din necesități obiective, lagărul a fost împărțit în două: într-o parte muribunzii, în altă parte cei ce-și așteptau porția de mizerie. Noi, ofițerii, stăteam înghesuiți într-un colț al lagărului, privind uimiți imaginea dezarmantă din jur. Imagini de

coșmar ni se derulau în fața ochilor, gemete, urlete, oameni muribunzi, epave plecate jumătate pe lumea cealaltă. Schelete umblătoare cărora în fundul ochilor abia dacă le mai sticlea o rază de sperață.

Una dintre clădirile aflate în vecinătatea lagărului servea drept bucătărie, unde zi și noapte se pregătea hrana noastră cea de toate zilele. În cele două puncte de distribuire, organizate lângă poarta principală, zilnic, cu ajutorul unei bucătării de campanie ne era adusă o supă făcută din crupă - un soi de arpacaș. De fapt, era un fel de apă tulbure, cu un gust foarte neplăcut, pentru care stăteam de fiecare dată ore în șir la rând, așteptând cu gamela în mână. În loc de pâine obișnuită ni se distribuia, la 4-5 zile o dată, câte o felie de pâine neagră și uscată ca o scândură, de mărimea unei palme. Și aici, ca și la Fălești, ordinea era asigurată de basarabeni, asistați de ostași sovietici.

Apa era adusă cu ajutorul unei sacale dintr-un râu din apropiere, și pentru a primi o cănuță din acest lichid tulbure și sălciiu, trebuia să stai la rând câteva ore. Adusul și distribuirea apei se făceau de către o echipă de evrei, luați ca prizonieri de trupele sovietice din lagărele de concentrare din România. În permanență, între acești prizonieri și cei germani, cărora refuzau să le dea apă, erau tot felul de discuții, din care până la urmă evreii ieșeau victorioși și pentru că sovieticii ce erau chemați să rezolve conflictele se făceau că nu știu despre ce este vorba și plecau înjurând.

WC-ul era și mai mizerabil decât cel de la Fălești. Un șanț lung de câteva zeci de metri, lat de vreo trei metri și adânc de un metru, peste care erau puse de-a curmezișul niște lemne. Pentru a nu risca să cazi în aceste gropi, trebuia să fii ținut de mână până îți găseai o poziție de echilibru...

Cine a trecut prin acest lagăr al morții nu poate să uite vreodată acele zile de groază, în care din cei aproape 10 mii de oameni, mai mult de jumătate își așteptau sfârșitul, fiind bolnavi de dizenterie și fără nici un ajutor medical. O echipă specială umbla toată ziua printre noi, pentru a-i ridica pe cei care erau mai grav bolnavi. Erău duși într-un colț al lagărului, lângă infirmerie, unde pe niște trestii își așteptau în chinuri

groaznice sfârșitul. O căruță era încărcată zilnic cu cei 15-20 de oameni care mureau, în timp ce o echipă săpa încontinuu un șanț, la aproape un kilometru de lagăr, în marginea unei păduri, unde erau aruncate cadavrele celor plecați dintre noi. Câți au fost aruncați în aceste gropi comune și cine au fost ei, nimeni nu știe.

Cu toate că, la plecarea din Iași, starea sănătății mele era îngrijorătoare, credința în Dumnezeu și dorința arzătoare de a trăi m-au ajutat să trec peste toate vicisitudinile vieții din acest lagăr blestemat, de unde credeam că nu voi mai ieși viu. Există însă o forță mai presus de ființa noastră, dincolo de existență, care te ajută atunci când îți este mai greu... Când într-o bună zi am fost anunțați că toți ofițerii vom pleca în curând de la Bălți, bucuria noastră a fost de neimaginat. Simțeam că, oriunde ne-am duce, viața noastră ar fi mult mai ușoară. Nu avea să fie așa, lagărul din Bălți fiind doar începutul infernului.

Plecam dintre mii de schelete umblătoare, dintre oameni cărora li se vedeau coastele prin cămășile rupte, oameni care se trezeau dimineața abia respirând. Nu știam nimic despre ceea ce va urma și, deși intuiam că soarta ne fusese pecetluită, speram totuși ca imaginația noastră să fie prea bogată.

3. CĂLĂTORIE ÎN INVERN

După aproape două săptămâni de nopți nedormite și zile de zbucium și chin în lagărul de la Bălți, în dimineața zilei de 26 septembrie 1944 am fost anunțați ca toți ofițerii să se prezinte la poartă. Cu cei care mai veniseră în ultimul timp ne făcusem în jur de 1500 de ofițeri. Am plecat spre locul de îmbarcare, cale de aproape doi kilometri, trecând pe la periferia orașului. Priveliștea ne-a cutremurat. O fantomă, o mină, un oraș mort. Nici o fereastră deschisă, magazinele închise, cu obloane trase. Orașul arăta întocmai ca sufletele noastre, pustiu, părăsit și trist. Parcă n-am fi fost pe pământ și ne întrebam dacă am ajuns în infern, acesta să fie sfârșitul lumii?

Curând aveam să ajungem la o linie ferată secundară, unde ne

așteptau niște vagoane de marfă, special amenajate pentru noi: sârmă ghimpată la geamurile de aerisire și un locaș special pentru WC. Ne-a trebuit ceva timp să ne dăm seama la ce poate folosi locașul. O tablă scoasă oblic printr-o tăietură de 20-30 centimetri, făcută în una din ușile vagonului.

Ne-a surprins numărul mic de vagoane pentru un așa număr mare de oameni. O parte dintre ele erau deja încărcate cu cele câteva sute de ofițeri aduși din celelalte două lagăre din Bălți. Operațiunea de îmbarcare s-a făcut destul de repede. În vagonul în care am fost urcat și eu erau mulți ofițeri din divizia noastră. Când am crezut că s-a terminat îmbarcarea, ușa vagonului s-a deschis din nou și ne-au mai adus încă aproape pe câți eram, încât nu se putea sta decât în picioare.

Locul meu era undeva la jumătatea vagonului, presat zdravăn din toate părțile ca într-un clește. Am convenit să ne înghesuim pe cât este posibil unul în altul, astfel ca jumătate dintre noi să stea în picioare iar jumătate să încerce să se odihnească stând jos. Și așa, prin rotație, aveam să procedăm pe tot parcursul. Ne obișnuisem să dormim și în picioare, rezemați câte doi, spate în spate. Foarte adesea, câte unul care dormea mai greu se lăsa prea mult pe sprijinitor și acesta cedând se producea o îngrămădeală care ne trezea pe toți. Începeau discuțiile pentru depistarea vinovatului, lucru greu de stabilit în astfel de condiții. Trebuia ca amândoi să aibă cam același gabarit. Și odată ordinea restabilită, se lăsa tăcerea cea grea, apăsătoare.

La câteva ore de la îmbarcarea în vagoane, roțile au scârțâit anunțându-ne că am pornit. Un șuierat prelung și sinistru confirma acest lucru.

De câte ori se oprea trenul, auzeam bocănituri în vagon. Doi ostași sovietici pe o parte și doi pe cealaltă parte verificau dacă ușile nu au fost deschise, se uitau pe sub vagoane, după care, cu ajutorul unor ciocane de lemn, cu cozi foarte lungi, verificau integritatea vagonului, bătând în pereții laterali. Fusesem numerotați ca animalele și nu puteam dispărea oricum.

Zgomotul mersului devenise ceva de nesuportat. Câte unul mai

sensibil plângea înfundat, chemându-și părinții să-l vadă. Altul își blestema clipa nașterii, întrebându-se cu ce a greșit în fața lui Dumnezeu, cum să-și răscumpere greșeala și când va lua sfârșit calvarul pe care, zicea el, nu-l mai poate îndura. Dar, mai aveam multe de îndurat, calvarul abia începuse.

*

Ca să pot rezista, ca să-mi pot ține nervii în frâu să nu o ia razna, colindam cu gândul. Era singura mea evadare din realitatea crudă și nemiloasă care mă biciuia. Evadarea în copilărie, gândurile către cei de acasă, dialogurile interminabile, imaginare, cu Paulica, credința în puterea omului de a îndura mai mult decât își poate închipui m-au salvat. Îmi repetam la nesfârșit: „*trebuie să înving, trebuie să depășesc și acest obstacol, să ajung acasă*”.

Mult dorita plecare avea să însemne o dezamăgire totală: condițiile în care aveam să călătorim depășeau orice închipuire. Și totuși, în sufețele noastre mai exista un pic de speranță că poate vom ajunge într-un loc unde va fi mai bine. Acest bine, dorit de noi toți, nu aveam să-l găsim nicăieri, niciodată. Tot drumul a fost un infern. Când trenul mergea, te legăna așa de tare, încât aveai impresia că nu mergi pe șine, ci pe un drum de țară presărat cu gropi la fiecare pas.

În gări, când se făceau manevre, nenorocirea era și mai mare-din cauza smuciturilor eram făcuți grămadă când într-o parte, când în cealaltă.

Așteptările prin gări și triaje erau îngrozitoare. Au fost cazuri când am stat și câte două zile. Uneori credeam că de-acolo nu vom pleca mai departe. Și tocmai când speram că trebuie să coborâm, trenul se punea în mișcare iarăși.

După câteva zile am pierdut complet noțiunea timpului. Foarte puțini dintre noi au mai fost în stare să spună, cu certitudine, atunci când au coborât, în gara de destinație - Sonica, că suntem în 11 octombrie 1944 și că au trecut două săptămâni de la îmbarcare.

Aproape în fiecare zi primeam ca hrană mici cantități de pâine uscată, pește sărat sau mere și prune uscate. În câte o stație se

deschidea ușa vagonului și ni se aruncau înăuntru doi saci, unul cu pâine și altul cu fructe uscate sau pește sărat. Sacii trebuiau urgent descărcați și înapoiți, după care ușa se închidea ca o ghilotină, retezând imaginea de afară, ca un film brusc întrerupt.

Împărțirea hranei devenea o problemă. Ziua se găseau unele soluții, însă, probabil intenționat, de cele mai multe ori primeam hrana noaptea.

După lungi deliberări, s-a ajuns la soluția ca pentru împărțirea alimentelor toți să se ridice în picioare. Se făcea un loc liber, se întindea o foaie de cort pe care începeau să se aranjeze, în rânduri, bucățele de pâine, de pește sau grămăjoare de fructe uscate. Din lipsă de cuțite, pâinea și peștele se rupeau cu mâna. Obiectele din metal am fost obligați să le aruncăm înainte de ultimul control, la plecarea din lagărul de la Bălți. Eram strigați după un tabel. Când îți spuneai numele, spuneai unde ești și, din mână în mână, îți ajungea mult dorita porție. Mizerabila pâine pe care o primeai nu depășea niciodată o jumătate de palmă. Din peștele sărat, de regulă, nu prea aveai ce alege, cât despre fructe, abia dacă puteai număra trei sau patru.

Setea avea să ne chinuie în mod groaznic, în special în zilele când primeam ca hrană pește sărat. În gărilile și triajele unde se oprea trenul nu era întotdeauna, prin apropiere, o sursă de apă.

Cele două găleți cu apă, care ni se dădeau la fiecare vagon, nu însemnau nici câte o cănuță sau capac de bidon pentru jumătate dintre noi, și de cele mai multe ori nu mai era timp suficient pentru a ne mai aduce și a doua oară după apă, mai ales că nimeni nu se grăbea să facă acest lucru. De multe ori ne venea rândul, la câte o înghițitură de apă, la câte două zile. Puterea glasului scădea în intensitate. Corzile vocale nu mai ascultau, nu mai vibrau. Numai buzele crăpate se mai mișcau. Adormeam chinuiți și arși de sete. Am fi dat orice pentru o gură de apă. Buzele crăpate ne dureau îngrozitor. Deliram. Visam întruna apă.

Cine nu a suferit de sete nu-și poate da seama cât de îngrozitor este să-ți lipsească apa. Îți creează stări sufletești deosebite, mai groaznice decât cele provocate de foame. Ne venea să strigăm, să

urlăm. Și dacă o făceam, am fi reușit, oare, să-i determinăm să-și schimbe atitudinea față de noi pe cei fără nimic omenesc în ei?

Deși s-a întâmplat ca sursa de apă să fie numai la câteva zeci de metri de vagoane, ostașii sovietici care trebuia să aducă apă nu numai că nu se grăbeau, dar se jucau, fumau, stăteau de vorbă, iar timpul trecea. Trenul se punea în mișcare, iar noi rămâneam pradă setei îngrozitoare.

Mizeria și mirosul așa-zisului WC erau de nesuportat. Folosirea lui ridica o serie întreagă de probleme. Mulți nu l-au putut folosi zile întregi. Pentru a ajunge la crăpătura din ușa vagonului trebuia să parcurgem un drum foarte greu și sinuos printre trupurile înghesuite în vagon. De obicei mergeam câte doi; era nevoie să fii protejat pentru a nu veni ceilalți peste tine, la smuciturile trenului și, în același timp, colegul îți ținea o haină drept paravan. Printre noi erau mulți bolnavi de dizenterie.

Ușa vagonului se deschidea uneori numai pentru a fi întrebați dacă există printre noi bolnavi sau morți. Pe cei aflați în stare foarte gravă îi coborau și-i duceau într-un vagon special destinat muribunzilor. Aproape toți își dădeau sufletul în acest vagon. Nu am auzit nimic despre cei luați din mijlocul nostru și duși în vagonul special, în mormântul pe roți.

Bolnavii coborâți din tren erau transportați, de noi, până la vagonul special. Ce povesteau cei care îi transportau te îngrozea, întrecea imaginația celui mai pesimist dintre noi. În dreptul vagonului erau grămezi de morți scoși afară. O masă de oameni aruncați unii peste alții. Ce se întâmpla cu acești morți fără identitate? Cine putea să răspundă?

Ne-am hotărât să nu-i mai dăm pe cei bolnavi, să încercăm să-i protejăm cum vom putea. Nici ei nu mai voiau să coboare, să fie duși la vagonul blestemat. Rugămintile lor erau de cele mai multe ori zadarnice. Boala nemiloasă nu putea fi înduplecată cu vorbe. Priveam în jur și mi se rupea sufletul văzând și auzind vocea unor oameni care se căzneau să scape din ghearele morții.

Ca și când nu ar fi fost suficiente chinurile provocate de foame, de sete, de situația nenorocită în care ne aflam, trebuia să ne mai tortureze și păduchii. Aceste mici vietăți feroce se înmulțeau extraordinar de repede. Îi găseam peste tot: pe corp, pe haine, pe pereții vagoanelor. Strădaniile noastre de a scăpa măcar parțial de ei s-au dovedit zadarnice. Din cauza scărpinatului, pe piept, pe gât și sub cureaua de la pantaloni, cei mai mulți aveau o rană sângerândă. Pe corp aveam mii de puncte roșii de la urmele înțepăturilor, iar pe cap aveam atâția păduchi, încât uneori scărpinatul nu mai avea nici un efect, îmi venea să-mi smulg firele de păr.

După vreo opt zile trenul a oprit în orașul Tula, în apropiere de Moscova și speranțele noastre cu privire la sfârșitul calvarului au renăscut. Din păcate, nu a fost să fie așa. Am fost coborâți din vagoane și duși la o baie mare din apropierea gării. În prima cameră ne-au dezbrăcat. O cameră austeră, neagră și mirosind a mucegai. În următoarea cameră ne așteptau 10-15 ruși și rusoaice, înarmați fiecare cu câte un brici în mână. În niște găleți se afla un fel de spumă pentru bărbierit, cu care trebuia să ne dăm pe față. O mână puternică, păroasă și neagră ni se așeza pe umăr și ne obliga să stăm pe un scaun fără spătar. Am fost bărbierii cu briciuri știrbe și ruginite. Un supliciu. Ne priveam uimiți unii pe alții, fără să ne recunoaștem. Barba ascunsese, un timp, unele cute ivite în ultimele zile. Mă bărbierisem prima dată de la 19 august, când începusem retragerea, iar în următorii trei ani aveam să port barbă.

La ieșirea din improvizata frizerie ne așteptau două rusoaice solide, roșii în obraji, purtând pe cap niște batice negre, în mână cu câte o găleată plină cu o soluție de clor, contra păduchilor. Cu ajutorul unor bidinele înmuiate în soluție, ne ungeau pe tot corpul. Urlam de durere. Drumul continua spre o cameră largă, plină cu dușuri. Nu apucam să ne spălăm prea bine cu apă, apa pe care o visasem de fiecare dată, apa de care duceam atâta lipsă, că imediat se oprea și eram goniți, astfel încât în locul nostru să intre un alt lot. Ultima cameră era destinată primirii hainelor trecute prin etuvă. Efectul deparazitării

hainelor noastre nu a fost prea mare. Atunci când am plecat la baie, neștiind despre ce era vorba, am lăsat în vagoane o parte din bagaje. Păduchii din ele, din scândurile vagoanelor, s-au făcut din nou simțiți în mai puțin de o oră.

Trecerea prin camera de baie a durat cam toată ziua. Către seară s-a dat dispoziție să coboare din fiecare vagon câte doi care să preia porția de cașă. Nu știam ce-i cașă. Făceam fel de fel de supoziii. Înfometai cum eram, ne gândeam că așa-zisa „cașă” trebuie să fie brânză proaspătă ori o specialitate rusească. Am fi mâncat orice. În fapt, era un pilaf ceva mai subțire, de culoare gri, făcut din arpacaș mărunt și apă. Deși era foarte fierbinte, trebuia împărțit imediat și restituit hârdăul în care fusese adusă mâncarea. Unul dintre noi, mai în vârstă, locotenentul de rezervă Bădilă, învățător din județul Brăila, a găsit imediat soluția. A făcut loc în mijlocul vagonului și a întins pe jos o foaie de cort, după care a luat hârdăul și l-a răsturnat pe ea. Ca la comandă toată lumea s-a repezit cu mâinile întinse. Cei aflați mai aproape au reușit să ia în mâini două-trei linguri din renumita cașă. Mulți nu au apucat nimic. Foamea ne dezumanizase pe toți. Uitam, nu mai eram în stare să ne păstrăm condiția pe care o avusesem înainte de prizonierat și ne grăbeam să apucăm cât mai multă mâncare. Lupta pentru existență era nemiloasă și tăioasă. Ne animalizasem într-un fel. Mulți au considerat că scopul scuză mijloacele, mai ales când este vorba despre existență.

De-abia în a treia zi, de dimineață, am plecat mai departe, după o noapte de manevre în care nu am dormit aproape deloc. De aici ne-au mai fost atașate câteva vagoane cu prizonieri, aduși din alte lagăre și care aveau, ca și noi, aceeași destinație. Nu știam încotro mergeam - nu puteam vedea aproape nimic. Ferestrele vagoanelor erau prea sus. La crăpătura unei uși, prin care se putea privi afară, era greu să-ți vină rândul și cui îi mai ardea de așa ceva? Când se deschidea ușa, în cele câteva minute, nu reușeau să privească afară decât cei care erau în dreptul ei.

Cu toată înghesuiala, în vagon era foarte frig. Un frig

pătrunzător cu care nu puteai lupta. Trebuia să încerci să-l suporti. Era singura soluție a existenței noastre.

Nimeni nu scotea o vorbă, toți aveam la ce gândi, pentru ce lacrima. Mergeam în infern.

4. DRUMUL GROAZEI

11 octombrie 1944. O noapte de toamnă târzie, care semăna mai mult cu o iarnă aspră, cu cer senin, lună plină și stele strălucitoare. Frigul își înfigea colții în corpurile noastre strivite și amortite de inactivitate.

Din când în când ne trezeam și discutam. De ce s-a oprit trenul? Poate că am ajuns. De ce nu se aude nici un zgomot deosebit? La intervale rare, se auzeau pașii santinelor care treceau pe lângă vagoane. În fine, s-a luminat de ziuă. A trecut un tren pe lângă noi, a fluierat prelung și s-a oprit ceva mai departe, semn că suntem undeva, într-o gară.

După câteva ore s-au auzit voci omenești și lătrat de câini. Prin crăpătura de la ușă nu vedeam decât un colț de pădure. Am auzit zgomot de uși deschizându-se. Strigăte și urletele disperate ale câinilor, însoțite de cuvântul „davai ”zbierat amenințător. Ne îndemneau să coborâm.

Contactul cu pământul a fost o surpriză tare neplăcută. După atâtea zile de stat în vagon, aproape nu mai puteam merge. Mulți dintre noi păream niște copii ce încearcă pentru prima oară în viață să facă un pas. Mi-am rotit privirea în jur să mă pot orienta. Un peisaj straniu. La câteva sute de metri se afla o casă mică în jurul căreia nu se zărea nici o mișcare. Gara Sonica. De jur împrejur, pădure înaltă de mesteceni. În mijlocul ei, noi, ce abia învățam să mergem pe planeta stranie pe care coborâsem. Alături erau întinși trei morți. Mai într-o parte, câțiva bolnavi întinși și ei pe jos, tușind, tremurând și scurmând țărâna cu unghiile pentru a-și atenua durerea provocată de tusea interminabilă.

De o parte și de alta erau sentinele rusești, dublate de câini de

pază. Aproape toți erau convinși că este începutul sfârșitului și că ne așteaptă și pe noi, ca pe ofițerii polonezi, un KATIN. Acolo, peste 10000 de oameni nevinovați au fost împușcați pe la spate, plătind cu propria lor viață, ce? Nebunia omenească, uneori, este fără margini.

Numărul mare de soldați și câini a avut un efect demoralizant asupra noastră. Nimeni nu se aștepta la o astfel de primire. Eram noi atât de periculoși ca să fim tratați astfel? Nici unul nu se simțea vinovat cu ceva. Nu ne făcusem decât datoria către țară.

*

Pe traseu, prin atașarea altor eșaloane, numărul nostru crescuse la aproape 3 000 de ofițeri.

Am primit ordin să luăm bolnavii, tot ce aveam asupra noastră și să ne încolonăm. Prin pădurea de mesteceni se deschidea un drum, lat de 10-15 metri, foarte puțin circulat, deoarece pe el nu se vedea nici un fel de urmă. O coloană de oameni, care mergeau parcă la osândă, s-a pus în mișcare. Cu toate îndemnulile de a ne grăbi, coloana se mișca destul de încet. Majoritatea mergeau câte doi, sprijiniți unul de altul. Bolnavii erau purtați pe brațe de câte doi dintre noi, prin rotație. Știam de acum ce îi aștepta pe cei ce nu pot merge în coloană. Erau frații noștri de suferință și nu îi puteam lăsa să fie împușcați pe marginea drumului. Dacă era să pierim, să pierim împreună.

După câțiva kilometri parcurși, coloana s-a oprit. Cei mai mulți aproape că nu mai puteau să-și miște picioarele. Însoțitorii noștri au izbucnit de furie, au început să strige, să amenințe cu câinii și chiar au tras câteva focuri de armă. Până la urmă coloana a pornit din nou la drum. Ne uitam cu groază dacă nu apare vreun luminiș sau drum lateral pe care să fim conduși pentru ...a se termina totul. Unii începuseră să dorească acest lucru, fiind de acum la capătul puterilor. Puțini mai erau aceia care credeau că vom scăpa din acest infern. Și, deodată, un murmur străbate coloana. Cei din față anunțau că la capătul drumului au apărut niște construcții, care ar putea fi un lagăr.

Într-o clipă bănuielile noastre sumbre au fost spulberate. În

fiecare dintre noi renășteau forțe noi și speranțe. Cel mai mult s-au bucurat cei bolnavi, pe care îi purtasem, până acum, mai mult târâș și care nu mai credeau într-o minune. Nu am mai mers nici o jumătate de kilometru și aveam să fim opriți în fața lagărului de la Mânăstârca. Mai târziu am aflat că distanța pe care o parcurseam, pe acest drum al groazei, de la gară până la lagăr, nu măsura mai mult de 6-7 kilometri. Pentru puterile noastre a fost mai istovitor decât dacă am fi mărșăluit, în condiții normale, o zi întreagă.

Cei grav bolnavi au fost trecuți în capul coloanei. Am fost numărați de mai multe ori, după care pe grupe de câte 50 intram în lagăr și mergeam direct la baie. Ultimei grupe i-a venit rândul să intre în lagăr de-abia a doua zi de dimineață. De la baie am fost conduși, sub pază, în carantină. Frigul și foamea ne chinuiau. Dar ce mai conta? Alta era acum situația noastră.

La intrarea în lagăr am fost supuși unui control foarte riguros. Ne scoteam haina de pe noi și cu tot ce aveam în brațe eram luați în primire de un soldat sovietic. Căutau dacă nu aveam asupra noastră corpuri delict: cărți, reviste, obiecte din metal sau orice în afară de veșminte. Tot ce nu ni se cuvenea, ziceau ei, se confisca. Făceau excepție de la regulă inelele și verighetele pe care le luau în schimbul unui act oficial de predare-primire.

Am reușit, cu tot controlul, ca în căptușeala cizmei să trec două stilouri și un creion automat. Stilourile mi-au fost luate, peste câteva luni, la un control în lagăr. Am primit pentru ele o chitanță. Spre surprinderea mea, în lagărul de repatriere, mi-au fost restituite. Creionul automat mi-a fost luat de un soldat sovietic, la un control în vagon, pe când mergeam de la Gorki la Chirov. Mi-a spus simplu că mie nu-mi mai trebuie. Așa credea el. Mulți au reușit să treacă de echipa de control cu un briceag, o busolă, o iconiță, o forfecuță, o carte, o pereche de cărți de joc sau alte obiecte mai mult sau mai puțin folositoare.

5. ÎN LAGĂRUL DE LA MÂNĂSTÂRCA

În acest lagăr am fost adunați, cu mici excepții, toți ofițerii români. Voi încerca să descriu lagărul din mai multe motive. În primul rând, pentru că în el am făcut cunoștință cu o viață nouă, nemaivăzută și nemaiauzită. Cu o organizare și o dotare foarte bune din punct de vedere al dezbinderii și al torturării oamenilor, cadrele fiind recrutate dintre cei mai buni specialiști în materie. În al doilea rând, pentru că în acest blestemat lagăr mi-am înmormântat câțiva dintre cei mai frumoși ani ai tinereții. Și, în al treilea rând, pentru că aici am înțeles diferența de gândire dintre ei și noi, precum și părerile unora despre alții.

Noi, niște oameni în parte nevinovați, prinși în capcană datorită credulității noastre, ajunși la capătul puterilor, distruși fizicește și cu moralul zdruncinat de tot ce vedeam și simțeam, datorită condițiilor ce ni se creau. Ei, care se purtau cu noi ca și cum ar avea în față cele mai feroce creaturi ale naturii, mari criminali și infractori, cu care este periculos să stai de vorbă. Trebuia să fim foarte bine păziți - fiind foarte „periculoși” - pentru fericirea popoarelor sovietice...

La vreo 8 kilometri de gara Sonica, unde am coborât, se afla satul Mânăstârca, situat în marginea nordică a unei mici depresiuni, înconjurată de o pădure de mesteacăn. Un pârâiaș despărțea depresiunea în două. Satul era format din vreo 15-20 de căsuțe din lemn (isbe), amplasate fără nici o sistematizare, în jurul cărora nu exista aproape nici o dependență. În spatele satului, ceva mai în interiorul pădurii, era amplasată o crescătorie de câini, pe lângă care nu am trecut niciodată, dar care se făcea remarcată prin lătrăturile continue ale locatarilor, uneori foarte sinistre.

O parte din această depresiune plină de lăstărișuri și buruieni a fost defrișată. Pe această suprafață de cca. 15-20 de hectare, specialiștii din lagăr, cu ajutorul nostru, se trudeau să cultive varză și cartofi. Aratul, foarte superficial, îl făceau cu ajutorul unor pluguri primitive, trase de cai. Restul lucrărilor se făceau folosindu-ne pe noi ca forță de muncă. Pentru grăpat și răritat ne înhămam câte patru sau șase oameni la

niște grape făcute din crengi sau rarițe din lemn. Pământul era atât de sărac, vara atât de scurtă și rece, încât în cei câțiva ani cât am stat acolo, nu s-a reușit să se producă decât frunze de varză și cartofi ceva mai mari decât o nucă.

La extremitatea sudică a depresiunii era amplasat lagărul, în fața căruia se intersectau cele trei drumuri: unul ducea la sat, altul la gară, iar al treilea mergea cam în pantă, spre lagărul de la Oranki, situat cam la 4-5 kilometri.

Satul Mănăstârca era așezat la nord de Moscova și la nord-est de orașul Gorki de pe Volga, într-o regiune cu păduri imense și multe mlaștini formate de revărsarea unor râuri. Era situat aproape de paralela 60, unde zilele, în perioada decembrie-ianuarie, nu durau decât 4-5 ore, iar în iunie - iulie nopțile abia ajungeau la 2-3 ore.

Lagărul Mănăstârca purta nr. 74. Construirea lui a fost începută cu ajutorul prizonierilor finlandezi și a deținuților sovietici. Pentru urgentarea terminării au fost aduse și câteva brigăzi de prizonieri germani care, după terminare, au fost mutați în altă parte. La venirea noastră, în lagăr se mai aflau numai vreo 30 de prizonieri finlandezi, care lucrau la tăiatul scândurilor. Lemnul care trebuia transformat în scânduri era urcat pe niște capre înalte. Cu ajutorul unor joagăre (fierăstraie) foarte mari, doi oameni, unul sus și unul jos, tăiau cu atâta repeziciune și măiestrie bușteanul, încât era o plăcere să-i privești. Toți erau blonzi, înalți, cu figuri aspre și sumar îmbrăcați, deși era destul de frig. La câteva săptămâni de la sosirea noastră au plecat și ei.

Lagărul avea o formă aproape pătrată, împrejmuit cu 5 rânduri de sârmă ghimpată, iar pe partea exterioară, de o sârmă, erau legați câini. Spațiile dintre sârme erau în permanență săpate și greblate. La colțuri și la jumătatea laturilor erau niște foișoare dotate cu telefoane și reflectoare, în care în permanență se afla câte o santinelă. În imediata apropiere a lagărului erau trei clădiri din lemn, în care erau cazați cei 20-30 de soldați care făceau de pază. Tot acolo se găsea și sediul lagărului.

În continuare urmau cuștile câinilor, magazinele și un grajd cu

vreo 10-20 de cai. Brigada de deservire era formată din soldați români. Poarta lagărului, făcută din lemn masiv, de-abia dacă o putea deschide un om. Pentru a ajunge la ea trebuiau ridicate câteva bariere ingenios construite. Pe lângă poarta mare era și o portiță, cât trecea un om, pe unde intrau și ieșeau persoanele care lucrau în interiorul lagărului. Într-o cabină, alături de poartă, stătea în permanență un soldat care manipula închiderea și deschiderea porții și verifica pe cei care intrau și ieșeau din lagăr. Lângă cabină, o altă încăpere era corp de gardă pentru ostașii ce erau de serviciu.

În interiorul lagărului, în afară de baie și WC-uri, erau numai bordeie semiîngropate, de diferite forme și mărimi. De la poartă pornea o alee lungă care despărțea lagărul în două și care se ramifica din fundul lagărului în alte două alei, ce mergeau de-a lungul gardului de sârmă ghimpată. Pe aceste alei laterale, pe timpul nopții, nu aveam voie să circulăm.

Când intrai în lagăr, pe partea stângă erau amplasate, în ordine, un bordei în care erau diferite ateliere, un bordei mai mare, în care se aflau clubul și birourile personalului de conducere al lagărului, urmau baia, un bordei în care erau bucătăria și sala de mese, bordeiul cu magaziiile, țarcul pentru depozitarea și distribuirea lemnului, două bordeie pentru locuit și un bordei mic în care era carcera. Pe partea dreaptă, într-o simetrie perfectă, erau amplasate, pe două rânduri, 6 grupuri a câte 4 bordeie, despărțite de câte o alee. Toate cele 26 de bordeie în care eram cazați, 24 pentru ofițeri și 2 pentru ostași, erau de aceleași dimensiuni și la fel construite. Bordeiele erau semiîngropate, cu două intrări pe la capete și cu ferestre la nivelul pământului, acoperite cu un strat gros de pământ pe care erau puse brazde de iarbă. Interiorul, căptușit cu scândură, avea la mijloc un perete despărțitor, iar în fiecare din cele două camere câte două sobe. Pe mijloc, pe două nivele, erau două rânduri de paturi comune. Se dormea cap la cap, fiecare i se cuveneau câte 2 metri lungime și 0,7 metri lățime de așa-zis pat. Într-un astfel de bordei erau înghesuți până la 200 de prizonieri.

WC-urile erau amplasate câte unul la fiecare grupă de 8 bordeie.

Un fel de baracă lungă de câțiva zeci de metri, cu intrare pe la capete. Pe mijloc, pe două rânduri, de la un capăt la celălalt, erau tăiate în podea găuri. Folosirea ridica probleme. Dimineța, mai ales, era nenorocire. Se forma, la fiecare gaură, o coadă de zeci de nerăbdători. Ca să treacă timpul mai repede, se discutau cele mai noi știri, se lansau bancuri, se făceau glume și îndemnuri la grabă care uneori degenerau în ceartă. Această coadă blestemată aveam să o întâlnesc de acum încolo mereu. Ea era o creație a regimului socialist, în care cei mulți nu trebuiau să aibă tot ceea ce au nevoie. Trebuiau doar să gândească mereu la ziua de mâine. Să-și piardă ore în șir pentru a primi ceea ce li se cuvine de drept. Și, astfel, omul, capitalul cel mai prețios - după afirmațiile lor, era umilit și batjocorit în mod oficial.

Am rămas surprinși când am văzut prima dată oameni stând la coadă, la Mânăstârca. Era un ger de crăpau pietrele și mai mult de jumătate din cele câteva zeci de locuitori ai satului stăteau zile întregi în fața unei case. A trebuit să treacă timp până ne-am lămurit că ei așteptau să primească, atunci când dădea Domnul, alimente sau ce se aducea. Mărturiseau că o duc mult mai greu decât noi, cei din lagăr, care cât de cât primim în fiecare zi câte ceva de mâncare. Producția pe care o obțineau, la câmp, era foarte mică. Nu avea nici cine lucra și nici cu ce. Cei câțiva bătrâni și copii care mai rămăseseră în sat nu puteau realiza mare lucru.

Sediul colhozului era în comuna Oranki, de unde li se aducea, din când în când, câte o mână de crupe sau câteva kilograme de cartofi pentru fiecare familie. Pâinea era o raritate. Numai de sărbători, 1 Mai, 7 Noiembrie și de Anul Nou, pe care le așteptau cu nerăbdare, primeau ceva alimente în plus.

Deși pentru civili orice relație cu noi era strict interzisă, prin soldații care lucrau permanent afară din lagăr reușeam să facem unele schimburi. Primeam un păhărel de mahoarcă pentru o porție de pâine. Aceasta era obținută dintr-un fel de plantă de tutun ce se cultiva prin partea locului. Se toca și se fuma în foaie de ziar și dădea un miros neplăcut și mult fum, care te îneca.

Obținerea unei bucăți de hârtie era o problemă destul de greu de rezolvat. Se făcea rost la schimb, tot pentru o bucățică de pâine, cu cei câțiva copii care mergeau, când puteau, la școala din Oranki, unde primeau caiete și cărți care până la urmă ajungeau să fie date pe pâine, primită de la noi.

Cele câteva zeci de locuitori ai satului lucrau la crescătoria de câini, iar pe timpul verii mergeau și la munca câmpului, pe tarlalele colhozului din Oranki. Îmbrăcămintea lor era sărăcăcioasă și confirma mizeria în care trăiau. Pe timpul iernii, căciuli cu clape, pufoaice peticite, pantaloni vătuiți. În picioare majoritatea purta un fel de opinci făcute din coajă de tei. Femeile se deosebeau, la port, numai vara, când purtau câte o fustă în loc de pantaloni. Vara, bărbații purtau șepci, cămăși scoase din pantaloni și opinci sau ghete.

Pentru transportul lemnului din pădure, foloseau vara un fel de cărucioare pe care le trăgeau câte doi-trei inși, iar pe timpul iernii se înhămau la câte o sanie.

La sosirea noastră, în lagărul Mânăstârca se aflau peste 1000 de ofițeri români, făcuți prizonieri înainte de 23 august 1944, și peste 100 de soldați români care, la puțin timp de la sosirea noastră, au fost mutați în alte lagăre.

6. CARANTINA

Bucuria de-a trăi - după ce ai trecut prin clipe grele, în care viața a atârnat de un fir de ață - nu a durat prea mult.

Ajunși în mult doritul - dacă se poate spune așa - lagăr organizat, ne aștepta altă surpriză. Am fost conduși în carantină. Un fel de lagăr în lagăr. Toate cele 20 de bordeie în care am fost cazați erau împrejmuite cu sârmă ghimpată. Aveam în permanență, la poartă, un paznic care ne interzicea să ieșim din carantină sau să fim vizitați de prizonierii mai vechi din lagăr. Prin aceste carantine aveam să trec, în decursul anilor, de multe ori. Era obligatoriu ca, atunci când soseai într-un lagăr, o perioadă, variind între câteva zile și două-trei săptămâni, să fii izolat.

Carantină se făcea în funcție de numărul celor sosiți, în lagăre obișnuite-cum era cazul nostru când am fost strânși din diferite lagăre de triere și îndrumați către un lagăr special, organizat pentru ofițerii români prizonieri de război-, sau în lagăre de tranzit, când numărul celor care soseau sau treceau prin regiunea respectivă era mare. După terminarea perioadei de carantină, de aici se pleca fie către alte regiuni, fie în lagărele din apropiere.

Uneori, carantina era folosită și în scopuri politice, pe lângă cele sanitare, așa cum a fost cazul nostru în lagărul de la Mânăstârca. Prizonierii vechi din lagăr nu aveau voie să ia legătura cu cei noi. Erau interzise până și discuțiile de la distanță, peste gardul de sârmă ghimpată. Era clar că totul se făcea cu un anume scop și că ni se pregătea ceva nou.

Divizia noastră a fost cazată în bordeiul cu nr. 15. Eu am ocupat un loc la etaj, având ca vecini alți trei sublocotenenți, tot din regimentul nostru: Vasilescu Ion, Marinescu Gheorghe și Rădulescu Mihalache. Toți trei aveau să plece în țară destul de repede, primul în decembrie 1944, cu un lot de aproape 200 de ofițeri, pentru completarea cadrelor diviziei „Tudor Vladimirescu”, ce a fost decimată în luptele din Ungaria, iar ceilalți doi în primăvara anului 1945, cu divizia „Horia, Cloșca și Crișan”.

Toți ajunsesem într-o stare fizică și sufletească de nedescris. Oboseala unui drum atât de zbuciumat, de aproape două luni, își pusese amprente în mod vizibil pe fiecare dintre noi. În plus, foamea ne chinuia în mod îngrozitor. Hrana pe care o primeam era insuficientă iar despre calitate nu se putea vorbi. Foarte neplăcut ne-a impresionat faptul că prizonierii vechi din lagăr nu aveau voie să stea de vorbă cu noi. Și totuși, erau câțiva care aveau libertatea de a intra și ieși, când vroiau, din carantină. Ei ne povesteau ceva ce parcă venea din altă lume: că viața în lagăr nu este așa grea și că, în curând, vom pleca acasă.

Noaptea, când vigilența celor care ne păzeau mai scădea, au intrat în carantină câțiva dintre prizonierii vechi, care ne-au povestit adevărata situație a noastră, despre viața din lagăr și cine sunt acei care

pătrund în carantină când vor. Ei erau foști camarazi de-ai noștri, care în lagăr deveniseră activiști și care făceau parte din mișcarea voluntară a prizonierilor români, înființată și coordonată de politrucii lagărului. Scopul vizitelor lor era de a recruta noi membri din rândurile noastre. Făceam, de acum, cunoștință cu ceva nou: abdicarea omului de la omenie.

Deși eram sătui de vorbe și promisiuni, lipsa de orientare, datorată imposibilității de a cunoaște adevărul, și dorința de a scăpa cât mai repede din acest infern, au făcut pe mulți dintre noi să se înscrie în această mișcare, al cărei nume nu spunea aproape nimic, dar care avea să însemne mult. Deconectarea care a survenit, în primele zile de carantină, după atâtea și atâtea întâmplări, avea să fie suportată în mod diferit de fiecare. Făceam cunoștință cu comportări diferite: unii dormeau tot timpul, alții se văitau că nu pot dormi, unii nu mai terminau de vorbit, în timp ce alții nu scoteau nici un cuvânt.

N-am uitat și nici n-o să uit vreodată primele zile de carantină când, complet decepționat de ce se petrecuse cu mine până atunci, căzusem într-o stare de deprimare sufletească atât de mare, încât cei care mă cunoșteau nu știau ce să mai creadă despre mine. Dormeam, sau mai bine zis dormitam, atât ziua, cât și noaptea.

Gândurile că cei de acasă și mai ales prietena mea Paulica nu știau nimic despre mine mă chinuiau încontinuu. Ce fac ei? Cum au suportat acest șoc? ...Și zeci și sute de întrebări la care mă căzneau să găsesc răspuns. Istovit și dezamăgit, așteptam și visam. Treceam într-o altă lume, unde uneori era așa de frumos și bine. Alteori mă trezeam mâhnit și chinuit. Realitatea, de fiecare dată, era crudă.

Îmi amintesc cum căpitanul preot Raportaru Gheorghe, din Putineiu, care îl cunoștea foarte bine pe tata, venea de mai multe ori pe zi la mine. Încerca să mă facă să înțeleg că situația în care ne aflăm este de scurtă durată și că trebuie, cât de curând, să plecăm acasă. Până la urmă, el a fost repatriat odată cu toți preoții din lagăr, în toamna anului 1945, dar eu am rămas.

Spre norocul meu, am trecut cu bine această perioadă grea și,

în curând, aveam să devin cel care am fost: mereu activ, preocupat de diferite probleme și mereu angajat să fac ceva. Dar, foarte mulți camarazi nu aveau să-și mai găsească echilibrul moral și spiritual. Ei au devenit niște oameni posaci. Erau obsedați de situația în care se aflau și, atunci când reușeau să vorbească, nu se plâneau decât de nenorocirea lor, ca să nu mai vorbim de cei care și-au ieșit, în mod vizibil, din minți.

Până acum, eram evidențiați numai numeric, ca o turmă. Imediat ce am ajuns la Mânăstârca, a început întocmirea evidențelor, pe bordeie, pe grade și unități, cu solicitări de date mai mult sau mai puțin ciudate.

Câteva echipe, formate din prizonieri vechi, sub supravegherea a doi ostași sovietici, ne aduceau mâncarea în niște hârdaie, până la poarta carantinei, pentru fiecare bordei separat. Apa pentru băut și-o aducea fiecare bordei de la un puț ce era situat în interiorul carantinei. Pentru a primi mâncarea, în loc de farfurie ni s-a dat câte o cutie din tablă, cu care beam și apă. Cu lingurile a fost ceva mai greu. Le-am primit abia peste câteva luni, până atunci ne-am servit de mână sau de câte un bețișor lătit la un capăt, în formă de lopețică. Furculiță - este adevărat că nici nu ai fi avut ce mânca cu ea - nu am văzut decât peste aproape zece ani, când am ajuns în țară. Cuțitul, care practic nu ne făcea trebuință, era obiect interzis în lagăr.

La prima baie, la vreo săptămână de la sosirea în lagăr, am putut să schimbăm lenjeria. Am dat jos cămașa și chiloții de pe noi, care mai bine de două luni căpătaseră o culoare nedefinită și ajunseseră scorțoși de transpirație și murdărie, și am primit altele, destul de rupte și peticite, în schimb curate. Ciorapii, după ce s-au rupt, i-am aruncat și nu am mai primit așa ceva până am venit în țară. Am folosit, în schimb, „ciorapi sovietici”, care nu erau altceva decât niște cârpe numite obiele. De cele mai multe ori, ele erau putrede, fiind confecționate din lenjeria ce nu se mai putea repara. Pentru folosirea lor trebuia să cunoști o tehnică specială de a-ți înfășura picioarele, altfel riscai să rămâi cu piciorul gol. La timpul acela, majoritatea sovieticilor purtau așa ceva în loc de ciorapi.

Am primit câte un pled destul de uzat și câte un dos de saltea și unul de pernă, dintr-un fel de pânză de sac, însă ceva mai rară. Pentru a umple dosul de pernă, cine a fost mai norocos a apucat o mână de iarbă uscată, restul a trebuit să se mulțumească cu câte doi-trei pumni de rumeguș ud. Saltelele le-am păstrat câteva luni goale, după care am primit câte un braț de iarbă cu frunza lată și tulpină lemnoasă - un fel de ștevie. După câteva zile, frunzele s-au transformat într-un praf foarte fin, iar bețele ne incomodau când ne așezam pe pat. Era mai rău decât fără saltea. Praful din saltele, la fiecare mișcare, curgea pe cei de la parter. Până la urmă, saltelele au fost golite și aveau să capete altă întrebuințare.

Bucuria pe care am avut-o când am ajuns în lagăr, că am scăpat de păduchi, a fost de scurtă durată. A apărut alt necaz, tot atât de mare: ploșnițele. Pe aceste vietăți atât de dornice de sângele nostru aveam să le întâlnim prin toate lagărele pe unde am trecut, până la repatriere. Este adevărat că nu în toate au fost așa de multe, cum au fost în lagărul de la Mânăstârca și mai ales în cel de la Oranki. Zadarnic încercam să facem dezinfecții. Toate construcțiile fiind din lemn, reușeau să se ascundă prin crăpături, pe la rosturi sau pe unde nici nu gândeai. După 2-3 zile de la deparazitare, apăreau iarăși, ca după două - trei săptămâni să fie la fel ca mai înainte. Pentru a ne apăra de ele, fiecare căuta să găsească o metodă cât mai eficientă. Mulți dormeau ziua, iar noaptea stăteau de veghe. Alții se băgau în saltelele goale, până la gât, iar capul îl înfășurau cu fel de fel de cârpe aranjate în formă de mască. Dacă nu ar fi trebuit ca uneori noaptea să fie nevoie să ieșim pe afară, totul ar fi fost în regulă.

Unul din marile necazuri, de care aveam să ne izbim cam peste tot în „țara lumină”, a fost lipsa iluminatului din camerele în care locuiam. Prin unele lagăre mai exista câte o lampă sau un bec care stătea aprins seara, câteva ore, în altele nici cel puțin atât. În schimb, zona împrejmuată cu sârmă ghimpată, din jurul lagărului, era peste tot iluminată cu becuri și reflectoare. În lagărul de la Mânăstârca nu existau decât câteva lămpi la baie, bucătărie și sala de mese, confecționate de prizonieri din cutii de conserve. Lumina pe care o dădeau era atât de

slabă, că de-abia vedeai pe unde să mergi. Și dacă pe timpul verii, când zilele erau lungi, situația se rezolva mai ușor, odată cu venirea iernii te apuca disperarea. Nu este prea ușor să stai pe întuneric într-un bordei umed și rece și într-o îngheșuală de nedorit, de la orele 15-16 până a doua zi dimineața, după orele 9.

Cam acestea erau minunatele condiții pe care ni le creeau acei care strigau în gura mare că prizonierii lor de război au asigurate condiții demne de viață și nu au nevoie de ajutorul Crucii Roșii.

La câteva zile de la sosirea în lagăr au început să ne cheme la club, pe unități, în grupe de câte 20. După ce ni se spunea despre ce este vorba, trebuia să completăm un formular care semăna cu fișa personală pe care aveam să o întâlnim la venirea în țară. Erau și unele întrebări mai deosebite: pe care front ai luptat, luptele la care ai luat parte, prin ce localități ai trecut, ce politică ai făcut, averea părinților, averea personală, și multe altele cărora noi nu le dădeam nici o importanță, dar ei aveau să le folosească din plin.

Au fost printre noi unii mai circumspecți în a completa aceste formulare, lucru pe care eu nu l-am făcut și aveam să suport consecințele. Faptul că am declarat că sunt fiu de preot și că tata a avut câteva zeci de hectare de teren arabil, chiar dacă o parte din ele erau proprietatea bisericii, și că a făcut politică liberală a însemnat, pentru ei, că fac parte din burghezia reacționară care trebuie cu orice preț distrusă.

Am mai făcut și unele corecturi în formularul pe care trebuia să-l completăm : la întrebarea „locul unde am căzut prizonier”, am tăiat cuvintele „căzut prizonier” și am trecut „luat cu vorbe”. La sfârșitul formularului, unde era scris „prizonier de război” și trebuia să semnezi, am tăiat cuvântul „război” și am scris „luat după armistițiu”. După câteva zile am fost chemat la politrucul lagărului. Mi-a atras atenția că nu am completat corect formularul și am făcut unele ștersături fără să am dreptul să le fac. Ba a ridicat și tonul și mi-a atras atenția că, dacă voi mai avea astfel de atitudini, nu voi pleca curând în țară. Mi-a întins un nou formular pe care l-am refuzat.

Fără să-mi dau seama, îmi pecetluiau soarta. Dosarul meu avea să fie pus în mapa neagră.

7. VIAȚA DE LAGĂR

Conducerea lagărului era asigurată de comandamentul sovietic, împărțit în partea administrativă și politică, comandant de lagăr fiind un prizonier, ales de ei. Șeful conducerii administrative era un locotenent, căruia noi îi ziceam Mucea, pentru că toată ziua își sufla nasul, servindu-se artistic de două degete. Avea o figură de om necăjit, plictisit de viață. Dovadă că a fost pe front era pieptul plin de decorații, pe care le purta în fiecare zi. În toate situațiile dădea dovadă de multă răutate sufletească, fiind un despot care toată ziua umbla de unul singur, nestând, de obicei, de vorbă cu nimeni. Ajutoarele îi erau un ofițer care se ocupa cu paza, și mai mulți subofițeri, pentru diferite sectoare administrative.

Conducerea politică era una pentru ambele lagăre - Mânăstârca și Oranki. Șef era un maior securist, ajutat de câțiva ofițeri anchetatori, un politruc-șef și alți doi politrucii, câte unul pentru fiecare lagăr. Politruc-șef era Terleschi, evreu din Basarabia., care nu a dat niciodată dovadă de înțelegere, fiind foarte mândru de el, dar nu prea dotat de la natură. Avea o calitate, dacă se poate numi așa : atunci când se enerva, lucru care se întâmpla destul de des, fără să vrea mai spunea și câte un mic adevăr. Așa bunăoară, el a fost singurul care ne-a dat a înțelege cam pentru ce stăm noi în lagăr, afirmând la un moment dat că de noi nu este nevoie în țară, pentru că mulți dintre noi, odată ajunși în țară, am fi în stare să tragem cu pistolul după colț.

Se putea ca el să aibă dreptate: se repatriază imediat 5000 de ofițeri, care sunt trimiși pe front, pentru că războiul era încă în toi. Să admitem că 1000 de ofițeri ar muri pe front. Din cei 4000 rămași, cel puțin jumătate le-ar fi fost dușmani activi. Or, tocmai de așa ceva nu aveau ei nevoie.

Politrucul - șef avea ca ajutoare doi evrei, tot din Basarabia - Birman, om trecut de 50 de ani, figură tipică de evreu, șiret și îndrăzneț când simțea terenul slab, și Rudacevschi, un tânăr destul de șmecher care făcea când era cazul pe nepăsătorul , încât uneori lăsa impresia că

este de partea noastră. Translatoare era Tamara, o tânără de pe lângă Chișinău, respectuoasă și parcă cu mai mult suflet. Odată, la un interogatoriu, am spus niște cuvinte mai tari la adresa rușilor. Ea m-a ascultat și, înainte de a traduce maiorului securist, m-a întrebat: „Vreți să traduc chiar cum ați spus?”

Comandanți de lagăr dintre prizonieri erau, la Mânăstârca, căpitanul Militar, din Râmnicu Sărat, iar la Oranki, maiorul Popescu. Foarte mulți dintre noi nu erau de acord cu faptul că doi ofițeri au acceptat funcția de comandant de lagăr, atâta timp cât în lagăr erau mulți ofițeri mai mari în grad decât ei. Era pentru prima dată când făceam cunoștință cu principiile noii democrații, care făcea ca, în schimbul unor avantaje, acești ofițeri români să țină mai mult cu ei, în loc să apere interesele noastre.

*

Evenimentul cel mai mult așteptat în cursul zilei era momentul când eram anunțați să mergem la masă.

De trei ori pe zi, pe grupe, trebuia să mergem la sala de mese, pentru a primi o mâncare mizerabilă. Eram atât de înfometați încât atunci când plecam de la sala de mese ne era mai foame ca înainte. Rația zilnică se compunea din 500 grame de pâine de făină de orz, amestecată cu făină de secară. Era de aspectul unei felii de mămăligă neagră, care avea prinsă cu un bețișor o bucată de coajă și mai neagră. În primii ani, până în 1947, mai primeam cam de 3-4 ori pe lună câte 40 de grame de zahăr și 20 de unt. Foarte rar ni se dădea și câte 40 de grame de pește sărat sau proaspăt, din care nu aveai prea mult de ales. Rația de ulei era de 9 grame, iar cea de carne de 19 grame pe zi. Așazisa carne nu era altceva decât căpățâni și picioare, pe care le aduceau o dată sau de două ori pe lună și pe care, în câteva zile, trebuia să le consumăm, pentru că nu puteau fi păstrate mai mult, în lagăr neexistând vreo instalație de răcire. Zarzavat ne dădeau când și cât aveau. Vara primeam măcriș - un fel de ștevie -, pe care îl adunam tot noi, de prin pădure. În rest, cartofi, care pe timpul iernii erau degerați, și foi de

varză, conservate prin înghețare sub cerul liber, sau tocate în niște rezervoare uriașe. La acestea se mai adăuga crupa, un fel de arpacaș ceva mai mărunț, făcut dintr-un soi de orz negru. Acestea erau rațiile, afișate în sala de mese, pe care ar fi trebuit să le primim zilnic. În realitate, nu primeam nici jumătate din produse. Întrebarea pe care le-o puneam mereu: „De ce nu primim totul?” avea același răspuns: „Nu avem mai mult”, și de aici începeau discuțiile pe tema „De ce nu plecăm acasă?”, care se terminau mereu cu scandal.

Zahărul și untul, când erau, se împărțeau de asemenea cu mare precizie. Pâinea se primea în porții și la distribuire trebuia să se țină cont că unele porții aveau coajă iar altele nu. Cu timpul, organismul s-a adaptat la acest fel de hrană și reacționa negativ ori de câte ori mâncam ceva în plus peste rația zilnică.

Pentru zilele de Paște și Crăciun, aproape toți, cu mult timp înainte începeam să oprim cu mari eforturi o bucătică de pâine, câte o linguriță de zahăr sau câteva grame de unt din rația zilnică, pe care să le mâncăm în ziua respectivă. Rezultatul era că aproape toți reușeam să ne deranjăm stomacul și bucuria de a mânca ceva în plus se transforma în necaz. Ajunsesem în situația că, oricât am fi mâncat, senzația de foame nu putea fi potolită.

Trebuia să cauți și să găsești mereu soluții pentru folosirea timpului liber. Era un lucru minunat dacă descopereai ceva care să-ți fie și de folos. Pentru că unul dintre marii noștri dușmani a fost frigul, ne-am gândit să ne confecționăm pulovere, materia primă fiind la îndemână: păturile pe care le foloseam la învelit și care dispăreau de pe paturi, ceea ce pentru magazinierul rus era un mare mister. De câte ori se anunța o inspecție - cam la 2-3 săptămâni -, el trebuia să completeze pledurile lipsă din fiecare bordei. Până să-și dea seama despre ce este vorba, o mare parte dintre noi aveam pulovere, pentru că lucrul la un pulover dura cel mult două zile: unul făcea o mânecă, altul alta, unul spatele, altul fața, iar ultimul îl încheia.

Foarte mulți au încercat și tainele sculpturii în lemn sau os. Oase găseam la bucătărie, câte vroiam, iar lemnul sălbatec ni-l aduceau prizonierii care lucrau în pădure. Cei mai mulți dintre noi am fost nevoiți să renunțăm la această plăcere, pentru, că în afară de răbdare și voință sculptura îți cere și foarte mult talent, care ne cam lipsea. Eu m-am limitat la cruciulițe și inele din os, fără a încerca să fac pe ele și gravuri. Unii însă au realizat adevărate obiecte de artă, dacă ținem cont de uneltele destul de primitive cu care lucram - toate confectionate din sârmă ghimpată prelucrată la cald, după cum se pricepea fiecare.

O problemă deosebită o constituia igiena corporală. Este îngrozitor să stai nespălat, cu lenjeria și hainele murdare și zdrențuite. Îți creează niște stări sufletești care te conduc la disperare. Și totuși, am rezistat aproape 10 ani, în cea mai mare parte din timp dormind îmbrăcat și având o singură cămașă, pe care o schimbam când mergeam la baie.

Pe timpul iernii era destul de frig în bordeie, deși se făcea focul zilnic. Cele două uși, pe care ieșeau și intrau aproape 200 de oameni erau în permanență deschise, iar zăpada adusă de afară pe îmbrăcămintă se topea și crea o atmosferă umedă și rece. Nu ne încălzeam cu adevărat decât la baie...

Încălțăminte de celor mai mulți se deteriorase în așa hal încât tălpile trebuiau legate cu sfori. La atelierul de cismărie nu aveau materialele necesare pentru reparat și abia după aproape doi ani celor care nu mai aveau nimic de încălțat li s-au dat un fel de bocanci cu tălpile de lemn. După câteva luni hainele se arseseră complet, din cauza trecerilor prea dese prin etuvă. Aveam nevoie de reparații pe care le făceam cum puteam. După un an, aveam haine atât de peticite încât nu mai știam cum au arătat odinioară. Mulți căutau ca fiecare petic să fie de altă culoare, dar așa cum reușise să o facă arhitectul Costică Scarlat nu reușise nici unul. Zicea că „nu pune petec dacă nu se cunoaște că-i petec” și costumul lui era bun de ieșit cu el în orice arenă de circ. După mai bine de un an de zile au început să ne aducă haine vechi dintr-un depozit de capturi, care erau mult mai bune decât ale noastre.

Asistența medicală era asigurată de un medic sovietic și o soră, rusoaică, căreia îi ziceam „Paulina fund de fier”. Mai erau și trei medici români care se străduiau să ne ajute, dar din cauza lipsei de medicamente nu reușeau să facă prea multe. Totuși, în condițiile în care ne aflam, bunăvoința și amabilitatea lor contau foarte mult. Doctorul rus dădea dovadă uneori de multă neînțelegere și răutate. Nu vroia să recunoască că nu are medicamente cu care să ne trateze și susținea că bolile noastre în general sunt boli cronice, că am venit din țară cu ele și că se datorează faptului că toți românii ar fi suferit de malarie și pelagră. Cazurile mai grave de îmbolnăviri erau trimise la lagărul de la Oranki, unde se găsea un spital pentru prizonieri.

O adevărată groază aveam pentru ceea ce sovieticii numeau „apelul”. De el nu am scăpat până la repatriere. Eram un ins din efectivul total, a cărui existență trebuia verificată zilnic. Indiferent de starea timpului, apelul nu putea lipsi și în majoritatea lagărelor se făcea de două ori pe zi - dimineata și seara. La ora când se dădea semnalul - de obicei se bătea cu un fier într-o șină metalică - trebuia ca toată lumea să se încoloneze pe alea principală. Apelul se făcea de către un ofițer sau subofițer sovietic, care de regulă era certat cu scrisul sau cu aritmetica și greșea în mod curent. Numărătoarea dura de la o oră până la 2-3 ore și înainte de a începe erau verificate toate încăperile, pentru a constata dacă a ieșit toată lumea afară. În cele mai multe cazuri aceasta se făcea de 2 sau de 3 ori, și s-a întâmplat de multe ori când nici după mai multe numărători nu se cădea pe efectiv. Atunci ne scoteau pe toți afară din lagăr, controlau peste tot și ne numărau pe măsură ce intram pe poartă.

Apelul pe timpul iernii era un coșmar. Minutele se scurgeau îngrozitor de greu. Gerul ne pătrundea, ne înghesuiau unul în altul și ne lipeam spate în spate. Stăteam așa câteva minute, după care începeam să țopăim pentru că ne înghețau picioarele.

Controlul era ceva ce făcea parte din viața noastră de toate zilele. De câte ori ieșeam sau intram în lagăr, ni se făcea control corporal. Trebuia să se constate că nu avem asupra noastră ceva din ceea ce ne

era interzis. Și cum ne erau interzise mai toate, nu puteam să avem mai nimic asupra noastră. În afară de acest control zilnic, cam de 2-3 ori pe lună se făcea control general. Apăreau în lagăr câteva zeci de soldați sovietici și eram scoși din toate încăperile, afară, cu tot bagajul. În cămașă și izmene, cu tot ce aveai în brațe, te prezentai în fața ușii. După ce îți făcea un control corporal, un rus lua la mână tot bagajul, bucată cu bucată, îl verifica și ți-l arunca în dreptul ușii, de unde îl luai și intrai în bordei.

8. NOPTI ALBE

După vreo trei săptămâni de carantină, sârma ghimpată din jurul bordeielor a fost ridicată. Libertatea, chiar și în lagăr, ne era condiționată. Nu puteam să formăm grupuri mai mari de 5-6 persoane și nici nu aveam voie să umblăm prin alte bordeie. Spre necazul celor doi ruși ce făceau de serviciu umblând toată ziua prin lagăr însoțiți de un translator, noi făceam și una, și alta. Urmau discuții și, bineînțeles, amenințări. Teroarea începea să capete contur.

Eram de acum aproape 5000 de ofițeri români. Peste 3000 erau ofițeri luați prizonieri după 23 august 1944, pe frontul de la Iași și Sudul Basarabiei, aproape 1000 de ofițeri căzuți prizonieri în martie 1944, în Crimeea, și peste 1000 de ofițeri scăpați cu viață dintre cei care au luptat la Cotul Donului, în noiembrie 1942, și la Stalingrad, în februarie 1943.

În lagăr se aflau intelectuali din toate straturile sociale. Pe acești oameni au vrut să-i transforme sovieticii în uneltele lor și să-i trimită în țară ca pe un corp de încredere, pentru a întrona un „nou regim”. Numai că acest lucru nu le-a reușit prea bine, și asta se datorează faptului că nu au cunoscut îndeajuns de bine caracterul românului. Au crezut că prin forță și teroare vor reuși să ne înfrângă. Într-adevăr, până la urmă o parte dintre cei care au început acțiunea de rezistență au cedat din diferite motive, dar au rămas destui care să le dovedească că printre noi sunt oameni ce văd lucrurile altfel și care au curajul să le spună acest lucru chiar la ei acasă.

Sovieticii, buni psihologi, cunoscând la perfecție slăbiciunile omenеști, au reușit, prin metode diabolice, să bage discordie între noi și să ne facă să ne învrăjbim. Așa se explică faptul că, la un moment dat, au apărut mai multe grupuri cu păreri diferite, care aveau teoreticieni, susținători și simpatizanți. Cei mai vârstnici și în special ofițerii superiori erau monarhiști. Ei susțineau ca în țară să rămână totul așa cum a fost iar în lagăr să fim demni, să îndurăm totul în tăcere și să așteptăm ziua când vom fi repatriați. Mai exista o mișcare de dreapta, în cadrul căreia se manifestau două curenți: extremiștii și moderații. Extremiștii, în rândul cărora predominau studenții și învățătorii, erau pentru acțiuni pornite împotriva rușilor și a celor care îi susțineau. Moderații, printre care erau mai mulți ofițeri activi, erau pentru păstrarea demnității și organizarea unei rezistențe de durată, căutând ca prin exemple personale să antreneze pe cât mai mulți la acțiuni de amploare. Oportuniștii, sau cei de centru, în aparență nu doreau nimic. Erau și cu unii, și cu alții, după cum bătea vântul.

Stanga era reprezentată prin așa-ziii activiști și de o parte dintre cei care erau înscrși în mișcarea voluntară a prizonierilor. După plecarea diviziei „Horia, Cloșca și Crișan”, deși erau puțini, ei reprezentau forța, fiind susținuți de politrucii. În afara celor care vroiau să-și ascundă sub această comportare anumite fapte din trecut, printre ei erau și cei care ar fi făcut orice numai să plece acasă. Era normal ca, într-o grupare atât de numeroasă de intelectuali care trăiam într-un lagăr de ani de zile și care nu ne bucuram decât de libertatea de a gândi, să se nască păreri diferite. Ceea ce i-a caracterizat în mod deosebit pe prizonierii români au fost unitatea și spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă în momentele grele. Educația primită de generațiile dintre cele două războaie mondiale și-a spus cuvântul. Poate că multora le-a lipsit curajul să pornească la acțiune, dar sufletește au fost tot timpul uniți. Și pentru că nu se poate pădure fără uscături, a apărut și din rândurile noastre un număr nesemnificativ, care a trecut, sub diferite pretexte, de partea dușmanului. Dintre toate naționalitățile, ca mod de comportare, numai ungurii ne-au fost pe undeva, pe aproape.

Excepție au făcut prizonierii japonezi care au avut o comportare mai mult decât demnă, motiv ce a făcut să fie repatriați în mai puțin de un an de la terminarea războiului.

Că prizonierii români le-au creat sovieticilor probleme deosebite rezultă și din faptul că în timp ce, în 1954, prizonierii germani, austrieci, unguri, italieni, polonezi, spanioli, cehi, sârbi și alții erau de mult la casele lor, prizonierii români de-abia au fost repatriați. În această perioadă relațiile dintre România și URSS au evoluat de la aliați la prieteni, până la „fraternitate”.

Am primit destule șocuri din momentul când am luat primul contact cu Armata Roșie și până am ajuns în lagărul de la Mânăstârca. Am văzut, am simțit și am auzit destule de la prizonierii vechi, pentru a încerca să-mi pun ordine în felul de a fi, să-mi găsesc o linie de plutire, căutând să mă adaptez pe cât posibil la situația existentă, fără a-mi păta cinstea și demnitatea. Puțini au fost aceia care până la urmă au rezistat în condiții onorabile la toate șocurile. Mulți s-au dezechilibrat sufletește, unii chiar au înnebunit. Alții au început să fie obsedați de anumite idei și, în special, de ideea că nu vor mai ajunge acasă, că nu vor mai fi niciodată liberi. Foarte puțini nu făceau nimic tot timpul, decât discutau și iarăși discutau despre plecare. Legau acest eveniment de anumite date calendaristice, de anumite zvonuri, și erau atât de dezamăgiți atunci când nu li se realiza visul încât până la urmă nu mai credeau în nimic, nici în ei înșiși. Aceste stări sufletești, la care se mai adăuga mizeria, au făcut ca mulți să piară nevinovați.

Pentru a te adapta la noul mod de viață din lagăr era nevoie de un efort deosebit. Trebuia, în primul rând, să rezolvi problema timpului, să-ți cauți o ocupație, să faci ceva pentru a pune cât de cât capăt gândurilor. Cine a reușit acest lucru a suportat totul mai ușor.

Se-ntâmplă chiar și să uiți că ai fost copil, atât de dură poate fi realitatea uneori. Nu mai ai puterea să crezi că există sau măcar au existat momente tandre, că au existat inocență, idealuri din care nu vedeai decât poteca spre joacă, bucuria că fiecare clipă înseamnă o altă bucurie. Într-o Siberie impusă prin fiecare por al pielii, prin

fiecare gest și vorbă, satul natal e uneori o amintire incertă. A fost sau numai am visat?

Dimineată de vară, înainte de răsăritul soarelui, undeva lângă casă. Țăranii satului se îndreptau cu carele către tarlale, unde zilnic îi aștepta roboteala pământului. Drumul pe care se scurgeau carele către câmpul generos trecea tocmai prin fața casei noastre. Ca un făcut! Când mai erau o oră-două până la răsăritul soarelui simțeam o plăcere imensă să ascult acest concert al scârțâitului de roți, apărut ca o părere, apoi intens, sub fereastra casei, pentru ca încet-încet să se piardă în depărtare.

Când ziua se îngâna cu noaptea, satul își schimba înfățișarea. Cocoșii se întreceau între ei, vacile își chemau vițeii, păsările își cereau hrana de dimineată, ciripind spre viața care se năștea din praful răsculat al drumului. Câte un câine trezit de zarvă începea să latre, spre a fi martor la facerea acestui unic tablou. De acumn apăreau și sătencele, care de obicei nu plecau la câmp cu noaptea în cap. Ele mai roboteau pe lângă casă. În grabă mulgeau vacile și bivolițele și aprindeau focul să prepare mâncarea cu care mergeau la cei din câmp, înainte ca razele soarelui să răzbească de sus, din cer. Câte o bătrânică mâna vaca, bivolița sau oile către locul de unde se pleca la pășune. Încet-încet, satul se liniștea. Cei mai bătrâni și neputincioși se-nvârteau prin bătătură, cu treburi de folos. Bătrâna căta pe lângă plozii treziți spre joacă, împletind câte un ciorap sau vreo haină groasă, pentru iarnă. Bătrânul își tot făcea de lucru prin curte, mutând la umbră câte un animal ajuns la soare. Dulăii se trezeau de-a binelea, stârniți de bâzâitul bondarilor, și dădeau iarăși de veste că satul nu e pustiu.

În câmp, când soarele se ridica, era semn că vine masa de dimineată. Cea de prânz era adusă de gospodine, gata rumenită de pe foc, apoi, când arșița era în toi, sătenii își găseau odihna pe sub căruțe sau la umbra vreunui pom mai răsărit. Veneau apoi alte ore de muncă, după care, treaba fiind încheiată, satul se mișca sub roțile apăsate ale carelor pline cu țărani obosiți. Noaptea se mai lăsa puțin așteptată, sub strigătele bucuroase ale copiilor și sub vorbele liniștitoare ale celor

mai vârstnici, care-și găseau de-acum rostul stând la discuții. Apoi întunericul învăluia totul. După o zi plină de zbucium cu folos, venea binecuvântata odihnă. Era liniște, era pace, era la mine-n sat...

După câteva luni de lagăr, timp în care ne-am întâlnit prieteni și colegi pe care nu-i văzusem de mult timp, s-au legat noi prietenii, ne-am povestit trecutul și planurile de viitor. Știam de acum ce și cum gândește fiecare din jurul nostru. Și, cum nopțile erau lungi, întunecoase și chinuitoare, s-a făcut apel la cei care doreau să țină prelegeri din geografie, istorie, literatură, științe sau orice alt domeniu. În fiecare seară ni se prezenta câte un subiect, iar după prelegeri discuțiile continuau zile în șir. De orice natură ar fi fost subiectul, de fiecare dată se ajungea și la situația noastră, la problema națională, la Basarabia, Bucovina, Cadrilater sau Transilvania. Discuțiile acestea nu erau pe placul rușilor și prin oamenii lor, care din nenorocire se aflau și printre noi, știau despre ce discutăm. După câteva luni, aceste conferințe au fost interzise, dar eram poftiți la club unde, destul de des se țineau conferințe de către politrucii sau chiar de către activiștii noștri. Dacă la început participările la club erau benevole, cu timpul s-au transformat în obligatorii și acest fapt avea să fie germenul primelor scandaluri. Înainte de a începe conferința la club, politrucii însoțiți de câte un activist porneau prin bordeie și cei care erau găsiți acolo erau trecuți pe o notă și considerați ca elemente reacționare. Dacă mai îndrăzneai să mai spui și câte ceva, deveneai reacționar fascist, iar cu acest calificativ nu mai puteai spera că vei fi repatriat curând.

Pe lângă club, era și o bibliotecă în care se găseau operele lui Marx, Lenin și Stalin, plus broșuri de propagandă scrise în limbile rusă, română, engleză, franceză, italiană și germană. La început nici nu voiam să auzim despre astfel de cărți, dar după un timp, din curiozitate și simțind nevoia de a citi, am început să luăm câte o broșură. La operele lui Marx, Lenin și Stalin nu se uita aproape nimeni, cu excepția câtorva activiști care umblau toată ziua cu ele în mână, ca să fie văzuți de politrucii și huiduiți de noi. După ce s-au terminat aceste broșuri și după ce le-am comentat în fel și chip, a apărut atunci metoda ca fiecare să învețe

câte o limbă străină. Luam broșuri scrise în engleză, pentru care optasem pentru că o mai făcusem și în liceu, și încercam să le traducem cu ajutorul celor care mai știau câte ceva. Cum hârtie de scris nu se găsea, am fost nevoiți ca din coajă de mestecăn desfăcută în foițe să ne întocmim carnețele în care ne scriam cuvintele, expresiile sau regulile gramaticale. Se scria cu cerneală violetă făcută din creioane chimice, pe care ni le aducea, ca și penițele, soldații prizonieri ce lucrau la transporturi, în schimbul unor porții de pâine sau a câtorva rații de zahăr sau unt.

Încă din carantină se începuse confecționarea de jocuri de șah, table, rummy și chiar cărți de joc din scândurele de mestecăn subțiate cu cioburi de sticlă. Era o muncă extrem de migăloasă, dar când dispui de timp încerci orice. Unii dintre noi au creat, astfel, adevărate obiecte de artă, din te miri ce. Eu am intrat încă de la început în rândul celor care practicau aceste jocuri, și organizam adevărate concursuri, care se întindeau de dimineța până seara. Mai ne pierdeam timpul și cu fotbalul, vara, când marii pasionați ai acestui sport confecționau o minge din cârpe și încingeau câte un meci care aduna mii de spectatori. Ca să putem privi eram nevoiți să ne urcăm pe acoperișul bordeielor, ceea ce era interzis. Dar, când eram strânși câteva mii la un loc, nici rusul de serviciu nu mai îndrăzne să zică ceva.

Noaptea de iarnă erau atât de lungi și de chinuitoare, încât cu greu puteau fi suportate. Nu mă puteam abține să nu-mi pun mii de întrebări, căutând răspunsuri și clarificări și luând-o de la capăt după fiecare nereușită, pentru că în loc să le găsesc mă loveam de întrebări tot mai numeroase și mai complicate. Vara, parcă timpul trecea mai ușor. Căutam ca toată ziua să fac ceva pentru a încerca cât mai mult să-mi alung gândurile, care uneori îmi întunecau mintea. Aici am trăit, în iunie și iulie, nopțile albe. Până spre miezul nopții era atâta lumină, încât se putea citi sub cerul liber. Orele dimineții erau de-a dreptul fermecătoare, la fel ca și clipele dinaintea apusului de soare. Însă, printre rândurile de sârmă ghimpată, fiecare apus de soare căpăta alt înțeles.

9. TEROAREA ROȘIE

Modul de comportare al rușilor nu avea decât un singur scop: reeducarea noastră. Mergând pe ideea că scopul scuză mijloacele, foloseau metode cu adevărat diabolice. La început, te privau de tot ce-ți era necesar pentru a supraviețui, de la libertate până la hrană, ducându-te până la limita rezistenței. Apoi începeau să-ți dea cu picătura și să-ți condiționeze fiecare picătură de câte ceva. Față de cei care se opuneau, foloseau teroarea, care îmbrăca atâtea aspecte încât nici nu mai știai ce să mai crezi. Mulți nu au putut suporta acest regim și au pierit nevinovați.

La început, ne-au izolat din toate punctele de vedere de restul lumii, apoi, pe rând, au început să ne facă cunoscute diferite știri interne și internaționale. Comisarul asculta la radio buletinul de știri și nota ceea ce credea de cuviință, pentru a ne transmite a doua zi dimineata. Scrise pe niște scândurele, știrile ajungeau la noi prin intermediul unui prizonier de la comandamentul român, care mergea din bordei în bordei și ni le citea. La câteva zile, când se aduceau ziarele centrale, ni se traduceau numai anumite articole, pe care comisarul le indica. Sub nici un motiv, cel care citea ziarul nu avea voie să ne aducă la cunoștință și alte informații sau să dea ziarul din mână.

La club exista o gazetă de perete în care apăreau zilnic știrile mai importante, alese de comisar. Cam toate aveau același conținut: viața grea din trecut, de la noi, în comparație cu viața fericită care ne așteaptă când ne vom întoarce acasă. Se înfiera atitudinea dușmănoasă, din țară și din lagăr, față de marea noastră aliată URSS etc. Gazeta de perete, notiune cu care făceam cunoștință prima dată, era păzită de un activist în permanență. În momentul în care se putea înșela vigilența paznicului, imediat dispăreau toate articolele. Era și acesta un mod de a reacționa contra celor scrise, spre bucuria noastră și necazul comisarului.

La început am fost tare nedumeriți față de conținutul și calitatea știrilor care ni se comunicau. Nu puteam să înțelegem ce importanță

ar putea avea pentru cineva că „*fabrica de conserve din Odesa a realizat cu 3 000 de conserve mai mult decât anul trecut*”, că „*colhozul Calea Fericirii din Cuban a obținut cu 1000 de kilograme de grâu mai mult la hectar*” sau că „*fabrica Steaua Roșie a executat peste plan 5000 de rulmenți*”. Râdeam când ni se citeau astfel de minuni și plecam în mod ostentativ din bordei. Consideram pur și simplu că vor să-și bată joc de noi și nu ne gândeam atunci nici în ruptul capului că și la noi în țară vom ajunge la același tip de informații.

Încercările de a ne prezenta aspecte din viața lor contrastau în mod flagrant cu realitatea. Adevărul este că, imediat după război, în URSS nimeni nu mai voia să muncească. Văzuseră și auziseră cum trăiesc alte popoare și visau și ei la ceva asemănător. Mișcarea pe care ei o numeau stahanovistă nu reușea să schimbe cu nimic starea lucrurilor. Toți erau sătui de vorbe și voiau fapte, pe care nu au avut fericirea să le vadă înfăptuite vreodată. La numai câteva luni de la terminarea războiului, când toți așteptau de la tătucul Stalin o viață mai bună, au apărut niște legi și hotărâri foarte drastice. Pentru cea mai mică abatere cetățenii erau băgați în lagăre și era suficient ca numai să fie bănuیت cineva, pentru a primi o condamnare de câțiva ani. Teroarea era în floare și nimeni n-avea curajul să zică ceva.

De multe ori, când la noi în țară se întâmpla un eveniment deosebit, eram convocați la club unde comisarul ne răstălmăcea totul în lumina vederilor lui. Unul sau mai mulți dintre noi, puși de el, luau cuvântul și propuneau să se întocmească o moțiune prin care să ne exprimăm adevărul sau să înfierăm, după caz. Bineînțeles că moțiunea era deja făcută, așa că noi doar o citeam și trebuia să o semnăm pentru a o trimite în țară. Mulți refuzau să semneze, susținând că suntem prizonieri și că nu cunoaștem exact situația din țară. Era de neînțeles atunci, pentru noi, acest aranjament de culise, desfășurat de fiecare dată după același șablon. Râdeam și făceam haz de această comedie, fără să ne treacă prin cap că și la noi în țară se întrona aceeași ordine, cu spectatori, actori și regizori. Atitudinea noastră avea însă să le dea sovieticilor posibilitatea de a cunoaște pe acei dintre noi care nu le împăr-

tăseau ideile, și chiar să ia unele măsuri represive. Așa că, fără să vrem, ne-am împărțit singuri în „loiali” și „reacționari”, așa cum ziceau ei.

De cele mai multe ori discuțiile dintre noi degenerau, ajungându-se la injurii, iar mulți dintre cei care își exprimau dezacordul față de faptele prezentate erau băgați la carceră. La una dintre adunări i-au fost puse atâtea întrebări comisarului Terleschi încât, nemaivând ce răspunde, a lansat lozinca „*cine nu e cu noi, este împotriva noastră*”. Altă dată, la o întrebare referitoare la repatrierea noastră a făcut imprudența să afirme că în țară nu este nevoie de noi. A doua zi, mai mulți prizonieri, în baza celor afirmate de comisar, au solicitat cetățenia altor țări, afirmând că dacă cererea nu va fi aprobată vom refuza orice fel de muncă în lagăr. După câteva zile am fost chemați pe rând de niște ofițeri de securitate, străini de lagăr, care au aplanat conflictul printr-o serie întreagă de promisiuni mincinoase și mai ales profitând de faptul că nu-i cunoșteam destul de suficient. După puțin timp câțiva dintre noi au fost mutați în lagărul de la Oranki, iar comisarul Terleschi a dispărut din lagăr. Nu reușisem mare lucru, dar cel puțin scăpasem de un om rău și fără caracter.

Problema muncii obligatorii pentru ofițerii prizonieri de război a fost punctul de plecare al multor conflicte dintre noi și ruși. Noțiunea de autodeservire, obligatorie pentru prizonierii de război, a fost răstălmăcită de sovietici în fel și chip, după părerea lor noi trebuind să facem orice fel de muncă, de la cea din mine la cea din fabrici, la tăiatul lemnului în pădure sau la măturat în baracă, pentru că o făceam...pentru noi. Dar, ceea ce indigna cel mai mult era faptul că în orice situație se făcea caz de prietenia româno-sovietică, chiar și după ce eram trimiși la carceră sau la închisoare. Au fost și ofițeri care, cu orice risc, înfruntând amenințările și carcera lungi perioade de timp, nu au ieșit la lucru în afara lagărului.

Muncile pe care trebuia să le efectuăm erau foarte variate. Curățenia în bordeie o făceau cei mai în vârstă. Pentru unele servicii, cum ar fi la bucătărie, baie, ateliere sau diferite magazine, erau acceptați numai aceia care aveau aprobarea comisarului și care trebuiau să

corespundă din punctul lor de vedere. Restul prizonierilor trebuia să iasă zilnic la diferite corvezi. Se ieșea la lucru atât vara, cât și iarna, când temperatura cobora sub minus 30 de grade Celsius. Cei mai mulți eram scoși la căratul lemnelor. Vara, în trei serii, iar iarna, când ziua era mai scurtă, în două grupe de câte 800-2000 de prizonieri, formam o coloană de câteva sute de metri. După ce eram numărați de mai multe ori, încadrați de o parte și de alta de soldați cu pistoale și cu câini, ni se rostea veșnica formulă pe care o auzeam de câte ori ieșeam din lagăr: „*cine iese din coloană și face un pas la dreapta sau la stânga va fi împușcat*”. Până la pichetele de unde luam lemne distanța era între 2 și 6 kilometri, iar drumul reprezenta un adevărat chin. Strigătele furibunde, acel blestemat „*davai, davai!*” al soldaților ruși, care voiau să mergem cât mai repede și grupați, lătratul permanent al câinilor, toate îți creeau o stare sufletească care te ducea la disperare. Ajunși la destinație, trebuia ca fiecare să-și ia lemnul și să se încoloneze pentru a putea fi numărat. Numai că pentru a te alinia cu lemnul în brațe era o mare problemă. Când lemnul era prea subțire, trebuia să iei două, iar când era prea gros luam câte doi un lemn. Mereu aveam scandal cu șeful convoiului, căruia i se părea că lemnul este prea subțire și trebuie să iei două, sau că cel pe care l-au luat doi trebuie luat doar de un singur om. Până nu făceai cum zicea el, nu pornea convoiul. Dacă vara această corvoadă era mai ușor de suportat, iarna în schimb, pe ger și pe viscol, era îngrozitor. Hainele și îmbrăcămintea noastră fiind învechite, nu ne mai țineau de cald, iar la mulți le-au degerat nasul, urechile sau cel mai des picioarele. După prima iarnă, degetele de la picioare începuseră să mi se învinețească, iar pe laba piciorului apăruseră umflături care îmi pricinuiau mâncărimi îngrozitoare. Totuși, ceea ce aveam eu nu suporta comparație cu degerăturile altor camarazi, care s-au ales cu degete amputate, urechi fără partea de jos și cu nasuri ce căpătaseră forme și culori de te îngrozeai. Majoritatea celor cu astfel de degerături erau dintre prizonierii vechi căzuți la Cotul Donului, în 1942, și la Stalingrad, în ianuarie-februarie 1943. Când gerul era în jur de minus 20 de grade și mergeam la cărat lemne, aveam grijă să ne uităm din când, la vecinul de drum, dacă nu cumva i-a albit nasul sau obrajii,

pentru că dacă se albeau era semn că au înghețat. Trebuia să se frece imediat cu zăpadă, după care începeau niște dureri de nesuportat. Pentru cei mai în vârstă sau pentru cei mai slăbiți sau bolnavi acest mers la pădure era deosebit de greu de suportat. De multe ori, noi, cei mai tineri, mergeam în mod voluntar și pentru ei, iar la câteva zile ne venea rândul la corvoadă și de două ori pe zi. Degerăturile mă chinuiau, dar rezistența fizică mă ajuta să fac acest lucru, cu conștiința că astfel ajut un camarad de suferință.

De la căratul lemnelor a pornit una dintre cele mai mari neînțelegeri dintre noi și ruși. Dacă la început ne-au spus că vom căra lemne numai pentru nevoile lagărului, după câteva săptămâni, când depozitul din lagăr s-a umplut iar afară s-a format un depozit uriaș, au apărut mijloace de transport care au încărcat toate lemnele din depozit, ducându-le la gara Sonica. De aici au fost încărcate în vagoane pentru o fabrică de hârtie. Așa s-a întâmplat în mai multe rânduri, până am refuzat să mai ieșim la lucru. Numai că rușii au invocat tot felul de motive pentru a ne convinge să continuăm corvoada: ba că fabrica de hârtie care primește lemne ne pune la dispoziție și mijloace de transport pentru adusul alimentelor, ba că lemnele sunt trimise pentru încălzitul muncitorilor care ne furnizează nouă diferite produse.

O altă corvoadă tot atât de neplăcută erau strânsul și căratul zăpezii din lagăr. Și cum iarna cantitatea de zăpadă era imensă, trebuia ca tot timpul câteva sute de prizonieri să se ocupe de acest lucru, cu ajutorul unei sănii confecționate de noi. Vara, ne scoteau la executarea unor săpături pentru regularizarea cursului unui pârâiaș ce trecea prin apropierea lagărului. De asemenea, mai lucram la grădină, la smulsul buruienilor sau la recoltat cartofi și varză. Soldații prizonieri pe care i-am găsit în lagăr ne povesteau că în anul dinaintea venirii noastre au fost puși să tragă la plug și la grapă. Ne dădeam seama că de multe ori lucrul pe care eram obligați să-l facem era de prisos, dar dorința lor era să facem ceva, orice, numai să nu stăm. Altfel, cum se explica faptul că adeseori timpul pe care-l pierdeau cu numărutul nostru și cu drumul era mai mare decât timpul de lucru efectiv, sau că eram scoși la lucru de zece ori mai mulți decât ar fi fost necesar ?

10. DIVIZII DE VOLUNTARI

Folosind ca de obicei viclesugul în toate relațiile dintre noi, pentru a-și realiza un anumit scop, sovieticii au înființat „mișcarea voluntară a prizonierilor români”. Astfel, urma să recruteze activiști și prieteni devotați care, ajunși în țară, să sprijine instaurarea unei noi democrații de tip sovietic. Poate că nu s-ar fi înscris în această mișcare atât de mulți, dacă n-ar fi existat promisiunea că cei înscrși vor pleca acasă. Și într-adevăr, primele eşaloane care au plecat în țară au fost cele formate din cei ce făceau parte din această mișcare.

Cei mai mulți dintre cei care au acceptat să se înscrie în această mișcare voluntară au crezut, la început, că are și ea la bază anumite principii după care s-a organizat și se conduce. Lucrurile nu au stat chiar așa pentru că, odată ce acceptai să devii membru, imediat ți se cerea să faci parte din diviziile de voluntari organizate pentru a merge pe front, să „lupte pentru distrugerea fascismului și victoria comunismului”.

Problema formării diviziilor de voluntari din rândul prizonierilor români s-a pus pentru prima dată la începutul anului 1943, când încă România lupta alături de Germania. Campania s-a declanșat concomitent, atât în lagărele de ostași prizonieri români, cât și în lagărele Oranki și Mânăstârca, unde se aflau aproape toți ofițerii români prizonieri de război. În vremea aceea, comisar al lagărului Oranki era Cotler, un evreu de meserie electrician din Tecuci sau Ploiești, cu un trecut misterios, care mai târziu avea să ajungă secretar al ambasadei sovietice de la București. La Mânăstârca comisar era alt evreu, Terleschi, despre care am vorbit. Ei au început tatonările în vederea formării primei divizii de voluntari români. Discuțiile, la început aparent calme, au devenit din ce în ce mai aprinse. Zilnic erau amenințați și chiar băgați în carceră cei care se dovedeau a fi mai îndârjiți în refuzul de a accepta propunerile lor. O parte dintre cei pe care îi numeau reacționari-fasciști, printre care col. Hagiopol, căpitanul T. Popescu, Stoica, Mihăilescu, locotenentii V. Clonaru, P. Atanasiu și alții, au fost mutați în alte lagăre.

La începutul lunii ianuarie 1943 a apărut în lagăr o comisie destul de numeroasă, din care făceau parte printre alții colonelul sovietic Samoilov, Ana Pauker, V. Luca, Miță și încă alți câțiva basarabeni și ofițeri sovietici. În decurs de câteva zile, cu toată rezistența unora, cu minciuni și tot felul de promisiuni, aveau să pună baza primei divizii de voluntari români - "Tudor Vladimirescu".

În februarie 1943, cei care au acceptat au plecat la centrul de instruire care se afla în apropierea Moscovei. Nu am înțeles și nici nu voi putea înțelege vreodată pe cei care și-au lepădat haina și gradele de ofițeri ai Armatei Regale Române și au îmbrăcat uniforma sovietică, cu stele în cinci colțuri în loc de trese. ...Instruirea și dotarea cu echipament sovietic a durat câteva luni, după care divizia a fost mutată pe frontul de Est și trimisă în rezervă până ce trupele sovietice au reușit să treacă peste frontul din Moldova.

La sfârșitul lunii august 1944, pe când mășăluiam de la Roman la Iași, am întâlnit o divizie, după aparență sovietică, ai cărei componenți vorbeau românește fără nici un accent străin. Era divizia „Tudor Vladimirescu”, care se îndrepta în direcția frontului. Nu am putut atunci să înțelegem mare lucru de la ei, dar nu ne venea să credem ceea ce spuneau. Mulți dintre noi am recunoscut în rândul lor colegi sau cunoștințe mai vechi. De-abia mult mai târziu, când am ajuns în lagărul de la Mânăstârca și prizonierii mai vechi ne-au povestit despre formarea acestei divizii, aveam să înțelegem totul.

Destul de mulți dintre noi găseau că și înscrierea în mișcarea voluntară ar fi o soluție, pentru a putea scăpa din acel infern. Așa se face că, în februarie 1945, războiul încă nu se terminase când s-a pus problema formării unei a doua divizii de voluntari. S-au găsit printre noi aproape 1000 de ofițeri care au acceptat să arunce gradele și haina românească și să o îmbrace pe cea sovietică. Adevărul este că această a doua divizie de voluntari - „Horia, Cloșca și Crișan” nu avea să ajungă pe front. Până să se termine perioada de instruire, războiul s-a terminat.

Și de data aceasta, ca și în cazul formării primei divizii, toți ofițerii au fost înaintați în grad. Toți militarii cu termen redus au fost avansați

sublocotenenți, precum și o parte din subofițerii devotați lor, aleși din rândul sergenților. Ofițerii politici – nouă funcție în nomenclatura armatei sovietice – au fost avansați indiferent de pregătire, primind grade la care nici nu se așteptau.

Și în lagărele de soldați au fost discuții aprinse la formarea acestor divizii. Până la urmă au acceptat înscrierea destul de mulți, și asta pentru a scăpa de condițiile foarte grele pe care le aveau în lagăr: se muncea ore în șir, iar hrana era sub orice critică.

Plecarea din lagăr s-a făcut pe la începutul lunii martie 1945 și a fost pentru mulți o adevărată tragedie. După ce au fost anunțați să se prezinte pentru plecare, mulți dintre cei în cauză au fost rechemati de la poartă, din gară sau chiar din vagoane, în baza unor reclamații făcute, cu ură și invidie, de camarazi la care nu te așteptai. Câțiva dintre aceia care au fost supuși la acest șoc nu au mai reușit să-și regăsească echilibrul mintal.

11. SCRISORI DIN ȚARĂ

În octombrie 1944, când am ajuns în lagărul de la Mănăstârca, printre primele comunicări care mi-au fost făcute a fost și aceea că am dreptul să scriu în țară o carte poștală pe lună. Dintre toate prevederile convenției de la Geneva, din 1929, referitoare la drepturile prizonierilor de război, a fost singura pe care, oarecum, au respectat-o în cele din urmă.

Deși din URSS scrisorile treceau în România, trebuia să scriem pe cărți poștale tip „Crucea Roșie și Semiluna”, pe care erau făcute anumite mențiuni în limba rusă și franceză. Aceste cărți poștale erau identice ca mărime cu cele obișnuite, însă erau duble, sub formă de carte. Pe o jumătate scriam noi, iar pe cealaltă completam numai adresa noastră, urmând ca pe ea să primim răspunsul.

De-a lungul detenției mele, am avut dreptul să scriu și să primesc scrisori numai în două perioade. Prima perioadă a fost din octombrie 1944, când am ajuns în lagărul de la Mănăstârca, și până la sfârșitul

anului 1946, când am fost trimis în închisoarea de la Gorki. A urmat o perioadă de patru ani și jumătate, din septembrie 1946 până în iunie 1951, în care nu am avut dreptul nici să scriu și nici să primesc scrisori, cu toate încercările mele insistente. În acest interval am fost în închisoare și în lagăre de deținuți politici sovietici. De fiecare dată când încercam să-mi revendic dreptul de a scrie, primeam același răspuns: „drepturile deținuților politici străini nu sunt reglementate în mod special”. Aveam dreptul, teoretic, să scriu în URSS. Am scris, în câteva rânduri ministrului de interne și de externe sovietic, Direcției lagărelor de deținuți sovietici, dar n-am primit nici un răspuns. Acești ani au fost cei mai grei, pentru că n-am mai știut nimic de cei dragi de acasă, iar ei multă vreme nici n-au mai știut dacă mai trăiesc sau am pierit.

A doua perioadă a început în iunie 1951, când am fost din nou adus într-un lagăr de prizonieri - așa-ziși criminali de război - și până în martie 1953, când am ajuns în lagărul de repatriere de la Potma. Cenzura sovietică însă nu dădea drumul scrisorilor noastre decât când avea dispoziție să o facă. În mare măsură, scrisorile puteau fi expediate sau reținute în funcție de conținutul lor. Nu se primea răspuns decât la scrisorile foarte scurte și cu text clar, lucru pe care l-am bănuț de la început și am procedat ca atare. Totuși, foarte puține ajungeau la destinație, așa că, după un timp, mulți dintre noi am renunțat la a mai scrie și ofeream cărțile poștale celor care persistau în a încerca să corespundeze, cu speranța că o dată și o dată vor primi un răspuns.

O perioadă deosebit de grea a fost, cum am mai spus, cea de după 1946, când timp de aproape 5 ani nu am mai avut dreptul la corespondență, precum și lungile perioade cât m-am aflat la carceră și nu aveam dreptul nici să scriu și nici să primesc scrisori. Din fericire, în această perioadă au fost repatriați, în mai multe rânduri, prieteni și camarazi din lagărul de la Mânăstârca și Oranki. O parte dintre ei aveau să comunice direct sau în scris cu cei de acasă, aducându-le știri despre mine. Deși ceea ce le comunicau ei se întâmplase cu 2-3 ani în urmă, pentru cei de acasă erau lucruri absolut noi, care i-au ajutat foarte mult să treacă peste momentele de deznădejde.

Unul dintre cei care au depășit orice așteptări a fost bunul meu prieten de la Mănăstârca, Andrei Mihalache, care a mers personal la părinți și le-a povestit, cu lux de amănunte, tot ce știa despre mine. Ba, după venirea sa în țară, chiar a purtat, atât cu ei, cât și cu Paulica, o strânsă corespondență timp de câțiva ani, întreruptă doar de arestarea sa. Toate acestea au făcut să le țină trează speranța celor de acasă, în perioada cât n-au primit nici o veste de la mine. Faptul că eram în viață îi făcea să creadă că într-o bună zi mă voi întoarce lângă ei, acasă.

M-am întrebat de multe ori dacă ar trebui să regret că am pornit spre cariera militară. Când ești cu funia la gât parcă ai vrea să se fi-ntâmplat altfel, însă te minți sau ești slab, dacă ești convins că ai pornit pe drumul cel bun, și totuși lași loc îndoielii. Omul e o sumă de păreri...

Tata și mama au ținut să asiste și ei la solemnitatea de avansare a mea la gradul de sublocotenent. A venit lume multă, mai ales părinți, rude și prieteni din toată țara. Seara am serbat evenimentul la unchiul Coman, preot paroh al Bisericii Dealul Spirii, consilier cultural al Patriarhului Miron Cristea, iar a doua zi am plecat la Băneasa.

În cele câteva zile cât am stat acasă vizitele și veselie nu au conținut. Tata și mama erau în culmea fericirii, mai ales că tata a fost primul ofițer de rezervă din sat, în 1914, iar eu devenisem primul ofițer activ.

De-acum urma să mă prezint la regimentul 2 Artilerie Gardă, care la acea dată avea garnizoana la Giurgiu.

Mă întorceam în orașul amintirilor. Acolo unde am făcut primii pași printre străini, la o vârstă când cunoșteam și înțelegeam foarte puțin din tainele vieții, acolo unde am priceput ce este rău și ce este bine, unde mi-am făcut atâtea vise, unde am legat prietenii pe care n-aveam să le uit vreodată. Părăsisem acest oraș cu doi ani în urmă, cu gând că nu mă voi mai întoarce în el.

Trăisem doi ani printre străini, câteva luni la Craiova și restul la București, cunoscusem oameni și obiceiuri noi. Totuși, nu am putut uita niciodată acele timpuri și acei oameni pe care i-am cunoscut în cei

aproape opt ani trăiți în Giurgiu. Fiecare stradă, fiecare colțișor era legat de o amintire. Ultimele evenimente îmi mai potoliseră dorința de a cunoaște alte locuri și mă determinaseră să revin acolo de unde am plecat.

Giurgiul se schimbase mult în cei doi ani. Majoritatea cunoștințelor și a colegilor mei erau prin școli militare sau pe front. Viața avea un nou ritm, parcă și oamenii erau alții. Urmele războiului se cunoșteau pe chipurile multora. Foarte mulți aveau rude, prieteni, cunoștințe plecate pe front și care nu se mai întorseseră.

Chiar și aspectul orașului era schimbat. Urmările inundațiilor din primăvara anului 1941 încă nu erau înlăturate, peste tot erau prezente amprentele acestui cataclism, care ținuse cea mai mare parte a orașului sub apă. Case năruite, apa băltind prin curți și pivnițe, străzi desfundate, mai toate construcțiile cu tencuiala căzută. Și totuși, viața mergea înainte, trăgându-i după ea pe toți acei care reușeau să țină pasul cu noul ritm al vremii...

După multe întâmplări, în iunie 1951 am ajuns în lagărul de la Stalingrad (nr. 6136), de unde aveam din nou să încep să scriu. Ca și în prima perioadă, trimiteam câte 3-4 scrisori pe lună, când la Giurgiu, când la Băneasa, în speranța că într-o zi voi primi răspuns, lucru ce avea să se și întâmple. Însă, întotdeauna eram nevoit să scriu pe scurt și cu mare grijă, astfel încât cenzura sovietică să nu aibă nici cele mai mici motive să oprească scrisorile. Așa stând lucrurile, în puținele mele cuvinte mă rezumam la a transmite starea de spirit pe care o aveam în acea perioadă, mai adăugând de fiecare dată gândurile mele bune pentru cei de acasă și speranța că ne vom revedea. Evident că niciodată nu puteam da vreun amănunt despre locul în care ne aflam și despre viața pe care o înduram.

Sunt sigur că foarte multe scrisori primite din țară mi-au fost reținute în perioada cât am fost la carceră, fără a-mi mai fi înmânate ulterior.

12. ÎN AFARA TIMPULUI

Carcera, așa cum o definește dicționarul - „o cameră mică și întunecoasă folosită în trecut la închisori, cazărmi și școli pentru detențiunea temporară a unei persoane pedepsite” a fost mijlocul principal de tortură pe care l-au avut sovieticii la îndemână și pe care l-au folosit din plin, cu măiestrie, față de noi, în special în primii ani de prizonierat.

În perioada când eram băgați la carceră eram lipsiți de cele mai elementare drepturi. Noțiunea de libertate, de timp dispărea complet. Viața căpăta alt curs, eram cu totul în afara timpului.

Din luna octombrie 1944, când am ajuns în lagărul de la Mânăstârca și până în decembrie 1946, când am fost trimis în închisoarea de la Gorki, adică în doi ani și trei luni, am stat la carceră aproape 300 de zile, plus vreo 20 de zile cât am fost izolat, în lagăr, în niște camere zăvorâte. Asta se întâmpla de obicei când nu mai aveam loc în carcere, în perioadele când se făcea greva foamei sau se refuza ieșirea, în masă, la lucru. A fost un record nedorit de mine, dar așa a fost să fie. Rănile adânci lăsate, atât sufletești, cât și fizice, nu se vor uita niciodată. Și astăzi, după mai bine de 40 de ani, mă cutremur de câte ori mi-aduc aminte de acele zile de groază. Mi-a fost dat să văd oameni care, după câteva săptămâni de carceră neagră, încăruneau sau rămâneau șocați pentru tot restul vieții.

Carcera neagră de la Oranki era ceva ce depășește limita de imaginație a unui om normal. O cameră complet întunecoasă, umedă, fără aerisire, cu un miros greu de suportat ce emana în special de la hărdăul ce ținea loc de WC, și în care nu auzai aproape nici un zgomot. Era unul dintre cele mai îngrozitoare mijloace de tortură lentă. De obicei, atunci când erai băgat în această carceră, te dezbrăca aproape complet, iar rația de hrană se rezuma la o felie de pâine și o cană de apă pe zi. Nu avea voie să deschidă această carceră decât ofițerul de serviciu. Îți trebuia o voință de fier ca să te poți adapta cât de cât la acest mod de viață greu de descris. Erai complet dezorientat, simțul văzului

și auzului nu-ți mai foloseau, te orientai numai după pipăit. Am stat în acest cavou, creație a raiului bolșevic, opt zile pe care nu le voi uita niciodată.

Departe de lumina de afară, departe de orice undă curată de aer, departe de speranță, închis între niște ziduri putrede, cu miros de mucegai și umezeală. Nici o voce prietenoasă, nici o șoaptă umană, tăcere sau ordine militărești peste tot. Pereții sunt mai apăsători cu cât tăcerea este mai mare, teama devine mai apăsătoare cu cât santinelele se apropie tropăind din cisme, niciodată să-ți aducă vreo veste bună. Întuneric, frig și suferință, și undeva, într-un fund de carceră, la mii de kilometri de casă, la ani depărtare de vremurile bune, un suflet chinuit, așteptând lumina, căldura, speranța...

Noaptea lungi petrecute în carceră sunt aproape imposibil de suportat dacă gându-ți rămâne la suferință și nu colindă hai-hui, evadând dintre pereții groși, zburând peste sârmele ghimpate, peste mări, câmpii și munți, prin colțurile lumii și ale vremii, ca o pasăre slobodă, în aripi cu foamea de zbor... Anii copilăriei, bunicul și tata, mama și sora, livada din curte, streășina casei, începutul drumului, prima despărțire, venirea la oraș, școala și primele vacanțe, profesorii din liceu, școala militară, noii mei prieteni, prietena mea de suflet, norii negri aduși de război, luptele cu arma în mână, dușmani și prieteni, bine și rău..., toate îmi vin în gând în lungile nopți de rătăcire prin amintiri. Și printre toate revine cel mai des chipul Paulicăi, ca o părere, martor al unei lumi care parcă a existat doar în vis.

...Prietenia mea cu Paulica Manolescu a început în 1942. Ne-am cunoscut dintr-o fericită întâmplare, odată cu venirea mea în Giurgiu. Din acel moment ne-am simțit apropiați printr-o afecțiune deosebită, bazată pe încredere și stimă. Timiditatea și modul ei de comportare au reușit să mă cucerească. Prietenia noastră s-a înfiripat încet, prinzând adânci rădăcini sufletești. Simțeam nevoia să ne întâlnim și să discutăm în liniște, mai mult despre prezent și trecut, deși gândurile noastre zburau la viitor, în fața căruia nici unul nu îndrăznea să deschidă discuția.

Întâlnirile au început să se îndesească. Mergeam la cinematograf,

ne plimbam prin grădina publică și eram nelipsiți de la toate piesele de teatru care veneau la Giurgiu. Nu lipseam de la nici o serată iar la cele care se organizau la ea acasă eram invitatul de onoare. Îi cunoșteam de acum părinții, cele trei surori, precum și o parte din rude.

Întâlnirile noastre deveniseră ceva obișnuit, la două-trei zile trebuia să vin să o văd, după care plecam liniștit. Așa a trecut primul an, iar prietenia noastră a căpătat noi dimensiuni...

Carcera de la Mânăstârca nu era altceva decât un bordei mai mic decât acela în care locuiam, cu ferestre mici, cu gratii la nivelul pământului, împrejmuirea cu două rânduri de sârmă ghimpată. Era amplasată într-un colț al lagărului în așa fel ca santinela din foisor să poată observa tot ce se întâmplă în jurul ei. În interior era un culoar, iar pe o parte și cealaltă câte două celule. Numărul celor băgați într-o celulă varia după caz. Au fost situații când într-o celulă înghesuiau atâția prizonieri, încât nu aveau nici loc pentru stat jos.

Fiecare celulă era dotată cu câte un hârdău pentru necesitățile fiziologice, care, la 2-3 zile, după cum binevoiau nacialnicii (șefii), era golit.

În această carceră am stat aproape 50 de zile. A fost poate cea mai acceptabilă - vorba vine - fiind căpușită cu scândură, așa că iarna nu era atât de rece în ea.

Carcera de la Oranki era amplasată la subsolul unei foarte vechi construcții, cu pereții de aproape un metru grosime, de pe vremea când aici a fost o mânăstire. În acea perioadă, în această clădire era un pavilion al spitalului pentru prizonieri. Carcera era compusă din patru celule pe un culoar. Celulele de la mijloc erau ceva mai mici și în ele nu pătrundea nici un pic de lumină. Pereții erau din zid, umezi și roși de igrasie, iar pe jos pavaj din piatră în permanență umed. Erau vestitele carcere negre. Celulele exterioare aveau câte o fereastră foarte mică, cu gratii aproape de tavan, la nivelul pământului. În fața ferestrelor era un fel de zonă de câțiva metri pătrați, închisă cu un perete de scândură, înalt de peste 3 metri, în așa fel ca nimeni să nu se poată apropia de carcere.

În celule era un aer închis, umed, rece și rău mirositor atât vara,

cât mai ales iarna. Din nenorocire, aici aveam să-mi petrec peste 240 de zile, din care 211 zile într-o singură etapă, din martie până în octombrie 1946. Când am fost băgat la carceră era iarnă, iar când am fost scos era tot iarnă. Trecuse o vară întreagă în care eu supraviețuisem fără a trăi. Este greu de înțeles, pentru oricine, cum de am putut fi ținut 7 luni într-o celulă, în condiții inumane, având ca mobilier un hârdău, iar pe timpul nopții un panou pentru a dormi pe el. Peste tot se așternea, ore în șir, o liniște apăsătoare și disperantă. Este îngrozitor să nu faci nimic 7 luni, decât să te gândești și iarăși să te gândești, să nu știi ce surpriză îți va aduce clipa următoare, să nu ai nici cel puțin dreptul să te plângi de situația în care te găsești.

Nu știu câți ar fi putut rezista acestei situații. Eu am reușit, în primul rând, datorită speranței că există o forță divină care mă va ajuta să ajung acasă, iar în al doilea rând datorită voinței ferme de a învinge și, în al treilea rând, pentru că am avut o sănătate care pe atunci era de fier.

Mi-am văzut și revăzut filmul vieții de zeci de ori și, de fiecare dată, am încercat să disec binele de rău. De multe ori încercam să-mi găsesc liniștea sufletească, gândind că toate aceste suferințe mă vor face să devin mai bun, mai înțeleghător. Câteodată, în această singurătate și liniște apăsătoare visam... visam cu ochii deschiși și vedeam aievea o altă lume... și era bine și frumos. Din nenorocire, totul era numai pentru un moment. În clipa următoare îmi dădeam seama că a fost numai un vis și că realitatea este alta. Mă trezeam din visare, mă cutremuram de ce este în jurul meu și oarecum mă bucuram că au mai trecut câteva ore în care am re trăit din zbuciumatul trecut. Alteori, oboseam gândind și atunci cădeam într-o stare de somnolență determinată de lipsa de mișcare și de slăbiciunea fizică.

Trebuie să menționez că rația de hrană, pe parcursul a cinci din cele șapte luni cât am stat fără întrerupere în carceră, a fost, oarecum, „îmbunătățită” - dacă se poate spune așa. Ea se compunea din 500 gr. pâine, două porții supă și o cană cu ceai (apă caldă îndulcită) pe zi.

În acest timp am stat în carceră mai mult singur. Prizonierii

germani, care constituiau cam 80% din efectivul lagărului Oranki, nu prea obișnuiau să-i supere pe sovietici până acolo încât să fie băgați la carceră. Dintre ei erau aduși în carceră, de obicei, aceia care au făcut parte din unitățile SS și cărora li se căutau diferite vine pentru a fi declarați criminali de război.

Din rândul celor câteva sute de prizonieri unguri, erau aduși destul de mulți la carceră. Cu ei mă înțelegeam destul de greu, pentru că nu le cunoșteam limba, dar am avut surpriza să constat, că au fost foarte mulți care au adoptat o atitudine asemănătoare cu a noastră, față de sovietici.

Mulți dintre prizonierii români, în timpul zilei, când nici o privire rusească nu era îndreptată către carceră, treceau pe lângă gardul din fața ferestrelor carcerii și din mers mă întrebau câte ceva. Cuvintele lor parcă veneau de pe altă lume și constituiau împreună cu servitul mesei singurele evenimente mai deosebite din cursul unei zile. Le așteptam de fiecare dată cu nerăbdare. În una din zile, fiind strigat de afară, ca de obicei am vrut să mă apropiu de fereastră pentru a răspunde, dar n-am mai apucat. Ce s-a întâmplat cu mine, cât a trecut până m-am trezit, nu știu. Când m-am ridicat mă durea capul îngrozitor, iar pe nas și frunte eram zgâriat. Cei de afară nu știau ce să creadă de nu le răspundeam. A fost pentru prima dată când am avut o astfel de senzație.

Cu toate insistențele mele de a-mi lămurii situația, nu primeam din partea sovieticilor decât promisiuni. Solicitam să fiu scos din carceră sau să mă trimită în alt lagăr sau la închisoare, așa cum îmi promiteau de fiecare dată, spunându-mi că acolo va fi și mai rău. Cât contau vorbele lor, eram de mult lămurit.

La începutul lunii septembrie 1946, după aproape șase luni de carceră, am declarat greva foamei. După două zile de grevă au început să mă hrănească artificial. Am fost dus la infirmerie, de o soră și mai mulți soldați sovietici, sub supravegherea politrucului și a unui ofițer, m-au așezat cu forța pe un scaun, mi-au introdus un căluș (o bucată de cauciuc) în gură după care mi-au băgat un furtun pe gât, prin care au turnat un fel de supă. Nu am simțit nici un fel de gust, dar mi-a adus în

tot corpul un fel de căldură. După două zile de hrănire artificială am fost dus la Comandantul lagărului, de la care am primit promisiunea că în cel mult 10-20 de zile îmi va lămuri situația. Am acceptat acest răspuns și am început să mănânc.

Au urmat zile chinuitoare de așteptare. La tortura prin carceră se adăuga acum și frigul, pe care sovieticii au știut să-l folosească cu măiestrie. Frigul acela care îmi pătrundea în oase și în suflet...

Bineînțeles că rușii nu s-au ținut de cuvânt nici de data aceasta și după 25 de zile am intrat din nou în greva foamei. În a treia zi de grevă a apărut ofițerul de serviciu și mi-a făcut semn să ies afară din carceră. Am refuzat, crezând că mă duce să mă hrănească artificial. S-a uitat nedumerit la mine, bănuind că mi-am ieșit din minți. A zâmbit cu înțeles, a tras o injurătură și mi-a explicat că sunt liber în lagăr, dacă și aceasta se mai chema libertate.

Eram mai mult o umbră decât un om. Slăbisem de mă sufla vântul, la față eram umflat și mai purtam și barbă, pe care nu o mai răsesem din ziua de când a început retragerea de la nord de Iași (19 august 1944). Păream atât de bătrân încât o sentinelă care a venit să mă scoată din carceră pentru a-mi duce hârdăul mi-a spus „staric”, care însemna „bătrâne”.

La câteva săptămâni după ce am ieșit din carceră am primit și prima scrisoare din țară, de la prietena mea Paulica (octombrie 1946), care a însemnat „viață și speranță”. De bucurie mi-am ras barba și am jurat că nu voi uita niciodată prin câte am trecut. Dar, din nenorocire, lucrurile nu se vor opri aici... Aveau să vină situații și mai grele.

*

Oricând și oricine, cu motiv sau fără motiv putea fi băgat la carceră. Era arma pe care o foloseau în toate cazurile și era suficient să fi fost numai bănuit că ai vrea să pui ceva la cale, sau că ai zis ceva la adresa rușilor, și în câteva ore totul ajungea la urechile politrucului care, fără prea multe discuții, te chema și te băga la carceră. Motivul era veșnic același: atitudine dușmănoasă față de pașnicul popor sovietic.

De multe ori m-am gândit că ar fi bine să refuzăm să mergem la carceră. Câtiva am încercat și această variantă, fără succes. Am fost luați pe sus, bătuți și dezbrăcați în cămașă și izmene și băgați cu forța în carceră, deși afară era iarnă cumplită.

La carceră hrana se compunea din 300 grame pâine, o supă și o cană cu ceai neîndulcit. Suficient ca să nu mori de foame imediat, dar nici să poți spune că se poate trăi și așa. Ca îmbrăcăminte, în mod obișnuit nu se admitea decât o pereche de pantaloni și o haină sau pufoaică. În cazuri mai speciale, ți se putea reduce și din această sumară îmbrăcăminte, indiferent de anotimp.

Când eram mai mulți în carceră, timpul trecea mai repede. Fiecare, pe rând, trebuia să povestească ceva, să cânte sau să recite. Printre noi erau destui care aveau darul povestirii și vorbeau ore în șir, până ce oboseau, despre lucruri și fapte reale și imaginare. Regula era ca vorbitorul să nu fie întrerupt sub nici o formă. Explicațiile se cereau la urmă. Uneori nu mai aveai curajul să-i mai ceri explicații, de teamă că o va lua iar de la început. Trebuia să te mulțumești cu ce ai înțeles din toată povestirea.

Se întâmpla uneori ca atunci când rușii vroiau să afle câte ceva de la cel din carceră să folosească o metodă pe care noi o cunoșteam din povestirile celor ce trecuseră prin astfel de situații. Unul dintre oamenii lor era băgat întâi în carcera neagră, timp de 2-3 zile, în care timp nu făcea altceva decât să blesteme stăpânii sau să tacă tot timpul. Bineînțeles că era îmbrăcat bine și primea hrană suficientă. Era apoi scos și băgat în celulă cu tine. Începea să-ți povestească anumite intimități, provocându-te și pe tine să o faci. Dacă nu bănuiai în ce scop face acest lucru, puteai cădea în cursă, așa cum au pățit mulți. Rușii cunoșteau foarte bine faptul că oamenii, atunci când se află în suferință, sunt sinceri, și căutau să profite de acest lucru.

Un motiv de scandal pentru care se ajungea la carceră era apariția revistei „HIDRA”. De două ori pe lună, la date diferite, își făcea apariția în câteva exemplare, de mărimea a două foi de caiet, scrisă mărunt cu litere de tipar. Erau prezentate faptele nedemne ale unora,

anumite situații din lagăr și adevărul despre știrile și informațiile cu care eram bombardat. Când și cine o redacta, nu trebuia să știe nimeni. Când o primeai trebuia să o citești prietenilor, după care să o dai mai departe. Se întâmpla uneori să cadă în mâinile unora care cum o primeau fugeau cu ea la comisariat. Imediat se declanșa furtuna: începeau interogările de către comisar și cel puțin 4-5 dintre cei care se dovedea că au citit-o și au dat-o mai departe erau băgați la carceră, în speranța că vor reuși să afle ceva despre revistă. A fost unul din secretele din lagărul de la Mânăstârca pe care rușii nu au putut să-l afle, toate eforturile lor fiind zadarnice.

★

Nu voi uita niciodată cea mai îngrozitoare noapte pe care am petrecut-o într-o carceră. A fost ceva ce depășește orice închipuire.

La începutul lunii ianuarie 1947, pe un ger cumplit, însoțiți de două sentinele am plecat de la gara Șonica la Gorki, cu trenul, trei ofițeri - eu și sublocotenentii Popescu I. și Tiulea G. Am ajuns la Gorki către seară și am fost predați la un lagăr de prizonieri germani. Am fost băgați într-o carceră lângă corpul de gardă și am primit mâncare. A doua zi urma să fim duși mai departe la închisoarea din Gorki. După câteva ore am cerut să fim scoși la WC. Deși se auzeau pași prin împrejurimi, nimeni nu a vrut să audă nimic, până nu am început să batem cu putere în ușă. În fine, a apărut un ofițer rus. Cu câtă rusă știam noi, i-am explicat, mai mult prin semne, despre ce este vorba. Ne-a întrebat pe fiecare cum ne cheamă și mie mi-a făcut semn să-l urmez.

Am fost dus într-o încăpere care nu avea mai mult de 1,5/1,5 metri, și a cărei ușă de scândură dădea direct afară. Deasupra ușii, pe locul unde a fost fereastra erau niște gratii. După aspect, cândva fusese un WC. M-a împins foarte răutăcios înăuntru. Până să mă dezmeticesc, am auzit cum a încuiat ușa, a tras o înjurătură și a plecat.

Cred că era cu mult sub - 30 grade Celsius, căci îmi era atât de

frig, încât nu știam ce să fac. Eram conștient că, dacă am să adorm, cu siguranță am să îngheț. Auzisem despre multe cazuri când au fost găsiți prizonieri înghețați. M-am hotărât să fac orice numai să nu adorm. Am cântat și am dansat până la ziuă. La un moment dat am simțit că mă lasă puterile, că nu mai pot rezista, ... picioarele îmi înghețaseră de nu le mai simțeam. Oboseala și frigul își spuneau cuvântul. Am început să mă lovesc peste față, apoi stând rezemat de ușă să scot câte un picior din cizmă și să-l frec până începeam să-l simt. Doamne, câtă durere am simțit în noaptea aceea..... câte gânduri mi-au venit în minte...! Niciodată timpul nu a trecut așa de încet ca atunci. De nicăieri nu ajungea până la mine nici un fel de sunet. Eram convins că trăiam noaptea cea mai lungă din viața mea.

Prin întuneric, iarăși singura rază de lumină: amintirea clipelor frumoase. Gândul îmi revine la zilele fericite, la prietena mea Paulica...

Cu toate că regimentul meu plecase pentru o perioadă pe litoralul Mării Negre, după care a venit în Mihai Bravu, relația dintre noi a rămas aceeași. În primăvara lui 1943 ne-am întâlnit la București pentru câteva zile. Ne-am plimbat prin Herăstrău, într-o seară am mers la teatru iar în alta la unul dintre cele mai mari restaurante. Prin septembrie am organizat pentru tot grupul nostru o reuniune la Băneasa, la care a venit și ea. Atunci aveau să o cunoască și părinții mei și să o îndrăgească foarte mult. Când, către iarnă, sora ei mai mare, Marcela, s-a căsătorit, la nunta care a avut loc într-un cerc mai restrâns am fost invitat și eu. Relația dintre noi devenise foarte apropiată, începusem din când în când să o vizitez și acasă și, bineînțeles, totul avea un caracter protocolar, atât ca timp al vizitei, cât și ca ținută. Un moment deosebit a fost în seara de Ajun a Crăciunului acelui an, pe care am petrecut-o în doi, fiind invitatul ei.

Între timp, situația pe front devenise foarte critică iar plecarea mea era o certitudine. Părerile de rău își făcuseră deja simțită prezența, la gândul că trebuia să ne despărțim pentru o perioadă de timp. Pentru cât, niciunul nu bănuia.

Sunt sigur că ne gândeam amândoi la căsătorie, dar niciunul nu îndrăzneam să o spună. Ea, cu siguranță, nu o făcea din timiditate, pe mine mă rodea un gând pe care mă temeam să i-l rostesc... Știam că în curând va trebui să plec pe front, știam că în război se întâmplă și situații nedorite. Ce ar fi însemnat dacă eu nu mai mă întorceam? Ce ar fi însemnat acest lucru decât să-i stric și ei rostul vieții? Poate că așa m-ar fi uitat mai repede decât dacă ne-am fi căsătorit. M-am gândit de multe ori la această situație și de fiecare dată ajungeam să-mi spun că nu se poate. Nu voiam ca tocmai eu să o fac să sufere, eram convins că nu este drept să procedez așa.

În fine, a început să se lumineze. Prin crăpătura ușii se vedeau raze de lumină, se auzeau voci îndepărtate și pași sub care scârțâia zăpada înghețată.

S-au auzit pași care se îndreptau către mine. M-am hotărât să tac și să mă fac ghem. Când se va deschide ușa am să sar afară și nu mai intru înapoi, decât poate mort. Rusul a bătut la ușă, s-a uitat printr-o crăpătură, a mai tras încă o dată de lacătul încuiat și dacă a văzut că nu mai mișcă a îngânat ceva din care nu am înțeles decât înjurătura, și a plecat. După vreo 10-15 minute a venit din nou însoțit de un ofițer. Au descuiat, iar când au deschis ușa, am sărit afară încât i-am speriat. Au zis ceva, au râs și iarăși au înjurat. Spre norocul meu, veniseră să mă ducă în cameră cu ceilalți.

În carceră s-au legat prietenii care nu se vor uita niciodată. Suferința, cu cât este mai mare, cu atât îi apropie pe oameni mai mult, îi face să fie mai buni și să înțeleagă anumite lucruri pe care în condiții normale de viață nu le-ar fi deslușit în adevăratul lor sens și nu le-ar fi dat vreo importanță. Mă gândesc, uneori, la clipele petrecute acolo, unde viața se înfrătea cu moartea, unde mi-am petrecut atâția ani, ani când puteam și trebuia să realizăm cu totul altceva, atât pentru noi cât și pentru societate. Mă gândesc și nu pot să uit.

13. PRIZONIERII VECHI ȘI PRIZONIERII NOI

În prima perioadă a prizonieratului, până prin anul 1946, se obișnuia ca prizonierii români să fie categorisiți în vechi și noi.

Prizonieri vechi erau cei care mai supraviețuiseră dintre cei căzuți la Cotul Donului, în noiembrie 1942, și Stalingrad, în ianuarie-februarie 1943, precum și cei căzuți în primăvara anului 1944, în Crimeea. Prizonierilor noi li se mai zicea și „prizonieri voluntari” și erau cei căzuți pe frontul din Moldova și sudul Basarabiei, în august-septembrie 1944, luați după armistițiul din august 1944, prin înșelăciune și minciuni. Dacă am fi cunoscut perfidia și lașitatea rușilor poate că nici a zecea parte dintre noi, prizonierii noi, nu am fi ajuns în lagăr.

Situațiile grele prin care am trecut noi, cei căzuți în anul 1944, sunt departe de ceea ce au îndurat prizonierii vechi, căzuți îndeosebi în iarna lui 1942 și 1943. Frigul, marele aliat al sovieticilor, i-a ajutat într-o foarte mare măsură să schimbe situația de pe front în favoarea lor, atunci când temperatura a coborât mult sub -20°C . Armata noastră, neobișnuită cu astfel de condiții, a rezistat eroic, săptămâni în șir, până când nu a mai putut fi aprovizionată cu hrană și muniție, fiind încercuită de Armata sovietică, bine echipată și dotată pentru a lupta în astfel de situații. Cei mai mulți dintre ostașii noștri, care nu au mai putut să se retragă, au fost luați prizonieri. Ce a urmat a fost îngrozitor. Oameni sleiți de puteri, înfometăți, cu degerături grave au fost încolonați și îndreptați către lagăre de concentrare. Până să ajungă la aceste lagăre, se mărșăluia zile și nopți în șir. Mulți dintre ei, ajunși la capătul puterilor, nemaifiind în stare să meargă mai departe, au fost sortiți să piară pe o margine de drum, grație bunăvoinței unei sentinele. Popasurile se făceau sub cerul liber și erau de-a dreptul îngrozitoare. Dacă pe timpul cât mărșăluiau nu înghețau, atunci când se opreau, pentru mulți însemna sfârșitul. Hrana care se primea era foarte slabă, o bucată de pâine sau o supă, la câteva zile, asta era totul. Aproape toți erau îmbrăcați cu o haină și o manta. Cei care au mai avut câte o șubă le-a fost luată de cum

au căzut prizonieri. Cizmele, cele mai bune, le-au fost smulse cu forța și cei mai mulți au mărșăluit cu picioarele degerate și înfășurate în tot felul de cârpe.

Comportarea sentinelelor care conduceau convoaiele de prizonieri era de-a dreptul barbară. Odată coloana pusă în mișcare, nimeni nu avea voie să facă măcar un pas la dreapta sau la stânga, căci devenea o țintă sigură pentru cei care mergeau pe lângă ei cu armele gata în orice moment să tragă, și o făceau cu o plăcere sadică. Uneori, câte o sentinelă mai înțeleghătoare accepta să iasă câte unul din coloană, pentru diferite necesități. De cele mai multe ori acesta devenea o țintă pentru celelalte sentinele. Bietul om rămânea răsturnat pe zăpadă, hrană pentru păsările și animalele de pradă. Mulți dintre cei care nu au mai avut puterea să ajungă până la capăt au pierit pe aceste drumuri blestemate, care traversau câmpii și munți de zăpadă.

Lagărele de concentrare erau de obicei organizate pe sub șoproane, prin saivane (adăposturi pentru animale) sau prin diferite magazine. Despre încălzire nici nu putea fi vorba. Mizeria și foamea erau cumplite. În astfel de lagăre s-au mâncat șoareci, pisici, câini și chiar carne de om. Cei care au rezistat vitregiilor acestor lagăre au fost îndrumați către lagărele de muncă, unde cât de cât condițiile de viață se mai schimbau.

Degerăturile și bolile contractate din cauza frigului, foametei și a mizeriei au făcut, din noiembrie 1942 până la începutul anului 1944, ca din cei peste 100.000 de prizonieri români, luați la Cotelul Donului și Stalingrad (cifră din comunicatele sovietice), să moară peste 70.000 de prizonieri. Este o cifră care te îngrozește chiar astăzi, când omenirea a devenit mai egoistă, mai nepăsătoare, obișnuită cu știri senzaționale. Parcă toată lumea a uitat ce a fost, nimeni nu mai vrea să vorbească despre acest trecut nu prea îndepărtat, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Ne preocupă mai mult faptul că în anumite colțuri ale lumii foamea și mizeria fac ravagii, fără să ne gândim că și dintre ai noștri, din același motiv, au pierit cu miile.

Pentru celelalte naționalități care au luptat pe frontul de Est

procentul morților din rândul prizonierilor a fost și mai mare. Prizonierii germani au avut cel mai mult de suferit, pentru că ei au trebuit să facă față, pe lângă mizeria din lagăre, și urii fără margini a ostașilor sovietici. Foarte puțini dintre cei care au făcut parte din unitățile SS au scăpat cu viață. Din „Divizia Albastră” spaniolă, care a luptat pe frontul de la Leningrad și care a fost încercuită de unitățile sovietice, nu au mai rămas decât vreo 12 ofițeri și câteva sute de ostași, care au stat o perioadă cu noi în lagărul de la Mânăstârca. Din cele câteva divizii de italieni, care au fost încercuite și nimicite pe frontul din Ucraina, în primăvara anului 1945 nu mai erau în viață decât aproape 40 de ofițeri și vreo 300 de ostași. Ei, ca și spaniolii, neobișnuiți cu frigul și mizeria, au plătit cel mai greu tribut.

Dacă în mai 1943 nu s-ar fi îmbunătățit substanțial condițiile de viață și, în special, cele de hrană, cu siguranță că numărul supraviețuitorilor dintre prizonieri ar fi fost și mai mic. Atunci, ofițerii români au fost adunați de prin toate lagărele și aduși la Mânăstârca și Oranki. Ostașii au fost trimiși să lucreze în mine, fabrici și colhozuri pe tot cuprinsul U.R.S.S.-ului. Ei aveau să îndure în lagăre un regim foarte dur. Au fost supuși la munci grele, timp de cel puțin 12 ore zilnic, în condiții de viață inumane, hrana fiind de foarte proastă calitate și insuficientă.

Nici prizonierii din Crimeea nu au avut o soartă mai fericită. Ei au trebuit să înfrunte urgia primelor trupe inamice, în ofensivă. La început au avut necazuri foarte mari și din partea partizanilor contra cărora au luptat și care acum căutau să se răzbune. Nu au primit mâncare zile în șir, iar drumul către lagărele de concentrare a fost făcut în condiții foarte dificile, datorită comportării ieșite din comun a trupelor sovietice.

Locotenentul de rezervă Marinescu V. a rămas cu unele afecțiuni fizice și psihice, în urma unei întâmplări pe care a povestit-o tot timpul, până ce într-o zi a dispărut din lagăr. Făcuse parte din unitățile de rezistență ale unui Batalion de Vânători de Munte, care asigurau imbarcarea trupelor în portul Ialta și apoi pe un aeroport din apropiere

de Simferopol. După ce nu a mai avut muniție a fost făcut prizonier și băgat într-o coloană ce mășcăluia către un lagăr de concentrare. Câteva tancuri dintr-o coloană sovietică ce venea din sens opus, ca la comandă, s-au năpustit asupra coloanei de prizonieri și a făcut câteva piruiete. Într-o clipă, mai bine de o sută de oameni, fără nici o apărare, au fost striviți. El era unul care văzuse și trăise acest măcel. A fost prins numai puțin de șenila unui tanc. Norocul l-a ajutat să scape numai cu un umăr dislocat, dar a rămas cu psihicul zdruncinat.

Alții povesteau cum o grupă de partizani, cu capetele ameuțite de votcă, a deschis foc asupra unei coloane de prizonieri, omorând și rănind câteva zeci dintre ei.

14. ÎN LAGĂRUL ORANKI

Oranki- un sat tipic sovietic.

Înghesuie în jurul mănăstirii Oranki, câteva zeci de case din lemn, aruncate de-a lungul câtorva ulițe, fără curți și fără prea multe dependințe. Era de fapt centrul unde se aflau conducerea politice și administrative ale celor două lagăre: Mănăstârca și Oranki.

Clădirile care adăposteau comandamentele, precum și garnizoana erau noi și mult diferite de cele din jurul lor. Mult mai mari și bine întreținute. Dotate cu birouri, dormitoare pentru ostași, camere de locuit pentru întreg personalul și alte dependințe.

Am avut nefericirea să intru de mai multe ori în una din clădiri, unde erau birourile NKVD- iștilor sau „Camerele de tortură”, cum le ziceam noi, și unde se lucra aproape numai noaptea. De cum se însera începeau să fie chemați la poartă și duși în această clădire acei cărora, urmau să li se ia anumite interogatorii pentru te miri ce. Foarte adesea, mulți erau ținuți în aceste birouri până în zori.

Pe biroul anchetatorilor erau amplasate un fel de proiectoare care, de cum intrai și te așezai pe un scaun, îți erau fixate în față încât nu îți puteai distinge figura celui cu care stăteai de vorbă. Metodele folosite de acești „ași” ai regimului, pentru a scoate tot ceea ce doreau

de la tine, erau foarte variate și bine studiate. Au căzut victime oameni cinstiți care sub teroare au recunoscut lucruri și fapte de care erau complet străini, și recunoșteau tot ce li se cerea. Știau că a te opune este zadarnic. Era și aceasta o metodă, dar bună numai pentru ei, pentru nivelul lor de conștiință. Noi, ne opuneam cu îndârjire și au fost destui care au rezistat până la capăt.

De la rușii cu care am venit în contact mai târziu am auzit o poveste în acest sens: se spunea că Stalin, într-o seară, înainte de a se culca, cheamă aghiotantul și îi spune că i-a dispărut pipa. Imediat încep cercetările printre cei din jur pentru a se găsi hoțul. Dimineăta, Stalin îl întreabă pe aghiotant, zâmbind, dacă a găsit pipa, la care acesta se grăbește să răspundă că, încă nu a dat de ea, deși aproape 100 de indivizi ar fi recunoscut că au luat-o. Stalin, zâmbind din nou, îi spune să nu o mai caute, pentru că a găsit-o căzută în cizmă.

*

Satul Oranki era situat la circa 5 kilometri de lagărul Mânăstârca, în mijlocul unei păduri ale cărei margini nu se știa unde încep și unde se termină. Era o pădure uriașă de mesteacăn, cu multe mlaștini și pâraiașe care primăvara și în perioadele ploioase izolau aproape complet localitățile între ele, inundând puținele drumuri existente. Din loc în loc, la distanțe de zeci de kilometri, apărea câteva un sătuc înconjurat de o câmpie de câteva zeci de hectare, pe care se cultivau cartofi, varză, tutun, orz și secară.

Lagărul propriu zis era format din fosta Mânăstire Oranki și dependențele ei, cu modificările de rigoare pentru a corespunde scopului pentru care erau folosite atunci. Mânăstirea Oranki, centru cultural și religios al Rusiei dinainte de revoluție, avea în imediata apropiere o capelă, locuințele pentru călugări și un seminar teologic. La circa un kilometru fusese, cândva, un schit din care nu au mai rămas decât niște ruine. În mijlocul unei poienite, la 2 kilometri de mânăstire, pe malul unui lac, pe o ridicătură, se mai cunoștea locul unde pe vremuri a fost un castel proprietatea țarului Petru cel Mare, unde venea din când în când la vânătoare.

Toate aceste locuri de rugă și desfătare au fost transformate de puterea sovietică în locuri de jale și tortură. De jur împrejurul mănăstirii și al dependințelor, cinci rânduri de sârmă ghimpată cu foișoare pe colțuri, dotate cu proiectoare și câini legați de sârmă, dădeau impresia că aici supraviețuiesc cei mai mari dușmani ai URSS-ului și ai omenirii. În realitate eram noi, niște făpturi cu chip de om, în care de abia mai pâlpaia flacăra vieții și a speranței că poate Dumnezeu se va îndura să ne ajute să scăpăm din acest infern.

În lagărul Oranki, în iarna lui 1942-1943, în câteva luni, dintr-un lot de peste 5000 de italieni nu au mai rămas decât câteva sute. Iar din 1942 până în 1944 aici au murit aproape 12.000 de prizonieri români și peste 10.000 de prizonieri germani.

Sute de metri de gropi comune, săpate în pădure, în apropierea lagărului, au devenit loc de veci al unor oameni care nu au murit în lupte, ci din cauza mizeriei. Cei mai mulți au sucombat ca urmare a degerăturilor, după care urmau cei bolnavi de plămâni și de dizenterie. Este greu de conceput că niște oameni normali au dirijat un holocaust de astfel de proporții.

Mănăstirea Oranki era o capodoperă a constructorilor ruși, de dimensiuni mari, cu picturi celebre acoperite după revoluție cu var, care cu timpul, căzând, lasă să se vadă chipurile sfinților cu ochii scoși și cu împușcături în cap. Fapte ale bravilor ostași ai tinerei Armate Roșii, care au ținut cu tot dinadinsul să arate pe această cale că o nouă orânduire în lume a început.

Atât mănăstirea cât și catacombele, care altă dată serveau credincioșilor ca loc de refugiu din calea cotropitorilor, au fost transformate în magazine. Capela, locul de rugăciune zilnică de altădată, devenise pavilionul 7, amenajat cu paturi comune suprapuse pe cinci nivele care serveau ca dormitor pentru 1500 de prizonieri. Tot ca dormitoare mai erau amenajate și pavilioanul 14, într-un fost grajd cu o capacitate de 2-300 de locuri, precum și pavilionul 9, unde în prima perioadă a fost un fel de morgă. Restul pavilioanelor, dintre care trei mai mari, cu etaj, erau transformate în spital pentru prizonieri, iar în restul clădirii funcționau diferite servicii.

Capacitatea normală a lagărului era de 3000 de locuri, dar care putea fi mult mărită când era cazul. La ei, în materie de cazare, totul era posibil.

Aproape 80% din cei din lagăr erau prizonieri germani bolnavi sau în convalescență. Restul îl compuneau răzvrățiții de toate naționalitățile, trimiși aici pentru a fi izolați de ceilalți. În pavilionul 7, printre cei 1500, se aflau prizonieri germani și austrieci, care reprezentau cea mai mare parte, după care veneau: români, unguri, italieni, spanioli, francezi, cehi, croați, belgieni, polonezi și norvegieni. Atunci când trebuia să se anunțe ceva, seria care urma la masă sau la baie sau mai știu eu ce, se bătea într-o șină metalică agățată în mijlocul încăperii, după care 3-4 translatiori, pe rând, anunțau în mai multe limbi despre ce era vorba.

Eu m-am simțit destul de bine printre acești străini, deși ne înțelegeam ceva mai greu. Ne simțeam însă legați sufletește, având un dușman și o cauză comună.

Ploșnițele, și aici, ca pretutindeni, erau la ele acasă. Deparazitarea, cu rezultate bune, era aproape imposibil de făcut într-o așa încăpere. Noaptea nu se putea dormi. Profitând că pe timpul nopții ardeau câteva becuri, ne urcam la nivelul cinci, unde era suficientă lumină și loc pentru a sta mai lejer. Toată noaptea se discuta și se juca șah, rummy, bridge sau alte jocuri. În cursul zilei, când ploșnițele nu mai atacau cu atâta furie, se făcea chiar mai liniște decât noaptea, și toată lumea dormea.

În toamna anului 1946 au apărut în lagăr vreo 20 de generali germani, care făceau parte din mișcarea antifascistă de sub comanda lui von Paulus și care, în scopuri propagandistice, erau plimbați prin lagărele unde majoritatea o reprezenta prizonierii germani. Discuțiile dintre ei și restul prizonierilor germani și austrieci se încheiau cu scandaluri provocate de cele mai multe ori de puținii SS-iști care mai scăpasera cu viață. Existau și între ei divergențe în ceea ce privește modul de comportare față de sovietici. Cei mai mulți adoptau o poziție pasivă, nu discutau și nu făceau aproape nimic. Erau însă destui printre

ei care se opuneau cu vehemență celor prezentate de grupul generalilor antifasciști.

Mareșalul von Paulus, cândva mândria armatei germane, a fost obligat de Hitler, în nebunia lui, să reziste până la ultimul om în încercuirea de la Stalingrad. Ca urmare a acestei situații, armata germană înregistrase pierderi enorme, atât în oameni, cât și în materiale. Se poate spune, pe bună dreptate, că a fost începutul sfârșitului. La 2 februarie 1943, von Paulus a capitulat împreună cu câteva mii de oameni care îi mai rămăseseră dintr-o întreagă armată. Comportarea lui, în continuare, nu a fost la înălțimea stimei de care se bucura cândva. A cedat pe toate fronturile și a devenit o unealtă a sovieticilor.

În lagărul de la Oranki am stat aproape șapte luni în carceră, vreo câteva luni în pavilionul 7 și, apoi, în pavilionul 14, numit și „pavilionul reacționarilor”. Aici, după spusele sovieticilor, erau adunați cei mai răi dintre cei mai răi, din toate naționalitățile. Eram oameni care ne întâlneam pentru prima dată. Știam de ce ne aflam aici, știam ce gândește fiecare dintre noi și nu puteam decât să ne stimăm și să ne respectăm.

Această perioadă a fost scurtă. Sovieticii, dându-și seama că nu au făcut bine adunându-ne pe toți într-un lagăr, au trecut la împrăștierea noastră.

Învățasem în școala militară că strategia de succes impune luarea celor mai bune decizii în funcție de situație. Onoarea militară și mai ales tradiția ofițerească te îndemnau să mergi doar înainte, cu curaj și dăruire, dar și o retragere la timp e mai victorioasă decât o înaintare care duce la catastrofă. Asta aveam să o aflăm însă mult prea târziu...

Acum sunt un ofițer prizonier al sovieticilor, ținut în captivitate pentru că așa impune strategia lor. Aveam în urmă mii de kilometri străbătuți cu de-a sila, sute de locuri sinistre, alte mii de zile în care m-am străduit să supraviețuiesc omenește. Și totuși, ceea ce trăiam era mai mult decât război...

Războiul! Un rău necesar stârnit de orgoliile și neputința omenească, peste care trebuie să treci, rămânând om.

...În primăvara lui 1944 mi-a fost dat să aud și să văd lucruri care au dovedit că soldatul poate rămâne om, chiar dacă se află la un pas de moarte. La mai puțin de o sută de metri în fața unei cazemate era un izvor de la care luau apa și ai noștri și inamicii sovietici, fără ca în acest timp să se tragă măcar un foc de armă.

În alt sector erau amplasate câteva posturi de observare, atât ale noastre, cât și posturi inamice, în asemenea fel încât oricum ai fi încercat să ajungi la ele ai fi fost descoperit de adversar. Nici măcar noaptea nu se putea face nici o mișcare. Se trăgea mai mult de frică, de ambele părți, și asta aproape tot timpul. Și totuși, de câte ori se pleca cu marmida către adversari, orice împușcătură înceta!!

Alt exemplu ilustru ține de o ploaie torențială ce a cuprins un sector pe care erau amplasate posturi de observare atât ale noastre cât și ale inamicilor. Totul se transformase într-o adevărată baltă, încât era imposibil ca soldații să mai stea acolo. La un moment dat s-au ridicat și unii și alții și s-au retras în parte, fără să se tragă măcar un singur foc de armă!!!

În lungile zile de captivitate, și mai ales în clipele insuportabile, în care mă aflam în mare impas, mi-au revenit în minte, de zeci de ori, aceste întâmplări și mi-au întărit convingerea că oamenii pot depăși condiția lor umilă în care viața i-a adus la un moment dat, rămânând oameni, în ciuda situațiilor limită de război, care adeseori înseamnă pur și simplu ORI EU, ORI TU!

15. GÂNDURI DE EVADARE

Cred că puțini au fost prizonierii în mintea cărora să nu fi încolțit gândul de a evada, în momentul când și-au dat seama că au căzut în mâinile dușmanului și că, de acum, nu vor mai putea acționa după propria lor voință, fiind lipsiți de cel mai elementar drept: libertatea.

Uneori, sunt foarte frumoase și palpitante povestirile despre evadări, în special atunci când se termină cu bine. În realitate, aproape toate se termină cu triste eșecuri. Atât metodele de evadare, cât și

măsurile ce se luau pentru a fi zădărnice erau cunoscute și analizate și de unii, și de alții. Am discutat între noi această problemă zile în șir, pentru a găsi o cât de mică posibilitate de reușită. Ajunsesem la un moment dat la concluzia că numai evadând în grup de 2-3 am avea o oarecare șansă de reușită. Până la urmă am renunțat și la această variantă. Motivele erau atât de puternice, încât practic nu exista nici o șansă. Localitățile erau foarte rare, cu o populație bănuitoare și temătoare, cu controale permanente prin gări, prin trenuri și pe șosele, la care se adăuga necunoașterea limbii și a obiceiurilor localnicilor. Pe câmp nu se găseau nici fructe, nici legume, decât foarte rar. Magazinele de unde ai fi putut să cumperi câte ceva nu existau decât în marile orașe. Cum puteai să ajungi acolo? Pentru a cumpăra îți trebuiau bani. Ce să vinzi? Unde și cui?

Marea majoritate a populației o ducea aproape la fel ca și noi. Drumurile erau foarte rare și puțin circulate de mijloace de transport pe care ai fi putut să le folosești. Pădurea care se întindea peste tot îți oferea, într-adevăr, posibilitatea să te ascunzi, dar atât și nimic mai mult. Fructele de pădure lipseau. O problemă deosebită o constituia orientarea în pădure. Povestea cu mușchii creșcuți pe partea nordică a copacilor nu-ți crea o posibilitate de orientare sigură într-o pădure foarte deasă și cu copaci înalți. Lipsa unei busole și mai ales a unei hărți excludea șansa unei orientări sigure.

Îmbrăcămintea noastră era cu totul diferită de a localnicilor. Hainele și mantalele noastre aveau pe mâneca stângă, tăiat în material, un dreptunghi cam de 8/15 centimetri, ca o matricolă, ceva mai mare peste care era cusut un petec de culoare galbenă cu inițialele v/p, ceea ce însemna prizonieri de război. Distanța de peste 1000 de kilometri până în țară credea atât de multe și variate probleme, încât deveneau de nerezolvat.

Trecerea frontierei constituia și ea o problemă, pentru că de-a lungul ei exista o zonă greblată cu mai multe rânduri de sârmă ghimpată, cu sisteme de alarmă care se declanșau la prima atingere, cu posturi fixe și patrule însoțite de câini pe care le întâlneai la fiecare

pas. Cam la 30-40 de kilometri de graniță controlul devenea foarte sever, nimeni nu putea circula decât cu „propuscă” (bilet de liberă circulație). Chiar ajuns în țară, unde peste tot erau ruși, puteai fi prins de ei sau de ai noștri, care din dorința de a nu-și supăra stăpânii te-ar fi predat lor și cu siguranță te-ar fi trimis de unde ai venit. Se povestea despre cazuri când prizonierii evadați au fost prinși și aduși în lagăr, din țară. Noi le consideram zvonuri lansate de ruși pentru descurajare. Dar foarte bine puteau fi adevărate.

Mi-am lăsat barbă, cu gândul că, atunci când voi evada, am s-o rad, pentru a induce în eroare pe cei care m-ar fi urmărit. Până la urmă, cu toate planurile, spre rușinea noastră, am renunțat la gândul de a mai evada.

Și totuși, din lagărul de la Mânăstârca s-au găsit doi camarazi care au încercat și au reușit să evadeze. Că nu au realizat mare lucru, fiind prinși numai după câteva zile, asta este altceva.

După fiecare evadare urmau măsuri drastice de represiune. Vecinii de pat și prietenii celui care a evadat erau interogați și băgați la carceră pentru că, ziceau ei, „au știut și nu au spus”. Noi ne bucuram mult când vedeam că măsurile de securitate pe care le luau se dovedeau inefficiente, în timp ce ei se îndârjeau mai tare.

Simțeam o deosebită plăcere să vedem cum se agită și cum se străduiesc să descopere ceea ce îi obseda tot timpul și anume dacă nu cumva există „o organizație”. Ne amuzam când îi vedeam cum luau unele măsuri fără nici un rost. Parcă noi am fi avut la dispoziție elicoptere, mașini blindate, posturi de emisie-recepție sau mai știu eu ce.

Primul care a evadat a fost sublocotenetul Stăncescu, de fel din Chișinău, care cunoștea destul de bine limba rusă. A profitat de neatenția unei sentinele, când am mers în pădure după lemne, și a fugit de-a lungul unui pâraiaș, ca să nu poată fi urmărit cu câinii, după miros. Lipsa lui nu s-a constatat decât după câteva ore, când am ajuns în lagăr. Bineînțeles că în acea zi, la înapoiere, s-a mers mai încet ca oricând, s-au făcut pauze pe drum pentru a ne odihni, iar la poartă nu ne-am așezat câte 4, ca să fim numărați, decât după ce ne-au pus pe

fiecare cu mâna. Totul era calculat în așa fel ca cel care a fugit să câștige timp pentru a se îndepărta cât mai mult.

Cu hrana s-a descurcat relativ bine. A avut asupra lui câteva porții de pâine, câteva sute de grame de zahăr și chiar 200 de grame unt. Lipsa de orientare, în pădure, l-a dus la eșec. A umblat timp de câteva zile fără să fie prins, deși imediat după ce s-a dat alarma au plecat în urmărirea lui mai mulți soldați, unii pe jos, cu câinii, alții călări. În a patra zi, umblând prin pădure, a auzit un tren și a crezut că i-a surâs norocul. A mers în direcția de unde s-a auzit trenul, a zărit o gară și a pornit într-acolo. Mai avea câteva zeci de metri până la tren. În timp ce se căznea să descifreze numele gării, un soldat cu un câine s-a și repezit asupra lui.

În patru zile de umblat prin pădure nu reușise să ajungă decât la 6 kilometri de lagăr, la gara Sonica, unde debarcasem la venire. A fost adus la corpul de gardă, unde fiecare soldat sovietic a fost lăsat să se răzbune pentru rușinea ce le-a făcut-o, de a fugi de sub escorta lor. Sergentul, comandantul coloanei și santinelele care ne însoțiseră în ziua aceea au stat la arest pe toată perioada până l-au prins. Așa că răzbunarea lor a fost cruntă. L-au bătut până l-au desfigurat și i-au rupt și câteva coaste, l-au pus pe un pled și, după ce au făcut un ocol cu el prin lagăr, ca să-l vedem noi, l-au dus la infirmerie.

După vreo săptămână, când s-a mai însănătoșit, a fost scos din lagăr și interogat mai multe zile și nopți în șir pentru a spune cine a știut despre evadarea lui și, dacă mai sunt și alții care vor să evadeze. Văzând că nu pot scoate nimic, i-au citit o sentință prin care i se făcea cunoscut că, pentru fapta sa, a fost condamnat la moarte prin împușcare. În noaptea următoare a fost urcat într-o dubă. A fost plimbat câteva ore, pentru a-l dezorienta asupra locului unde se află. L-au coborât din mașină, după cum ziceau ei, la locul execuției. În realitate era la mai puțin de un kilometru de lagăr, pe o viroagă.

Au început pregătirile pentru a fi executat: coborârea din mașină, pusul cătușilor la mâini, după care s-a pornit către locul execuției. În acest moment, ca din pământ, a apărut unul dintre ofițerii care îl

anchetaseră și care i-a făcut o ultimă propunere: să spună tot ce știe și va scăpa cu viață. Văzând că nici așa nu reușesc să scoată nimic de la el, i-au tras o înjurătură, l-au mai ținut câteva zile la carceră, după care a fost trimis în lagărul de la Oranki.

Măsuri de represalii au fost luate imediat asupra întregului lagăr, toți au fost controlați până la piele. Cei la care au găsit o bucată de metal, ce ar fi putut semăna cu un cuțit, o bucată de hârtie scrisă, o pereche de andree pentru împletit sau mai știu eu ce fleac, ce făceau parte din grupa lucrurilor nepermise, au fost imediat băgați la carceră. În plus, la intrarea și ieșirea din lagăr, numărătoarea se făcea de 2-3 ori, iar apelul a început să se facă de trei ori pe zi.

Toate aceste nu l-au impresionat prea mult pe locotenentul de rezervă Naghy, maghiar, din Cluj, de profesie farmacist, care la câteva luni avea să fugă din lagăr pe sub cele cinci rânduri de sârmă ghimpată. Observase el că atunci când plouă, torentul, pe undeva, pe sub gardul de sârmă ghimpată, produce o eroziune prin care ar putea să se strecoare. Și, într-adevăr, așa a și făcut. A evadat într-o noapte ploioasă. Lipsa lui s-a constatat de abia a doua zi, la apel. Scandalul a fost și mai mare și foarte mulți, cu motiv și fără motiv, au fost băgați la carceră.

Mulți știau că farmacistul nostru se hrănea zile în șir cu fel de fel de buruieni, pe care le aduna de prin pădure când era scos la căratul lemnelor. Cei care îl întrebau la ce îi folosesc aceste buruieni, le răspundea scurt că este suferind și că organismul lui are nevoie de ele. Mai mult nu vroia să discute. Era o fire destul de ciudată. Cine îl cunoștea mai puțin îl considera ieșit din minți.

Cel mai mult i-a supărat pe ruși când au constatat că din bagajele lui nu mai există nimic, iar locul unde dormise a fost spălat pentru a nu-i lua căinii urma. Una dintre ciudățeniile farmacistului era spălatul locului unde dormea. Operația aceasta o făcea la 2-3 zile, spre hazul multora. Acum o făcuseră vecinii, bineînțeles la indicațiile lui.

După vreo șase zile a fost prins la vreo 80 de kilometri de lagăr, de către niște femei, pe când se odihnea într-o căpiță de fân, în apropierea unui sat. A primit aceleași sancțiuni: bătaie și carceră. A

stat mai bine de două săptămâni în spitalul de la Oranki, după care a fost dus pentru a fi văzut de tot lagărul, iar la câteva zile a fost mutat disciplinar în alt lagăr.

Prin anul 1952, pe când lucram la canalul Volga-Don și îndeplineam funcția de contabil - normator la o întreprindere de construcții de drumuri, aveam printre altele sarcina de a completa zilnic foile de parcurs ale mașinilor și utilajelor care lucrau pe șantier. Mă purtam frumos cu toți muncitorii ruși de pe șantier și făceam în așa fel ca toți să realizeze câștiguri bănești cât mai mari. Aveam în vedere că tot ceea ce le dădeam era tot de la ei. O rusoaică șoferiță, pe nume Șura, pe care o ajutasem în mai multe rânduri, într-una din zile, pe când îi completam foaia de parcurs, profitând că nici o santinelă nu era prin apropiere, mi-a propus, pentru tot ceea ce am făcut pentru ea, să fug, căci toți șoferii mă vor ajuta să ajung acasă. Urma ca unul dintre șoferi să mă ia cu mașina de pe șantier, în timp ce ea va ține de vorbă santinelele. Mi-a promis că mă va duce la ea acasă, de unde peste 10-15 zile, când lucrurile se vor mai liniști, să plec cu mașina, cu bărbatul ei, tot șofer, care putea lua o cursă până la Odessa. Odată ajuns acolo, mă va rezezi până aproape de graniță. Lucrase cu bărbatul ei pe un șantier în Basarabia și cunoșteau foarte bine locurile.

Era o propunere care altădată m-ar fi tentat. Dar a venit prea târziu și prea trecusem prin multe ca să mai risc tocmai când aveam mai mult ca oricând speranța că în curând voi pleca acasă. Și, într-adevăr, nu a trecut nici un an și am plecat.

Poate părea curios cum un cetățean sovietic s-a oferit, atunci, să mă ajute, riscându-și libertatea. După spusele politrucilor, eram considerat un dușman al poporului sovietic. Cei mulți, asupriți ca și noi, aveau o altă părere. Se simțeau mai apropiați de noi decât ai lor. Pentru ei războiul a însemnat deschiderea porților către o altă lume, spre o Europă pe care nu o știau decât din minciunile pe care propaganda sovietică le susținea cu vehemență. Contactul cu restul lumii, dacă nu reușise să-i schimbe prea mult, totuși, multora le dăduse de gândit.

Imediat după război se crease la ei o situație cu totul aparte.

Sute de mii de foști ostași, demobilizați, au avut ocazia să vadă cum trăiesc și alții. De acum nu se mai mulțumeau numai cu vorbe frumoase despre marea victorie a comunismului asupra capitalismului, ci vroiau și ei să trăiască cel puțin așa cum văzuseră că trăiesc capitaliștii cei învinși. Pentru mulți era clar că, dacă nu i-ar fi ajutat capitaliștii anglo-americieni, acest regim era de mult răsturnat.

Oameni nemulțumiți întâlneau la fiecare pas. Ceea ce li se oferea era mult sub dorințele lor. Corupția și tâlhăria erau în floare. Nimeni nu mai vroia să muncească numai de dragul de a munci. Erau sătui până peste cap de lozinci. Pentru a-i ține în mână, organele represive au fost nevoite să ia o mulțime de măsuri foarte drastice. La cea mai mică abatere, pentru o simplă bănuială, erau băgați în lagăre. Toți cunoșteau acest lucru și se comportau ca atare. Regimul îi transformase atât de mult, încât nu mai aveau încredere unul în altul.

Îmi părea ceva ieșit din comun când îi vedeam că spun într-un fel și fac în altul. Nu mă gândeam atunci că și pe la noi se va întâmpla la fel.

Pentru străinul căzut în necaz, aveam o afecțiune deosebită. În el aveau încredere și nu se temeau că într-o zi îi va trăda. Dorința de răzbunare, pe ai lor, era uneori ieșită din comun. Niște șoferi povesteau că un tânăr, care avusese de mai multe ori neplăceri din cauza unor milițieni, a intrat într-o zi într-o coloană de milițieni ce mărșăluia din sens opus.

Foarte mulți prizonieri de război, în lungile ore de meditații și în discuțiile cu semenii de-ai lor, au născocit povești despre evadări în care ei au devenit eroii principali. Povești pe care le-au debitat la întoarcerea în țară, făcând mare vâlvă. Frumoasele reușite din filmele cu evadări din lagărele de prizonieri nu conțin decât foarte puțin adevăr. Ele nu sunt altceva decât creația unor autori talentați și a unor regizori cu o bogată imaginație. Totul este țesut pe o întâmplare de mică amploare sau pe ceva cu totul imaginar. Foarte multe episoade sunt de necrezut pentru unul care a trăit mai mulți ani într-un lagăr de prizonieri.

Am văzut, cu ani în urmă, un film producție italo-sovietică. Se

numea „Floarea soarelui” și înfățișa episoade din viața prizonierilor de război italieni din URSS, care până la urmă regretau că trebuie să se despartă de sovietici și să fie repatriați. Doamne! Cum au putut să scrie și să regizeze așa ceva? Cum de i-a răbdat pământul și nu i-a înghițit de vii pentru astfel de enormități? Eu am trăit în lagăr cu puțini prizonieri de război italieni care au putut supraviețui mizeriei. Dintre cei care au căzut prizonieri au murit peste 80%. Am suferit alături de ei până ce au fost repatriați. Atunci, de unde aceste povești?

Din nenorocire, mai sunt naivi care cred că lucrurile s-au întâmplat chiar așa...

16. SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI

Primăvara mult dorită a anului 1945 se lăsa așteptată. Eram în luna aprilie și încă înghețurile nu conteneau.

Situația de pe front era net în favoarea aliaților, întreg teatrul de operațiuni desfășurându-se pe teritoriul Germaniei. Nu exista nici un dubiu asupra învingătorilor și învinșilor. Sfârșitul războiului era aproape și speranțele noastre că, odată cu venirea păcii vom fi repatriați erau pe zi ce trece mai mari. Au urmat însă săptămâni și luni de așteptare zadarnică. Până la urmă înțelegerea și răbdarea noastră n-au mai putut fi stăpânite și o parte dintre noi aveam să declarăm un adevărat război sovieticilor. Un război drept, pe față, dar inegal. Noi ceream în mod cinstit să fim repatriați, iar ei rămâneau muți și nepăsători la toate solicitările noastre. Era clar că nici unul dintre guvernele din țară, pe care le schimbau după bunul lor plac, nu avea atâta autoritate încât să ceară în mod hotărât repatrierea prizonierilor de război, așa cum a făcut Japonia, ai cărei prizonieri au fost repatriați la foarte puțin timp după terminarea războiului.

Sovieticii aleseseră cam tot ce a fost „de ales” dintre noi, pentru a trimite în țară două divizii: „*Tudor Vladimirescu*” și „*Horia, Cloșca și Crișan*”. Din când în când mai pleca câte un eșalon de câteva sute de prizonieri, format din 20-30 de ofițeri, restul fiind soldați. Desigur, tot

ceea ce făceau era în scop propagandistic, altfel cum se poate explica că repatriau eşaloane de numai câteva sute de oameni, când existau peste 100 000 de prizonieri români ? Aceste repatrieri se făceau, de obicei, cu ocazia unor evenimente mai deosebite - ziceau ei -, care aveau loc în țara noastră. Dar, niciodată nu se spunea câți au fost repatriați și când va urma alt eşalon.

Unul dintre motivele pentru care nu se grăbeau cu repatrierea era și faptul că aveau nevoie de mână de lucru. Repatrierea prizonierilor însemna închiderea unor fabrici, șantiere și a exploatării unor mine.

Sovieticii purtau discuții cu noi, mai mult ca oricând, de pe poziții de forță, fără a conțeni să vorbească despre prietenia româno-sovietică. Timpul trecea iar noi tot căutam posibilități de adaptare la noua situație. Trebuia să luptăm pe față cu cei ce nu ne respectau drepturile, dar trebuia în același timp - după cum ne sfătuiau cei mai vârstnici - să facem în așa fel încât să ajungem acasă oameni întregi.

*

Primăvara lui 1944 nu avea să-mi aducă nimic bun mie și Paulicăi. În martie am primit ordin să plecăm pe frontul din Moldova, la nord de Iași. Plecarea eşalonului nostru a fost fixată pentru 4 aprilie, dar a trebuit să fie amânată cu încă patru zile, din cauza ultimului bombardament masiv al aviației anglo-americane asupra Bucureștiului, Ploieștiului și a altor localități, bombardament care a distrus și o parte din calea ferată de pe traseul pe care trebuia să mergem. Într-una din aceste zile am venit la Giurgiu pentru a-mi lua încă o dată rămas bun de la ea.

De pe front îi scriam foarte des. Bucuria de a primi scrisori și de a-i scrie era fără margini. Era mereu prezentă în gândul meu și pe zi ce trecea îi simțeam și mai mult lipsa.

La începutul lunii iunie am venit de pe front, pentru câteva zile, în delegație. Situația în țară era deosebit de grea. La câteva zile aveau loc bombardamente puternice ale aviației anglo-americane, care provocau în rândul populației o stare de panică deosebită. Mulți oameni părăsiseră orașele, devenite ținte vii ale aviației inamice.

Paulica împreună cu familia ei au locuit o perioadă în comuna Dăița, cam la zece kilometri de Giurgiu, iar acum se mutaseră în frumoasa casă de la via situată la marginea orașului.

La Giurgiu am stat numai o zi. Masa de prânz s-a petrecut în doi, la un restaurant, unde ni s-a pregătit ceva mai deosebit, cu multe bunătăți și muzică adusă special pentru noi.

Seara am fost invitatul familiei la vie, iar a doua zi am mers împreună la Băneasa, de unde, după amiază, eu am plecat spre front, iar ea la Giurgiu. Îmi amintesc și acum acea despărțire emoționantă, cu multe speranțe îndreptate spre viitor.

Destinul a vrut ca totul să se întâmple altfel.

*

Ca întotdeauna, sovieticii aveau grijă să ne amintească unde ne aflăm. Zilnic trebuia să ne facem norma, mergând la corvoadă. De lucrat, aveam noi grijă să o facem cât mai puțin sau chiar deloc, asta ca replică la comportarea lor față de noi. Refuzurile de a ieși la lucru erau din ce în ce mai dese, iar carcera din ce în ce mai plină.

Venirea iernii avea să ne trezească din nou la realitatea cea tristă. În septembrie au început primele înghețuri și viscole și aveam de înfruntat cel puțin 8 luni de iarnă cumplită. Speranțele unei apropiate repatrieri se năruiseră iar sovieticii aveau de acum un nou aliat - **frigul** -, cu care ne amenințau în caz de nesupunere.

Iarna a fost grea, cum nu mai văzusem până atunci, cu geruri sub minus 30 de grade Celsius și cu multă zăpadă. Avea să fie a doua și ultima iarnă pe care am petrecut-o în lagărul de la Mânăstârca.

În martie 1946 am fost dus în lagărul de la Oranki, de unde în decembrie am luat drumul pribegiei prin URSS.

Despre acești doi ani și jumătate cât am stat la Mânăstârca îmi voi aduce aminte toată viața. Este adevărat că uneori suferințele te închid în tine, te fac să fugi de lume, dar orice stare de frământare lăuntrică este mai ușor de îndurat dacă este împărtășită cuiva. Și am găsit foarte mulți oameni adevărați printre cei cu care veneam în contact

zilnic, am legat prietenii trainice, pentru ca, până la urmă, ajunși în țară și preocupați fiind prea mult de problemele cotidiene, să uităm unii de alții, spre rușinea noastră.

Voi păstra veșnică amintirea celor cu care am pus la cale anumite acțiuni, riscându-mi viața, cu care am stat la carceră, în închisoare sau am făcut greva foamei. Chipurile și faptele celor care m-au ajutat în situații grele, cu vorba sau fapta, fiind cu trup și suflet alături de mine, le voi înfățișa așa cum le-am văzut eu atunci și cum le mai văd acum. Am să pomenesc numele câtorva dintre ei :

Căpitan Gheorghiu Dumitru, ofițer activ, sobru și demn. Am ținut legătura cu el, după repatriere, timp de mai muți ani.

Căpitan Sandu Jean, ofițer activ, înțelept și bătaios. După repatriere l-am vizitat în comuna Măldăieni, județul Teleorman, unde era profesor.

Locotenent Scarlat Constantin, de profesie arhitect, blând și inteligent. Ne-am întâlnit de mai multe ori în București.

Sublocotenent Popescu Gheorghe, învățător, gata să te ajute la nevoie. Ne-am întâlnit după repatriere.

Sublocotenent Popescu I., oricând gata de acțiune. Oltean, profesor.

Căpitan Pârvulescu, ofițer activ, cumpătat și respectuos. După repatriere, ne-am întâlnit în București.

Sublocotenent Mihalache Andrei, absolvent al Academiei Comerciale. Un om și prieten deosebit. A fost repatriat cu câțiva ani înaintea mea și a mers de mai multe ori la părinții mei, povestindu-le despre mine.

Locotenent Buzatu Apostol, pe care l-am avut profesor de liceu. Un om cu calități deosebite. După repatriere am devenit cei mai buni prieteni.

Merită cu prisosință o pioasă aducere aminte toți cei care au plecat pe front să-și facă datoria față de țară, în special cei care mi-au fost prieteni și ne-am ajutat reciproc, și care astăzi nu mai sunt printre noi.

17. GREVE

La insistențele noastre de a fi se spune când plecăm acasă, am primit din partea sovieticilor răspunsuri contradictorii: „*veți fi repatriați mai repede decât gândiți voi*”, „*trebuie să munciți ca să reparați tot ceea ce ați distrus*” sau „*în țară nu au nevoie de unii ca voi, care să tragă cu pistolul de după colțuri, ci de oameni devotați regimului*”. În această situație nu puteam sta indiferenți, ci trebuia să-i determinăm să creadă că nu suntem de acord cu ei, deși aveam în față un adversar cu mare experiență în cunoașterea psihologiei maselor. Totuși, hotărârea noastră de a nu ceda în aceste condiții de inferioritate era fermă, iar grevele care au urmat au fost o reacție firească.

La început, grevele au fost răzlețe și comentate în fel și chip, mai ales că nu prea își atingeau scopul. Nu exista o unitate de vedere deplină între cei care declarau grevă. Mulți dintre greviști renunțau la proteste când li se spunea care vor fi consecințele. Cu timpul, lucrurile s-au schimbat, iar acțiunile, odată pornite, aveau alt deznodământ.

Inițial, cum declarai grevă, erai băgat la carceră, iar dacă lucrurile nu se lămureau în câteva zile, puteai fi mutat disciplinar în alt lagăr, de obicei la Oranki. Totuși, numărul nemulțumiților creștea de la o zi la alta și nu încetam nici un moment să sperăm că străduința noastră va da rezultate. Ca măsură represivă, pe lângă carceră, se începuse și cu bătaia, mai ales în timpul interogatoriilor, când ajutoarele comisarului - Birman și Radăcevski - îți cărau pe la spate pumni în ceafă.

Pentru a forța scoaterea din carceră, cei mai curajoși dintre noi recurgeau la greva foamei. După câteva zile, erai scos și hrănit artificial, după care profitau de faptul că erai slăbit și îți propuneau să lucrezi în lagăr. Asta nu dura decât o săptămână-două, după care te chemau la poartă pentru a ieși la lucru, și iar o luai de la început - refuz, carceră, greva foamei, alte promisiuni nerespectate.

*

În octombrie 1946, când am ieșit de la carceră, erau în lagărul Oranki peste 30 de ofițeri români mutați disciplinar de la Mânăstârca.

În una din zile, am fost anunțați că trebuie să ieșim la lucru în afara lagărului. Ca urmare a refuzului nostru, după-amiază am fost duși în lagărul de la Mânăstârca. Într-un bordei neîncălzit, împrejmuit cu sârmă ghimpată, se mai aflau vreo 30 de prizonieri care refuzaseră și ei, în ultimul timp, să iasă la lucru. Eram de acum un grup de aproape 60 de prizonieri hotărâți să ducă lupta până la capăt. Rușii reușiseră să adune aproape pe toți aceia care le erau dușmani pe față. Aveam printre noi oameni cu experiență de viață și cu mult discernământ. Îmi pare rău că la foarte mulți le-am uitat numele. Voi aminti numai de câțiva: căpitan Fonea, profesor Răducanu, economist Mihalache, profesor State, sublocotenent Stănescu, sublocotenent Popescu, avocat Teodorescu, căpitan Mihăilescu, profesor Fățoiu, profesor Ilie, sublocotenent Constantinescu, căpitan Stoica, sublocotenent Cătuneanu și alții, printre care mulți tineri entuziaști, gata oricând să pornească la acțiune. Între noi, totul se hotăra de comun acord. M-a impresionat deosebit faptul că, înainte de a se lua o hotărâre, se cerea, pe rând, părerea fiecăruia.

Eram siguri că rușii ne pregătiseră ceva mai deosebit și eram nerăbdători să vedem cum vor acționa. De comun acord, am stabilit ce aveam de făcut în diferite ipostaze. Am hotărât că nici unul nu va abdica de la cele stabilite, indiferent ce se va întâmpla.

Ofițerul de serviciu a venit și ne-a anunțat că trebuie să mergem la pădure să aducem lemne. Refuzul nostru a pus paie pe foc. Seara am primit mâncare, pe care am refuzat-o, declarând greva foamei până ce se vor ridica sârmele din jurul bordeiului. Peste noapte, înșelând vigilența plantoanelor, cei din lagăr au pătruns prin gardul de sârmă ghimpată și ne-au adus haine mai groase și lemne de care nu prea mai aveam nevoie. Rupseseră o parte din scândurile de la paturi și le puseseră pe foc. Dimineața, fără să ne spună nimic, ne-au adus mâncarea la poartă și au plecat. Am refuzat să o luăm. După aproape o oră au năvălit asupra noastră toți bravii ostași care făceau de gardă, cu

câini și cu centurile scoase. Au băgat câțiva câini în bordei și au început să strige să ieșim la lucru. Ne loveau cu centurile și asmuțeau câinii să ne muște. Profitând de deruta care s-a creat, ne-au îmbrâncit afară. Pe unii i-au legat cu centura de picioare și ca pe niște bușteni i-au târât la poartă, iar pe alții, îmbrâncindu-i și cu câinii grămadă pe ei, i-au scos pe poarta lagărului. Era un spectacol de groază.

Prin lagăr, în acest timp, nimeni nu avea voie să circule, toată lumea trebuia să stea în bordeie. În fine, au reușit să ne scoată la poartă. Doi dintre noi, care erau cu mușcături de câini și răni mai grave, au fost duși la infirmerie. Alți vreo șase au fost întinși pe niște sănii cu care aduceam lemne și lăsați în pace până și-au mai revenit. Ceilalți, după încă o repriză de lovituri cu tăvăleli și țipete, au fost obligați să ia săniile și să plece spre parcela cu lemne.

Ajunși în pădure, la locul de unde trebuia să luăm lemne, a început iarăși scandalul. Nimeni nu voia să se apuce de treabă. Eram îngrijorați de soarta celor răniți, dar mai ales de-a noastră, pentru că ne-am dat seama că am greșit venind în pădure, unde santinelele puteau trage în noi, sub pretextul că am încercat să fugim.

Ceea ce am intuit nu era departe de adevăr, pentru că am fost puși să stăm jos pe zăpadă și au început să tragă focuri de armă în sus, pentru „a ne ridica moralul”. Ne-am dat imediat seama că dacă vom continua să stăm pe zăpadă, vom îngheța, iar dacă ne vom ridica le dăm motive să tragă în noi. Ca atare, după mai bine de o oră de discuții, am acceptat să luăm câte un lemn și să mergem spre lagăr, convingându-i să facă această corvoadă numai acei dintre noi care sunt în stare. La lagăr am fost băgați în același bordei și am primit lemne și mâncare, pe care am refuzat-o. După două zile de greva foamei, am fost asigurați că, dacă mâncăm, vom fi mutați în alt bordei. Acceptând, am fost duși în lagărul de la Oranki doar vreo 40 dintre noi, restul rămânând la Mănăstârca.

Din cei 40, în urma unei expertize medicale făcută de medicii sovietici, mai puțin de jumătate au fost găsiți apti de muncă. Totuși, încercările lor de a ne convinge să ieșim la lucru au fost zadarnice.

Până în ianuarie 1947, când am fost trimis la închisoarea de la Gorki, am stat mai mult prin carceră și în greva foamei, deși a fost o iarnă cumplită.

Ceva mai târziu mi-am dat seama cât de naivi am fost în materie de greva foamei. Ei se purtau cu noi ca și când am fi fost cei mai mari răufăcători din lume, în timp ce noi eram sinceri și cinstiți. Pe timpul grevei foamei nu acceptam nici un fel de compromis, nici chiar o picătură de apă.

Din păcate, și în materie de greva foamei am fost printre cei care au însumat cele mai multe zile de pedeapsă : 25, fiind hrănit artificial de șapte ori. Devenisem un fel de client al infirmeriei în acest domeniu. Aici lucra o soră rusoaică, Sonia, care aflase câte zile am stat la carceră și căpătase oarecare simpatie pentru mine. De câte ori mă vedea că iarăși am fost adus pentru a fi hrănit artificial, nu știa ce să-mi facă să mă convingă să nu mai recurg la astfel de mijloace. Eu nu înțelegeam aproape nimic pe rusește, dar avea grijă să țină pe lângă ea un translator. De fiecare dată îmi spunea că ceea ce fac nu este bine pentru sănătatea mea. Se întâmplase ca, un prizonier german căruia i-a fost introdus furtunul greșit, să moară în câteva ore.

Profitând că nu era nici unul dintre ai lor în apropiere, a încercat în mai multe rânduri să-mi bage în buzunar câte o bucată dintr-un fel de prăjitură. Am refuzat orice fel de ajutor din partea ei, cu toate că se căznea să mă convingă că și ea consideră că ai lor sunt oameni răi.

În pavilionul 14, la Oranki, unde am fost aduși cei 40 de la Mănăstârca, au mai sosit vreo 30 de prizonieri unguri și vreo 50 de germani și austrieci. Împreună formam grupul celor 120 de pedepsiți. Atât printre prizonierii unguri, cât și printre germani erau câțiva care știau bine românește, fiind din Ardeal și Banat. Deși scurtă, a fost una dintre cele mai plăcute perioade. Ne-am cunoscut gândurile și aspirațiile. Am suferit alături unii de alții, în carceră, am fost în greva foamei. Se născuse între noi o stimă și un respect deosebit. Problemele care altă dată dădeau naștere la discuții contradictorii acum erau inexistente. Nu voi uita niciodată una din nopți, când se hotărâse ca

târziu, după stingere, toți cei 120, de trei naționalități, să ascultăm părerile și propunerile prezentate de fiecare grup despre situația prezentă, după care urma să se facă un legământ. Pentru așa ceva, ziua era destul de periculos. Oamenii de încredere ai stăpânilor sau chiar rușii care umblau toată ziua prin lagăr ne-ar fi putut surprinde. Pentru că eram mai vechi în lagăr, sarcina organizării pazei ne-a revenit nouă, românilor. Trei dintre cei mai tineri ne-am oferit să ducem la îndeplinire această hotărâre. Eu urma să merg către poarta principală și, în caz că apare rusul de serviciu, să simulez că vreau să evadez. Trebuia să fac orice numai să-l țin pe loc până ce al doilea dintre noi, aflat la circa 50 de metri, anunța pe al treilea, care era la ușa pavilionului, despre pericol. Totul s-a terminat cu bine, rușii au dormit în post liniștiți, iar noi ne-am văzut de treburile noastre.

18. MANIFESTE

Am ajuns la capitolul care va lămuri multe. Totul a pornit de la niște hârtiuțe (manifeste) pe care erau scrise unele amenințări la adresa acelor care, pentru a-și ascunde anumite păcate săvârșite cu ani în urmă în țară sau pe front, preaslăveau raiul comunist, detestând tot ce a fost frumos și nobil la noi în țară. Erau în stare să facă afirmații de-a dreptul strigătoare la cer, și dacă unii dintre noi tăceau, o făceau din lașitate, din lipsă de curaj. Totuși, mai erau și unii care îi încurajau, în speranța că vor pleca mai repede acasă.

Lucrurile nu s-au terminat pentru toți așa cum am gândit. Marea majoritate dintre acei care au sperat că, adoptând această comportare, vor reuși să-și ascundă trecutul, au fost depistați de ruși, tot cu ajutorul unora ca ei, și condamnați pe drept sau pe nedrept pentru așa zise crime de război.

Este foarte greu pentru oricine să înțeleagă situația în care ne aflam atunci. Lipsa de experiență a celor mai mulți, entuziasmul tinereții, educația primită, necunoașterea îndeajuns de bine a acelor care una spuneau și alta făceau au avut o contribuție esențială în tot ceea ce

întreprindeam. Nu puteam fi de acord cu cei care, cu ajutorul baionetelor, prin minciună și teroare, voiau să întroneze un nou regim în lume, un regim al perfidiei. Iubirea de patrie și entuziasmul nostru nu puteau admite așa ceva. Iată de ce, este momentul să reamintesc că în tot ceea ce am scris și voi mai scrie m-am străduit să înfățișez cât mai amănunțit, așa cum am gândit și înțeles, toate situațiile prin care am trecut.

*

Era la începutul lunii martie 1946, când activiștii și comisarii se pregăteau pentru a comemora în lagăr un an de la instaurarea în țara noastră a unui guvern democratic. Se întocmeau moțiuni, se pregăteau discursuri pentru a dovedi adeziunea și atașamentul nostru față de guvernul din țară, intitulat de „democrație populară”. Cât de popular și cât de democratic era și câtă fericire ne-a adus, știm cu toții, pentru că milioane de oameni au suferit de pe urma acestei noi orânduiri.

În bordeiul nostru erau câțiva ofițeri, printre care: cpt. Popescu S. - fost comandant de companie, care luptase contra partizanilor în Crimeea, cpt. Dinu N. - ofițer de jandarmi care judecase și condamnase prizonieri, cpt. rezervă Timofte I. - învățător de prin județul Brăila, lipsit de orice personalitate, sublt. Pupe I. - acum mare activist, având în țară un trecut foarte dubios, sublt. Stoian M. - student, și alții, care nu mai conteneau cu osanale aduse rușilor, precum și guvernului nostru. Foarte mulți dintre noi ajunsesem la capătul răbdării. Nu mai suportam să auzim așa ceva. Împotriva celor care le debitau căpătasem o ură și un dispreț fără margini. Cum era posibil să apui așa ceva, în timp ce noi sufeream de foame, tremuram de frig, hainele de pe noi erau zdrențuite, eram scoși zilnic la corvezi, nu primeam scrisori din țară și nu puteam scrie, trecuseră mai bine de doi ani de la armistițiu, iar despre noi nimeni nu spunea nimic? Și, de câte ori încercam să înfruntăm pe acești lași, noi ajungeam la carceră, iar ei jubilau...

Pe când stăteam la carceră, în lungile ore de meditație, mi-a venit ideea de a încerca alte metode de a-i trezi la realitate...

Imediat ce am ieșit de la carceră m-am apucat și am ticluit , pentru fiecare dintre acești ticăloși din bordei, câteva rânduri în termeni foarte tăioși. Le spuneam că sunt trădători, că și-au vândut conștiința și sufletul și că și-au călcat jurământul de ofițer. I-am arătat cele scrise sublocotenentului Popescu I., care a găsit că ideea este minunată și a mai adăugat și el câteva amenințări în scris, pe care eu le omisesem. Pentru a nu mi se descoperi scrisul, am rugat un alt camarad să copieze cele concepute de mine, iar noaptea am lipit bucățile de hârtie pe stâlpii de la picioarele paturilor celor cărora le erau adresate. A doua zi vestea s-a răspândit în tot lagărul și în bordei a apărut comisarul, foarte înfuriat de ceea ce se întâmplase. Au început imediat cercetările. În urma interogării celor în cauză, toate bănuielile s-au îndreptat spre mine și spre sublocotenentii Popescu I. și Predescu A. Toți trei am ajuns la carceră și, în urma unui control foarte riguros în tot lagărul, într-un dicționar al sublocotentului Turlea G. se descoperă hârtia scrisă de mine, cu adăugirile sublocotenentului Popescu I.

Imediat am fost dus direct la carcera neagră de la Oranki și pe un frig cumplit am fost lăsat doar în pantaloni și-n haină. Destul de des eram chemat la interogatoriu, de obicei noaptea, fiind interogat cu un reflector pus în ochi. Am susținut cu tărie că nu știu nimic, până într-o noapte când mi s-a arătat hârtia scrisă de mine. Am refuzat să o recunosc, dar mi-am dat seama că de fapt ei știau mai multe decât bănuiam eu. A doua zi, în carceră a apărut și sublocotenentul Turlea G., care mi-a spus că a recunoscut că ar fi scris manifestele la insistența mea și că hârtia incriminatoare a fost găsită la el în dicționar. Bineînțeles că am luat totul asupra mea, el neavând decât vina de a scrie ceea ce eu îl rugasem.

Mai era încă o necunoscută care pentru ruși conta foarte mult, deoarece ea dovedea complicitatea: al cui era al doilea scris de pe hârtia mea? Prin compararea caligrafiei, s-a ajuns repede la sublocotenentul Popescu I. Puși toți trei față în față, am fost nevoiți să recunoaștem totul, probele fiind evidente. După câteva săptămâni, cei doi au fost trimiși în lagărul de la Mănăstârca, iar eu am fost reținut la

carceră, fiind considerat autorul principal și urmând a fi judecat. A trebuit să stau șase luni la carceră și să fac greva foamei pentru a fi eliberat. În acest timp, rușii au tot căutat soluții pentru a mă putea condamna, pentru ei fiind primul caz de acest fel. Problema lor era că faptele săvârșite de un prizonier nu se încadrau în prevederile legilor sovietice, și au trebuit să fabrice mai multe rânduri de acte până să găsească o formulă care ar fi putut constitui un punct de acuzare.

În una din zile am fost chemat la interogatoriu pentru a completa un chestionar. Profitând de faptul că ofițerul care mă supraveghea a lipsit puțin, am întrebat-o pe Tamara, translatorea basarabeană, ce se întâmplă cu dosarul meu. În șoaptă, mi-a spus că dosarul a ajuns la Gorki și s-a întors pentru a fi refăcut, după care va fi retrimis și de-abia după aceea se va ști care este situația.

Când toți credeam că trimiterea în judecată a fost doar o înscenare, în ianuarie 1947 am fost luat din lagăr și dus la Gorki, pentru a fi judecat.

19. PRIMA CONDAMNARE

Începusem să nu-i mai cred pe ruși. De câte ori aveau ocazia, mă amenințau că în curând voi fi judecat și condamnat.

După părerile juriștilor noștri, prizonierii de război nu puteau fi judecați decât în cazul în care săvârșeau delikte de drept comun. În cazul meu nu era vorba de așa ceva. Și totuși, rușii aveau să calce în picioare, așa cum obișnuiau, toate prevederile internaționale și să însceneze procese, să dea sentințe de condamnare, să folosească împotriva prizonierilor tot felul de mijloace de intimidare și teroare prin care încercau să distrugă aparențele, dorința de viață și ripostă.

Când aproape nu mă mai așteptam că voi fi judecat, pe la începutul lunii ianuarie 1947, am fost anunțat să mă prezint la poartă, cu bagajele, urmând să plec din lagăr. În drum spre gară, din lagărul de la Mânăstârca au fost luați și sublocotenenții Popescu I. și Turlea G. De acum era clar că este vorba de înscenarea unui proces.

Mergeam pe același drum pe care venisem cu aproape doi ani și jumătate în urmă. Și atunci, ca și acum, mergeam în necunoscut. Nu știam ce mă așteaptă în clipa următoare. Lăsam îngropați în urmă, la mii de kilometri de țară, doi ani și jumătate de chin și dor, din cea mai frumoasă parte a vieții, tinerețea... Când m-am trezit din visare, ajunseseam la gara Sonica. Însoțiți de trei ostași, cu trenul, după aproape o jumătate de zi, am ajuns la Gorki.

De la gară am mers pe câteva străzi, am traversat centrul orașului nou și ne-am îndreptat către orașul vechi. În drum spre lagăr am cerut să mergem la un WC. Am fost foarte surprinși când am fost conduși la un WC asemănător celui din lagăr și care, deosebindu-se doar ca mărime: era mai mic. Femei și bărbați îl foloseau în același timp, fără nici un fel de jenă.

Într-o fostă cazarmă dărăpănată și insalubră era amenajat un lagăr pentru prizonierii de război germani care lucrau în diferite fabrici și pe șantierele de construcții. În acest lagăr, într-o cameră arest, am stat câteva zile, după ce am petrecut prima noapte într-o carceră îngrozitoare.

Despre această noapte pe care nu o voi uita niciodată am mai scris.

Ca de obicei, fără să ne spună unde și de ce, am fost anunțați că trebuie să plecăm. După aproape o oră de mers pe jos, pe niște străzi cu aspect jalnic, întortocheate și aproape pustii, am ajuns în dreptul unei clădiri mai arătoase. Eram acum în fața Tribunalului Poporului.

La intrarea în așa-zisa sală de așteptare, i-am întâlnit pe căpitani Popescu S., Dinu M. și Timofte I., însoțiți de comisarul Rudacevski, care îndeplinea și funcția de translator. Cei trei căpitani aduși din lagărul de la Mănăstârca au părut oarecum surprinși când ne-au văzut. Ne-au spus că nu știu de ce i-au adus, deși era clar că erau martori în procesul nostru. Disprețul nostru pentru ei era fără margini. Nu am vorbit nimic cu ei, deși ei insistau să intre în vorbă.

Într-o cameră obișnuită, la o masă, un militar și doi civili cu țigările în colțul gurii ne-au fost prezentați: *completul de judecată*. Ne aflam de

acum în fața Tribunalului militar al trupelor Ministerului de Interne al regiunii Gorki. În așa-zisa sală de ședințe, cum scria pe ușă, mai erau pe lateral două mese la care stăteau un militar, un civil și o femeie, iar pe mijloc, mai multe scaune pe care am fost invitați să luăm loc.

S-a citit un act de acuzare prin care eu, principalul acuzat, învinuit că nu am respectat ordinele comandantului de lagăr, că am refuzat să ies la lucru, îndemnând și pe alții să nu lucreze și că am răspândit teroarea în lagăr printre prizonierii care au ieșit la lucru. Sublocotenenții Popescu I și Trulea G. au fost acuzați că au știut despre tot ceea ce am făcut eu și că m-au sprijinit în toate acțiunile, deși ei nu au refuzat niciodată să iasă la lucru. Martorii nu au avut decât să confirme că, într-adevăr, cele prezentate în actul de acuzare sunt întocmai cu declarațiile lor de la dosar.

Apărătorul de drept, un rus mai în vârstă, cu mustați mari și barbă, îmbrăcat în pufoaică și păslari, cu o voce care parcă venea de pe altă lume, nu a făcut nimic altceva decât să repete, cu alte cuvinte, actul de acuzare. Mi s-a dat cuvântul, atrăgându-mi-se atenția că trebuie să recunosc că sunt vinovat și că solicit să mi se aplice legea, ținând cont că nu voi mai săvârși, pe viitor, nici un fel de infracțiune. Când am auzit și așa ceva, mi-a venit să urlu. N-am fost de acord cu faptul că eram adus în fața unui Tribunal militar sovietic, pentru o așa-zisă infracțiune săvârșită într-un lagăr de război, care nu afectează cu nimic nici un cetățean sovietic, toți cei în cauză fiind cetățeni români.

S-a citit sentința, care era deja întocmită, prin care, în conformitate cu art. 193 pct. V al Codului Penal al RSFSR, am fost condamnat la „ *8 ani lagăr de reeducare prin muncă*”, ceilalți doi camarazi fiind condamnați la câte 5 ani.

Ni s-a dat și o hârtie, pentru a face recurs. Cei doi au acceptat să facă recurs și au fost duși în lagărul de prizonieri din Gorki, până la primirea rezultatului. Eu am refuzat categoric să fac recurs, și am fost dus direct la închisoarea din Gorki.

Este foarte greu de descris ce am simțit când, după citirea

sentinței și refuzul de a face recurs, am fost dus la închisoare și băgat singur într-o celulă. Devenisem, așa, deodată, un mare infractor.

*

O clădire cu patru etaje, vopsită în albastru închis, cu fereștruci cu gratii, împrejmuită cu un zid înalt de peste 3 metri, supraînălțat cu sârmă ghimpată, avea să fie noua mea locuință pentru aproape o lună. Viața în ea era mult mai albastră decât cea exterioară. Totul era atât de bine organizat, încât din momentul când am intrat și până am plecat, deși cred că eram mai multe mii de deținuți, în afară de un prizonier german cu care am stat în celulă în ultimele 6 zile, nu am văzut decât gardieni.

Era o liniște, o curățenie și o ordine în totul, încât contrasta cu tot ce văzusem până atunci. Celulele erau pentru o persoană, pentru două sau camere mai mari, pentru 20-30 de deținuți, dispuse de o parte și de alta a unor coridoare foarte lungi. Scările interioare care făceau legătura între etaje erau acoperite cu plase de sârmă, ca niște tunele, pe care se mergea numai într-un singur sens. Deasupra ușii, în celulă, un bec foarte slab ardea zi și noapte.. Lumina care pătrundea pe ferăstrucă era atât de slabă, încât cu greu îți dădeai seama că afară era zi sau noapte. Un pat metalic cu o saltea umplută cu puține paie, o pernă și un pled, un scaun din lemn fără spătar și un fel de noptieră metalică constituiau tot mobilierul. În camerele mai mari unde se sta în grup erau paturi comune, suprapuse, fără nici un alt mobilier. Peste tot însă vestitul hârdău pentru nevoi.

Toată curtea închisorii era amenajată cu un fel de țarcuri descoperite, despărțite prin ziduri. Locatarii fiecărei celule erau scoși zilnic pentru a se plimba timp de 15 minute. Timpul și traseul pe care mergeai de la celulă la țarc erau foarte exact stabilite. Erai scos la plimbare în fiecare zi și la 10 zile îți venea rândul la baie. Și aici totul era calculat cu exactitate, ca nu cumva să te întâlnești sau cel puțin să vezi un alt deținut.

Programul zilnic se respecta cu cea mai mare strictețe. La ora 6

se dădea deșteptarea. Un gardian deschidea o fereastră făcută în ușă, pe care băga capul și pe care nu o închidea până nu te ridicai din pat. Acest lucru trebuia făcut foarte repede. Prin această fereastră se primea mâncarea, se purtau, dacă era cazul, discuții cu gardianul. Din momentul când se dădea deșteptarea nu mai aveai voie să stai în pat. Trebuia să te plimbi sau să stai pe scaun până seara la ora 22, când se dădea stingerea și când cădeai mai istovit decât după o zi de muncă grea. După stingere erai obligat să stai în pat, indiferent dacă dormeai sau nu. În celulă era un aer închis și umed, iar frigul te pătrundea până la oase. Încălzirea se făcea prin niște țevi băgate prin pereți. Trebuia să te miști aproape tot timpul, altminteri îți înghețau mâinile și picioarele.

Hrana era numai pentru supraviețuire. Dimineata, o bucată de 200 de grame de pâine, un fel de mămligă neagră și o cană de apă caldă, la prânz 200 de grame de pâine și o supă chioară, iar seara 250 de grame de cașă de orz, care semăna cu o supă ceva mai groasă.

O dată pe zi treceau prin celule diferiți șefi care verificau curățenia și făceau un control al celei. Dacă li se părea ceva suspect controlau totul.

De dimineață, după deșteptare, erai condus pentru câteva minute la WC. La fel și seara, iar dacă mai aveai nevoie în cursul zilei puteai să mai soliciți, dar fără prea mari șanse de izbândă. Totul depindea de bunăvoința gardianului.

La intervale foarte scurte, vizorul din ușă se deschidea și gardianul avea grijă să-ți atragă atenția să nu îndrăznești să stai pe pat sau să faci ceva nepermis. Acest vizor era ca un paloș ce-ți plutea deasupra capului. Devenea uneori o obsesie care te înnebunea. Simțai privirile gardianului ca niște săgeți veninoase care ți se înfingeau în inimă. Spre norocul meu, după mai multe zile am reușit să nu mai dau nici o importanță acestui fapt.

Pentru abateri repetate erai pasibil de pedeapsă: reducerea din rația de hrană, suspendarea la plimbării, mutarea celulei întunecoasă, la subsolul închisorii, sau punerea în cămașa de forță.

Timpul trecea extraordinar de greu, toată ziua nu auzai aproape nici un fel de zgomot. Nu se distingeau nici chiar pașii gardianului care făcea de serviciu pe coridor și care avea niște șoșoni cu tălpi de pâslă. Uneori pierdeai noțiunea timpului. Totul se rezuma la așteptarea momentului când se deschidea fereastră - pentru a primi hrana, sau ușa - pentru a fi scos la plimbare. Din când în când se auzeau țipetele disperate ale unor nenorociți, ajunși la capătul răbdărilor și al puterilor, dar care erau foarte repede potolite de agerii gardieni.

Cele aproape trei săptămâni cât am stat singur în celulă au trecut foarte greu. Din 24 de ore, 8 ore aveam dreptul la somn, 2 ore dura masa, plimbarea, scosul la toaletă și diferite vizite, iar pentru restul de 14 ore trebuia să-ți dozezi forțele ca să poți suporta. Ca să nu înnebunești trebuia să faci ceva. Mă gândeam ore în șir, încercam să vorbesc cu mine, derulam firul vieții, încercam să separ binele de rău. Când oboseam gândind, încercam să recit versuri, să-mi spun povești sau să cânt în gând, pentru că nu aveam voie să o fac cu voce tare. Încercam să mă plimb prin cameră fără a mă obosi prea mult, pentru a putea rezista până la ora stingerii.

Era o liniște atât de apăsătoare, încât simțai cum te strivește. Eram un om viu, închis într-un cavou. Și totuși, flacăra speranței pâlpâia încontinuu în mine. Nu voiam să cred că totul s-a sfârșit. Speram, credeam, eram convins că într-o zi, mai devreme sau mai târziu, trebuie să scap din iad.

Lipsa oricărei activități, oricărei știri, faptul că nu înțelegeai nimic, toate te făceau să crezi că trăiești o altă viață. Dacă aș fi cunoscut cât de cât limba rusă, poate aș fi reușit să întreb și să aflu când și unde voi fi dus. Trăiam într-o necunoaștere totală.

După vreo trei săptămâni am fost mutat în celulă cu un prizonier de război german, ofițer aviator, decorat cu „Crucea de Fier cu briliante” pentru fapte de arme deosebite. Deținea recordul avioanelor inamice doborâte. Căzuse cu avionul în ultimele zile ale războiului și, după aproape un an de spitalizare, a fost trimis într-un lagăr de prizonieri de război. În închisoare a fost adus pentru cercetări. Era acuzat că a

mitraliat diferite localități, cauzând pierderi în rândul populației civile. Deși nu cunoșteam prea bine limba germană, ne-am înțeles destul de bine și parcă ultima săptămână a trecut mai repede.

20. DINCOLO DE CERCUL POLAR

Sentința Tribunalului Militar al trupelor Ministerului de Interne din Gorki, rămasă definitivă, trebuia executată.

Devenisem pușcăriaș cu dosar și număr de ordine. Am fost fotografiat din față și profil, cu numărul de ordine pe piept, după care mi s-au luat amprente de la toate degetele. De acum urma să-mi ispășesc pedeapsa într-un lagăr pentru reeducare prin muncă, printre milioanele de deținuți ruși.

La timpul respectiv mi-a dat mult de gândit faptul că, după ce am fost judecat și s-a dat sentința, numele meu pe plicul cu acte, care mă însoțea peste tot, devenise *Netejoreev Ghiorghie Ivanovici*.

*

La majoritatea trenurilor existau unul sau mai multe vagoane de construcție specială, denumite „stalîpinschie vagoni”, cu care erau transportați deținuții. Vagoanele aveau ferestre cu gratii numai pe partea culoarului, în care dădeau ușile unor cuști etajate, făcute din bare de fier. Aici erau uneori înghesuiți atâția deținuți, încât nu te puteai mișca. Erau incomode, în picioare nu puteai sta pentru că erau prea joase, iar dacă te așezai și-ți întindeai picioarele, ocupai loc prea mult. Trebuia să stai pe vine sau cu picioarele sub tine. După câteva zile de stat în astfel de poziție, când te dădeai jos nu mai erai în stare să te ții pe picioare.

Trenul avea un regim special de circulație. Stătea, prin diferite gări și triaje, zile întregi, așteptând să coboare sau să urce oamenii care erau aduși sau luați din diferite închisori sau puncte de miliție. Unii erau judecați și mergeau către lagărele de muncă, alții pentru a fi judecați, iar alții pentru diferite confruntări.

Cu un așa vagon, în astfel de condiții, aveam să călătoresc peste 1000 de kilometri, în cea mai lungă și tristă călătorie din viață, pe meleaguri necunoscute, despre care nu auzisem nici cel puțin povestindu-se până atunci. Și ca mine erau sute de mii și milioane de vinovați sau nevinovați, care erau purtați dintr-o regiune în alta, dintr-un lagăr în altul, ca nu cumva vreunul să prindă rădăcini pe undeva. Să nu-și facă nimeni prea mulți prieteni, pentru a încerca să pună la cale ceva contra orânduirii. Era un adevărat exod al unor nenorociți care nu mai așteptau aproape nimic de la viață. Rupți complet de restul lumii, cei mai mulți nu mai știau nimic despre familiile lor. Pe toți nu-i mai interesa decât dacă acolo unde merg se trăiește ceva mai bine, dacă munca la care vor fi puși nu este prea grea și dacă mâncarea este ceva mai bună. Printre astfel de oameni aveam să trăiesc de-acum timp de aproape patru ani. A trebuit să caut să-i înțeleg și să mă adaptez, în aparență, felului lor de gândire și comportare.

*

La sfârșitul lunii februarie 1947, după pregătirile de rigoare, am plecat din închisoarea de la Gorki. Cu o zi înaintea plecării, cei care urmam să mergem în aceeași direcție am fost strânși de prin celule și băgați într-o cameră specială unde se formau eșaloanele.

Am primit hrana rece pentru durata transportului. Ne-a fost verificată identitatea, întâi după datele din dosar, apoi după semnalmente, culoarea părului, a ochilor, cicatrice, alunițe etc. A urmat imbarcarea în vagoanele care erau trase pe o linie de cale ferată chiar în incinta închisorii. După câteva zile de mers într-o regiune acoperită cu zăpadă în care predominau pădurile, pe un ger cumplit, am ajuns la Khirov.

La câteva sute de metri, la marginea unei păduri, se vedea un adevărat orașel din barăci de diferite mărimi, așezate în ordine și împrejmuite cu mai multe rânduri de sârmă ghimpată. Totul era acoperit cu un strat de zăpadă care trecea de ferestrele barăcilor.

Era una dintre cele mai mari închisori de tranzit, un fel de poartă

a Nordului prin care se intra și se ieșea din sumedenia de lagăre din regiunile nordice, unde se lucra în minele de cărbuni. Aici soseau din toată țara și plecau către Nord, zilnic, sute de deținuți.

Majoritatea acestor barăci erau compartimentate în camere amenajate cu două rânduri de paturi comune suprapuse, într-un colț un hârdău, iar lângă ușă o găleată cu apă de băut. Focul nu se făcea, nici nu erau sobe în majoritatea camerelor, deși afară cred că erau în jur de -25 de grade. Cei 70-80 de deținuți înghesuiți într-o astfel de cameră produceau căldura umană suficientă ca să nu înghețe de frig. Peste tot era o umezeală și un frig pătrunzător, la care se adăuga și mirosul de hârdău. Odată ce ocupai un loc, nu trebuia să-l mai părăsești pentru că la înapoiere îl găseai ocupat. Trebuia să stai în picioare lângă ușă, și când observai că vreunul se ridică te repezeai și îi luai locul. Se foloseau și trucuri, îți luau căciula de pe cap și o aruncau într-un colț, ca plecând să o cauți să-ți fie locul ocupat. Și aici, ca peste tot în lagărele lor, domnea legea pumnului. Cine era mai tare se așeza pe locul cel mai bun, ceilalți erau nevoiți să stea pe jos sau în cel mai bun caz sub pat. Uneori se organiza o bandă din cei mai tari, care îi terorizau pe ceilalți.

Din rația zilnică de hrană, cei mai slabi nu primeau decât cel mult jumătate. Ea se compunea din 400 de grame de pâine, 2 polonice de supă și câteva linguri de cașă. Dacă încercai să reclami, riscai să primești și mai puțin sau chiar deloc. Nimeni nu te asculta - toți cei cărora încercai să le reclami erau sătui de astfel de discuții, pe care practic nu le puteau rezolva.

Când se aducea hrana, întâi își luau cei tari cât vroiau și ce vroiau, după care ceea ce rămânea se împărțea în mod egal celorlalți, sub supravegherea unuia dintre ei. Până la urmă nimeni nu avea nimic de zis, cu voce tare, deși pe fețele celor mulți se citeau ura și disprețul pentru cei care își făceau singuri, cu forța, dreptate.

Într-o astfel de cameră blestemată, în una din zile l-am întâlnit pe domnul Ovanesian, armean, care până în anul 1944 trăise în România și lucrase pentru rețeaua de spionaj a Angliei, ocupându-se mai mult de sabotaj economic.

Îmi povestea cu o deosebită plăcere că, începând din anul 1940 și până în anul 1944, printre altele a avut și sarcina ca în toate orașele de pe Dunăre, începând de la Orșova și până la Tulcea, să meargă și să ia legătura cu oameni de afaceri. Peste tot era așteptat. Cu ajutorul acestor oameni angaja cei mai buni marinari pentru niște vase care trebuiau să sosească, plătindu-le lunar salarii foarte bune. Obținea scutirea de mobilizare pentru acești marinari direct de la Marele Stat Major, iar oamenii stăteau acasă, căci vasele nu au sosit niciodată. În același timp, vasele românești și germane care plăteau salarii mai mici duceau lipsă de personal.

În această perioadă cea mai mare parte din timp a stat în Giurgiu, unde a cunoscut o mulțime de oameni de afaceri ca Atanasiu, Marinescu Oțelul, Kordelea și alții, de care îl lega o mulțime de amintiri. În lagăr a ajuns pe negândite. Când în august 1944 trupele sovietice au intrat în România, el a plecat la Viena unde avea mai multe cunoștințe și unde era centrul rețelei de spionaj pentru România. Din nenorocire pentru el, l-au ajuns și acolo trupele sovietice. Deși trecuse în viață prin multe, a făcut greșeala să-i povestească unui ofițer sovietic cum că el a lucrat pentru aliați, și anume pentru rețeaua de spionaj a Angliei, și că ar fi organizat, printre altele și sabotaje economice contra Germaniei. După câteva zile a fost arestat și trimis pentru cercetări într-o închisoare în apropiere de Moscova. Aici a fost interogat zi și noapte, timp de câteva luni. Când a crezut că totul s-a terminat și că a fost doar o glumă, datorită unor neînțelegeri, s-a trezit în fața Tribunalului militar care l-a condamnat, pentru spionaj, la 10 ani închisoare. Acum era într-o stare fizică și psihică de plâns. Nu știa ce să mai creadă. Povestea ore în șir despre viața de altădată. Întotdeauna povestea cu ochii în lacrimi, fiind convins că nu va mai scăpa cu zile din acest infern. Uneori făceam eforturi mari să-l ascult, pentru că și eu eram aproape tot așa de slăbit ca și el. Împreună parcă timpul a trecut mai repede și în plus am putut, după atâta timp, să stau de vorbă cu cineva care mă înțelegea și pe care îl înțelegeam. Am stat cu el aproape trei zile. El a fost chemat la comisie în vederea plecării. Din acel moment nu l-am mai văzut. Planurile noastre că vom merge împreună într-un lagăr s-au năruit.

În aceste închisori de tranzit nu se stătea mai mult de 4-5 zile. Când îți venea rândul la baie însemna că de acum vei merge direct la comisia medicală, unde se făceau și repartizările pe lagăre, iar peste o zi sau două urma plecarea. După ce am trecut și eu prin filiera baie-comisie medicală - comisie de repartitie, am ajuns în camera de plecare, unde am primit hrană rece pentru trei zile, compusă din pâine uscată și câteva bucățele de pește sărat. Îmbarcarea s-a făcut pe un ger și vânt cumplite, în același tip de vagoane ca cel cu care am venit.

Am pornit către Kotlas cu o garnitură de tren completă, așa că nu am mai oprit prin toate gările. După ce am ajuns aici, am mai primit hrană rece pentru câteva zile și am plecat mai departe. Cu hrana, pe drum, era o problemă. Intervențiile gardienilor de pe coridor nu puteau schimba cu nimic atmosfera din aceste cuști unde domnea legea pumnului. Dacă nu putea să-ți ia hrana prin forță, când nu erai atent și-o fura sau pur și simplu ți-o smulgea din mână. Nu puteai să dovedești prin nimic că ai dreptate. Nimeni nu te susținea, toată lumea tăcea, când era întrebată. Singura soluție era ca în momentul când primeai hrana rece să o consumi pe loc, chiar dacă era pentru mai multe zile. Pentru a nu pierde totul, cei mai mulți așa procedau. Pe urmă trebuiau să rabde de foame 2-3 zile, lucru cu care erau obișnuiți.

Ajunși la Peciora, am primit din nou hrană rece și am pornit, de acum în ultima etapă, către minele de cărbuni de la Vorkuta. Deși era în luna martie, era destul de rece - ne apropiam doar de Cercul Polar.

*

De văzut încotro mergeam, nu prea am avut posibilitate, geamurile de pe coridor fiind în permanență înghețate. Uneori, când eram scoși la WC, reușeam prin fereastra deschisă să vedem același peisaj: păduri imense sau câmpii nesfârșite acoperite cu zăpadă. De acum trenul începuse să se oprească mai des prin diferite gări. Garnituri încărcate cu cărbuni treceau din sens invers, uneori câte 5-6, una după alta. Drumul spre necunoscut părea fără sfârșit. Frigul devenise cumplit.

Încercam să ne încălzim, lipindu-ne trupurile unul de altul, dar prea era slabă căldura lor ca să poată aduce cât de cât o alinare suferințelor noastre. În ultimele zile nu mai aveam ce mânca, ne dispăruse culoarea de oameni vii. Ochii ne intraseră cu totul în orbite, iar vocea căpătase un timbru deosebit. Nimeni nu mai avea chef de vorbă. Prin mintea mea nu trecea alt gând decât că vreau să trăiesc.

După aproape două săptămâni de chin și groază și după ce am trecut cu aproape 300 de kilometri de Cercul Polar, am ajuns la minele de cărbuni de la Vorkuta.

Faptul că nu cunoșteam limba rusă îmi producea mari necazuri. Printre deținuții sovietici lupta pentru existență era cumplită. Cine nu era în stare să se adapteze la noua situație era supus pieirii. Eram pe deplin convins de acest lucru. Încercam să intuiesc totul, să prind înțelesul cât mai multor cuvinte pentru a putea face față oricărei situații. De-abia așteptam să ajung într-un lagăr unde să încep să învăț limba rusă. Eram conștient că fără acest lucru voi fi mereu la un pas de pieire sau o voi duce tot timpul foarte greu.

După aproape 300 de zile de carceră, după 25 de zile de greva foamei, după aproape o lună de închisoare la care se mai adăugau în ultimul timp, frigul, foamea și mizeria, ajunsesem la capătul puterilor.

Cu câteva zile înainte de a atinge Vorkuta începusem să-mi pierd vederea, în special seara nu mai vedeam deloc. Spre norocul meu, în cușcă cu mine, pe drum, era un ucrainean mai în vârstă, Stepan, de fel din Transnistria, care cunoștea câteva cuvinte românești. Auzind că sunt român, s-a atașat de mine. El a fost acela care a încercat să-mi povestească, cu cele câteva cuvinte pe care le cunoștea, ce ne așteaptă. Mi-a explicat că dacă sunt bolnav am șansa să scap de Vorkuta, unde este foarte greu și unde pe cei bolnavi nu îi țin, ci îi trimit mai la sud, în lagărul de refacere.

Cum am ajuns la Vorkuta, Stepan a anunțat gardianul de serviciu că sunt bolnav. Când a venit doctorul, i-a explicat despre ce este vorba. Așa am ajuns în spital.

★

Minele de cărbuni se întindeau pe o suprafață imensă. În gară era o activitate febrilă, zeci și sute de trenuri soseau zilnic goale și plecau pline. Peste tot se vedeau barăci împrejmuite cu sârmă ghimpată. Erau lagărele în care deținuți de toate naționalitățile, de pe întreg teritoriul URSS-ului, erau aduși pentru a-și ispăși gravele abateri de la morala comunistă și care trebuiau reeducați prin muncă. Mai mult de 90% din populația regiunii o constituiau deținuții. Într-o baracă era amenajat un fel de spital unde am fost dus imediat ce am ajuns. A venit un doctor și o soră și mi-au întocmit o fișă medicală. Am observat cum o soră mă urmărea tot timpul în special seara, să vadă cum mă comport, căci eu susțineam că seara nu văd deloc. A doua zi au început să-mi dea niște comprimate și ceva ce semăna cu un sirop. Eram obligat să stau toată ziua în pat.

În spital mai erau și alți bolnavi, unii în stare foarte gravă, cei mai mulți fiind tuberculoși și accidentați. Aceste boli, una a mizeriei și alta a lipsei grijii față de om, spun totul despre viața de aici.

Se zvonea că, în curând, cei care sunt grav bolnavi vor pleca într-un lagăr de refacere, unde este mult mai bine. Dacă am auzit așa ceva, am început să sper că aş putea pleca și eu. M-am hotărât să nu mai iau nici un fel de medicament, decât dacă se află cineva prin apropiere. Tot ceea ce primeam aruncam pentru că nu doream să mă fac bine și să ajung în minele de cărbuni.

După câteva zile s-a anunțat că va pleca un eșalon de bolnavi. Printre ei eram și eu. Până la Kirov am venit cu același tip de vagoane, pe aceeași rută. În carantina de la Kirov am fost băgat întreg eșalonul, în mai multe camere. Chiar de a doua zi, o parte dintre noi am și plecat. Peste vreo șase zile mi-a venit rândul și mie să plec cu un eșalon de vreo 40 de bolnavi, printre care câțiva destul de grav. Spre ghinionul nostru, după ce am primit hrana rece pentru două zile, pe care bineînțeles că am consumat-o imediat, am pornit spre Sverdlovsk unde, după ce ne-au ținut o zi întreagă în triaj, ne-au trimis, fără să ne dea nici un fel de hrană, înapoi la Kirov. După un drum chinuitor fără să fi mâncat ceva timp de patru zile, am ajuns la Kirov. Am fost debarcați și

duși într-o cameră unde am primit hrana și pentru zilele din urmă. Flămânzi cum eram, am mâncat tot ce am primit și în special niște pește foarte sărat, după care am băut atâta apă, că nu ne mai săturam. Deși ne simțeam sătui, senzația de foame încă mai persista, cu toate că mâncasem atâta încât ni s-a făcut așa de rău că regretam că am plecat de la Vorkuta ca să murim mâncând. Până la urmă am scăpat fără urmări grave și din acest necaz.

După câteva zile am fost din nou îmbarcați și trimiși în Sverdlovsk. De data aceasta am fost primiți.

Sverdlovsk-ul, oraș de munte situat în inima Uralilor, l-am văzut de la distanță. Închisoarea de tranzit era în incinta unei construcții destul de mari, amplasată în marginea orașului. Am fost băgați câte 20 într-o cameră cu paturi comune suprapuse, fără nici un fel de cazarmament. Era foarte frig și multă umezeală iar mâncarea mai rea ca oriunde. După câteva săptămâni de așteptare a venit ziua când am fost strigat pentru a pleca. Ajunsesem să doresc să plec, oriunde, numai să plec, în speranța că acolo unde voi ajunge va fi mai bine. Durerea cea mare a fost când am aflat că nu voi pleca spre Europa, ci spre Asia...

21. ÎN ASIA

Aprilie 1947... Războiul se terminase de aproape doi ani. În timp ce marea majoritate a prizonierilor ajunsese de mult acasă, eu mă aflam în drum spre Asia. Spre acele locuri spre care, sunt sigur, neam de neamul meu nu a îndrăznit să ajungă, măcar cu gândul.

Eu, feciorul din patriarhalul sat Băneasa, situat undeva la marginea codrilor Vlăsiei, unde în zeci și sute de ani viața și-a depănat firul în mod pașnic și unde oamenii cinstiți și harnici s-au luptat pentru un trai mai bun, porneam într-o călătorie nedorită spre acel „cuib al invaziilor”, de unde cu secole în urmă s-au declanșat năvălirile barbarilor care au călcat în picioare tot ce aveau mai bun și mai frumos popoarele.

Mergeam spre cel mai mare și misterios continent; mirajul

japonez, pericolul galben, India secretă, descrierile scriitoarei Pearl S. Buck și nemărginita Siberie erau doar câteva din problemele care îmi tulburaseră mintea de copil.

Mă cutremuram de câte ori îmi veneau în minte versuri din tragedia acelor nenorociți din poezia „Pahod na Sibir”, de Vasile Alecsandri:

*„Sub cer de plumb întunecos,
Pe câmp plin de zăpadă,
Se târăgănează-ncet pe gios
O jalnică grămadă
De oameni triști și înghețați,
Cu lanțuri ferecați.*

*Sărmani!... de șase luni acum
Ei merg fără-ncetare
Pe-un larg pustiu ce n-are drum,
Nici adăpost, nici zare.
Din când în când un ostenit
Mort cade, părăsit! (...)*

*Dar unde merge-acest popor
Ce nu mai are-n lume
Nici o sperare-n viitor,
Nici patrie, nici nume?
Se duce șters dintre cei vii,
Să moară prin pustii. (...)*

*Au fost! Acum ei unde sunt?...
Un cârd de vulturi zboară
Pe sus c-un răpide avânt
Și iute se coboară,
Iar dintre brazi vine urlând,
Urlând, lupul flămând!...”*

De acum mergeam și eu pe același drum necunoscut, ca și ei. Nu mi-a trecut niciodată prin minte că soarta îmi va hărăzi pașii pe aceste meleaguri, că voi reuși poate să văd ceva din ele sau să fiu atât de aproape de tot ceea ce odată era un mister.

Pe timp primăvăratec, cu un eșalon special, am pornit din Sverdlovsk. După ce aproape o zi și o noapte am mers prin munții Urali, traversând ape și defileuri, s-a deschis poarta unei câmpii fără margini. Eram, de acum, în Asia. Lăsam în urmă, la mii de kilometri, țara și pe cei dragi și mergeam spre necunoscut. Mă simțeam așa de străin de tot ceea ce mă înconjură, încât nu știam ce să fac. Parcă trăiam un vis urât din care nu mă mai puteam trezi. Nu se vedea decât, după ore de mers, câte o așezare omenească, formată din câteva căsuțe cu acoperișul din pământ.

În a patra zi de mers, după ore întregi de așteptări prin triaje, am ajuns în orașul Petropavlovsk. Aici, iarăși debarcare; cazare tot atât de neospitalieră ca și până acum, mâncarea tot așa de proastă. Și așteptare, în speranța că vom pleca repede mai departe. Două săptămâni de chin, timp în care mai mult de jumătate din cei care plecasem de la Vorkuta, grav bolnavi, nu au mai putut continua drumul. Câțiva au murit. Am fost imbarcați în aceleași vagoane chinuitoare și am pornit mai departe. După câteva zile am ajuns la Karabaș acolo unde pentru mine era punctul terminus al unei pribegii nedorite. Cred că am avut un pic de șansă că am ajuns acolo. Marea majoritate a celor cu care am venit au fost dirijați în lagărele din nordul Siberiei. Unii au mai mers încă de două ori pe cât mersesem eu până aici, ajungând în lagărul de pe coasta Oceanului Pacific, în peninsula Kamciatka.

Karabaș, o mică localitate cu câteva zeci de case din chirpici, acoperite cu pământ, era un nod de cale ferată situat la circa 100 de kilometri sud de Karaganda, capitala Kazahstanului de Nord. Aici, în niște barăci, era amenajată închisoarea de tranzit, unde soseau zilnic sute de deținuți care, după vreo două săptămâni, când se termina carantina, erau trimiși în cele câteva zeci de lagăre de muncă din întregul Kazahstan de Nord.

Închisoarea de tranzit, de dimensiuni foarte mari, împrejmuită cu mai multe rânduri de sârmă ghimpată, era compusă din vreo treizeci de barăci împărțite tot cu sârmă ghimpată în grupe de 2-3 barăci, care se populau pe măsură ce soseau eșaloanele. Puteai să te plimbi în jurul barăcii, să stai de vorbă cu cei din țarcurile vecine. Aerul, lumina și în special căldura, cărora le dusesem dorul luni de zile, le aveam acum, din plin. Razele soarelui ne încălzeau trupurile vlăguite și sufletele chinuite.

La vreo săptămână după ce am ajuns aici am început să văd, odată cu lăsarea serii, destul de slab, dar suficient ca să mă pot descurca singur. Înțelegeam câte ceva din terminologia folosită în mod curent în relațiile cu gardienii și cei din jurul meu. Mă străduiam să prind cât mai multe cuvinte și să mă obișnuiesc cu felul de a fi al celor în mijlocul cărora aveam să trăiesc de acum încolo destui ani. Speranța că voi reuși să înving toate greutățile și că într-o zi voi pleca acasă renăștea parcă mai mult ca oricând. A fost suficient să încep cât de cât să văd, după zile și nopți de chin, ca să capăt încredere în viitor.

Oamenii din jurul meu nu păreau să fie așa de răi cum crezusem la început. Deși nu le cunoșteam limba, îmi dădeam seama că sunt printre ei mulți care se străduiau să mă înțeleagă și chiar să mă ajute. Durerea și necazul îi unesc pe oameni, indiferent de naționalitate, și îi fac să fie mai buni și mai înțelegători.

În baraca în care mă aflu eram singurul străin. În alte barăci mai erau încă doi unguri și trei germani, prizonieri de război, judecați și condamnați între 3 și 5 ani, pentru infracțiuni de drept comun săvârșite în afara lagărului; patru pentru furt, iar unul pentru huliganism - bătuse un rus civil, pe un șantier.

Mâncarea, cantitativ, era cam aceeași, dar calitativ mult mai bună. Viața aici era destul de liniștită. Singurele evenimente erau sosirea și plecarea eșaloanelor de deținuți.

Cu toate că eu nu înțelegeam prea multe din tot ce se spunea, îmi dădeam seama că fiecare povestea despre faptul că e nevinovat, viața din închisorile și lagărele de triere prin care a trecut, precum și ce

a auzit despre fiecare lagăr din zonă. Toți sperau că vor ajunge într-un lagăr unde condițiile de viață să fie cât mai bune.

În majoritatea lagărelor unde urma să plecăm se lucra la munca pe câmp sau la îngrijirea animalelor. În jurul orașului Karaganda erau multe lagăre care deserveau minele de cărbuni. Aceste lagăre nu erau dorite de nimeni și toți se temeau să nu ajungă în ele. Mai erau lagăre și pe lângă câteva fabrici care produceau și reparau diferite mașini și unelte agricole, precum și unele unde se prelucrau produse agro-alimentare. Totul era ca la repartitie să ai un pic de șansă. Zilnic soseau delegații din diferite lagăre, cu mașini special amenajate, pentru a-și lua deținuții ce le erau repartizați. Era un fel de târg al sclavilor.

Într-o bună zi, după mai bine de două săptămâni de la sosire, m-am trezit că mă strigă și pe mine pentru a pleca în lagăr. Urma să se schimbe ceva, să încep o nouă viață, despre care auzisem atâtea vorbindu-se. Deși nu doream, aveam să fac cunoștință cu vestitele lagăre de reeducare prin muncă, creație a regimului comunist, în care intrai vinovat și ieșeau curat ca lumina zilei !!

22. PIERDUT ÎN INFERN

Din lagărul de triere de la Karabas am plecat cu un camion special amenajat pentru transportat deținuți, un fel de cușcă. Eram, la un loc, douăzeci de deținuți: un român, doi unguri și trei germani, prizonieri de război, în rest de-ai lor, de toate naționalitățile.

Cam la jumătatea distanței dintre Karaganda și lacul Balhași, la sud de Semipalatinsk, de pe râul Irtiș, la câteva sute de kilometri de granița cu China, se afla mica localitate Dolinka, unde era Direcția lagărelor de muncă din regiunea Karaganda. La vreo cinci kilometri de această localitate, în plin deșert, se afla lagărul în care am ajuns după câteva ore de mers și unde mi-am îngropat câțiva dintre frumoșii ani ai tinereții. Eram, de acum, în sudul misterioasei Siberii despre care se spusese și se scrisese multe.

Lagărul purta numărul de ordine 2 și deservea o fabrică unde

se confecționau mașini și unelte agricole, având și un sector de reparații mecanice. La un moment dat, au fost aduse pentru reparat peste o mie de tractoare americane, de diferite tipuri, fabricate începând cu anul 1926. URSS-ul primise aceste tractoare, alături de foarte multe materiale și alimente, în cadrul ajutorului american care a avut un rol determinant în desfășurarea războiului. Cu aceste tractoare, precum și cu ce au mai avut ei, au început în anii de după război campania de „deștelenire”, care a însemnat unul dintre cele mai mari eșecuri ale agriculturii și, în general, ale economiei sovietice. Au arat milioane de hectare de pășune pe care le-au însămânțat cu diferite plante tehnice și cerealiere, fără să aplice însă o tehnologie adecvată la condițiile de climă și sol ale fiecărei regiuni. Pe suprafețe însemnate nu au obținut ca recolte nici cantitatea de sâmbânță folosită, iar pe altele nimic. Au trebuit să treacă mulți ani până ce au reușit să redreseze oarecum efectele acestei campanii nesăbuite.

Pe drumul pe care am mers până la lagăr, cât vedeai cu ochii, de o parte și de alta se întindeau pășuni pe care de-abia începuse să dea colțul ierbii. În vecinătatea unei așezări omenеști, pe câteva sute de hectare se întindea un lan de orz. Solul era, în general, nisipos. Pe anumite porțiuni, vântul puternic desrădăcina aproape totul, iar pe unele suprafețe cultivate se formau adevărate dune de nisip. Puținele canale de irigații erau adesea acoperite de nisip. Din cele câteva ape curgătoare care brăzdau regiunea, numai vreo două rămăneau pe timpul verii, celelalte secau complet.

Vremea era foarte capricioasă. Existau variații de temperatură nu numai de la o zi la alta, ci și de la oră la oră. Verile erau foarte secetoase, cu zile călduroase și nopți reci. Vântul bătea aproape tot timpul anului, erau puține zile fără vânt. Primăvara și toamna erau scurte, trecerea de la iarnă la vară și de la vară la iarnă se făcea foarte repede. Iarna, temperatura cobora adesea mult sub -30°C, cădea multă zăpadă care era spulberată tot timpul, formând adevărați munți albi. Localitățile erau foarte rare, situate la zeci de kilometri una de alta. De obicei erau așezate pe firul unei văi sau la adăpostul unor dealuri pustii,

rămășițele unor munți erodați. Sate cu populație autohtonă, kazahi, erau foarte puține. Regiunea a fost populată cu cei deportați din regiunile anexate de URSS, Basarabia, Bucovina, Letonia, Estonia, Prusia și altele, precum și cu deținuți care se eliberau și care primeau ca domiciliu obligatoriu una din localitățile de prin apropierea lagărului.

Majoritatea deținuților, în momentul când erau arestați, pierdeau legăturile cu familiile lor. Soțul sau soția rămași în libertate, pentru a-și menține funcția pe care o ocupau, în mod tacit, erau obligați să divorțeze. Astfel că, la eliberare, celor mai mulți le era indiferent unde erau trimiși. Li se creau posibilități de viață, adică loc de muncă, masă la cantină, cazare în barăci, iar ei, după anii grei de lagăr, preferau orice. Mai ales că pentru foarte mulți era singura variantă. Băștinașii din lagăr povesteau că, odinioară, principala lor preocupare era creșterea cailor și a oilor. Colindau cu hergheliile și turmele prin tot acest deșert, în căutarea unor pășuni mai bune și a apei. Cele mai multe familii aveau atâtea animale încât nu puteau fi numărate. Principala lor hrană erau laptele de iapă cumăs, carnea de oaie și făina de cereale prăjită pe care o preparau după rețete originale. O familie nu prea numeroasă, la diferite sărbători și duminica, nu se ridica de la masă până nu mânca o oaie și până nu bea mai multe oale de cumăs. După ani în șir de teroare, regimul sovietic îi adusese și pe ei la sapă de lemn. Căii și oile le fuseseră luate aproape în întregime, constituindu-se crescătorii de stat. Ceea ce rămăsese nu le era suficient, decât pentru a-și aminti cum a fost odată. Acum erau obligați să lucreze în minele de cărbuni, pe șantierele de construcții și în unități de stat, lucru cu care nu se puteau împăca. De aceea foarte mulți erau condamnați și băgați în lagărele de muncă.

Lagărul era foarte mare, de formă aproape pătrată, cu laturi de patru-cinci sute de metri, împrejmuit cu trei rânduri de sârmă ghimpată, cu zone interzise, cu foișoare de pază și cu câini legați pe sârmă de jur-împrejur. Întreaga suprafață a lagărului era împărțită în trei zone mari, care la rândul lor erau despărțite în țarcuri mai mici. Atât între zonele mari, cât și între țarcuri existau garduri de sârmă ghimpată, cu porți și

paznici, încât nu se putea trece dintr-o parte în alta decât cu un fel de legitimație. În zona I, unde era și poarta principală pe unde se intra în lagăr, erau amplasate birourile administrative, fabrica, iar într-un colț, într-un ȧarc mic, se aflau bucătăria, sala de mese și magazinele cu alimente și îmbrăcăminte. Din zona fabricii se trecea în zona a II- a de locuit, unde pe o suprafață de câteva hectare se aflau vreo 20 de barăci: două pentru femei, una pentru baie, frizerie și spălătorie, iar restul pentru bărbați. Barăcile femeilor erau despărțite prin gard de sârmă ghimpată.

Tot din zona fabricii se trecea în zona a III - a, unde era complexul de învățământ pentru deținuți. Aici veneau în serii, pentru 3-4 luni, deținuți trimiși din toate lagărele din regiune în vederea recalificării pentru meseriile specifice fiecărui lagăr. Veneau bărbați și femei de toate vârstele și cu pregătiri diferite. Majoritatea celor care predau erau tot deținuți. Personalul de conducere al complexului, ca și al fabricii, era format din foști deținuți cărora după ispășirea pedepsei li se stabilea domiciliu obligatoriu în regiunea Karaganda.

Zona complexului era și ea despărțită în trei ȧarcuri: dormitoarele pentru bărbați, cele pentru femei și sălile de cursuri. Barăcile, toate la fel, erau lungi de 50-60 de metri, construite din chirpici, cu acoperișurile teșite pentru a rezista vânturilor. Se intra în ele pe la cele două capete, fiind împărțite în două: o cameră mare, care ocupa cam trei sferturi din suprafață, și una mai mică. În camerele mari paturile erau suprapuse , cu o masă lungă și câteva bănci în mijloc, în timp ce în camerele mici paturile nu erau suprapuse, fiind locuite de brigadieri, maiștri și de personalul tehnic de pe la birouri.

Imediat ce am ajuns în lagăr am fost trecuți prin fața unei comisii compusă din comandantul lagărului, directorul fabricii și toți șefii de ateliere. Fiecare și-a ales ce i-a trebuit. Eu, neavând nici o specialitate, am fost dat în brigada de construcții. A urmat repartizarea pe barăci. Cam toți cei care lucrau într-un atelier sau brigadă erau cazați în aceeași baracă. Din tot eșalonul numai eu am fost repartizat într-o cameră mică, cu condiții de cazare mai bune, cu oameni mai liniștiți, condamnați politic. Aici am dat, spre bucuria mea, peste inginerul Feldman, un

evreu care, după spusele lui, până în anul 1939 a fost șeful uzinei de apă și electricitate a orașului Botoșani. Când s-a cedat Basarabia, crezând că va întâlni raiul pe pământ, a trecut în URSS. Au urmat pentru el mari decepții și în final o condamnare la 25 de ani închisoare pentru atitudine dușmănoasă față de regimul sovietic. Era în al optulea an de închisoare, destul de bolnav, avea peste 50 de ani și în condiții normale nu mai spera să scape cu viață din lagăr. Speră și el ca toate milioanele de deținuți ca într-o zi să se producă un cataclism care va face să crape pământul și să-i înghită pe cei care au semănat teroarea în lume. Era un om deosebit, respectuos, foarte retras și pornit contra regimului. Deși era inginer, nu voia să lucreze în fabrică, îndeplinind funcția de pompier. Umbla toată ziua fără să facă nimic.

El mi-a fost primul profesor de limba rusă. Mi-a făcut rost de câteva bucăți de placaj, un creion, și m-am apucat de treabă. Eram conștient că numai învățând limba rusă voi putea face față tuturor greutăților. Am învățat la început alfabetul, să scriu, și apoi cuvinte și expresii. Îmi aducea câte o bucată de ziar pe care o copiam de mai multe ori pe bucățile mele de placaj. Dacă aș fi avut mai mult timp liber, lucrurile ar fi mers destul de bine.

Veneam foarte obosit de la muncă și de cele mai multe ori nu mai eram în stare de nimic. Spre ghinionul meu, după vreo lună, tocmai când aveam mai multă nevoie de el, Feldman s-a îmbolnăvit și a plecat în spital la Dolinka de unde a venit după vreo trei-patru luni. A mai stat câteva săptămâni și a fost mutat în alt lagăr.

Foarte puțini erau aceia care stăteau mai mulți ani într-un lagăr și mai ales aceia care își arătau în mod vădit nemulțumirea față de situația lor.

După plecarea lui Feldman rămăsesem singur, iar cu limba rusă mă descurcam destul de greu. Lupta pentru existență era dură. Trebuia să fac ceva pentru a-mi continua lecțiile de limba rusă.

În capătul barăcii în care locuiam, într-o mică încăpere, era amenajată un fel de ceainărie. Un cazan în care fierbea în permanență apă, o țevă scoasă prin perete afară, cu un robinet de unde cine voia și

când dorea venea și își lua apă fiartă pentru băut. Aici lucra un tânăr de vreo 25 de ani, de prin părțile Moscovei, Sereoja Maximov, care avea de ispășit o pedeapsă de 5 ani pentru întârzieri repetate la serviciu. În una din zile l-am văzut cu o carte în mână. M-am uitat mai atent și, spre bucuria mea, era o metodă de a învăța limba engleză pentru ruși. Am convenit cu el să-l ajut să învețe limba engleză, în schimb el să-mi împrumute și mie cartea și să mă ajute să învăț limba rusă. Zilnic, după ce veneam de la lucru, fără a mai ține cont de oboseală, făceam lecții împreună. Și, încet, încet, am devenit prieteni foarte buni. Timp de un an, cât a mai stat el în lagăr, am învățat destul ca să mă înțeleg aproape bine cu toată lumea.

Lagărul nr. 2 era unul dintre puținele lagăre mixte: cam 80 la sută dintre deținuți erau politici, restul fiind de drept comun. Motivul era fabrica în care era nevoie de cât mai mulți specialiști. Restul lagărelor cuprindeau sau deținuți politici sau deținuți de drept comun.

În lagărele cu condamnați politici, deși regimul era mai sever, viața, în general, era mai liniștită. Marea majoritate a deținuților își vedeau de treaba lor, cu toate că erau dușmani de moarte ai regimului. Pedepsele pe care le ispășeau erau cuprinse între 10 și 25 de ani. Pe naționalități, cei mai mulți erau tătarii, care au fost judecați și condamnați în masă, pentru că rude, prieteni sau cunoscuți de-ai lor au trecut de partea Germaniei, înrolându-se ca voluntari în armata lui Vlasov, care a luptat contra Armatei Roșii. Dintre aceia care au făcut parte efectiv din această armată mai rămăseseră foarte puțini. Ceilalți au fost împușcați pe măsură ce au fost prinși în timpul luptelor. Tot așa de mulți erau și ucrainenii, care făcuseră parte din armata de partizani a lui Bandera, ce voia să declare Ucraina stat liber. Ei au luptat atât contra germanilor, cu care nu au reușit să se înțeleagă, cât și contra Armatei Roșii. Ultimele rămășițe ale acestei armate a lui Bandera nu au putut fi lichidate decât după lupte înverșunate, prin anul 1947. Pe lângă aceștia mai erau și mulți reprezentanți ai tuturor naționalităților conlocuitoare din URSS care, sătui de mizerie și teroarea regimului, încercaseră să-și exprime nemulțumirea sub diferite forme. Foarte mulți condamnați politici erau

din zona ocupată în timpul războiului, pentru ajutor dat inamicului. Cine nu a putut să facă dovada că a luptat în rândul partizanilor a fost judecat și condamnat. Erau și cazuri mai deosebite. Așa, de pildă, un primar dintr-un sat din Ucraina, zona ocupată, era condamnat pentru că a lăsat averea satului în mâinile inamicului și se refugiase. Un alt primar din aceeași regiune era condamnat pentru că a rămas sub ocupație și nu s-a retras. Amândoi aveau de ispășit câte o pedeapsă de 25 de ani.

În lagărele cu deținuți de drept comun viața era foarte grea, pentru că aproape zilnic se iveau scandaluri care degenerau în bătăi și omoruri. Măsurile represive care se luau afectau întregul lagăr. Pedepsele ce urmau a fi ispășite erau și aici de la câțiva ani până la 25 de ani. Motivele principale se datorau vieții de mizerie. Cei mai mulți erau condamnați pentru furturi, după care urmau lipsa în gestiune, huliganism, speculă și multe altele. Un fost învățător din împrejurimile Moscovei era condamnat la cinci ani pentru furt. Părea un om foarte cumsecade și în nici un caz nu ai fi zis că e în stare de așa ceva. Povestea că avea o familie numeroasă: patru copii și doi bătrâni. Soția îl părăsise. Salariul pe care îl primea era insuficient pentru a le asigura minimul necesar la toți. A fost obligat să renunțe la învățământ și să se apuce de comerț, speculă, cum îi spuneau ei. Mergea în Caucaz, sudul URSS-ului, cumpăra de la niște muncitori dintr-o fabrică baticuri de mătase furate. Venea cu cele două geamantane pline la Moscova și le vindea cu de 10-12 ori prețul pe care îl dăduse pe ele. Transportul îl costa foarte puțin pentru că mergea mai mult clandestin. Se împrietenise cu niște conductori care în schimbul câtorva ruble îl duceau până unde voia să meargă. Într-o zi, fiind bănuț de miliția din gara Moscova, a fost arestat. A declarat că a furat cele două geamantane și că nu știe ce este în ele. Pentru furt pedeapsa era de la 3 la 5 ani, iar pentru speculă de la 7 la 13 ani. A preferat să spună că a furat.

Un număr destul de mare era al pungașilor de buzunare care, cum ajungeau în lagăr, deveneau buni prieteni. Ei povesteau cu lux de amănunte despre ingenioasele lor metode de lucru. Pentru cei mai

neexperimentați era o adevărată școală. Când se eliberau erau, de acum, „maestri”, și își începeau meseria cu mari șanse de reușită.

O mare parte din rândul foștilor prizonieri de război sovietici, care au fost duși în Germania, au fost judecați și condamnați între 10 și 15 ani. Motivul invocat: nu trebuia să cadă prizonieri, iar dacă s-a întâmplat așa ar fi trebuit să încerce să fugă la partizani și să nu accepte să muncească în diferite fabrici. Am întâlnit un fost prizonier sovietic care împreună cu alte câteva mii au fost duși în sudul Franței unde au lucrat într-o fabrică. După terminarea războiului au fost imbarcați pe un vapor și aduși în portul Odessa. Aici au fost primiți cu muzica militară, încolonați și duși într-o cazarmă. Timp de câteva săptămâni au fost anchetati și apoi condamnați pentru faptul că au acceptat să lucreze într-o fabrică ce producea pentru Germania.

23. ÎN BRIGADA DE CONSTRUCȚII

Brigada de construcții era formată din mai multe echipe, pe profil de lucrări. Am lucrat în diferite echipe din aprilie 1947 până la sfârșitul lunii septembrie 1947. Mutările dintr-o echipă în alta se făceau de către conducerea brigăzii, în funcție de nevoi. Șeful brigăzii de construcții era un inginer constructor rus, fost deținut. Eliberat de puțin timp, nu uitase nevoile și necazurile deținuților și se comporta ca atare. Era ajutat de o contabilă normatoare, un magazioner și mai mulți șefi de echipă, toți deținuți.

A doua zi după ce am ajuns în lagăr am fost trimis cu o echipă de vreo 20 de oameni la săpat canale pentru irigații. Am primit norma pentru ziua respectivă și ne-am așezat pe treabă. Slăbit și neobișnuit cu munca grea, am reușit doar cu mare efort să-mi fac norma. La un moment dat, șeful echipei, un polonez cam de aceeași vârstă cu mine, văzând cât mă chinuiesc, a venit la mine și sub pretext că îmi arată cum să lucrez m-a ajutat să termin mai repede. Am fost printre puținii care și-au făcut norma. În zilele următoare parcă a fost mai ușor, și am reușit să-mi fac norma fără nici un ajutor. La strădaniile mele s-a mai

adăugat și simpatia celor din conducerea brigăzii, astfel că după vreo săptămână eram respectat aproape de toți.

Hrana se primea la mai multe ghișee de la bucătărie, pe bază de taloane. Se mânca în sala de mese sau pe lângă bucătărie, pe unde găseai un loc liber. Unii care aveau mai multă răbdare mergeau și mâncau tocmai în dormitor. Când se lucra afară, de obicei se venea în lagăr pentru a servi masa. Dimineața masa se servea de la ora 5 până la ora 8, prânzul de la 12 până la ora 16, iar masa de seară de la ora 18 până la ora 23. Când aveai timp sau doreai, între orele respective, te prezentai la ghișeu și în schimbul talonului primeai rația menționată pe el. Cantitatea de hrană se primea în funcție de procentul realizat în ziua precedentă. Pentru fiecare procent de depășire a normei mai primeai ceva pâine în plus sau, când depășirea era mai substanțială, unul sau două feluri de mâncare.

La început hrana mi-a fost insuficientă pentru că eram foarte slăbit iar munca fizică pe care o prestam necesita un mare consum de energie. Cu timpul, m-am obișnuit și cu acest regim alimentar, altă soluție nu era.

Pe timpul verii supa era de cele mai multe ori din frunze de sfeclă sau de ceapă, iar iarna din varză sau cartofi. Uneori mai puneau în ea și pește, cambulă sărată, care îi dădea un gust și mai ales un miros ce o făceau uneori de nemâncat. Carnea de oaie sau de cămilă, când era, o tocau și o puneau tot în supă. Felul doi - cașă, era mereu același, de orz negru. Avea un aspect neplăcut, ca să nu mai vorbesc de gust. Suplimentele ce se primeau pentru depășirea normei constau într-o lingură de salată de cartofi cu varză sau tot o lingură de cașă de mei sau hrișcă cu carne tocată. Cantitatea de pâine, de foarte proastă calitate, făcută din orz și secară, varia și ea în funcție de felul muncii și procentul de realizare a normei. De la 550 de grame până la 1 000 de grame.

Vederea, treptat, treptat, începuse să-mi revină. Numai uneori, seara, vedeam un pic mai slab. A apărut însă alt necaz și mai mare. Neobișnuit cu razele soarelui și vântul care bătea aproape tot timpul,

pielea de pe buze și mâini mi s-a crăpat și a produs o rană deschisă. Din cauza uneltelor cu care lucram și a lipsei de obișnuință, în palme mi-au apărut bășici. Măinile mele erau și pe o parte și pe alta o rană. Ca urmare a efortului nici degetele nu le mai puteam controla în mod normal. Atunci când strângeam pumnul nu mai puteam să desfac toate degetele.

Lucram și răbdam fără să spun nimănui nici un cuvânt. Adevărul este că eram convins că pe nimeni nu interesează suferința mea și nici nu mă puteam face înțeleș. Poate unii ar fi râs văzând că atunci când am dat de greu am început să mă văicăresc. Nu mi-a plăcut niciodată să-mi etalez suferințele, în fața nimănui, ci am căutat să mă ascund în mine, să fug cât mai mult de ochii lumii.

Într-o seară, când primeam taloanele pentru hrană, contabilă mi-a observat mâinile și am primit scutire pentru câteva zile să mai ies la lucru în afara lagărului. Aproape vindecate, am mers din nou la săpat canale. După terminarea lucrării, întreaga echipă a trecut la făcut chirpici. Dacă lucrul de până atunci era foarte greu, ce a urmat era peste măsură de greu. Cu ajutorul unui plug tras de boi se ara o suprafață de câteva sute de metri pătrați, se presărau paie pe deasupra, se turna apă scoasă cu gălețile din gropile pe care tot noi le săpam, apa fiind la vreo 2 metri adâncime. Un tăvălug cu colți tras de boi se tot învârtea până se amestecau bine paiele cu pământul umed. Ceea ce se obținea era materia primă pentru făcut chirpici. Echipa era formată din câte doi oameni: unul căra cu roaba material iar al doilea, după ce îl mai frământa cu mâinile, îl pune în niște forme. Atunci când le ridica, rămâneau chirpicii care apoi se uscau la soare.

În prima zi am fost repartizați la o groapă, să scoatem apă, patru oameni: eu, un ucrainean și doi ruși. Unul stătea în groapa cu apa până la genunchi și ridica gălețile pline, al doilea le primea, iar ceilalți doi le cărau și le aruncau peste pământ. Cel mai greu era să stai în groapă și să ridici gălețile, lucru ce mi-a revenit să-l fac și eu. Ceilalți trei căutau

să profite de faptul că eu nu știam să spun pe limba lor prea multe. Până la prânz am lucrat întins. După masă i-am făcut semn ucraineanului, care era și cel mai tânăr dintre noi, că este rândul lui să intre în groapă pentru că făcuse lucrul cel mai ușor: prinsul găleților. Pe mine, din cauza apei destul de rece, începuse să mă junghie picioarele. A început să spună și să-mi arate că tot eu trebuie să intru în groapă, ba chiar a încercat să mă și îmbrâncească. Fără să spun nimic, am pus mâna pe o lopată și l-am croit cu latul pe spate atât de puternic încât l-am doborât. Toți au rămas înmărmuriți. Nu știau ce să creadă despre mine. Până la urmă, mi-au dat dreptate, iar șeful de echipă, polonezul, a pus imediat capăt scandalului. Din acel moment am devenit cineva în echipă. Aproape cam toți îmi luaseră frica. În lagăr, la adunarea de seară a brigăzii, șeful de echipă a povestit despre cele întâmplate. Șefii au zâmbit și s-au uitat spre mine, semn că erau de acord cu felul cum au decurs lucrurile.

Un rutean foarte solid, din Ucraina subcarpatică, care știa câteva cuvinte românești, mi-a propus să lucrez cu el. A obținut aprobarea șefului de echipă și de a doua zi am început să facem chirpici. Eu îi căram pământul cu roaba, iar el îl frământa și îl puneă în forme. Când vedea că nu mai pot, puneă mâna pe roabă și mă ajuta să car, numai să facem blestemata de normă pentru a primi ceva hrană în plus.

Contabila normatoare era Uscova Ludmila Vladimirovna, o femeie de peste 50 de ani, mică de statură, foarte slabă și mult îmbătrânită. Până în urmă cu 13 ani lucrase în Ministerul de Externe. Pentru niște lucruri, pe care se temea să le spună, a fost condamnată la 10 ani închisoare. După ce își ispășise pedeapsa, din care mai mult de jumătate în regim de celulă în închisoare, și tocmai când spera să plece acasă, a mai primit fără nici o judecată o sentință prin care i se făcea cunoscut că mai are de ispășit încă 5 ani. Acum era în al treisprezecelea an de când îi fusese răpită libertatea. Soțul ei fusese

obligat să divorțeze pentru a-și putea menține serviciul. Aproape patru ani nu a știut nimic despre ea, motiv pentru care se recăsătorise. Cei doi copii aproape o uitaseră. Primea foarte rar câte o scrisoare de la ei. Au avut și ei de suferit mult ca urmare a faptului că au mamă deținuță politic. Ea nu era supărată pe ei și le dădea dreptate că se comportă așa. Cunoștea destul de bine limba engleză și m-a ajutat să-mi completez vocabularul cu cuvinte rusești, pentru a mă înțelege cu cei din jur.

Pe la începutul lunii august se terminaseră de construit două barăci și trebuia făcut acoperișul. După un instructaj sumar, șeful de brigadă m-a numit șef de echipă și urma să ne apucăm de lucru, care nu era prea complicat. Pe grinzi puneam niște plase de nuiiele peste care se așeza un strat de paie, unul de zgură, apoi cu un strat subțire de pământ îi dădeam o mică pantă de scurgere și lipeam totul cu pământ galben. Într-una din zile au fost solicitați patru oameni pentru lucrări de tâmplărie. S-au oferit trei ruși, iar șeful de brigadă m-a trecut și pe mine. Nici unul nu avea habar de așezat uși și ferestre, fiecare sperând că știe celălalt și că totul va fi bine. Ne-am apucat de treabă și după multe deliberări, am reușit să așezăm vreo trei uși, destul de bine - ziceam noi. A venit șeful de echipă, s-a uitat la ce am făcut și a început să râdă. Pusesem ușile pe dos. Ne-a arătat el cum trebuie să lucrăm și, după o săptămână, când abia învățasem ce trebuie să facem, am terminat lucrarea.

Perioada cât am lucrat în brigada de construcții a fost cea mai grea din tot prizonieratul. Tot timpul am efectuat muncă fizică brută, cu care nu eram obișnuit, poate și pentru că eram foarte slăbit. Am făcut față acestei perioade datorită voinței. Simțeam nevoia să lucrez, să fac ceva, pentru că numai așa puneam capăt gândurilor ce mă chinuiau. Dragostea de țară, dorul de cei dragi sunt sentimente pe care le-au simțit din plin, și le înțeleg așa cum trebuie numai aceia care au trecut prin astfel de situații.

24. LUCRĂTOR ÎN FABRICĂ

Pe măsură ce se apropia iarna, brigada de construcții își reducea numărul de oameni. Pentru a ocupa postul de magazioner, al cărui titular urma să se elibereze, nu aveam nici o șansă. Deși începusem să mă descurc destul de bine în limba rusă, nu puteam să îndeplinesc funcția aceasta, de gestionar, printre oameni puși mai mult să distrugă decât să construiască. Între timp m-am împrietenit cu un evreu, Lihoperschi Pavlic Moiseevici, inginer mecanic, de fel de prin părțile Kievului, care lucra controlor de calitate în atelierul de turnătorie de fontă. Era condamnat la 10 ani închisoare pentru probleme politice, era cu vreo 5 ani mai în vârstă decât mine, foarte energic și plăcut la vedere. Îmi povestea despre munca pe care o prestează în cadrul atelierului de turnătorie, despre greutățile și problemele pe care era obligat să le rezolve.

Spre norocul meu, postul de controlor de calitate la atelierul de prelucrare a metalelor la cald a devenit vacant prin eliberarea celui care-l ocupase. Am aflat despre aceasta de la Pavlic, care, peste câteva zile, a venit și, foarte bucuros, mi-a spus că a aranjat totul, a vorbit cu șeful controlului de calitate pe fabrică despre mine și urmează să mă prezint peste două zile la acesta, pentru a da proba orală.

Controlul de calitate funcționa ca o secție aparte sub conducerea unui inginer rus care, după ispășirea pedepsei, primise domiciliu obligatoriu în regiunea Karaganda. Era mic de statură, puțin cam gras și cu o figură plăcută. După arestare, familia i se destrămase, lucru despre care nu vorbea niciodată. Singura lui speranță era să ajungă să lucreze într-un oraș.

Timp de două zile aproape că nu am dormit deloc, am citit și am învățat tot ce Pavlic îmi adusese despre prelucrarea metalelor la cald și despre controlul de calitate. Din când în când, Pavlic venea și mă examina, ca să vadă la ce nivel am ajuns. Ținea foarte mult să mă lămurească asupra modului de comportare față de conducere și față de muncitorii atelierului. Nu mai eram, de acum - zicea el - un muncitor

de la brigada de construcții, ci Gheorghii Ivanovici, care avea un cuvânt greu de spus. De acum, urma ca cea mai mare parte a producției fabricii să treacă prin mâna mea.

În fine, am ajuns și în fața viitorului meu șef. M-a întrebat de unde sunt, ce meserie am și dacă vreau într-adevăr să lucrez pe postul pe care îl solicitasem, care era destul de greu și de mare răspundere. M-am străduit să răspund cât mai corect și numai la întrebările puse de el. Am fost dat în seama lui Pavlic, să mă lămurească în toate tainele meseriei. Acesta a fost tot examenul pentru care nu dormisem timp de două nopți. S-a stabilit ca a doua zi să merg împreună cu el și cu Pavlic la locul de muncă pentru a fi prezentat. I-am așteptat pe alea care ducea către atelier și, după prezentările de rigoare, am început, ajutat de Pavlic, să iau în primire serviciul.

Șeful atelierului de prelucrare a metalelor la cald era un rus tânăr, și el fost deținut, foarte șmecheros și încrezut. Pe aproape toți controlorii de calitate care lucraseră până atunci în atelierul lui reușise să-i compromită. Unii dintre ei fuseseră chiar judecați și condamnați din nou pentru pagube aduse avutului obștesc. Pe mulți i-a încântat cu un păhărel de vodcă sau o vorbă bună, și așa treceau cu vederea peste anumite deficiențe sau, pur și simplu, unele loturi de piese nu erau verificate deloc. Au fost unii care au mers până acolo încât au dat ștanța cu numele lor unor muncitori, să o bată pe loturi întregi de piese.

Am fost pus de la început în gardă cu tot ce s-a întâmplat în atelierul lui, așa că relațiile dintre noi erau foarte oficiale. Amabilitatea lui față de mine nu avea nici un efect. Aveam sarcina să verific toate piesele prelucrate în atelier, înainte de a pleca la magazia de piese finite.

Atelierul era organizat să lucreze în trei schimburi. Eu trebuia să verific întreaga producție, în așa fel ca în fiecare zi, la orele 12, să poată fi predată la magazia de piese finite. Către sfârșitul lunii, când cantitatea de piese trimise la prelucrat era mare, eram nevoit să lucrez uneori câte 15-20 de ore pentru a nu lăsa să plece nici o piesă

neverificată. Șeful secției de control al calității era foarte mulțumit de felul cum merg treburile, iar Pavlic era bucuros că nu s-a înșelat atunci când m-a recomandat șefului. Singurul care părea nemulțumit era șeful de atelier, care foarte adesea era pus în situații neplăcute. Recunoștea aproape în toate cazurile că eu am dreptate, dar nici el nu era întotdeauna de vină, ci oamenii care nu voiau să lucreze corect și pe care trebuia să-i accepte așa cum erau.

Oarecum, felul de viață se schimbase. Scăpasem de munca brută. Puteam să-mi creez timp liber de care să dispun cum doresc. Pavlic mă ajuta în toate. Când primeam câte o schiță pe care nu prea o înțelegeam, fugeam la el. Când avea și el timp liber, făceam conversație în limba rusă și-mi explica înțelesul anumitor cuvinte. Cu părere de rău, după aproape un an de când lucram controlor de calitate, a trebuit să încep să mă gândesc că trebuie să renunț la avantaje. Încercasem să mă acomodez cu căldura, gazele, fumul și curentul din atelier, dar fără nici un rezultat. Uneori aveam impresia că nu poate exista ceva mai rău decât atmosfera din atelier. Devenisem foarte palid, tușeam și dădeam semne de oboseală. Toți cei care vedeau în ce hal am ajuns mă povățuiau, dacă mai doream să ajung acasă, să-mi schimb locul de muncă. Sau, dacă vreau să mai lucrez acolo, să nu mai pun atâta suflet. Nu-mi plăcea să am necazuri și nici să fac lucrurile pe jumătate. Trebuia să mă hotărâsc ce am de făcut.

Printre cei pe care i-am cunoscut în acea vreme erau și militari cu grade înalte, care fuseseră judecați și condamnați pentru învinuiri fictive sau pentru lucruri fără importanță. Era suficient ca 2-3 inși să se înțeleagă între ei și să dea o declarație cu date adevărate sau imagine, ca cel în cauză să fie privat de libertate pe perioade de la 5 la 25 de ani. Uneori, când erau înscenate acțiuni mai serioase, chiar fără nici o judecată respectivul primea o sentință prin care era trimis în lagăr pentru mulți ani.

Printre prietenii pe care i-am avut au fost mulți din naționalitățile conlocuitoare ale URSS. Mișa, chinezul, era condamnat pentru contrabandă la frontiera chino-sovietică și era omul meu de încredere

printre muncitorii din atelierul de prelucrarea metalelor. Avea sarcina să-mi aducă toate piesele pentru verificare și, de fiecare dată, să-mi spună dacă s-a respectat sau nu tehnologia de prelucrare. Bătrânul Ahmed, ajutorul meu pentru manipularea pieselor, era kazah, de prin părțile locului. Fusese condamnat la 25 de ani închisoare pentru că nu vruse să-și predea caii și oile noilor stăpâni. Rătăcise cu turmele, timp de câțiva ani, prin deșert, până când a fost prins și condamnat. Mi-a povestit cu lux de amănunte viața lor din trecut și cea din prezent. Ținea foarte mult să-mi arate cât de corecți și cinstiți au fost ei, kazahii, în trecut și cât de mult țineau la demnitatea de oameni. Ei, de obicei, nu comiteau infracțiuni, dar dacă totuși se întâmpla așa ceva, cei vinovați erau judecați foarte aspru de obștea din care făceau parte. Acei care săvârșeau fapte grave erau legați și îngropați până la gât la marginea satului. Peste noapte veneau șacalii, care le rodeau complet capetele. Cinstea, la ei, era ceva sacru. Femeia sau bărbatul care erau dovediți că și-au înșelat soțul sau soția erau legați de un stâlp și omorâți cu pietre aruncate de semenii lor.

25. VISCOLUL UCIGAȘ

Întotdeauna mi-a plăcut să păstrez relații normale cu cei cu care am lucrat cândva. Așa că m-am hotărât să merg la vechile cunoștințe de la brigada de construcții și să le povestesc în ce situație mă aflu. Șeful de brigadă s-a oferit să-mi aranjeze un eventual transfer. Era prieten foarte bun cu șeful serviciului de aprovizionare, erau amândoi de prin aceeași parte a țării, iar acum erau vecini de cameră.

A doua zi a trimis după mine pe unul din ajutoarele lui. Mi-a spus că a și aranjat să lucrez la serviciul aprovizionare pe un post foarte important, unde ispita este atât de mare încât foarte puțini sunt aceia care au rezistat mai mult de 4-5 luni. El mă cunoaștea destul de bine și era sigur că voi reuși să mă descurc. Despre acest lucru l-a asigurat și pe noul meu șef.

Marea ispită însemna băutura și, în general, relațiile cu cei liberi,

cărora trebuia să le distribuie cartelele de pâine și alimente. Pentru o sticlă de votcă sau câteva ruble, se puteau face diferite aranjamente. Băutura le oferea, în gândirea celor mulți, o plăcere deosebită, iar banii le erau necesari pentru timpul când se vor elibera. De aici se naștea marea tentație, cu urmări dintre cele mai nefaste.

Pe mine nu mă tenta nimic din ispitele noului post. Am lucrat mai bine de doi ani, până am plecat din lagăr, fără să am vreo reclamație. Din contră, în ultimul timp am început să fiu amenințat de cei ce îmi solicitau taloane în plus, motiv pentru care mai bine de o jumătate de an am dormit în biroul unde lucram.

Am discutat cu Pavlic și cu cei pe care îi consideram mai apropiați și toți au fost de părere că, într-adevăr, este un post foarte bun, dar că se cere corectitudine și o punctualitate perfectă. Lucruri cu care eram de acord și care îmi conveneau de minune. Totul era să scap de condițiile inumane, pe care nu le mai puteam suporta, de la locul de muncă comună.

După multe discuții la conducerea lagărului, pentru că foarte mulți aveau, pentru acest post, obligații și favoriți, am fost numit socotitor, ajutorul contabilului-gestionar Râbalco Nicolae Ivanovici, Kolea, cum îi spuneau toți. Era de fel din Nicolaev, din Sudul Ucrainei, unde lucrase la căile ferate. A fost mobilizat pe loc înainte de a începe războiul și, pe perioada cât orașul a fost sub ocupație germană, nu s-a retras, a rămas și a lucrat mai departe, motiv pentru care a primit 25 de ani închisoare. Cu el aveam să lucrez zi de zi, timp de peste doi ani.

La început părea cam supărat pe mine, zicea că sunt cam mândru și că nu vreau să-i povestesc nimic despre persoana mea. Cu siguranță, se mai adăuga și faptul că eu eram pentru el un străin și că pentru acest post a avut și el câțiva favoriți. Adevărul era că eu nu mi-am povestit niciodată întâmplările din viață unor persoane pe care nu le-am cunoscut destul de bine. Mereu m-am întrebat: de ce îl poate interesa, pe un străin, viața mea? Și în al doilea rând, vocabularul meu nu era atât de bogat ca să pot reda anumite situații prin care am trecut, așa cum le-am înțeles și trăit eu.

Cu timpul, lucrurile s-au lămurit și am devenit prieteni buni. Ne-am povestit atâtea încât am ajuns să cunoaștem foarte multe, unul despre altul. Munca noastră nu era grea, dar destul de complicată și cerea o punctualitate perfectă.

Din toată fabrica, în fiecare zi până la ora 24, ni se trimiteau tabele cu realizările în procente obținute de fiecare om din schimbul unu și doi, iar pentru schimbul trei se mergea cu o zi în urmă. De la celelalte formațiuni de lucru și de la complexul de învățământ primeam situațiile până la ora 22.

Noi, adică eu, Kolea și Vasea, care se ocupa numai de tăiatul pâinii, începeam lucrul în fiecare zi la ora 3, fie iarnă sau vară, zi de lucru sau zi liberă. Eu începeam să calculez și să întocmesc tabelele, pe ateliere și brigăzi, cu cantitățile de pâine și felul taloanelor, în funcție de procentele realizate. După ce terminam calculele, în jurul orei 5,30, dădeam o notă la bucătărie cu numărul porțiilor de mâncare, îi dădeam lui Kolea un tabel, după care urma să se distribuie pâinea, iar eu începeam să duc taloanele pe ateliere și formații de lucru. În jurul orei 8 terminam și plecam să mă odihnesc, până la ora 12, când mergeam la birou unde mai lucram câteva ore.

Biroul și magazia cu pâine erau situate în zona fabricii, lipite de bucătărie și sala de mese. Kolea dormea în birou, iar eu, mai bine de un an, am dormit la baracă. Paznicii (în fiecare baracă era unul de zi, de fapt șeful barăcii, și unul de noapte) aveau sarcina ca la ora 12 și 2,45 să mă trezească. Nu-mi amintesc să fi uitat vreodată. Cu timpul, mă obișnuisem cu acest program și de cele mai multe ori mă trezeam singur.

Între timp a fost adus în lagăr un basarabean, Anatole Oltu, care lucra ca șef de echipă în atelierul de montaj. De unde era și pentru ce ajunsese în lagăr, nu mi-a spus. Nu-i plăcea să vorbească despre trecutul lui și nici eu nu am insistat. Am dormit timp de câteva luni, cât a stat în lagăr, cu el într-o baracă. În fiecare zi făceam conversație în rusește, povestindu-i diferite episoade din copilărie sau întâmplări zilnice. Avusese în viață foarte multe neazuri. Acum îi ura de moarte pe ruși,

motiv pentru care, de vreo cinci ani de când era deținut, nu a stat mai mult de 3-4 luni într-un lagăr.

De acum realizasem ceea ce am dorit. Mă înțelegeam cu oricine destul de bine în limba rusă, fără să atrag atenția că sunt străin. Expresiile ce se foloseau în vorbirea curentă le cunoșteam destul de bine. Cel puțin jumătate din lagăr vorbeau mai rău ca mine limba rusă.

Foarte puțini din lagăr știau că eu sunt ofițer român, prizonier de război. Cei mai mulți credeau că sunt basarabean sau fac parte din conglomeratul de naționalități ce locuiau în Caucaz. De altfel vorbeam cu ei despre orice, mai puțin despre mine. Pe cei mai apropiați îmi plăcea să-i întreb ce știu ei despre România. De multe ori rămâneam surprins de răspunsurile lor. Oameni cu oarecare pregătire profesională, cunoșteau atât de puțin și lucruri atât de eronate, încât nu știai ce să mai crezi. Educația sovietică, unilaterală, făcuse din ei niște oameni limitați și fără nici un orizont. Tot ce auzeau și învățau era numai despre ei. Numai la ei era bine, în rest, chin și jale. Aproape tot ce se inventase în lume era realizat de savanți de ai lor. Teroarea și propaganda reușiseră să facă din ei niște mașini, fără viață, care acționau așa cum li se ordona.

Un fost ofițer din Armata Roșie, de origine mongol, Anton Urbazae, a căzut prizonier în prima perioadă a războiului și a fost dus la lucru în Germania. Eliberat din lagăr de Armata Roșie, trimis în țară, a fost condamnat la 25 de ani închisoare pentru motivul că a căzut prizonier și a acceptat să lucreze. Când l-am întrebat ce știe despre România, a rămas așa de surprins, cu toate că era de meserie contabil, de parcă atunci auzea pentru prima dată acest cuvânt. Faptul amintit nu ne-a împiedicat să fim prieteni buni. Am locuit câteva luni în aceeași baracă, având paturile apropiate. Lucra ca socotitor într-un atelier și avea aceeași simpatie ca și mine pentru regim. Ar fi vrut să se întoarcă în Germania să lucreze, pentru că, zicea el, a trăit acolo destul de bine, deși era prizonier și era război. Se convinsese însă că așa ceva nu este posibil și regreta mult.

S-au mai perindat prin lagăr, pentru perioade foarte scurte, încă doi basarabeni: Balaban, de profesie mecanic, și Sandu, țigan fierar, condamnați la 20 și respectiv 15 ani închisoare, pentru că au făcut parte din armata română, precum și o basarabeancă, Gheorghiu din Ismail, care venise cursantă în cadrul Complexului de învățământ. Tot cursantă a venit și Nadia, o rusoaică din Kiev, fiică de profesor. Vorbea destul de bine românește. A fost căsătorită cu fiul unui farmacist din Giurgiu, care în timpul războiului a ajuns la Kiev, ca reporter, în vederea filmării unor jurnale de război. Locuise aproape trei ani în București și mersese de mai multe ori la socrii ce locuiau la Giurgiu, de unde avea o mulțime de amintiri frumoase. A ajuns în lagăr foarte simplu: într-o zi a fost chemată la Ambasada sovietică de la București, trimisă la un aeroport și, cu un avion, direct la Moscova, în închisoare. A fost judecată și condamnată la 10 ani închisoare pentru „trădare de patrie”.

*

Vremea era tot atât de capricioasă ca și oamenii. Și dacă vara capriciile vremii erau mai ușor de suportat, iarna erau îngrozitoare.

Faptul că perioada rece era foarte lungă (din septembrie până în mai), cu temperaturi care uneori coborau sub -30°C, nu era totul. Într-un an, pe 6 iunie, a căzut un strat de zăpadă de câțiva centimetri, care a acoperit totul. Cea mai mare nenorocire era vântul care bătea tot timpul și se transforma într-un viscol ucigaș. „Buranul”, cum îi spuneu ei, avea o intensitate ieșită din comun. Când începea să sufle, aproape orice activitate înceta. Se formau adevărați munți de zăpadă. Nu era an când să nu provoace pagube materiale, în special prin prăbușirea unor adăposturi peste animalele. Herghelii de cai și mai ales turme de oi erau înzăpezite, cu toate măsurile ce se luau. Ce era mai trist, acest viscol nu-i ierta nici pe oameni. De fiecare dată făcea și victime omenești. Despre toate acestea se povestea cu lux de amănunte de către cei mai vârstnici din lagăr. Cu un an în urmă, doi ruși ce lucrau ca îngrijitori la cai au vrut să vină pe un viscol cumplit, din imediata vecinătate a

lagărului, la barăci, în lagăr. S-au rătăcit și au fost găsiți după mai multe săptămâni, înghețați și troieniți.

Nu voi uita niciodată spaima pe care am tras-o în una din nopțile cu un astfel de viscol, când am fost la un pas de a-mi găsi sfârșitul.

S-a întâmplat când lucram ca socotitor și dormeam la baracă. De câteva zile viscolea puternic, iar în ziua aceea, către seară, vijelia se întetise și mai tare. Kolea a insistat să nu mai plec la baracă, să dorm în birou. Nu am vrut să rămân. Ca de obicei, la 2,45 paznicul m-a trezit, însă m-a povățuit să nu mă încumet să plec pe un așa timp. Nu am vrut să-l ascult, m-am îmbrăcat și am plecat. Afară bătea vântul și spulbera zăpada cu o așa viteză că nu te puteai ține pe picioare și nici nu puteai distinge nimic.

Poarta prin care se trecea în zona fabricii era la circa 100 de metri de baracă. Am încercat, cât de cât, să mă orientez. M-am hotărât să pornesc în direcția gardului de sârmă, care era la câteva zeci de metri. Am mers pe lângă gard destul de greu, pentru că unele porțiuni erau acoperite complet de zăpadă. La un moment dat vântul m-a răsucit și m-a dezorientat complet. Gardul dispăruse, fiind acoperit cu zăpadă. M-am învârtit câteva minute și, spre bucuria mea, am dat iarăși de gard și am plecat mai departe. Cât am mers, nu-mi puteam da seama, pentru că vântul mă învârtea în continuu. La un moment dat, gardul a dispărut iarăși. De acum nu mai aveam nici o posibilitate de orientare. Eram aproape sigur că s-a terminat cu mine. Am simțit un fior rece prin tot corpul. Într-o clipă mi-au venit în gând atâtea... Paulica, părinții, copilăria. Oare, într-adevăr, voi pieri aici? Cine mă mai poate ajuta? Numai Dumnezeu poate să-mi dea gândul cel bun... Este foarte greu să exprimi în cuvinte tot ceea ce simți în astfel de situații. Și, pentru că trăiam și încă mai aveam forța și dorința de a învinge, am început să mă învârtesc într-un cerc cu diametru din ce în ce mai mare în speranța că voi da peste gardul de sârmă ghimpată. După un timp m-am prăbușit într-o groapă.

Din cauza curenților, între baraca nr. 1, în care locuisem cândva și WC se formase printre nămeți această groapă. Întunericul și spaima au făcut să mă orientez foarte greu, dar am înțeles unde mă aflam. Eram salvat. Nu știam ce să mai fac de bucurie. Am plâns, am râs, nu mai știu ce am făcut. Fiorul morții trecuse. M-am odihnit și am încercat să ies din groapă. Baraca era complet acoperită de zăpadă. Foarte greu am mers până la ușa din direcția de unde bătea vântul. Aici zăpada era spulberată. Cu greu am reușit să intru în baracă. Paznicului de noapte nu-i venea să creadă când i-am povestit cum am ajuns acolo. Mă aflam cam la 200 de metri de poarta pe unde se trecea în zona fabricii, însă în cu totul altă direcție față de baraca în care locuiam și din care plecasem. Am răsuflat ușurat, am mulțumit lui Dumnezeu că am scăpat din cea mai mare primejdie din viață. Cu vântul în față, am pornit și am ajuns cu bine la poartă și, de acolo, la birou. Viscolul parcă mai scăzuse în intensitate. Întârzasem mai mult de o oră. Kolea era îngrijorat. Se gândea că poate am încercat să plec pe un așa timp și m-am rătăcit.

*

Pe timpul viscolelor puternice, întreaga activitate a fabricii se întrerupea. Toată lumea stătea în barăci. Se legau frânghiile de la barăci spre bucătărie, de care se țineau cei care aveau curajul să vină după mâncare. Ieșirea din barăci, uneori, se făcea prin tunele săpate în zăpadă. Când stătea viscolul, parcă totul reînvia, toată lumea pornea la lucrările de deszăpezire.

Căutam tot timpul să fac ceva: să citesc, să scriu, să lucrez, numai pentru a-mi alunga gândurile. Trecuseră câțiva ani de când nu primisem vești din țară și nici nu reușeam să le comunic ceva, nici măcar că sunt în viață.

Problema foamei care mă chinuise ani de zile, în ultimul timp era rezolvată. Taloanele ce mi se cuveneau îmi asigurau o hrană aproape suficientă cantitativ. Uneori, împreună cu Kolea, mai pregăteam câte o supă de cartofi sau o cașă de crupă, la care mai adăugam și câte o bucăică de grăsime de oaie pentru a o face, ziceam noi, mai bună.

Cu cei mai mulți oameni din lagăr m-am înțeles destul de bine. Dacă le-aș fi cunoscut limba și obiceiurile de la început, cu totul alta ar fi fost situația.

Erau și aici destui oameni răi sau înrăiți, dar ei își duceau viața lor. Totul era să nu te bagi cu ei. Datorită faptului că marea majoritate a deținuților o constituiau cei politici, viața era în general liniștită.

În lagărele unde erau numai deținuți de drept comun, viața era destul de grea. Se tăiau, se omorau unii pe alții pentru te miri ce. Erau împărțiți în trei grupe mari. *Hoți*: furau și luau cu forța, în special de la cei care aveau mai mult, nu se pretau la lucruri mărunte; *Suchi*: furau și luau de la oricine, orice, în plus erau și informatorii organelor lagărului; *Mahnavți*: acei care, pentru orice, simțeau o plăcere deosebită de a omorî cu cuțitul. Cu cât omorau mai mulți, erau mai apreciați în cadrul grupei.

Între aceste trei grupări se dădeau lupte pe viață și pe moarte. Nu știu cum, dar prin fel de fel de metode comunicau între ei. Se informau despre tot ce se întâmplă în cadrul grupurilor. Aveau șefi pe care îi preamăreau și îi ascultau, fără să-i fi văzut vreodată. Ura dintre grupuri era fără margini. Se urmăreau unii pe alții, oriunde ar fi ajuns. Conducerile lagărelor nu puteau să facă mare lucru, căci cei mai mulți dintre ei erau fanatici. În fiecare lagăr se luase măsura de a exista numai adepții unei singure grupări. Totuși, erau unii care nu-și declinau adevărata grupare din care fac parte. Veneau la indicația șefului, să se răzbune pe vreunul din lagăr. La câteva zile, deznodământul se producea. Cel sortit era executat, iar criminalul, dacă nu reușea să se pună imediat sub protecția gardienilor, era linșat de cei din lagăr.

Adesea se produceau certuri chiar în cadrul grupelor, pentru diferite motive și atunci scandalul era general, căci nimeni nu știa care cu cine e. Se povesteau lucruri de necrezut despre luptele dintre grupări.

Nici în lagărele de femei viața nu era mai liniștită. Și dintre ele unele făceau parte din cele trei grupări. Se spunea că femeile, în lagăr, sunt mai rele decât bărbații și se dedau la acte de tot felul.

Într-una din zile o tânără rusoaică deținută, făcând parte din una din cele trei grupări, s-a prezentat pentru cursuri, probabil trimisă ca să scape de ea din vreun lagăr. După câteva zile un gardian cazah a prins-o trecând prin gardul de sârmă și ducându-se în baraca bărbaților. Este băgată la carceră pentru câteva zile. Eliberată, repetă figura și este prinsă de același gardian și băgată din nou la carceră. Ca să se răzbune pe acest gardian, atunci când i s-a adus mâncare a așteptat până ce a plecat bucătarul și l-a strigat pe gardian, rugându-l să-i deschidă că vrea să-i spună ceva. Gardianul face imprudența și îi deschide. Cu tot ce avea pe ea rupt și aproape goală se repede la gardian, îl zgârie pe față și începe să se lupte cu el și să strige că vrea să o siluiască. Spre norocul gardianului, unul din colegii lui a trecut întâmplător prin apropiere și, auzind scandal, a fugit și și-a salvat colegul, altminteri cine știe ce s-ar fi întâmplat.

Mai exista încă o categorie de lagăre speciale, așa zisele „lagăre închise”. În ele erau trimiși bunii meseriași condamnați politic, ca și prizonierii de război. Aceste lagăre erau amplasate în special în Siberia, la distanțe mari de orașe sau puncte locuite. Despre viața acestor lagăre și despre ce se lucra în interiorul lor, nimeni nu știa nimic. Cei care aveau neșansa de a ajunge în astfel de lagăre nu mai plecau din ele niciodată. Erau niște oameni care pentru cei din afară nu mai existau.

Numărul foarte mare de deținuți - se spunea că ar fi ajuns de aproape 20 de milioane - necesita o organizare specială. Rețeaua aceasta de închisori, închisori de tranzit și lagăre de muncă era foarte bine pusă la punct. Ca să nu mai vorbesc de numărul mare de oameni instruiți, care erau încadrați în această rețea de teroare.

Deținuții constituiau principala forță de muncă în URSS. Șantiere de construcții, mine, fabrici, întinse suprafețe agricole erau deservite numai de acești oameni care executau sub pază munci forțate. Ei nu aveau voie să facă sau să gândească altceva de cum era ordinul. Cei care îndrăzneau să se abată de la această linie erau pasibili de sancțiuni foarte drastice. Peste tot domnea sfânta teroare.

Am întâlnit un ucrainean mai în vârstă, deportat în 1933, când se înfăptuise colectivizarea în URSS. Locuia acum într-un sat în sudul Siberiei, înființat în anul când au fost aduși câteva sute, ca și el, cu soții și copii, și lăsați aproape liberi în plină pădure. Au fost obligați să-și construiască locuințe și, în același timp, să lucreze la exploatarea pădurii și să-și facă norma pentru a putea primi ceva de mâncare, ca să nu moară de foame. La început au dus o viață mai rea decât viața de câine, fiind terorizați tot timpul. Nici acum nu o duceau mai bine.

Un bătrân rus pravoslavnic îmi povestea cu părere de rău că a ajuns aproape să nu mai creadă în Dumnezeu. Spunea cu lacrimi în ochi că un sat întreg de oameni harnici, de la câteva sute de kilometri sud de Moscova a fost ridicat în plină iarnă, la colectivizare, în 1933. Deportajii au fost porniți pe jos spre Siberia cu ce au apucat să ia la ei, cu icoane și steaguri de la biserică. În timp ce ei se rugau la Dumnezeu, santinelele care-i însoțeau râdeau, le luau icoanele și trăgeau în ele la țintă. Din tot satul nu au ajuns la destinație decât câțiva. De atunci bătrânul se ruga într-una. Aproape că a obosit rugându-se - ne spunea - dar fără să se schimbe nimic. Mă întreba: oare mai există Dumnezeu?

26. DIN NOU PRINTRE PRIZONIERI

Deținutul de la biroul de personal, Ivascenco, mă anunță în mod discret că de mai multe luni se poartă corespondență despre mine cu organele centrale și că... va fi bine.

Ziua mult dorită a sosit: 1 octombrie 1950. Sunt chemat cu bagajele la poartă, în vederea plecării din lagăr. Părăseam lagărul de la Dolinka în care îngropasem o parte din viață. Lăsasem în urmă o mulțime din oameni alături de care, timp de mai mulți ani, îmi împărtășisem necazurile. Cu mulți dintre ei mă împrietenisem și plecarea mea i-a afectat. Reușisem să înțeleg că oamenii, indiferent de naționalitate, la necaz sunt sinceri și oricând gata de a-și ajuta semenii.

Nu mi-a venit să cred că eu, astăzi, stimat și respectat în lagăr, sunt acela care cu patru ani în urmă, fără să știu câteva cuvinte în limba

rusă și fără să-i cunosc pe acești oameni, treceam într-o nouă etapă din viață. Începutul a fost îngrozitor de greu. Numai datorită voinței și a modului de înțelegere și adaptare, am reușit să scap din vestitele lagăre de reeducare. Cât de reeducat am fost, se va vedea în acțiunile ce le voi întreprinde în continuare.

Bucuria plecării era fără margini, speranțe noi renășteau în sufletul meu. Gândul că voi fi repatriat mă făcea să uit măcar pentru un moment ce a fost și să gândesc la mult dorita revedere. Simțeam acest eveniment mai aproape ca oricând. Nu aș fi crezut pentru nimic în lume că aveau să treacă mai mult de trei ani până voi ajunge acasă.

De la Dolinka la Karabas, în închisoarea de tranzit, am fost adus cu aceeași mașină cu care venisem. De acum nu mai eram un novice, ci un om cu experiență. Știam ce urmează, fără să încerc să întreb la fiecare pas ce am de făcut.

Deși era toamnă târzie, în sufletul meu era primăvară, încolțeau noi speranțe. Gândurile chinuitoare de acum patru ani, când veneam pe același drum spre necunoscut, erau de acum uitate.

În lagărul de triere de la Karabas am fost băgat în barăcile celor care urmau să plece în alte regiuni. Mă uitam cu strângere de inimă la cei care soseau zilnic și dintre care foarte mulți erau de-abia la începutul vieții de deținut. Mulți tineri și tinere își închideau poate cei mai frumoși ani în aceste lagăre. Oare cine le-o fi inventat? Cât vor mai dura aceste lagăre? Când se va înălța drapelul alb peste tot? Ce regim să se instaureze, ca oamenii să nu mai fie forțați să greșescă? Voi trăi să aud și să văd așa ceva? Câți dintre acești tineri, victime ale regimului, vor rămâne oameni până la eliberare? Cu siguranță că vor auzi și vor învăța atâtea lucruri rele, încât se vor elibera schilodiți sufletește. Oameni din care societatea nu va mai putea face nimic bun.

După câteva zile am plecat cu un eșalon destul de mic, în două vagoane speciale pentru transportul deținuților, atașate la un tren de marfă. Am călătorit mult mai bine decât atunci când am venit. În primul rând pentru că eram mai puțin înghesuți și, în al doilea rând, cunoscând limba rusă, altfel mă descurcam cu gardienii. Și mai era încă ceva -

starea de spirit generală. La venire mergeam către necunoscut, acum mergeam către ceva care ne dădea forțe și încredere în noi.

Eșalonul era format din prizonieri de război: români, unguri, austrieci și germani, condamnați pentru diferite infracțiuni, mai mult sau mai puțin imagineare și care au lucrat în minele de cărbuni de la Karaganda. În eşalon mai erau încă vreo cinci ofițeri unguri și germani. Eram bucuros că întâlneam, după atâția ani, ostași români cu care să pot sta de vorbă. De acum era clar că mergeam într-un lagăr de prizonieri de război, pentru repatriere - ziceam noi.

Am călătorit pe ruta Karaganda - Kuibâșev - Saratov și apoi către sud, în direcția bazinului carbonifer din Dombas, în podișul Doneț. După mai bine de două săptămâni am ajuns în orașul Șahti, unde am fost debarcați. Pe drum au mai fost adăugate câteva vagoane, așa că am ajuns aproape 200 de prizonieri, majoritatea fiind români. Eram de acum din nou în Europa. Lăsam în urmă pământurile misteriosului continent care se chema Asia, din ale cărei taine nu avusesem ocazia să înțeleg prea multe.

Lagărul era amplasat undeva, la marginea orașului, în niște barăci construite special în acest scop. La câteva sute de metri de lagăr erau mai multe barăci în care locuiau cei aduși pentru lucru în mine, din diferite regiuni ale țării. Toți erau cu domiciliul obligatoriu și condițiile lor de viață nu difereau prea mult de ale noastre. Toți prizonierii de război din lagăr erau germani și lucrau în minele de cărbuni. Erau în general niște oameni liniștiți, care așteptau resemnați repatrierea și care lucrau din greu în schimbul câtorva zeci de ruble pe care le primeau lunar și cu care puteau să-și cumpere zilnic câte o bucată de pâine în plus. Au fost foarte surprinși când, într-o zi, s-au trezit la poarta lagărului cu o coloană pestriță, gălăgioasă și cu apucături ieșite din comun pentru ei. Influența celor câțiva ani petrecuți printre deținuții sovietici își spunea cuvântul.

Pentru că fiecare venea cu dosarul completat cu tot felul de date, primirea a durat puțin. Ne-au organizat în trei formațiuni de lucru, pe naționalități, români, germani și unguri, și au început să ne lămurească

să ieșim la lucru. Eram aproape 150 de români, 100 de germani și 50 de unguri. Cei câțiva ofițeri din toate naționalitățile ne-am sfătuit să nu acceptăm nici unul funcția de șef de formație de lucru. Știam de acum că rușii, în caz de scandal, căutau ofițerii, care erau de drept țapii ispășitori. Am hotărât ca noi să-i ajutăm pe cei pe care i-am desemnat ca șefi de formațiuni de lucru.

Comandantul lagărului și politrucul ne-au promis că, în cel mult o lună, situația noastră se va lămurii și cu siguranță vom pleca acasă. După discuții aprinse, cei care au acceptat au fost prizonierii germani, a căror situație, ziceau ei, era mai specială. Prizonierii unguri înclinau și ei spre a accepta. Până la urmă, ca să nu provocăm o dezbinare în rândul grupului, am acceptat și noi, românii.

După câteva zile am fost scoși la lucru. Deși cei mai mulți dintre noi mai lucraseră în minele de cărbuni, nu am mai acceptat să lucrăm. Am fost chemați la comandantul lagărului și la politruc și, după lungi tratative, am acceptat să intrăm în mină pentru unele amenajări. Ne-am hotărât însă să nu facem nimic, ci doar să intrăm și să stăm. Cine n-a văzut cum este într-o mină, nu-și poate da seama cât de grea este viața de miner. Am mai coborât și a doua zi, și iarăși am stat. Dacă au văzut că nu se înțeleg cu noi, ne-au dat de lucru la suprafață. Nici aici nu era prea ușor, dar nici noi nu ne omoram cu treaba. Conducerea minei, văzând că nu ne înțelegem, pentru a nu provoca un eventual scandal care să se extindă în întreg lagărul, ne-a cam lăsat în pace.

Viața în lagăr era destul de grea. Atât cazarea, cât și hrana erau de cea mai proastă calitate. Dacă cei care lucrau în mină câștigau ceva bani cu care își puteau cumpăra pâine și uneori margarină și țigări, noi ne limitam la rațiile de hrană. Din păcate, printre noi se mai găseau unii care erau bănuiri că ar fi oamenii organelor de securitate ale lagărului. De îndată ce acest lucru era dovedit, li se aplicau sancțiunile cuvenite. Unul dintre noi, fără să observe cel în cauză, își lua cămașa și i-o băga sub pernă, după care începea să strige în gura mare că i-a fost furată. Se propunea să se facă control peste tot, ceea ce era acceptat de toți. Desigur, cămașa se găsea acolo unde era pusă. Cel „descoperit” că

este vinovat de furt era imediat sancționat cu o ploaie de pumni și dus la poartă pentru a fi scos din lagăr, în caz contrar va fi linșat. Prin mutarea lui în alt lagăr se făcea, din nou, liniște.

De la locul de muncă, zilnic se furau, pentru a fi revândute pe unde se putea, fel de fel de lămpi, felinare, cabluri, piese de schimb și altele. Prizonierii germani pe care îi găsisem în lagăr priveau cu groază la tot ce se întâmpla în tabăra noastră. Rușii nu vedeau nici ei cu ochi buni comportarea noastră, dar nu aveau ce face. Despre plecare nu vroia nimeni să ne spună nimic. Am hotărât să pornim la acțiune. Singura soluție, ziceam noi, este să nu mai ieșim la lucru. Începutul trebuia să-l fac chiar eu.

Pe 24 octombrie 1950 am înaintat o cerere în care arătam situația noastră și promisiunile pe care le-au făcut și nu le-au respectat. În concluzie, refuz, cu începere de la 25 octombrie 1950, să mai ies la lucru, până ce nu mi se va lămuri situația. Am predat-o ofițerului de serviciu și am mers la baracă, unde am tradus cererea mea în limbile germană și maghiară. Nu am uitat să fac mențiunea că cele relatate sunt în interesul tuturor și că trebuie susținute nu prin vorbe, ci prin fapte.

Eram sigur că am de partea mea cele trei formațiuni de prizonieri, cu care venisem în lagăr. În cursul zilei de 25 octombrie 1950 am reușit să conving și prizonierii germani vechi să intre în grevă.

*

Rușii, la început, par liniștiți. Către seară află că a doua zi nimeni nu va ieși la lucru. Seara, târziu, sunt chemat la poartă. La început refuz să merg. Apare ofițerul de serviciu cu doi ostași sovietici după el și mă invită să merg până la poartă, pentru a sta de vorbă cu comandantul lagărului, care dorește să-mi rezolve cererea. Până la poartă mă iau în primire mai mulți soldați sovietici, care încep să mă lovească și să mă îmbrâncească. Sunt condus într-o cameră lângă dormitorul ostașilor sovietici și ținut sub stare de arest, cu santinelă la ușă.

Am fost interogată în mai multe reprize și învinuit că prin acțiunea desfășurată (traducerea cererii în limba germană și maghiară și răspândirea ei) mă fac vinovat de tot ceea ce se întâmplă în lagăr. Pe timpul interogării apărea câte un soldat sovietic, și cum stăteam pe scaun, pe la spate, începea să-mi care pumni în ceafă. Când vedea că încep să mă clatin, mă lăsa. Vroiau să afle cu cine m-am sfătuit și cum am hotărât să acționăm în continuare. A fost una din nopțile care nu se pot uita.

Dimineata, pe 26 octombrie 1950, din cei aproape 1700 de oameni care trebuiau să iasă la lucru, nu a apărut nici unul la poartă. Sunt chemați șefii de formațiuni de lucru, care susțin că oamenii nu vor să mai iasă la lucru până nu li se va lămurii situația.

Sunt chemați și interogați întâi șefii de formațiuni, apoi cei care erau considerați instigatori.

În lagăr se scriu manifeste, se poartă discuții pentru continuarea grevei.

După prânz apar foarte mulți ofițeri sovietici, care încep discuții cu grupuri izolate, apoi este convocată o adunare generală. Sunt ascultate doleanțele. Încep promisiunile din partea sovieticilor: lămurirea situației cât de curând, îmbunătățirea condițiilor de viață, mărirea sumelor de bani pentru lucru efectuat și altele.

Primii cedează, cum era de așteptat, prizonierii vechi, care a doua zi ies la lucru. Prizonierii noi mai stau încă o zi în grevă, după care, pe 28 octombrie 1950, acceptă și ei să iasă la lucru.

În seara zilei de 26 octombrie sunt din nou interogată și confruntată cu mai mulți prizonieri germani și unguri, pe care eu spuseseam că nu-i cunosc, în schimb ei declaraseră că suntem prieteni. Eu nu voiam să amestec pe nimeni în organizarea grevei, pentru a nu apărea ca organizare în grup, lucru ce îi înspăimânta pe ruși.

În cursul zilei de 27 octombrie 1950 mă cheamă un maior sovietic care știa bine românește, cu care aveam să stau de vorbă timp de câteva ore. Nu vroia să creadă că am fost lovit și dacă totuși s-a întâmplat așa ceva, numai soldații sunt de vină. Ei, ofițerii, nu pot accepta

bătaia. Ce să mai crezi când mai auzi și așa ceva? Eu simțeam ceafa și spatele burdușite și cu vânătăi, iar el îmi spunea că nu este adevărat...

La un moment dat își dă cuvântul de ofițer sovietic (dacă mai puteai să auzi și așa ceva!) că nu voi păți nimic și în plus voi pleca imediat în România, dacă voi semna un angajament că îi voi sprijini după ce voi ajunge în țară.

După atâtea teorii și promisiuni cred că era aproape sigur că voi fi de acord. Când a auzit răspunsul meu de „nu” categoric, mi-a spus că sunt nebun, mi-a promis că voi plăti scump pentru refuz și a plecat înjurându-mă pe rusește și românește. Până a doua zi nimeni nu m-a mai întrebat nimic. Continuam să fiu ținut sub stare de arest, afară din lagăr, având dreptul la o supă, 300 de grame de pâine și o cană cu apă caldă. În dimineața zilei de 28 octombrie 1950 m-a chemat un ofițer anchetator și a început să-mi completeze un chestionar în vederea întocmirii dosarului pentru a fi judecat. A durat foarte mult completarea acestui dosar, pentru că anchetatorul vroia să scrie niște răspunsuri, nu cum le dădeam eu, ci cum îi conveneau lui. Nu mi-am închipuit că un ofițer sovietic este capabil de așa ceva. După fiecare răspuns al meu lăsa foarte mult loc liber, după care scria întrebarea următoare. Desigur că ulterior tot a completat cum a vrut. Altfel nu-mi pot închipui cum în actul de acuzare au apărut niște lucruri despre care eu nici nu auzisem.

După completarea formularului am plecat cu două santinele la Rostov, unde am dormit cu cei doi însoțitori într-un birou, la Direcția lagărelor prizonierilor de război. În ziua următoare am fost dus și internat în închisoarea de la Novo-Cerkask, în apropiere de Rostov.

27. A DOUA CONDAMNARE

Decembrie 1950. Trecuseră mai bine de șase ani de când mă aflam în imperiul răului și porneam pentru a doua oară spre închisoare.

Novo-Cerkask este un orașel situat în partea de sud a URSS-ului, la câțiva zeci de kilometri de Rostov. Duba cu care am fost transportat de la Rostov a intrat direct în curtea închisorii. Nu am reușit

să văd nimic, nici pe drum și nici prin oraș. Singurul lucru pe care l-am simțit din plin a fost frigul.

Închisoarea era o clădire uriașă, cu patru etaje, identică atât în exterior, cât și în interior cu cea de la Gorki. După o așteptare de aproape o oră într-o cameră absolut goală, am fost condus la baie și apoi într-o celulă. Aceeași înfățișare respingătoare, un aer închis și umed și o liniște deprimantă. Același vizor obsedant, care se ridica din când în când și atunci simțai privirea gardianului cum te săgetează. Așteptările exasperante ale orelor de masă și plimbare...

Făceam parte dintre deținuții care aveau dreptul să citească și să primească cărți. Săptămânal, bibliotecara, însoțită de gardian, venea și-ți schimba cărțile cu cele pe care le solicitai cu o săptămână înainte. Am citit mult din clasicii ruși, francezi și germani ale căror opere complete le aveau foarte frumos editate.

Față de perioada cât am stat în închisoarea de la Gorki, se mai schimbaseră ceva. Acum știam destul de bine rusește ca să mă pot înțelege cu cei din jurul meu și în plus puteam să citesc orice carte, chiar dacă nu înțelegeam totul. Din decembrie 1950 până în aprilie 1951, când am părăsit închisoarea, cu excepția zilei de 6 februarie 1951, când am fost judecat, nu am văzut decât figurile gardienilor și a bibliotecarei.

Treceau zile în șir fără să vorbești cu cineva. Gardienii, pentru a nu face zgomot, lucrau mai mult prin semne. Liniștea era atât de apăsătoare, încât simțai că te sufoci. Așa dor îmi era câteodată, să văd, să aud vorbind oameni adevărați, să simt freacă de străzilor, să aud muzică, să aud orice, numai să se termine cu această liniște care și ea uneori devenea un mijloc de tortură.

Pe la începutul lunii februarie au început să mi se umfle și să mă doară genunchii. Doctorul mi-a prescris o doză de salicilat și o alifie cu care mă ungeam zilnic. După mai bine de o săptămână am început să simt o durere la inimă. Mi-a întrerupt tratamentul și mi-a prescris niște pastile. După vreo trei săptămâni am început să mă simt ceva mai bine.

Cred, totuși, că factorul principal care a contribuit la ameliorarea bolii a fost venirea primăverii din care savuram zilnic câte 15 minute, cât dura programul de plimbare.

În dimineața zilei de 6 februarie 1951, după aproape două luni de regim de celulă, în care nimeni nu m-a întrebat nimic, gardianul deschide fereștriuca și-mi spune să-mi strâng bagajele că voi pleca. După vreo jumătate de oră deschide ușa și spune „davai”. Îl întreb „unde” și-mi spune să fiu liniștit, că voi veni înapoi. Sunt dus cu duba din care nu se putea vedea nimic, la Tribunalul militar al trupelor Ministerului de Interne din Rostov, unde urma să fiu judecat.

O clădire veche, cu mai multe săli și coridoare. Sunt introdus într-o sală destul de mare, cu o masă în față, la care stau doi militari și un civil. De o parte și de alta, două mese. La una, unul care nu știu ce tot scria, iar la cealaltă, altul cu un dosar în față, care avea să-mi citească actul de acuzare. În față, pe o bancă, un tânăr care zicea că este apărătorul meu din oficiu.

Când am intrat în sală, surpriză mare: am zărit cinci prizonieri germani din lagărul de la Șahti, pe care îi cunoșteam foarte bine și cu care nu am avut voie să vorbesc.

S-a verificat prezența celor implicați în dosar, iar eu am refuzat translatorul. A urmat citirea actului de acuzare, în care se spunea cu totul altceva decât ceea ce se întâmplase. Eram acuzat că am dus o propagandă dușmănoasă față de poporul sovietic și am săvârșit acțiuni de sabotaj ce au adus prejudicii economiei sovietice. Când și unde, nu se spunea nimic concret. În loc de martori, s-au citit două declarații semnate de doi prizonieri de război germani, ale căror nume nu-mi erau cunoscute, prin care se confirmau cele spuse în actul de acuzare.

Cei cinci prizonieri germani sunt acuzați că m-au susținut în acțiunea de sabotaj. Eram un pic descumpănit, mă așteptam să se spună niște neadevăruri, dar chiar în felul acesta, nu. A mai luat cuvântul un rus care zicea că mă apăra, dar care nu a spus aproape nimic nou.

Am primit cuvântul, nu înainte de a mi se repeta formula magică:

să am o atitudine corectă și să recunosc vina ce o am pentru a-mi ușura situația, în caz contrar voi suporta consecințele. Îmi venea să-i strâng de gât pentru ce-mi înscenaseră. Mă gândeam că nu cei de față sunt principalii vinovați. Dar, oare nu toți sunt o apă și un pământ? Dacă aș fi fost sigur că obțin ceva, aș fi încercat orice.

Am spus că nu mă simt vinovat cu nimic, iar întreg dosarul este o minciună. În plus, sunt cetățean român și nu pot să fiu judecat după legile altui stat, atâta timp cât nu am săvârșit o infracțiune de drept comun, în afara lagărului. Formulaseram acest răspuns în lungile ore de meditație, în celulă. Îl repetam de zeci de ori, așa că am spus totul pe nerăsuflăte. Oricum, știam că mă vor judeca nu după ceea ce spuseseam eu, ci după ceea ce au scris specialiștii lor în dosar.

M-au ascultat toți atenți și calmi, s-au uitat unul la altul și au trecut într-un birou alăturat. După câteva zeci de minute mi-au citit o sentință prin care eram condamnat la 25 de ani detenție în lagărele de reeducare prin muncă, conform art. 58-14 al Codului penal al RSFRS, pentru sabotaj.

Ceilalți cinci prizonieri germani au primit câte 10 ani detenție în lagărele de reeducare prin muncă, pentru că au fost de acord cu acțiunea mea. Ei mai erau judecați pentru crime de război și aveau deja câte 25 de ani, din care executaseră câte un an sau doi. Au fost puși să facă recurs, după care au fost trimiși în lagărul de unde veniseră. Eu am refuzat să fac recurs, pentru că nu recunoșteam sentința pe care o primisem. Am fost luat și dus din nou în închisoare, în aceeași celulă. Aveam de acum două condamnări: una de 8 ani, din care ispășisem mai mult de jumătate, și alta de 25 de ani, pe care urma să o ispășesc. Aveam o pedeapsă egală cu a unora dintre marii acuzați din procesul Nürnberg.

*

După ce am fost judecat, am mai stat încă mai bine de două luni în închisoare, în regim de celulă.

Timpul acesta a trecut foarte greu, pentru că trebuia să mă obișnuiesc cu ideea că sunt un mare infractor care avea de ispășit o pedeapsă de 25 de ani. Întrebarea era dacă mai puteam eu rezista atâția ani. Numai Dumnezeu putea ști. Când mă gândeam la cei din țară, mi se tăia respirația și nu știam ce să mai cred.

De la mii de kilometri distanță, casa, familia și tot ce-ți este mai scump par uneori un punct, un singur punct. Tu ești undeva la ani peste timp, depărtarea nu mai are margini, este un câmp infinit minat numai cu amenințări. Peste toate acestea mai există un punct de unde lumea poate începe iarăși. Un punct de sprijin. Amintirea, imaginația, visul, libertatea de a gândi încă, dreptul de a raționa, de a avea sentimente, puterea de a-ți privi semenii în față, toate acestea nu ți le poate lua nimeni. Nici întunericul și frigul din carceră, nici amenințarea permanentă, nici ideologia sinistru a noilor veniți, nici privirea lor superioară, gratuită, nici ordinea impusă hoștește, clandestin.

Un fluture nebun umblă prin sufletul meu de câte ori mă înalț peste suferință, ridicându-mă deasupra lumii lor de gunoarie. Eu, un amărât de prizonier închis pe degeaba între pereții ăștia mizerabili, ținut la respect și amenințat cu zeci de ani de închisoare, eu, un nimic bun de stârpit pentru ei, eu, omul nimeni, le râd în nas atunci când un fluture nebun umblă iarăși prin mine, din ce în ce mai des, ori de câte ori vreau. Eu zbor liber în lumea mea, iar ei trăiesc doar pentru a mă păzi, de prisos...

Despre situația în care mă aflu nu mai pot să scriu nimic. Vorbele trebuie meșteșugite în asemenea fel încât el să simtă ce gândesc, ce vreau, iar ei să nu mă poată învinui de nimic. Mă hotărâsc să-i scriu: "Uneori se întâmplă în viață altcumva de cum am dori noi. Tu fă cum vrei, nu te conduce după prejudecăți. Eu înțeleg lucrurile destul de bine și aș fi foarte bucuros dacă aș ști că tu ești fericită. Răspunsul ei: "Aș fi foarte bucuroasă să pot primi mai des vești de la tine. Așteptarea mi-ar fi mai ușoară. Cât despre fericirea de care îmi vorbești, nu o voi găsi decât alături de tine.

28. PRINTRE AȘA-ZIȘII CRIMINALI DE RĂZBOI

În închisoarea de la Novo Cerkask, în acea blestemată celulă, îmi petrecusem Crăciunul lui 1950, apoi Paștele lui 1951. În această perioadă, la cei 8 ani de închisoare se mai adăugaseră încă 25 de ani. Ce am simțit eu atunci este aproape imposibil de descris...

Venise poate cea mai tristă primăvară din viața mea, pentru că în sufletul meu era toamnă târzie. Căutam soluții pentru a ieși din acest impas. Încercam să-mi dau curaj singur. Cine mă mai putea ajuta? Acei care m-ar fi putut ajuta erau departe, la mii de kilometri. Își imaginau ei în ce situație mă aflui? Trecuseră aproape două luni de când am fost judecat a doua oară. Așteptam în fiecare zi să fiu strigat pentru a pleca într-un lagăr de muncă unde să-mi ispășesc pedeapsa. Auzeam uși de celule care se deschideau și închideau, semn că locatarii erau schimbați. La mine, nici o mișcare.

Faptul că nu știai ce se va întâmpla cu tine în clipa următoare era un chin tot atât de mare, ca și foamea și frigul.

Nimeni nu vroia să-mi spună când și unde voi pleca. Eram foarte slăbit, dar hotărât să înfrunt orice. Aveam numai 29 de ani și nu vroiam să cedez pentru nimic în lume, speram să ajung acasă chiar dacă va trebui să stau în lagăr până la vârsta de 54 de ani.

Mă gândeam cu groază unde voi ajunge: în frigul cumplit al lagărelor din nord prin care mai trecusem, în nemărginita Siberie, la care te cutremurai numai când îi auzeai numele, sau în Extremul Orient, până unde trebuia să mergi săptămâni în sir. Aș fi preferat pe undeva mai aproape, cât mai spre sud. Cine putea ști unde voi fi trimis? Ce contau pentru ei preferințele mele?

*

Către sfârșitul lui aprilie 1951 sunt anunțat să mă pregătesc de plecare.

La parterul închisorii, într-o cameră fără nici un fel de mobilier,

mai erau încă vreo 40 de deținuți, de toate vârstele. Din camera de alături se auzeau voci de femei.

Nimeni din cei de față nu bănuia cine eram eu. Numele de Netejoreev Ghiorghe Ivanovici nu spunea nimic. Toate discuțiile se purtau numai și numai despre unde vom merge și cum este acolo. Cei mai mulți erau de părere că vom merge în Extremul Orient. Unii dintre ei fuseseră în acele ținuturi sau mai auziseră câte ceva de la alții care cândva trecuseră pe acolo. Povesteau despre lucruri care îți ridică părul de pe cap. Mai auzisem astfel de povești, dar nu le dădusem prea mare importanță.

Am primit hrana rece pentru drum, eu pentru două zile, ceilalți pentru 5 zile. Toți se uitau parcă cu invidie la mine. Era clar că voi merge pe undeva mai aproape decât ei. Sau eram singurul care urma să meargă în cu totul altă direcție decât ceilalți. Iarăși nesiguranță, iarăși probleme.

Se anunță pregătirea pentru plecare. Intră printre noi patru gardieni și încep să ne pună cătușele la mâini. Eram cuplați câte doi. Gardienii se uitau la fiecare, te cuplau cu un altul sau te împingeau către ușă, de unde urcai în dubă. Vreo opt deținuți, printre care și eu, am scăpat fără să ni se pună cătușele. Gardienii au constatat că nu am o figură atât de firoasă, încât să nu prezint încredere pe durata transportului, deși aveam de executat o pedeapsă de 25 de ani.

Patru mașini-dube, nu prea mari, încărcate două cu femei și două cu bărbați, au pornit spre gară. Aici am fost strigați din nou după dosare și îmbarcați în două vagoane tip- unul cu bărbați, iar altul cu femei. Eu am fost strigat ultimul și ca atare am fost băgat în cușca de lângă ușă.

După direcția în care mergeam, toți susțineau că ne-am îndreptat spre Răsărit, deci spre Extremul Orient. Eram foarte neliniștit, nu știam ce se va întâmpla cu mine.

După două zile de mers și de staționări prin gări și triaje sunt strigat să-mi iau bagajele și să cobor. Eram într-un triaj foarte mare. Se vedeau la distanță coșurile fumegânde ale unor fabrici, grupuri de

clădiri și foarte multe ruine. Cu una dintre mașinile-dubă, din care au fost coborâți deținuți pe care îi imbarcau într-un vagon, am pornit, însoțiți de două santinele. Una dintre ele îmi spune că mă duc într-un lagăr în Stalingrad și mă întreabă dacă sunt prizonier de război.

*

Orașul Stalingrad, fost sub Rusia țaristă Țarițin, astăzi Volgograd, era format din mai multe orășele sau cartiere care s-au dezvoltat în jurul unor fabrici sau zone industriale, situate la distanțe mari unele de altele. Între ele, grămezi de moloz, bălării, viroage, suprafețe cultivate cu orz sau pășuni.

Cartierele prin care am trecut erau aproape distruse și peste tot se lucra la demolări și se construiau noi blocuri. Acolo nu se ajunsese cu demolările și sistematizarea, iar locuințele aveau un aspect jalnic. Pe sub dărâmături era amenajat ceva ce numai a locuință nu seamăna. Într-o parte se vedea o meandă pe care o făcea Volga, apoi mlaștini și păduri de sălcii și plop, cât vedeai cu ochii.

Suburbia în care am ajuns se numea Krasnoarmeisk, situată în partea de sud a orașului.

Lagărul de prizonieri de război N.6134 era situat undeva la marginea acestei suburbii, pe o colină. O clădire destul de mare, fostă fabrică de ulei, în jurul căreia s-au mai construit încă vreo câteva barăci care erau împrejmuite cu un gard înalt de scândură, protejat de mai multe rânduri de sârmă ghimpată. Până să ni se facă verificarea actelor, la poartă, am fost foarte surprins când am auzit, în lagăr, vorbindu-se românește și ungurește. Nu mai era nici o îndoială că am fost adus într-un lagăr de prizonieri de război.

M-am liniștit și mai mult când am aflat că majoritatea prizonierilor de război, câți se găseau în lagăr, erau condamnați la câte 25 de ani închisoare, pentru așa-zise crime de război. Românii constituiau marea majoritate, urmau ungurii și două sute germani din România.

După aproape patru ani, mă aflu din nou printre prizonierii români. Pe lângă faptul că îmi revăzusem prietenii și cunoștințele mai

vechi, puteam de acum vorbi românește. Au fost lungi perioade când nu vorbisem și nu auzisem un cuvânt în limba română. Am discutat cu ei zile și nopți în șir, ei povestindu-și necazurile prin care au trecut, eu pe ale mele. Majoritatea dintre ei și în special cei care au fost judecați la început au fost trimiși în lagăre speciale pentru criminali de război, iar alții au rămas pe loc, în lagărele unde au fost judecați.

De la începutul anului 1951 am tot fost adunați de pretutindeni în acest lagăr special pentru români și unguri. Toți erau convinși că nu vom rămâne în URSS să ne ispășim pedeapsa și că, în curând, vom pleca acasă. Ce se va întâmpla când vom ajunge acolo, vom trăi și vom vedea.

Sovieticii, pentru justificarea sutelor de mii de prizonieri de război ce munciau pe diferite șantiere, în mine, fabrici și în colhozuri, au apelat la noțiunea de "criminal de război" pe care au interpretat-o cum au vrut. Au încadrat în această categorie o mulțime de oameni nevinovați pe care i-au judecat și condamnat, căutând să-i distrugă atât fizicește, cât mai ales sufletește.

Au fost judecați și condamnați:

- toți ofițerii și o parte din trupă, care au aparținut unităților ce au luptat sau au fost bănuite că au luptat contra partizanilor;
- toți cei care au făcut parte din unitățile de ordine sau serviciile de pretoriat de la Marile Unități operative;
- acei care în mod vădit nu au fost de acord cu regimul din lagăr.

Dosarele au fost întocmite și judecate în serie de Tribunale speciale ce se deplasau în lagăre. Ele au fabricat sentințe cu miile, în conformitate cu ordinele ce le aveu în acest sens.

Foarte mulți, în special ofițeri, au fost condamnați așa cum rezultă din sentința tip în care se menționa:

„Ostași ai armatei române de sub comanda.../ gradul și numele celui judecat/ au săvârșit acte de terorism pe teritoriul URSS-ului”.

Ce se înțelegea prin acte de terorism? Unii cetățeni sovietici

rămăși sub ocupație, în special femei, pentru a-și ascunde anumite atitudini de simpatie față de trupele de ocupație, la venirea trupelor sovietice au dat declarații că au fost jefuiți de ocupanți, că le-au fost luate păsări, porci sau mai știu eu ce, că au fost bătuti pentru a spune unde sunt ascunși partizanii. Astfel de declarații au fost ticluite cu miile și toate au constituit acte de acuzare capitale, pentru a se da o pedeapsă de 25 de ani închisoare viitorilor „criminali de război”. O astfel de declarație era suficientă pentru un dosar. Unii dintre acuzați nici cel puțin nu au fost prin regiunile de unde veneau declarațiile. Dar acest lucru nu a avut nici o importanță. „Criminalul de război” a fost judecat și și-a primit pedeapsa.

Pentru prizonierii unguri lucrurile au stat tot cam așa, iar pentru germanii din România treaba a fost și mai simplă. Toți care au făcut parte din unitățile „SS” și au reușit să scape cu viață erau de drept criminali de război.

Condamnați pentru alte motive decât crime de război erau în lagăr vreo 30 de prizonieri, dintre care eu eram singurul ofițer.

29. ISPĂȘIREA PEDEPSEI

Mai 1951. În lagărul de la Stalingrad, spre deosebire de lagărele prin care trecusem până acum - de prizonieri și de deținuți sovietici - era mai multă liniște și ordine. Toată lumea, resemnată, își ispășea pedeapsa.

Munca era obligatorie și, pentru că toți aveam o condamnare, nimeni nu se gândea, deocamdată, să nu se supună ordinelor.

Rușii își atinseseră scopul. Erau prea puternici și experimentați pentru a nu face ce vroiau și cum vroiau. Toți căutam să ne găsim o ocupație, să facem ceva, pentru a încerca să mai uităm de nenorocirea în care ne aflam. După aproape 4 ani, aveam din nou dreptul să scriu și să primesc scrisori. Faptul că voi primi vești din țară renăștea noi speranțe. Și, într-adevăr, spre marea mea bucurie, în februarie 1952 am primit, după mai bine de 5 ani, o scrisoare de la Paulica, datată 19.1.1952, răspuns la scrisoarea mea din 5.12.1951.

După o lună am primit și prima scrisoare de la părinți. Așadar, din iunie 1951, când am început să scriu și, până în decembrie nu a fost trimisă în țară nici una, ci reținute sau distruse de acei ce nu aveau dreptul să o facă. Pentru ce ? Numai ei știu.

Toți cei apți de muncă au fost împărțiți pe mai multe brigăzi, cam pe naționalități. Se lucra pe diferite șantiere de construcții și la o carieră de piatră. Majoritatea românilor lucrau la construcții de drumuri. Am fost și eu repartizat în una dintre aceste brigăzi. Pe șantier nu se lucra aproape nimic, toți stăteau la discuții, rezemați în lopată sau întinși pe marginea drumului.

Spiritul de conservare renăscuse în fiecare dintre noi. Știam de acum ce ne așteaptă și că foarte mulți ani va trebui să tot muncim. Și cum timp era destul, nu trebuia să ne grăbim. Mai era încă ceva, care ne frământa pe toți: meritau, oare, acei care ne răpiseră o viață libertatea, tinerețea, să facem ceva pentru ei? Rușii cunoșteau foarte bine această stare de spirit, pentru că ea domnea și în lagărele de muncă cu deținuții sovietici, și nu forțau deloc nota. Veneau, se uitau, uneori discutau cu noi și plecau.

Hrana, pe lângă faptul că era de proastă calitate, era și insuficientă. Pentru a îmbunătăți cât de cât această viață mizeră, trebuia făcut ceva.

Rușii au început să fixeze norme care trebuiau executate zilnic. Promiteau că, în caz că se vor realiza, vom primi ceva bani. După discuții aprinse s-a acceptat ca, cei care pot și vor, să încerce să realizeze norma zilnică. La sfârșitul lunii, o parte dintre noi am primit câteva zeci de ruble, cu care puteam cumpăra pâine, zahăr și margarină. Șeful șantierului, un inginer estonian, Marcunas Vladimir Kazimirovici, ne-a înțeles și ne-a ajutat mult ca să câștigăm câți mai mulți bani. Era tot timpul de partea noastră. Nu se înțelegea deloc cu subalternii lui, care aproape toți erau niște bețivani. După câteva luni, câpătase multă încredere în prizonieri și toți cei care lucrau pe șantier primeau bani. Drept mulțumire, a oferit, din partea întreprinderii, pentru lagăr, un aparat de proiectat filme.

Viața se schimbase, cât de cât, în lagăr.

Dimineața, când se pleca la lucru, cei care doreau să li se cumpere pâine, zahăr sau margarină lăsau pe pat o notă și banii necesari. O echipă dintre cei care erau scutiți de lucru strângea notele și banii. Le centralizau, mergeau la poartă, unde un ostaș sovietic se ocupa în mod special cu procurarea celor necesare. Când veneam de la lucru, găseam pe pat ceea ce am comandat.

În fiecare vineri, un delegat mergea la depozitul de filme din oraș. În schimbul unui ciubuc gras (fiecare dădea câte două ruble pe lună pentru cinematograf) primea 3-4 dintre cele mai bune filme, din care unul trebuia să fie sovietic. Majoritatea filmelor străine erau captură de război, luate de pe unde trecuse victorioasă armata sovietică. Multe dintre ele le văzuserăm pe vremuri în țară. Rulatul lor începea în sala de mese, sâmbăta la ora 16.00, și se termina duminica, după miezul nopții, cu pauze foarte mici pentru servitul mesei. Unele dintre ele le vedeam de două trei ori.

Mi-a rămas în minte o întâmplare, fără prea mare importanță, din care se vede modul de gândire al unor oameni.

La puține zile după ce am ajuns în lagărul de la Stalingrad, în primăvara anului 1951, conducerea lagărului a găsit de cuviință să ne instaleze în sala de mese, la club și pe una din clădiri câte un difuzor. Stația de radioficare era în apropierea lagărului și emitea tot timpul. Toți prizonierii erau slăbiți și prăpădiți, pentru că majoritatea veneau din închisori și lagăre cu regim special. Când au văzut că ne instalează difuzoarele, a fost scandal mare și, cum este românul iute la mânie, au început să strige: „nu ne trebuie așa ceva, ne-am săturat de propagandă” și multe altele. Ba unii propuneau să le smulgem din perete, iar pe cel de pe lagăr să-l dăm jos cu pietre.

Încet, încet, spiritele s-au potolit. Am ieșit la lucru, am început să câștigăm bani, foamea s-a mai potolit, filmele nu lipseau la sfârșitul săptămânii. Concomitent s-a dezvoltat și gustul pentru muzică, pentru radio. Nu mai erau suficiente, în lagăr, cele trei difuzoare. S-au strâns bani și s-a reușit să se cumpere câte un difuzor pentru fiecare dormitor.

Și tot nu ajungeau. Au început să-și cumpere și anumiți inși, pentru că vroiau să aibă difuzorul la cap, încât la un moment dat în fiecare dormitor erau câteva difuzoare care funcționau încontinuu. Mulți nu puteau să se odihnească din cauza lor, dar nu ziceau nimic. Rețeaua fiind prea încărcată, cei de la stația de radioficare au cerut să se reducă numărul difuzoarelor. Să te ții scandal ! Cei care numai cu 5-6 luni în urmă strigau că nu au nevoie de difuzoare, acum nu mai puteau trăi fără ele. Au început să strige: „ne-ați luat libertatea, ne-ați luat tinerețea și acum vreți să ne luați și difuzoarele? Nu mai lucrăm!“. Până la urmă, conducerea lagărului a găsit o soluție de compromis. A pus întrerupătoare la toate aparatele și, astfel, nu mai funcționau tot timpul, ci numai atunci când vroiam, și nu toate în același timp.

Odată cu venirea iernii, activitatea pe șantierul de construcții de drumuri s-a restrâns. Majoritatea brigăzilor care lucrau pe acest șantier au fost trimise la alte obiective. Imediat după Anul Nou au luat amploare șantierele de la canalul Volga-Don, care trebuia terminat până în luna august.

De prin luna februarie 1952, aproape întreg lagărul a fost trimis să lucreze la construcții de drumuri pentru canalul Volga-Don. Se construiau drumuri de legătură între oraș și canal, drumuri între ecluze, alee în jurul ecluzelor, precum și în uriașul parc de pe malul fluviului Volga, de unde începea canalul. În mijlocul acestui parc, cu fața către canal era așezată uriașa statuie a lui Stalin, mărit de 23 de ori.

În primăvara anului 1952 traseul canalului între Volga și Don a fost împrejmuț pe o parte și alta cu un gard de sârmă ghimpată, iar la 2-3 kilometri au tras un gard transversal. S-au format zeci de țarcuri în care erau aduși la lucru mai puțini muncitori liberi și mai mulți prizonieri și deținuți. La un moment dat, erau câteva zeci de mii de oameni care lucrau și câteva mii care îi păzeau. Utlaje și forțe mecanizate erau atâtea încât în unele sectoare chiar se încurcau unele pe altele. Se lucra într-un ritm infernal, în trei schimburi. Noi, prizonierii, eram folosiți mai mult la lucrări de finisări pe care deținuții ruși nu reușeau să le realizeze așa cum trebuia. Întreg lagărul a fost mutat, în corturi, în vecinătatea canalului.

Cei care nu reușeau să-și facă norma în timpul celor 8 ore rămâneau în zonă, încă 8 ore. Cu foarte multă risipă de materiale și forță de muncă, canalul a reușit să fie terminat la data stabilită. După inaugurare, s-a lucrat încă mai bine de o lună pentru a se repara ceea ce nu se făcuse bine.

Într-una din zile, după ce s-a inaugurat canalul iar noi am fost mutați din corturi în lagăr, trebuia să ieșim la lucru tot la canal, pentru remedieri. După câteva ore, apar câteva mașini cu mai mulți soldați și ofițeri sovietici, care încep să strige: unde sunt românii? Suntem adunați de peste tot, îmbarcați în mașini și duși în lagăr. Nu știam ce să credem. Nimeni nu vroia să ne spună nimic. Se nășteau întrebări, discuții, presupuneri... Seara, când s-au întors de pe șantier, cele câteva brigăzi de prizonieri unguri și germani ne-au povestit că pe canal a trecut un vapor cu excursioniști din România. Deci, nu trebuia să fim văzuți de frații noștri. De ce? Numai ei știau. M-a surprins câtă nepotrivire era în tot ceea ce se făcea: drumuri trasate aiurea, cote calculate greșit, materiale netrimise la timp și multe altele care făceau ca lucrarea respectivă să nu fie de calitate și să nu poată fi executată la termenul stabilit.

După terminarea canalului am fost trimiși pe șantiere de construcții de locuințe și diferite obiective culturale și industriale. Oamenii nu prea mai câștigau bani, dar nici cu lucrul nu se mai omora nimeni.

Viața în lagăr se mai schimbase, soseau scrisori din țară, începusem să primim și pachete.

Unul dintre prizonierii germani primise, în lagărul de unde venise, un pachet în care într-o cutie de conserve era pusă o hârtiuță pe care scria ca toți prizonierii de război, indiferent de naționalitate, să scrie pe nume fictive în diferite orașe din RFG și Austria, pentru că scrisorile vor fi colectate de Crucea Roșie Internațională. Aproape toți am scris în mai și iunie 1952, în felul acesta. Rușii nu și-au dat seama ce se întâmplă și au dat drumul la scrisori. Ca urmare, după trei-patru luni, toți care scrisesem, am început să primim, lunar, câte un pachet de la

diferite asociații sau particulari. Rude sau prieteni ai celor care au pierit pe front ne trimiteau pachete și scrisori în care ne rugau să ne interesăm de acei despre care ei nu mai știau nimic.

Eu primeam în mod regulat pachete de la o asociație religioasă din Austria. În general, pachetele conțineau câteva cutii cu conserve de carne, pește și diferite gemuri și compoturi, un pulover sau o cămașă, câteva perechi de ciorapi și batiste, precum și câteva pachetele cu biscuiți.

Rușii nu au fost de acord ca prizonierii din țările socialiste să primească pachete din țară sau de la Crucea Roșie Internațională. Susțineau că prizonierii din URSS nu au nevoie de nimic, totul le este asigurat. Acum nu mai aveau ce face, eram luați în evidență de Crucea Roșie Internațională și trebuiau să ne dea pachetele, pentru că dovada de primire trebuia semnată și înapoiată. De la binevoitori au aflat că în cutiile cu conserve au fost unele bilețele și chiar ceasuri. Ca atare au dat dispoziție ca tot ce era cutie cu orice fel de conservă să fie desfăcute în fața noastră și conținutul predat în gamelă. Era o măsură anapoda, pentru că nu puteai mânca într-o zi totul. Dar aceasta era gândirea lor. Ce puteam face noi?

Despre propaganda pe care o făceau referitor la traiul bun din lagăr, un prizonier venit dintr-un lagăr din Caucaz povestea că într-o zi s-a anunțat că va veni o echipă care va filma aspecte din viața de lagăr. În club au fost așezate mese cu fețe de masă, pe care erau așezate fructiere cu struguri și mere. La fiecare masă, câte patru prizonieri jucau rummy sau șah. După terminarea filmării au fost scoși afară din club, fără să aibă dreptul să guste măcar din ceea ce era pe mese, iar hainele le-au fost schimbate.

În aceeași perioadă am avut mai mulți prieteni, printre care pe Rică Stoltz, de fel din Ploiești, cu care mi-am împărțit aproape doi ani necazurile. A fost judecat și condamnat mai mult pentru că avea nume german. Era acuzat că a făcut parte din unitățile de ordine din Transilvania. Avea un fel de a gândi și a acționa întocmai ca mine, lucru ce-l remarcaseră și cei din jurul nostru.

Odată cu venirea toamnei lui 1952, mizeria pe care o îndurasem ani de-a rândul a trebuit să-și arate efectele. Am început să am necazuri cu ochii. Conjunctivita pe care o aveam mai de mult s-a agravat. Amigdalele îmi erau în permanență umflate și pline cu puroi. Acest focar de infecție începuse să afecteze și inima și, în plus, aveam în permanență temperatură. Miocardita îmi redusese capacitatea de rezistență iar sinuzita pe care o aveam încă din liceu se agravase și devenise de nesuportat. Aveam tot timpul dureri de cap. Pe deasupra, a apărut și dizenteria care a făcut totdeauna ravagii în lagăr. Încercările de a o vindeca cu ceea ce-mi ofereau cei de la infirmerie se dovediseră zadarnice. Eram într-o stare de slăbiciune generală, încât de abia mă mai puteam ține pe picioare. Totuși, medicul de la infirmerie tot amâna să mă trimită la spital. Spunea că tot ceea ce am eu este cronic și foarte greu de vindecat. Adevărul era că spitalul era plin și că nu mai primeau decât cazuri foarte grave.

Într-o zi, când răbdarea mea a ajuns la capăt, știind că nu mai aveam ce pierde, m-am dus din nou la medic. Am vorbit, am țipat, am amenințat cu greva foamei și că, până la urmă, în văzul întregului lagăr, voi intra între sârme pentru a fi împușcat, dacă nu mă trimite la spital. Am fost reținut la infirmerie și după mai puțin de două ore am fost trimis la spital.

30. BOLNAV GRAV - ÎN SPITAL

Pentru că nu am fost bolnav de prea multe ori în viață, nu mi-am dat seama de gravitatea bolii decât atunci când nu am mai fost în stare de nimic. Nu mai puteam mânca și slăbisem de eram de nerecunoscut. Și totuși, speranța că mă voi face bine și că într-o zi voi pleca acasă era mereu trează în mine: zi și noapte nu mă gândeam decât la cei din țară și la ziua cea mare.

La lucru nu mai puteam ieși de câteva săptămâni, iar la infirmeria lagărului era o situație îngrozitoare. Într-o cămaruță erau îngrămădiți câțiva bolnavi, care nu erau trimiși la spital decât atunci când starea lor

devenea extrem de gravă. Doctorul sovietic era foarte nepăsător, iar cei câțiva medici dintre prizonieri, în afară de sfaturi, nu puteau să-ți ofere nimic pentru că nu aveau medicamente.

Cu fiecare zi, situația mea se agrava. Medicamentele pe care le primeam, insuficiente, nu aveau nici o eficacitate. Dizenteria nu mai contenea, iar amigdalele, sinuzita și conjunctivita îmi creau stări de nesuportat. Până la urmă am fost nevoit să mă internez în infirmerie. Atmosfera de aici, situația disperată în care mă aflam și sfatul medicilor noștri de a solicita plecarea imediată la spital m-au făcut să recurg la orice pentru a reuși acest lucru. Și am reușit.

Spitalul era amplasat în unul din cartierele marginase ale Stalingradului și deservea cele 11 lagăre de prizonieri de război din împrejurimi, de unde erau aduși numai bolnavii în stare foarte gravă. Capacitatea maximă era de circa 200 de locuri, dar erau internați cu mult peste 300 de bolnavi. Boala cea mai frecventă era tuberculoza, după care veneau bolile de stomac și apoi cele de inimă. Personalul spitalului era compus din doi medici sovietici, patru surori și opt medici prizonieri de război germani, din care unul era din Timișoara.

În noiembrie 1952, imediat ce am ajuns în spital, o comisie medicală, alcătuită din o doctoriță sovietică și trei medici prizonieri, m-au consultat, au întocmit o fișă medicală, după care am fost condus într-un salon amenajat într-o clădire izolată. Era salonul nr. 12, unde erau aduși cei în stare foarte gravă, un fel de „salon al morții”, din care foarte puțini mai plecau în viață. Zilnic murea câte unul sau doi, din lagăr soseau mulți în comă și erau trimiși pentru a nu muri acolo.

În salon domnea o liniște apăsătoare, care te înfiora. Nu se auzeau decât respirații neregulate și gemete. Salonul era sub supravegherea directă a doctoriței sovietice Taișia, a unei surori, Mașa, și a unui medic prizonier german. Cabinetul lor era în aceeași clădire cu „salonul morții”.

M-am îngrozit de ce vedeam. Toți erau liniștiți și resemnați în așteptarea sfârșitului. Câte unul mai încerca să scape din ghiarele morții. Lupta era inegală și în cele din urmă era nevoit să cedeze. Eu nu

vroiam să cred că mă aflu în situația celorlalți. Totuși, am fost trimis de o comisie în acest salon, și nu de un oarecare șef care vroia să se răzbune pe mine. Simțeam că parcă plutesc... sunt pe altă lume. Nu știam ce să cred. Oare am primit și eu diagnosticul „sfârșit”?, mă întrebam cu disperare. În timp ce îmi făceam astfel de socoteli, apare sora Mașa, o rusoaică plăcută la vedere și cu un suflet mare, cum aveam să constat mai târziu, și mă întrebă, simplu: „Ce ai?” I-am vorbit despre suferințele mele și mai ales despre dorința de a mă face bine și a ajunge acasă, unde mă așteaptă o fată tot ca ea. Impresionată, oarecum, de povestea mea și de faptul că îi vorbesc pe limba ei, mi-a promis că va încerca să facă ceva pentru mine.

A doua zi, dimineața, mă trezesc cu doctorița Taisia că vine direct la mine, se așează pe marginea patului și mă întreabă cum mă simt. Cred că niciodată, în viață, nu mi-am prezentat trecutul în cuvinte atât de frumoase și cu atâta pasiune. Deși eram slăbit, parcă pe măsură ce-i vorbeam căpătam noi și noi forțe, iar ideile veneau fără întrerupere. I-am vorbit, cred, aproape o oră, despre viața din trecut, cum am fost luat prizonier, despre o parte din necazurile de prin lagăre, cum și de ce m-am îmbolnăvit și mai ales despre marea mea dorință de a merge acasă, unde pe lângă părinți, mă așteaptă o fată care trăiește cu speranța că mă voi întoarce. Pe măsură ce îi vorbeam, simțeam că îi place, că o interesează și că vrea să mă asculte. Din când în când, îmi puneă câte o întrebare, dovadă că vroia să știe cât mai multe. La un moment dat, am văzut în ochii ei sclipind lacrimi și am înțeles că, așa cum o rugasem să mă ajute, o va face. Și, într-adevăr, dacă mai sunt în viață o datorez acestei femei: doctor Taisia, de origine bașchiră, popor înrudit cu tătarii, situat în partea sudică a teritoriului dintre munții Urali și Volga.

Doctorița a făcut o parte din război, avea gradul de căpitan, soțul a fost ofițer superior în Armata Roșie și murise pe front, iar acum era prietenă cu căpitanul politruc, care răspundea de spital. Era de o finețe o bunătate deosebite. Avea cam 35 de ani și o frumusețe asiatică: părul negru și lucios, ochii negri mici și ceva mai în profunzime decât

ai noștri, iar tenul de un alb imaculat. Era al treilea cadru medical, după Sonia de la Oranki și Mașa, cea de aici, care avea o comportare demnă de meseria pe care o exercita.

Când am părăsit URSS, din lagărul de repatriere i-am scris o scrisoare de mulțumire pe care am înmănat-o comandantului lagărului cu rugămintea de a o trimite prin Ministerul Sănătății al URSS-ului. Ce s-a întâmplat cu această scrisoare, nu mai știu... Ajuns în țară am vrut să fac același lucru prin Ambasada Sovietică de la București. Din motive mai mult sau mai puțin importante, nu am făcut-o și regret și astăzi acest lucru.

...Sora Mașa venea de mai multe ori pe zi la mine, îmi aducea tot felul de medicamente și mă întreba cum mă simt. Suportam injecții, înghițeam medicamente și mâncam tot ce îmi aduceau, pentru că mai presus de orice era dorința de a mă vindeca.

*

După vreo săptămână, când dizenteria s-a mai potolit, mă anunță că în curând voi fi operat de amigdale.

Doctorița, cu avizul căpitanului politruc, prietenul ei, primește aprobare să aducă din toate lagărele de prizonieri pe cei cu amigdalite. De la medicii germani a aflat că într-un lagăr există un foarte bun medic ORL-ist, fost asistent la Facultatea de Medicină din Berlin. Pentru că a făcut parte din unitățile SS, nu avea dreptul să fie nici cel puțin sanitar. Acum lucra într-un lagăr, la brigada de tăiat lemne. Tot de la căpitanul politruc, obține aprobarea ca și acest medic să fie adus în spital, deoarece ea nu se încumeta să facă astfel de operații. După care face rost, de la alt spital din Stalingrad, de cele necesare pentru operație.

Sunt scos din „salonul morții” și împreună cu 5 prizonieri germani suntem duși într-un salon, la chirurgie. În ziua operației mi-au făcut o injecție cu morfină, iar după câteva ore a apărut Tarzan, un prizonier german din Banat. M-a luat în cârcă, în pielea goală, și m-a dus în sala de operație. O cameră obișnuită, însă foarte curată. În mijloc, un taburet iar alături o măsuță pe care erau așezate câteva instrumente medicale.

În sala de operație se aflau doctorița și sora Mașa, care m-au încurajat și m-au asigurat că mă voi face bine și că, bineînțeles, voi pleca acasă.

După ce medicul german mi-a făcut anestezia, toată operația nu a durat decât câteva minute. Am simțit destulă durere, dar ce mai conta, de acum eram salvat. După operație nu am avut nici un fel de complicații, nici cel puțin temperatură, cum au avut ceilalți. În a cincea zi am început să mănânc, iar după vreo 10 zile nu mai aveam nimic în gât care să-mi creeze probleme, așa că am fost mutat în unul din saloanele de care răspundeau doctorița și sora Mașa.

Dizenteria era de acum pe vindecate, dar rămăsesem cu o colită care îmi producea dureri mari după ce mâncam. Eram foarte slăbit și respiram greu, uneori simțeam că nu-mi ajunge aerul. Ochii mă usturau încontinuu, iar durerile de cap îmi dădeau niște stări deosebite.

Cu răbdare și perseverență, doctorița mă vedea de cel puțin două ori pe zi, iar Mașa îmi aducea foarte multe medicamente. Căpătasem multă încredere în doctoriță și eram sigur că tot ceea ce îmi dădea era pentru că dorea să mă fac bine. Într-o zi i-am spus sorii că dacă cumva îmi aduce medicamente prescrise altora, am să refuz să le primesc, pentru că și ei, ca și mine, trebuie să se facă bine și să ajungă acasă. A rămas foarte surprinsă de ceea ce i-am spus. A doua zi doctorița m-a asigurat că ea vrea ca toți bolnavii să se facă bine.

Pe la sfârșitul lunii ianuarie, începusem să mă simt destul de bine și așteptam să fiu chemat la comisia medicală lunară, spre a fi trimis în lagăr. Nu avea să se întâmple așa ceva, nici în ianuarie, nici în februarie. Doctorița vroia să mă refac complet. Și totuși, mă frământa ceva, aveam impresia că alții mai puțin vindecați decât mine erau trimiși în lagăr. Nu ziceam nimic, trebuia să fiu recunoscător aceleia care îmi salvase viața și care de fiecare dată îmi spunea că în lagăr nu poate fi mai bine decât în spital, că eu nu sunt complet vindecat.

Începusem să mă obișnuiesc cu viața de spital, găsisem câteva cărți bune în limba rusă, mâncarea era incomparabil mai bună decât în lagăr, însă atmosfera era apăsătoare. Trebuia să ai nervi zdraveni ca să

poți rezista. Aici se dădea o luptă acerbă între viață și moarte. Pentru mulți, aici se înmormântau ultimele speranțe. Din păcate, la fiecare 24 de ore moartea își alegea câte una-două victime.

Deși era destul de frig, zilnic făceam plimbări prin curtea spitalului și discutam cu cei care veneau sau plecau în diferite lagăre, așa că eram la curent cu toate evenimentele mai deosebite.

*

Trecuseră câteva luni de când am venit în spital și eram complet schimbat. Gândurile sumbre erau de domeniul trecutului. Noi speranțe renășteau în mine. Vroiam ca timpul să zboare cât mai repede și să ajung la ziua cea mare.

Într-un colț al spitalului, într-o clădire izolată, era camera celor cinci „nebuni”, doi germani, un ungur și doi români. Germanii erau liniștiți și își trăiau viața în lumea lor, se dedau la scandaluri numai dacă erau provocați. Cuvintele Stalin și comunism erau suficiente pentru a le provoca criza, cu urmări uneori destul de grave. Ungurul Laios avea o costumație de cavaler medieval, era un băiat frumos, cunoștea câteva limbi străine și era foarte violent. Nu suporta discuții decât atunci când era el dispus. Se proclamase rege al pavilionului. Era obsedat de ideea că ceilalți îl subminează pentru a-l detronea, motiv pentru care toată ziua făcea scandal. Unul din cei doi români, căpitanul de cavalerie Ciornei, era destul de violent, dar fiind foarte slăbit era potolit foarte ușor. Avea o minte sclipitoare. Toată ziua comanda prin curte trupele care existau numai în imaginația lui. Întocmea planuri de luptă pe care le prezenta în gura mare. În tot ceea ce spunea și făcea erau foarte multe lucruri ieșite din comun, care îi iritau pe ceilalți și care adesea îl reduceau la tăcere. Celălalt era sublocotenentul de rezervă Andrei Băncilă, absolvent al Politehnicii din București, plecat voluntar pe front pentru distrugerea comunismului - așa cum se recomanda el. Îi recunoștea suveranitatea ungurului Laios și cea mai mare parte din timp se împăca bine cu el. Când între ei începeau discuții referitoare la teritoriul fiecăruia sau la diferite probleme politice, își declarau război și era

nenorocire. Trebuia să se termine cu geamuri sparte, uși rupte și paturi scoase afară. Numai cei patru sanitari uriași, care îi aveau în grijă, puteau să-i potolească.

Andrei era simpatia tuturor, avea unele comportări cu totul ieșite din comun, fără a face cuiva rău. Zilnic, toți se interesau ce a mai făcut Andrei. Cele mai multe șicane le făcea personalului sovietic, spre placul tuturor. În momentele când era mai liniștit, mă căuta. Îi plăcea, zicea el, să stea de vorbă cu mine. Îl impresionase faptul că atunci când eram în lagăr, deși nu-l cunoșteam, îi trimiteam din banii mei câte 10-15 ruble. Îmi amintesc că prima întrebare pe care mi-a pus-o Andrei când l-am cunoscut a fost: „Mă, tu oi fi ăla care îmi trimiți mie bani? Spune, mă, de ce?” I-a plăcut, zicea el, răspunsul meu: „Știam că nu îi iubești pe ruși”. S-a uitat atunci la mine, cu ochii lui mari și veșnic injectați, și mi-a spus: „Mă, îmi place de tine că și tu ești nebun ca și mine”. De atunci am rămas prieteni buni.

*

Primăvara lui 1953 avea să fie marcată de un eveniment deosebit, dar dorit de toată lumea: **moartea lui Stalin**.

Acest eveniment a determinat comportări contradictorii în rândul populației sovietice. La început toată lumea îl comenta, după cum erau indicațiile, cu părere de rău. După câteva luni, toată lumea se bucura că a scăpat de „marele tiran”, cum îi ziceau ei. Circulau atâtea povești despre modul de comportare al celui care nu a fost om, ci „zverî” (animal de pradă, fiară), cum îi mai spuneau alții, încât nu știai ce să mai crezi.

A fost decretată amnistie generală. Milioane de oameni nevinovați, ținuți în lagăr și închisori, au fost puși în libertate. Printre cei eliberați am fost și noi, prizonierii de război, reținuți prin niște înscenări mârșave.

Îmi amintesc că în lagărul de repatriere ne-a fost prezentat un film cu noul avânt ce a luat viața, în URSS, după moartea lui Stalin.

Regizorul înfățișa foarte sugestiv, pe un fond muzical sinistru, un mare râu înghețat, iar pe margine câteva case cu un aspect mizerabil. Câțiva oameni cărau lemne cu spatele din pădure, iar alții erau înfățișați cu copiii de mână și cu desagi în spate. Se anunță ca o explozie moartea lui Stalin. Fondul muzical se schimbă brusc. Apele se dezgheață, răsar flori, iar pomii se umplu de roade. Se înalță blocuri, fabrici, iar lumea muncește, râde, cântă și dansează.

Cât adevăr în toate acestea, s-a văzut. În orice caz, se încheia era de domnie a celui mai mare tiran dintre tiranii timpurilor noastre. Omul din al cărui ordin se instaurase urgia și teroarea, care au făcut ca milioane de oameni nevinovați să-și piardă viața.

Către sfârșitul lunii martie 1953, doctorița m-a chemat și mi-a spus că trebuie să mă trimită în lagăr, pentru că, în mod sigur, voi pleca acasă.

Când anii s-au așternut peste tot ce a fost, nu pot uita o întâmplare petrecută după plecarea mea din spital. Mi-a relatat-o unul dintre ultimii care au venit din spital în lagăr, înainte de a pleca spre lagărul de repatriere. Este o întâmplare care umbrește oarecum tot ce au făcut bun și frumos pentru mine, atât doctorița Taisia, cât și sora Mașa. În ultimul salon în care am stat înainte de a pleca din spital era un ostaș român, pe nume Nedelcu, de undeva dintr-o comună din județul Neamț. A avut ceva la stomac, dar era complet refăcut. Trebuia să vină și el odată cu mine în lagăr, însă sub pretext că îi este rău a refuzat să se prezinte la comisie. După discuții neprincipiale, i-a fost acceptată șederea în spital încă două săptămâni. Nedelcu era un om bun, în felul lui, dar destul de ciudat. Pe toți cei din jurul lui pur și simplu îi teroriza. Făcea absolut ce vroia și vroia destul de multe. Nu era zi să nu se certe cu vreun bolnav, iar personalul medical se temea de el. Dacă încercai să-i ripostezi, era în stare să-ți dea în cap. Cu doctorița avea adesea scandal pentru motivul că nu-i prescria și lui anumite medicamente care credea el că i-ar face bine.

La câteva zile după plecarea mea, din cauză că nu îi mai dădea

prea multe leacuri, se naște un scandal între el și sora Mașa. Sora ripostează. El o amenință că știe că la unii le-a dat și le dă cele mai bune medicamente, iar lui nu, și că are s-o aranjeze el. Așa și face. Se duce la ofițerul politruc și o reclamă. A doua zi, Mașa, foarte supărată, plângând, îi reproșează lui Nedelcu că a fost muștrată de conducerea spitalului și de ofițerul politruc, din cauza lui. Din acel moment Mașa nu a mai vrut să mai discute nimic cu nici un bolnav din salon.

După câteva zile Nedelcu a început să se simtă rău, iar după vreo săptămână a murit. Toți din salon au considerat moartea lui ca fiind răzbunarea Mașei. Să fi fost oare așa? A știut despre acest lucru și doctorița Taisia și a fost de acord? Cine știe. Adevărul nu îl cunosc decât făptașii. Fapt este că bietul Nedelcu nu a mai ajuns niciodată acasă.

31. În Lagărul de repatriere

La începutul lunii martie 1953 m-am întors din spital în lagăr, unde se discuta că foarte curând un nou lot va pleca în țară. Deși doream din tot sufletul să se întâmple acest lucru, parcă îmi era frică de ziua aceea. Cine va pleca? Întrebarea asta ne-o puneam cu toții.

După câteva zile, pregătirile erau gata și, într-o tensiune de nedescris, șefii de dormitoare au început să strige listele cu cei care urmau să plece acasă. Printre cei 200 de români care figurau pe listele de plecare mă afluam și eu. Au rămas în lagăr numai aceia care erau condamnați pentru așa-zisele crime de război și ale căror procese nu fuseseră încă judecate.

Despărțirea de cei care rămăneau în lagăr a fost impresionantă. Era pentru prima dată când trăiam asemenea sentimente, cu toate că ani de zile, de nenumărate ori, îmi imaginam aceste momente. Bucuria îmi era umbrită doar de faptul că știam ce era în sufletul celor care rămăneau în urma noastră.

Am fost îmbarcați în niște vagoane de marfă. După câteva zile

am ajuns în orașul Potma, situat la circa 300 de kilometri sud-est de Moscova, într-o regiune împădurită. La câțiva kilometri de oraș, în niște foste cazărmi, unde în anii 1942-1943 se făcuse instruirea unor contingente ale Armatei Roșii, se amenajase lagărul de repatriere pentru români, cehi și polonezi. Aproape zilnic soseau eșaloane de pe tot cuprinsul URSS-ului. Aici ne strânsesem vreo 2000 de prizonieri, dintre care 350 erau români.

După o primăvară și o vară plină de speranțe, a urmat o toamnă în care despre plecarea noastră nu se vorbea decât la modul general, spunându-se că va fi în curând. Ne săturasem de viața de lagăr, dar, ca de obicei, nu aveam ce face. Trăiam numai cu speranța că trebuie să se termine și această "tortură lentă" pe care o suportam de ani.

...Nimeni nu mai avea chef de vorbă! După zile în șir de discuții, ne cunoșteam de acum povestea vieții fiecăruia.

Un eveniment care avea să producă multă tristețe în lagăr a fost moartea a doi sași, prieteni buni, de prin părțile Sibiului. Amândoi bolnavi destul de grav așteptau cu nerăbdare plecarea spre țară. Din păcate, n-au mai apucat-o! Cu vreo două săptămâni înainte, unul dintre ei, bolnav de tuberculoză, a murit pe neașteptate. Celuilalt, bolnav de inimă, afectat de pierderea bunului său prieten, i se face rău și în câteva zile moare și el... Să suferi ani de zile și să aștepti ziua cea mare ca pe ceva sfânt, apoi, când ești aproape de ea... să mori! Nedrept destin...

Între timp am fost chemat de un ofițer rus de securitate care mi-a cerut să dau o declarație că, ajuns în țară, nu voi borbi despre viața din lagărele prin care am trecut și despre motivul pentru care am fost reținut. Inițial, am refuzat. A ținut să-mi atragă atenția că, dacă voi declara că am fost condamnat, risc să fac încă 20 de ani de închisoare, pe care i-aș mai avea de executat. Până la urmă m-am gândit că s-ar putea întâmpla și așa ceva, și am semnat. Această semnătură avea să mă obsedeze mult timp. Mereu m-am întrebat dacă ea a influențat cu ceva situația mea și dacă a meritat să-mi iau un angajament față de niște oameni care nu-și respectau niciodată cuvântul.

...Grupul românilor din lagăr era foarte pestriț, prizonierii de război constituind marea majoritate. Foarte mulți erau condamnați pentru închipuite crime de război, pentru ca ulterior să li se caseze sentința. Câțiva aveau condamnări pentru infracțiuni cu caracter politic sau de drept comun.

Un grup destul de numeros era constituit din românii găsiți în lagărele din Germania, fiind considerați dezertori din armata română. Mai era o mulțime de cetățeni români care au fost fugiți în Germania pentru diferite motive sau care au fost trimiși în școlile militare și pe care sfârșitul războiului i-a prins în rândurile armatei germane. Din toată țara au mai fost luați, cu motiv sau fără, medici și funcționari superiori ce au făcut parte din diferite comisii internaționale, precum și ofițeri care erau acuzați de organizare de comploturi împotriva noului regim. Erau și cetățeni de origine germană, cei mai mulți făcând parte din unitățile SS, care, după terminarea războiului, au venit acasă, precum și câțiva cetățeni români culeși de prin închisori, pentru că li se păruseră rușilor suspecti.

O altă grupă era constituită din cei care au fost mutați din lagăr în lagăr, unora întocmindu-li-se dosare fără a fi judecați.

Aici, ca pretutindeni prin lagărele prin care am trecut, aveam să fac noi cunoștințe și prietenii. Așa l-am cunoscut pe Alecu Focșa, un om care a avut de suferit peste 12 ani în lagărele sovietice. Născut într-o familie de intelectuali basarabeni - tatăl medic și mama profesoară. În 1940, când sovieticii ne-au răpit această provincie, el era student la Facultatea de Drept din Iași. S-a înrolat voluntar în armata română, fiind trimis de mai multe ori cu misiuni în Basarabia. În februarie 1941 a fost prins de sovietici și condamnat la 15 ani pentru spionaj, fiind expedit pentru ispășirea pedepsei în lagărele din Extremul Orient. Tot aici l-am cunoscut pe Iorgu Nania, fost subofițer, din comuna Islaz, județul Olt. El căzuse prizonier la germani în ultimele zile ale războiului, iar rușii l-au găsit într-un lagăr din Germania, de unde l-au mutat în alt lagăr, în URSS.

Doctor Teodor Sava - originar din nordul județului Vlașca. A fost luat din București de pe stradă, când se întorcea de la servicii, pentru că făcea parte din comisia de distribuire a ajutoarelor americane. Fără să fie condamnat, a fost ținut mai bine de 6 ani în lagărele din nordul URSS-ului.

Bălașa Toma, dintr-o comună din județul Teleorman, avusese în armată gradul de sergent. Era tipul țaranului iscusit și înțelept. După cum ne povestea, a fost judecat și condamnat pentru niște fapte cu totul imagineare. Sovieticii nu aveau nevoie de oameni ca el printre prizonieri.

Sima Ion, subofițer din comuna Frătești, județul Vlașca, a fost luat din Germania de trupele sovietice, după terminarea războiului. Baltiș Iohanes, sas din Sighișoara, student la medicină și pasionat violonist, a fost luat din țară de trupele sovietice tot după terminarea războiului, pentru că a făcut parte din unitățile germane SS.

Aviatorul Dumitru Marinescu, originar din Vâlcea, care a săvârșit fapte de arme deosebite pe câmpul de luptă. A ajuns în lagărele sovietice ca urmare a unor împrejurări deosebite, după 23 august 1944.

32. Ziua cea Mare

Sfârșitul lunii noiembrie 1953. Aproape 350 de români, prizonieri de război și ostateci, așteptau de luni de zile să fie repatriați. În ultimele zile timpul se înrăutățise în asemenea măsură încât eram obligați ca toată ziua să stăm în barăci. Fiecare își povestise, în mai multe rânduri, cu lux de amănunte atât trecutul cât și planurile de viitor. Ne cunoșteam de-acum destul de bine unul pe altul.

Pe zi ce trece, eram din ce în ce mai siguri că vom fi repatriați. Din spusele ultimilor veniți în lagăr, aflasem că o parte din ofițerii germani au fost repatriați de câteva luni. La începutul lunii octombrie 1953 au plecat polonezii, urmați la circa o săptămână de cehi. De mai bine de o lună în tot lagărul nu mai eram decât noi, românii. Totul

devenise mai pustiu și mai trist ca niciodată. Conducerea lagărului nu mai știa să răspundă la întrebarea pe care zilnic o puneam cu toții: "Când vom fi repatriați?"

Ziua cea mare pentru noi, românii, avea să fie 27 noiembrie 1953, o zi răcoroasă de început de iarnă. Un vânt rece, care sufla cu tărie, scuturase și ultimele frunze, dând pădurii din împrejurimi un aspect jalnic și respingător, pe care nu mai doream să-l vedem niciodată. Trăiam ca într-un vis frumos. De bucurie, ne îmbrățișam, ne sărutam, ne spuneam cuvinte fără rost. Trăiam o euforie greu de descris.

Când am plecat din gară, începuse să ningă, parcă pentru ca zăpada să acopere totul în urma noastră. Numai suferințele nu puteau fi acoperite, rămânând adânc săpate în sufletele noastre, așa încât niciodată nu vor putea fi șterse...

Nimeni n-a mai dat nici o atenție faptului că, până la gară, am mers prin zăpadă, cu hainele și îmbrăcămintea ude, că vagoanele în care am urcat erau reci și sărăcicioase, că vântul sufla în voie printre scânduri...

Bucuria plecării ne dădea noi forțe - plecam dintr-o țară blestemată, dintr-un infern în care nimeni și nimic nu conta, în care totul era posibil, chiar și imposibilul. Era pentru prima dată când călătoream, după atâția ani, fără santinele, însoțiți numai de un ofițer și de un subofițer sovietici.

Drumul a durat aproape două săptămâni, pentru că am mers pe o rută ocolită: Potma-Moscova-Smolensk-Kiev-Ungheni-Iași, drum în care vagoanele noastre se atașau la diferite garnituri, uneori așteptând zeci de ore în triaje.

Însoțitorii noștri au avut de-a lungul drumului o cu totul altă comportare față de cea cu care ne obișnuisem. Încercările de-a lega discuții cu noi în ideea de a justifica comportamentul lor general de până atunci, cât și hrana mai deosebită, nu puteau schimba nimic din ceea ce suportasem timp de zece ani. Era mult prea târziu să mai credem în încercările lor extreme, pe care le cunoșteam foarte bine, așa că orice inițiativă în acest sens însemna pentru noi doar paie pe foc.

33. Lacrimi de bucurie

Decembrie 1953. În zori am ajuns la Ungheni, în Basarabia. Deși eram pe pământ românesc, am fost anunțați că în jurul prânzului vom trece granița...

Am coborât toți din vagoane. După frigul îndurat pe timpul nopții, de-acum puțină mișcare era binevenită. Eram deja la noi acasă, respiram aerul românesc după care tânjisem atâta amar de vreme.

Era o zi rece, dar însorită. Aspectul orașului era destul de trist - un oraș îmbătrânit, cu case posomorâte și oameni pe fețele cărora se putea citi suferința. Nu se vedea nici o construcție nouă, totul era dărăpănat și neîntreținut, străzile murdare și respingătoare. Magazinele erau închise. Puținii trecători se uitau mirați la noi, auzindu-ne vorbind românește. Se fereau să lege vreo conversație cu noi, de teamă să nu fie văzuți de noii stăpâni, care le interzisese acest lucru.

Ne găseam în zona de frontieră și restricțiile erau foarte severe, deși această nefirească linie de demarcație nu desparte decât frați între ei. Așa cum aveam să vedem mai târziu, eram despărțiți de două rânduri de sârmă ghimpată, cu o zonă de câțiva metri între ele, săpată și greblată mereu proaspăt, dotată cu fel de fel de mijloace sofisticate de alarmă. Din loc în loc se vedeau foisoare de observare, iar patrurile cu câini făceau în permanență legături telefonice. De la câteva zeci de kiloenetri de frontieră începea așa-zisa "zonă interzisă", în care nimeni nu pătrundea decât cu aprobări speciale.

Prin oraș am întâlnit mai multe patrule care se uitau la noi fără să ne bage în seamă. Cu toate restricțiile, am găsit mai mulți curajoși care, privind în dreapta și-n stânga cu mare grijă, au schimbat câteva vorbe cu noi. Așa am aflat vești destul de triste despre situația lor, despre teroarea care domnea peste tot, despre rușii care veniseră și ocupaseră toate posturile de conducere din raion și oraș. Se interzisese să se vorbească românește în instituțiile publice, tuturor le era teamă să vorbească în limba românească în magazine și pe stradă, la școală se vorbea și se scria numai rusește.

Toți românii duceau o viață grea. Cei care avuseseră curajul să ridice vocea, fie și numai pentru o întrebare, fuseseră ridicați. Despre unii se aflase apoi că ar fi fost deportați la lucru în diferite zone, despre alții nu se mai știa nimic.

În piața orașului câțiva țărani vindeau morcovi, varză și cartofi. Ceva mai departe era un talcioc unde puteai vinde sau cumpăra orice vechitură. Tot aici găseai și o cană de vin roșu, fiert, dar pentru a-l cumpăra îți trebuiau bai pe care nu-i aveai. Cei mai dornici dintre noi și-au vândut pufoaicele sau căciulile pentru a-și satisface această poftă.

Către ora prânzului eram din nou în vagoane și așteptam, cu nerăbdare, semnalul de pornire. Când trenul s-a pus în mișcare, ca la comandă, toți au început să strige de bucurie. Suntem pe podul de peste Prut, care desparte o provincie românească - Basarabia - de patria mamă - România. Mecanicul de locomotivă știe ce "marfă" are în vagoane și, cât mergem pe pod, ține tras semnalul locomotivei. Se aud șuierături prelungi, care merg atât de adânc în sufletele noastre. Și astăzi, când aud un șuierat de locomotivă tresar, cu gândul la acele clipe care credeam că sunt sfârșitul suferințelor mele, ale noastre...

Cei mai mulți au răgușit de atâtea strigăte. S-a cântat, s-a blestemat, s-au rostit jurăminte, s-au spus rugăciuni, s-a plâns în hohote, fără alte cuvinte, rămase toate neputincioase.

Eram în țară, în drum spre casă.

Partea a IV-a

DECEPȚII

1. Primire deosebită

Bucuria noastră nu avea să dureze prea mult.

În prima stație după ce am trecut Prutul, am fost luați în primire de câteva zeci de militari înarmați, care, fără să spună nimic, s-au urcat în vagoane, pe vagoane, în cabine. Toate încercările noastre de a scoate vreo vorbă de la ei au fost zadarnice - aveau dispoziție să nu discute absolut nimic cu noi.

Ajunși în triajul Iașului, unde trenul a oprit, am sărit cu toții din vagoane, cerând să vină cineva în stare să ne lămurească ce se întâmplă. Am fost încercuiți de însoțitorii noștri și după un timp au apărut o mulțime de civili în loden și cu șepci, precum și soldați români îmbrăcați în uniforme sovietice. Ne-au asigurat că imediat vom fi imbarcați și trimiși la București, de unde vom pleca acasă, dar pentru asta trebuie să avem răbdare, să fim liniștiți.

În cele din urmă am fost urcați într-un automotor, am primit hrană rece și am pornit spre Capitală.

Deși obosiți după cele două săptămâni de mers în condiții inumane, nu am putut dormi toată noaptea. Bucuria era prea mare ca să ne putem liniști, ne gândeam tot timpul la ce a fost, dar mai ales la ce va fi. Îmi veneau în minte primele zile când, ajuns în lagărul de la Mânăstârca, în octombrie 1944, seara în bordei tânărul sublocotenent

de artilerie A. Ionescu cânta cu atâta pasiune "La margine de București" încât n-a reușit măcar o dată să-l cânte până la capăt. Începea mereu să plângă și, pe lângă el, mulți alții.

În zori a apărut la orizont Bucureștiul mult dorit, numai că aici ne aștepta o altă surpriză: din triajul de la Chitila trenul a pornit pe ruta Dealul Spirei - Filaret - Giurgiu, dar după câteva zeci de minute de mers a intrat direct în închisoarea Jilava, unde s-a oprit. Eram la câteva zeci de kilometri de satul natal - Băneasa - unde puteam ajunge în mai puțin de o oră. Dar n-a fost să fie nici pe departe așa.

Ușile vagoanelor s-au deschis și am fost invitați să coborâm, ceea ce am și făcut, numai că uimirea ne-a fost fără margini. Am fost anunțați că vom fi transportați la București, de unde vom pleca acasă. O coloană de dube purtând pe geamuri crucea roșie pe fond alb a tras lângă noi, ne-am îmbarcat și am pornit către București. Acolo, altă surpriză: mașinile au intrat direct în închisoarea Văcărești. Fără să realizăm ce se întâmplă cu noi, ne-am trezit într-un ȋarc, în curtea închisorii, unde, după câteva ore a apărut, ca și la Iași, o comisie formată din civili și militari. După discuții foarte aprinse, cu multe întrebări fără răspuns, comisia a dispărut, fără să hotărască ceva. Au trecut alte câteva ore până a apărut un ofițer care ne-a adus la cunoștință că s-a hotărât să fim cazați în blocul de la închisoare, unde erau cantonate femeile-gardian care făceau servicii în închisoare, și în niște ateliere și birouri. Între timp, din acest bloc a fost evacuat, în timp record totul. Printre picături, am remarcat împrejurimile de sârmă ghimpată și paznicii. Ne-au cerut să nu încercăm să plecăm în oraș sau să luăm legătura cu cineva din afară, să stăm liniștiți că plecarea se va face în zilele următoare. Așteptarea a devenit de nesuportat, mai ales că eram obligați să stăm într-o înghesuială de nedescris.

*

A doua zi ne-au vizitat mai mulți ofițeri de securitate, care au stat de vorbă cu noi și ne-au pus să completăm un chestionar. Mai

târziu am aflat că respectivii plecau în localitățile de unde eram și verificau datele.

Aveam de trecut, înainte de a fi liberi, o altă barieră pe care nu o bănuisem și care ne-a șocat foarte mult. Timpul trecea destul de greu, deși zilnic apăreau evenimente care pentru noi însemnau destul de mult: cine a fost chemat la interogatoriu? cine a plecat, cine a rămas din cei chemați? de ce o fi rămas respectivul în închisoare și nu i s-a permis să meargă acasă? și așa mai departe.

Într-o zi unul dintre camarazi mi-a spus că a reușit să stea de vorbă cu gardianul care făcea de pază la poartă și că acesta l-a întrebat dacă este careva din Vlașca. L-am întâlnit pe acest gardian, pe nume D. Mohor, originar din Pietrele, la numai câțiva kilometri de comuna mea natală - Băneasa. Făcuse parte din același regiment ca și mine și a fost pe frontul de la nord de Iași, de unde a fugit în țară, după armistițiu. A ajuns apoi pe frontul de apus și după terminarea războiului s-a angajat ca gardian la închisoarea de la Văcărești, de unde făcea naveta cu trenul până la Băneasa, apoi cu bicicleta până la el în sat. La înapoiere lăsa bicicleta chiar la părinții mei în curte. Ne cunoșteam foarte bine de când fusesem în același regiment, iar povestea mea o știa de la părinți, cu care vorbea aproape în fiecare zi. Am aflat că sărmanii mei părinți mă așteptaseră în fiecare zi și noapte, că au îmbătrânit înainte de vreme și că nu vorbeau decât despre mine.

În ziua următoare a fost la Băneasa. Nici nu a mai plecat acasă. A stat toată noaptea de vorbă cu mama și cu tata. Mi-a spus că ai mei au momente în care se îndoiesc că aș fi venit, pentru că fuseseră păcăliți în câteva rânduri de indivizi care le ceruseră bani și haine pentru că aș fi venit într-un lagăr din țară și că n-aș avea cu ce să ajung acasă. Fără să se gândească prea mult, ai mei le-au dat ceea ce au cerut și... totul a fost zadarnic. I-am înmănat lui Mohor una dintre scrisorile mele pe care o promisem de-acasă și l-am sfătuit să întrebe în mod special de prietena mea, Paulica. Asta i-a convins definitiv pe cei de-acasă. De-acum erau siguri că am să mă întorc, iar tata a plecat la Giurgiu pentru a-i da de veste și prietenei mele.

2. Crăciun trist

Pe 9 decembrie 1953, când am ajuns la Văcărești și ni s-a spus că vom merge acasă, nici un moment nu mi-am închipuit că voi prinde Crăciunul în închisoare. Cu un an în urmă, în decembrie 1952, le scriam părinților, din spitalul de la Stalingrad: *"Aceleași gânduri și aceleași speranțe și pentru anul 1953 ca și în anii precedenți. Și astfel au trecut, unul după altul, 9 la număr și multe s-au schimbat între timp, lăsând urme adânci în sufletele noastre, urme ce nu se vor șterge niciodată. Eu vă doresc sănătate și tărie în suportarea vitregei soarte. Cu sufletul plin de durere că nu pot fi și eu alături de Dumneavoastră și cu gândul acolo, vă îmbrățișez."*

Trecuse un an și Dumnezeu a vrut să fiu în țară, foarte aproape de casă, și totuși să nu fiu liber. Bucuria că am ajuns în țară și planurile de viitor năruite ne-au acoperit de un val de tristețe care se citea pe chipurile fiecăruia. Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza și Sfântul Ion le-am petrecut într-o chinuitoare așteptare, până când, într-un sfârșit, pe 21 ianuarie, am fost chemat de un tânăr ofițer de securitate. Mi s-a dat să completez un formular în care, printre altele, erau unele întrebări legate de viața petrecută în lagăr. La acest capitol am răspuns foarte pe scurt, enumerând câteva lagăre de prizonieri de război prin care am trecut, fără să fac vreo mențiune despre viața în lagăr și despre cauzele pentru care am stat acolo, fără să dau nume de camarazi cu care am fost alături la suferință. Am făcut totuși mențiunea că la plecarea din lagărul de repatriere am fost silit să dau o declarație prin care mă obligam să nu povestesc nimic despre viața de detenție și despre motivele pentru care am fost reținut. Mi s-au cerut date suplimentare despre părinți și rude, după care ofițerul a insistat asupra ultimei părți a chestionarului, la care am refuzat categoric să adaug ceva, în afară de faptul că, relațiile dintre URSS și RPR fiind mai mult decât frățești, se pot obține, pe cale diplomatică, nu-i așa, orice alte date se doresc. Ofițerul a mormăit un "bine" cu mai multe înțelegeri și m-a poftit la dormitor.

Din momentul în care am fost chemat n-am mai dormit nopți în sir. Tot timpul mă întrebam dacă am făcut bine sau rău că nu am declarat totul, așa cum au făcut aproape toți ceilalți camarazi aflați în situația mea. Oare, dacă aș fi declarat totul, nu ar fi fost mai rău? Dacă mă vor reține să ispășesc condamnările primite? Câți ani va trebui să mai stau în închisoare? Ce va urma după ce voi termina pedeapsa? Ce vor crede despre mine mama, tata, Paulica? Și câte întrebări nu îmi veneau prin minte.

După alte 9 zile de așteptare, care au fost un adevărat coșmar, am fost chemat din nou. La auzul numelui, am simțit că mi se taie respirația, că nu mai pot vorbi, că picioarele nu mă mai țin deloc... Voi pleca sau îmi vor cere relații suplimentare, așa cum se întâmplase în mai multe situații?

Îmi fac curaj, palpitând de emoții și, mai mult plutind, mă prezint la ofițerul care mă chemase. Plin de sadism, îmi întinde o foaie de drum și o adeverință care ținea loc de act de identitate. "*De acum ești liber!*" - îmi spune. Din acel moment aproape că nu știu ce s-a mai întâmplat. Au urmat o mulțime de recomandări despre modul de comportare și despre ce trebuie să fac în continuare. Nici nu mai auzeam ce spune, gândurile-mi erau atât de învălmășite încât nu am înțeles nimic. Nu mai știam unde mă aflu.

Derutat și cu lacrimi de bucurie în ochi, m-am dus în cameră și mi-am luat rămas bun de la cei alături de care am suferit atâta amar de vreme.

3. Revederea

30 ianuarie 1954. Sunt liber!

O zi pe care am dorit-o și la care am visat aproape zece ani. Mi-am imaginat-o în fel și chip. Aș fi vrut să fie primăvară, când renasc noi speranțe. Sau vara, când viața este mai liniștită. Aș fi vrut să fie măcar toamna, cea cu multe griji. N-am vrut să fie iarna, pentru că iarna îmi trezea prea multe suferințe.

A fost să fie o zi de iarnă cumplită, cu viscol și zăpadă multă. Am pornit spre gara Filaret, de unde urma să iau trenul către Giurgiu. Aveam pe mine un pulovăr, peste el un trening și o pufoaică. Purtam bocanci de plastic, iar pe cap o căciulă rusească cu clape, din postav. În mână aveam un cufăr din scândură, în care se mai găseau o cămașă, o scurtă, câteva cruciulițe din os, sculptate de mine, un prosop, precum și hrana rece, pe care o promisem pentru drum - o bucată de pâine și una de brânză.

Din cauza ninsorii care nu mai contenea, tramvaiele nu mergeau, așa că am fost nevoit să merg pe jos. Drumul până la gară nu-l prea mai știam. Am făcut cam vreo trei ore și a trebuit să mai aștept încă două până la următorul tren spre Giurgiu. M-am așezat într-un colț, pe geamantan, fără să vorbesc cu nimeni. Ce aș fi putut să spun?

Când s-a deschis casa de bilete, am lăsat cufărul cu pufoaica pe el și m-am dus să-mi vizez foaia de drum. La întoarcere nu le-am mai găsit... Am zâmbit. Pierdusem aproape zece ani din viață, așa că ce mai contau câteva nimicuri...

Cu venirea serii, viscolul se înțețise. Trenul a plecat cu o întârziere de aproape o oră, dar bine că a plecat. Începând de a doua zi, datorită nămeților, pe ruta Giurgiu-București nu a mai circulat nici un tren.

Am ajuns în gara Băneasa cu o întârziere de peste două ore, mult după miezul nopții. Când am coborât din tren, ninge și bătea vântul de nu se mai vedea decât la câțiva pași. Drumul până acasă l-am făcut împreună cu câțiva săteni, care au rămas uluiți când au aflat că eu sunt acela despre care se vorbise atât de mult prin sat. Calea nu se mai cunoștea aproape deloc, numai stâlpii de telegraf, pe lângă care treceam, ne arătau că suntem pe drum cel bun.

Am ajuns în dreptul casei. Poarta era descuiată. Căinii, care erau foarte răi și nu lăsau pe nimeni să se apropie, au tăcut imediat ce am strigat la ei. Unul dintre ei a venit la mine și s-a gudurat. Am bătut în geam și la întrebarea "Cine este?" am răspuns "Eu, deschideți!".

S-a aprins lumina și mi-au deschis. Eram acasă!

Bucuria îmi era fără margini. Părinții îmbătrâniseră, deși nu trecuseră cu mult de 60 de ani. Roși de neazuri și griji, plâneau de bucurie ca niște copii. Nu știau ce să mă întrebe, cu ce să începă, îmi puneau întrebări și unul, și altul, fără să aibă răbdare să le răspund. Până la urmă s-au mai liniștit. Am mâncat ceva și apoi am vorbit, ...am vorbit! Mâncam, după atâția ani de înfometare, feluri de mâncare ale căror gusturi le uitasem de mult... Se luminase de ziuă și noi încă mai vorbeam. Aș fi vrut să aflu cât mai multe și să le povestesc totul...

Am fugit la poștă, care era tot în casa noastră, în camera dinspre șosea, și am dat o telegramă pentru Paulica, prin care o anunțam că voi veni la Giurgiu cu primul tren, după care m-am dus să mă odihnesc.

Vestea venirii mele a străbătut tot satul. Nu am reușit să dorm prea mult, că au și început să vină să mă vadă neamuri, prieteni, colegi de școală primară, vecini, cunoscuți și necunoscuți. Și așa s-au perindat toată ziua, deși afară ningeă serios.

★

Cu mare părere de rău am aflat că nici un tren nu mai circula. Și totuși, a doua zi m-am dus la gară, cu gândul să plec la Giurgiu. După câteva ore de așteptare, șeful gării, cu care aveam, în zilele viitoare, să mă împrietenesc, m-a anunțat că în nici un caz în ziua aceea nu va veni vreun tren. Și așa s-a întâmplat zi de zi, până pe 9 februarie: veneam la gară, așteptam câteva ore în zadar și mă întorceam acasă, unde nu făceam altceva decât să mănânc și să stau de vorbă. Așa am aflat lucruri despre care nici nu bănuiam. Astfel, părinții mi-au povestit că numai cu o săptămână în urmă milițianul din sat a venit și le-a spus că a fost căutat de un ofițer de securitate, care s-a interesat de mine. Mia, sora mea, se mutase de câțiva ani la Bârlad, împreună cu soțul ei, Nicu Gănuș - medic veterinar, și cu Săndel, băiețușul lor de câțiva ani. Le-am trimis și lor o telegramă că am venit și mi-am anunțat vizita la ei, imediat ce trenurile vor circula normal, lucru pe care nu am reușit să-l fac decât spre sfârșitul lunii februarie.

Pe 10 februarie 1954, la răspunsul șefului de gară că nici în ziua

aceea nu va veni vreun tren, am pornit pe jos spre Giurgiu, pe calea ferată, care din loc în loc mai putea fi identificată. După aproape patru ore de mers am ajuns în gara Frătești. Se vedea de acum șoseaua București-Giurgiu, spre care m-am îndreptat. La ieșirea din comuna Frătești m-a prins din urmă o sanie cu cai, care mergea la Giurgiu. În schimbul unui litru de ȕică fiartă, cei doi țărani din sanie m-au luat și pe mine, și așa am ajuns cu bine.

M-am îndreptat pe drumul cel mai scurt către strada Virgil Abeleanu nr. 10, unde știam că mă așteaptă Paulica. O anunțase tata încă înaintea de Crăciun că sunt în țară, la închisoarea Văcărești, și că în curând voi veni, primise și telegrama mea, pe 30 ianuarie, și totuși, nu veneam.

Când am ajuns la ea, nu era acasă. Mă așteptase câteva zile după primirea telegramei, după care a trebuit să meargă la serviciu. Când m-au văzut, părinții ei s-au bucurat nespuse de mult, ca și ai mei. Și asupra lor anii și necazurile își spusese cuvântul. Au anunțat-o imediat la serviciu, telefonic, că, în fine, am sosit. Până să vină ea, m-am dus la Miliție să anunț, așa cum aveam dispoziție, că m-am întors din prizonierat. Actele erau făcute pentru Băneasa, unde le vizasem și solicitasem să-mi facă mutația la Giurgiu, oraș de frontieră unde nu prea aveai acces fără aprobare specială, dar să mai te și stabilești...

După multe discuții, am obținut o viză că pot locui temporar, până îmi aranjez situația și la Comisariatul militar.

De la Miliție m-am îndreptat spre casă pe drumul cel mai scurt, mai mult fugind. Eram sigur că Paulica venise de la serviciu și că mă așteaptă, făcându-și griji că nu mai veneam. Am intrat în curte, tremurând de emoție. Nu m-am apucat să bat la ușa, că ușa s-a deschis. Era ea! Anii și necazurile nu o schimbaseră prea mult. Trăiam momentul pe care îl așteptam de aproape zece ani. O, Doamne! Toate speranțele, toate visele erau de acum ale noastre, bucuria era atât de mare că nu mai găseam cuvinte să ne-o exprimăm. Printre lacrimi de bucurie și tremurând, am reușit să îngăimăm câteva cuvinte și să ne îmbrățișăm. A fost într-adevăr cea mai fericită clipă din viața mea: 10 februarie 1954.

4. Suflete zbuciumate

Din discuțiile purtate cu părinții, cu rudele, cu prietenii, mi-a fost dat să aud lucruri de-a dreptul incredibile. Aproape toți nu făceau altceva decât să-și plângă suferințele. Viața fiecăruia era o adevărată tragedie. Teroarea era în floare, nu aveai decât o alternativă: să taci, altminteri erai supus pieirii. Erau frecvente arestările, deportările și înscenările de procese, și toate acestea săvârșite de frați de-ai noștri, care se pusese în slujba dușmanului.

După august 1944, folosind metode diabolice, rușii și-au impus punctul de vedere, și-au pus în toate punctele cheie oameni în care aveau încredere. Viața se deteriora pe zi ce trece, primarii din toate localitățile și conducătorii de instituții au fost înlocuiți cu muncitori de la orașe sau cu indivizi care până atunci nu au avut nici un căpătâi. Mulți nu știau nici să semneze.

Părinții au avut primul conflict cu noua conducere a comunei la câteva zile după venirea ca primar a unui țigan. Acesta a primit ordin să vină cu o căruță și să ne ridice toate cărțile din bibliotecă, pentru a fi verificate, ziceau ei. După multe insistențe, ne-au fost restituite, din tot ce ni s-a luat, câteva zeci de cărți și reviste, care încăpeau în doi saci. A urmat încercarea de a-i convinge pe părinți să-și găsească altă casă în care să se mute, pentru că în casa noastră urma să ia ființă un centru mecanic. După multe discuții, s-a renunțat la această variantă, mai ales cu sprijinul cetățenilor din sat. Până la urmă au ocupat cu forța trei camere, unde au mutat poșta și telefoanele, iar peste câteva luni i-au anunțat în scris că trebuie să se mute, pe motiv că nu pot locui în aceeași clădire cu o instituție publică. Au urmat discuții, scandal și s-a convenit, cu aprobări speciale, să se facă unele zidiri de uși și ferestre și ai mei să rămână temporar pe loc.

Cel mai mare necaz l-au avut ca urmare a celor peste 20 de hectare de teren arabil pe care îl dețineau și pe care îl lucrau cu oameni din sat, contra plată în natură. Bineînțeles că imediat ce comuniștii au venit la putere i-au stabilit tatei cote pe care dumnealui avea grijă să le

dea la timp, dar mai târziu i-au impus alte cote suplimentare și, fără să-i dea răgaz să le achite, a fost ridicat pe motiv că nu și-a dat cotele și îi îndeamnă și pe alții să facă la fel. A fost dus, fără să știe nimeni, la securitatea din Giurgiu și băgat într-o pivniță cu alte câteva persoane, ținute acolo din motive știute numai de anchetatori. După câteva zile a fost chemat de către un ofițer de securitate și pus să dea o declarație în care să explice de ce nu-și achită datoriile către stat și de ce îi îndeamnă și pe alții să facă la fel. Mai mulți oameni din sat, care au bănuit despre ce este vorba, au strâns și predat cantitatea de cereale pentru cota suplimentară.

Între timp, tata a fost declarat chiabur, lipsit de orice drepturi și pus să dea cote mai mult decât duble. Așa stând lucrurile, a fost nevoit să cedeze statului tot terenul. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. A fost obligat să contracteze vaca, bivolița, porcii și păsările din curte, până ce nu a mai rămas cu nimic. Și astfel au reușit să distrugă o gospodărie, așa cum au făcut cu alte sute de mii.

Nici neamurile noastre nu au avut o soartă mai fericită. Au fost obligate să cedeze către stat terenurile arabile, le-au fost luați caii, boii, căruțele, mașinile agricole, le-au fost naționalizate casele, au fost date afară din servicii pentru că nu aveau origine sănătoasă. Pentru același motiv copiii lor nu au putut intra la facultate.

Familia soției a fost și ea puternic afectată. Părinții au pierdut magazinul, care le-a fost naționalizat, le-au fost luate via și terenul arabil. Unui unchi, mare proprietar în județul Teleorman, i-a fost luată moșia și naționalizate casele din oraș și de la țară. Un alt unchi a fost arestat și și-a găsit sfârșitul la canalul Dunăre-Marea Neagră, mai mulți veri au fost arestați și au executat ani grei de temniță. Soția nu a putut să facă la timp o facultate, pentru că nu avea origine sănătoasă.

Această situație anormală se manifesta în toate sferele de activitate. Lipsa de pe piață tot ce ar fi putut asigura un trai cât de cât decent. Și mai tristă era lipsa banilor, puterea de cumpărare fiind foarte redusă.

Aveam 32 de ani și trebuia să încep o viață nouă, înădînd firul rupt în 1944.

5. Calea destinului

Lucrurile se schimbaseră mult și, din nenorocire, nu în bine. Oamenii se priveau mai circumspect, își pierduseră încrederea unii în alții, nevoile și necazurile le schimbaseră felul de a gândi. Veneam din imperiul răului și eram pe punctul de a mă scufunda în haos. Eram, într-adevăr, la răscruse de drumuri. Mai trăisem de multe ori astfel de situații, dar nici una nu avea importanța celei de față. Trebuia să hotărâsc drumul pe care voi merge.

După lungi discuții, cu frământări și nopți nedormite, cu părere de rău a trebuit să renunț temporar la forma de luptă începută în lagărele sovietice. În acești ani orice bănuială de încercare de rezistență era suprimată cu cruzime, având de suferit atât cel care îndrăznea să se opună, cât și cei apropiați lui.

...Calea destinului, pe care ne-o construim zi de zi, oră de oră, adesea fără măcar să știm, este lungă și anevoioasă. Deși până la vârsta de 32 de ani, când m-am întors din lagăr, după zece ani de privațiuni, avusesem și satisfacții, necazurile și suferințele ultimilor ani umbriseră aproape totul. Cu răbdare și perseverență, am pornit mai departe să câștig, în timp, ceea ce pierdusem până atunci.

M-am căsătorit pe ziua de 27 martie 1954, ziua de naștere a Paulicăi, sărbătorind la Giurgiu cununia civilă. La începutul lunii iunie 1954 am dat examen de admitere și am reușit la facultatea de agronomie. Pe 21 iunie același an, ziua mea de naștere, am avut, la Băneasa, căsătoria religioasă. Apoi am mers mai departe, cu credința în Dumnezeu și cu speranțele în mai bine, fiind convins că numai prin muncă și perseverență voi reuși să-mi continui drumul vieții, așa cum mi-a fost hărăzit.

Am crezut că odată ajuns acasă am scăpat de teroarea roșie, care mă urmărise timp de aproape zece ani, pe care am înfruntat-o cu zâmbetul pe buze, convins că nu mă voi plânge, așa cum ar fi dorit ei. Eram de-acum călit în suferințe și nu mi-am închipuit că ai noștri reușiseră, într-un timp atât de scurt, să-și însușească cunoștințele în

materie de teroare. Scăpasem de obsedanta santinelă (ceasovoi) care mă urmărise pas cu pas cu arma în mână, dar nu scăpasem de ochiul și urechea vigilentă ale omului (informatorul) care, din umbră, trebuia să urmărească tot ce fac și spun.

Cu mâhnire în suflet trebuie să recunosc că am fost supus la aceeași teroare publică și în continuare. Un fost coleg de liceu și un prieten din copilărie, căzuți în capcana securității și deveniți informatori, au venit și mi-au mărturisit că li se solicită în permanență informații despre mine. Sunt sigur că numărul acelor care trebuiau să completeze note informative despre activitatea mea era cu mult mai mare. Și totuși, pe mine nu mă întreba nimeni nimic.

La venirea în țară, după discuții aprinse cu securiștii noștri, scăpasem cu bine, și cu aceasta am crezut că totul s-a terminat. Mai târziu am aflat, de la cei patru ofițeri giurgiuveni cu care am fost în lagăr, că au fost întrebați despre mine.

Profesorul A. Buzatu, care cunoștea bine tot ce se întâmplase în lagăr, a dat o declarație favorabilă mie. Avocatul Șt. Catană, din sinceritate, mi-a mărturisit că a spus întocmai cum s-a întâmplat în lagăr. Locotenent de rezervă Gh. Rădulescu a declarat de mai multe ori, în mod public, că în lagăr am manifestat o activitate dușmănoasă față de URSS și de camarazii cu idei progresiste. Sublocotenentul de rezervă M. Rădulescu mi-a mărturisit că a refuzat să declare ceva.

Eram de-acum sigur că ei știu despre mine mult mai mult decât crezusem eu. Acest lucru avea să se confirme prin anul 1960, când era student în ultimul an la Facultatea de Agronomie și mă aflu la IAS Giurgiu. Într-una din zile am primit un telefon de la TVR prin care am fost anunțat că fusesem recomandat de la facultate să mi se ia un interviu despre practica în producție și că în câteva ore televiziunea va fi la Giurgiu. Așteptările mele au fost zadarnice. Peste câteva zile am aflat că echipa de la TVR, conform obiceiului, a fost mai întâi la partid să informeze despre reportajul ce voia să-l facă. Recomandarea facultății se dovedise neinspirată. Eu, fiu de preot chiabur, cu o comportare dubioasă în raiul comunist pe timpul prizonieratului, nu puteam fi dat drept exemplu.

După vreo doi ani, prin anul 1962, lucram tot la IAS Giurgiu, când, într-o zi, un căpitan de securitate și un civil care s-a prezentat drept maior au dorit să stea de vorbă cu mine. Mi-au spus că ei știu totul despre comportarea mea din lagăr și că au fost unii dintre ei care au trecut de partea rușilor. Mi-au indicat mai multe nume de prizonieri pe care îi știam că în lagăr au fost cei mai mari activiști. Îmi cereau să le spun ce știu eu despre comportarea lor din prizonierat și în special dacă știu ceva despre atitudinea lor după venirea în țară. Le-am spus că pentru nici un prizonier activitatea lor din lagăr nu a constituit un secret și că sunt sigur că despre vitejiile lor au povestit chiar ei, la venirea în țară. Că eu i-am urât atât atunci cât și acum și că după repatriere nu m-am întâlnit cu nici unul dintre ei și nici nu aș dori să mă întâlnesc.

În 1970, în urma absolvirii unor cursuri de specialitate în materie de irigații, am fost propus să plec în Franța pentru șase luni. Când totul era aranjat, chiar și pașaportul, am fost anunțat că nu voi mai pleca. Același lucru avea să se întâmple și în 1977, când am fost propus să plec, pentru un an, în SUA, ca și în 1981, când urma să plec într-o excursie de studii în Franța și Italia. Până la urmă am aflat de la un director din Ministerul Agriculturii că de fiecare dată am fost radiat de pe tabele de către organele de securitate.

Nu regret nimic din tot ceea ce am făcut. Mi-am urmat calea destinului, așa cum mi-a fost scris în cartea vieții.

După ani și ani, n-am putut niciodată să-mi explic de ce, când soarta îmi surăsese, au hotărât altcumva.

Am trecut prin clipe de răscruce când totul părea pierdut, ajungând aproape de limita rezistenței fizice și morale, dar de fiecare dată apărea ceva care să schimbe totul. Este adevărat că uneori destinul întinde câte o mână pentru cei aflați la strâmtoare, și tot el și-o trage înapoi.

Am avut câteva ocazii foarte favorabile prin care puteam scăpa de tot ceea ce mi s-a întâmplat. Aș fi putut să fug în țară, în învălmășeala

creată după 23 august 1944 pe frontul din Moldova, dar n-am făcut-o. Mi-am respectat jurământul de ofițer și astfel am ratat poate cea mai mare ocazie de a-mi schimba cursul vieții.

Aș fi putut ca, la îndemnul medicilor, pe 12 septembrie 1944, când eram grav bolnav, să rămân în spitalul de la Iași. Am spus NU, spre uimirea tuturor, chiar și a medicilor ruși. Nu concepeam să-mi las camarazii singuri în fața primejdiei, iar acest NU avea să anuleze singura mea șansă de a nu merge mai departe, spre infernul sovietic.

Până la urmă m-am convins că, orice am face noi, nu putem scăpa de ceea ce este inevitabil, de DESTIN. Nu putem fugi de noi înșine, ci facem ceea ce inevitabilul din noi ne impune, ne sfătuiește.

EPILOG

În luna octombrie 1990 am solicitat atât direct procurorului general al URSS, cât și ambasadei URSS din București copiile sentințelor de condamnare emise de Tribunalul militar Gorki, prin care am fost condamnat la 8 și 25 de ani. La solicitările mele am primit prin ambasada URSS din București, Hotărârea nr.7 N din 18 aprilie 1991 a Tribunalului militar al Districtului militar al Caucazului de Nord, din orașul Rostov pe Don. În Hotărâre se arată:

„ Tribunalul militar, compus din....., analizând protestul (cu titlul de control) al procurorului militar al Comisiei Speciale a districtului militar al Caucazului de Nord, cu privire la sentințele date împotriva lui Netejoru Gheorghe Ion, cetățean român....., ofițer activ al armatei române, luat prizonier pe 25 august 1944:

- *condamnat pe 27 ianuarie 1947 de Tribunalul militar al regiunii Gorki, conform art.193, p „V” al Codului Penal RSFSR, la 8 ani de lagăr de reeducare prin muncă pentru vinovăția de sabotaj și teroare în lagăr*

- *prin Hotărârea Tribunalului Militar din Rostov, pe 6 februarie 1951, Netejoru Gheorghe Ion, condamnat la 25 ani lagăr reeducare prin muncă pentru sabotaj, infracțiune prevăzută prin art. 58-14 al Codului Penal al RSFSR, în următoarele condiții:*

- *aflându-se în secția 9 a lagărului de prizonieri și profitând de starea de spirit negativă a contingentului de prizonieri, a intrat în legătură criminală cu Stolț R., ofițer român, Zarman, ofițer german, și Morawski, ofițer austriac, și au chemat întregul contingent de prizonieri de război la un sabotaj în masă prin neieșirea la lucru, începând cu ziua de 26 octombrie 1950.*

Pentru aceasta, Netejoru Gheorghe, pe 25 octombrie 1950, a înmănat o cerere provocatoare șefului de lagăr, în care prezenta cereri ultimative, iar până la satisfacerea lor refuza să iasă la lucru. Înainte de a înainta această cerere, el a citit-o în fața unui grup de

români deținuți și, împreună cu Stoltz, i-a îndemnat pe condamnați la sabotaj în masă, adică să nu iasă la lucru.

Împreună cu Stoltz, Zarman și Morawski, a scris o foaie cu chemare către toți deținuții lagărului, prin care cerea să se refuze ieșirea la lucru pe 26 octombrie 1950. Foaia volantă a fost difuzată în lagăr în limbile română, germană și maghiară. Ca urmare a activității militante provocatoare ale acestora, întregul contingent al lagărului, în număr de 1700 oameni, n-a ieșit la lucru începând cu 26 octombrie 1950”.

*

În protestul procurorului se propune anularea sentinței cu privire la Netejoru Gheorghe și închiderea dosarului din următoarele considerente:

„Din declarațiile lui Netejoru Gheorghe și ale altor deținuți, consemnate în procesul verbal, reiese că pricina hotărârii de a nu ieși la muncă a fost urmare a faptului că la transferul din lagărul de reeducare prin muncă din Karabas către lagărul 182, li s-a comunicat că vor fi repatriați, fiind considerați prizonieri de război și nu deținuți, iar în realitate au fost mutați într-o zonă în care se găseau deținuți criminali de război.

În afară de aceasta, Netejoru Gheorghe și Stoltz R., fiind ofițeri ai armatei române, pretindeau că pe ei, ca și pe ofițerii germani sau unguri, a-i obliga să execute munci fizice grele reprezintă o abatere de la înțelegerile și convențiile internaționale a administrației lagărului.”

În același protest al procurorului se mai concluzionează: „acțiunile considerate în sentință ca sabotaj al deținutului nu se confirmă, întrucât nu reprezintă încălcarea conștiinței a anumitor obligații, cu scopul special de a slăbi puterea guvernului și activitatea aparatului de stat, și ca atare nu există motive pentru a fi deferit răspunderii penale”.

Verificând materialele din dosarul penal și fiind de acord cu argumentele protestului, conducându-se după art. 377, 378 p.2 și 380 ale Codului Penal al RSFSR, se stabilește:

„Sentința Tribunalului militar din regiunea Rostov, de pe 6 februarie 1951, cu privire la Netejoru Gheorghe, se anulează, iar dosarul cu privire la învinuirea de infracțiune prevăzută prin art. 58-

14 din Codul Penal al RSFSR încetează, ca urmare a lipsei de acțiune a elementului infracțiunii."

După cum reiese din toate cele relatate în acest volum, și mai ales din Hotărârea prezentată mai sus :

- am fost privat de libertate aproape 10 ani, fiind luat prizonier după armistițiu, pe 12 septembrie 1944.

- am fost judecat și condamnat în mod abuziv, de două ori, după legi și hotărâri sovietice, deși eram cetățean român și nu am comis nici o infracțiune de drept comun.

- ca urmare a tratamentului inuman, de-a lungul celor 10 ani am suportat peste 300 de zile de carceră, aproape 4 luni de regim de celulă și am făcut 26 de zile greva foamei. Din aceste motive, am rămas pentru tot restul vieții suferind, fiind nevoit ca o mare parte din salariu să-l folosesc pentru diferite tratamente, operații și procurări de medicamente.

- în această perioadă nu am putut să-mi ajut părinții, care erau bătrâni și bolnavi.

- nu am putut să-mi întemeiez o familie.

- nu am putut urma cursurile unei facultăți, care mi-ar fi asigurat o altă situație materială decât cea din prezent.

- am fost repatriat ca un mare infractor.

- la sosirea în țară am fost anchetat timp de câteva luni, sub stare de arest, în închisorile Jilava și Văcărești.

După toate acestea, mi s-a recunoscut nevinovăția.

*

În vara anului 1991, am încercat să continui lupta începută în 1944 și întreruptă, oarecum, în 1954. Am întocmit un memoriu în care arătam tot ceea ce mi s-a întâmplat, și chemam în fața unui tribunal internațional URSS-ul, pentru a-mi acorda daune morale și materiale.

Din fericire pentru întreaga omenire, URSS-ul a dispărut ca stat, cu întregul său sistem, iar eu și camarazii mei de suferință i-am supraviețuit.

Aceasta a fost adevărata victorie a celor care au luptat pentru ea.

Sfârșit

Drumul suferinței

19 august 1944 - Începutul retragerii
25 august 1944 - Întâlnirea cu sovieticii
12 septembrie 1944 - Trecut peste Prut ca prizonier
12 - 15 septembrie 1944 - Lagărul Fălești (Basarabia)
16 - 30 septembrie 1944 - Lagărul Bălți (Basarabia)
octombrie 1944 - Închisoarea de tranzit Tula (Moscova)
octombrie 1944 - martie 1946 - Lagărul nr. 74 Mânăstârca (Gorki)
6 martie 1946 - Arestat în lagăr
9 martie - 9 decembrie 1946 - Lagărul Oranki (Gorki).
 La carceră, ca arestat.
decembrie 1946 - februarie 1947 - Închisoarea Gorki
28 ianuarie 1947 - Tribunalul Militar Gorki
 - judecat și condamnat la 8 ani
februarie - martie 1947 - Închisoarea de tranzit Kirov
martie 1947 - Închisoarea de tranzit Vorkuta
 (dincolo de Cercul Polar)
aprilie 1947 - Închisoarea de tranzit Sverdlovsk (în munții Urali)
aprilie 1947 - mai 1947 - Închisoarea de tranzit Karabas
 (regiunea Karaganda)
mai 1947 - august 1950 - Lagărul Dolinka (Karaganda)
 de deținuți politici sovietici
noiembrie - decembrie 1950 - Lagărul Sahti (Rostov)
 de prizonieri judecați pentru crime de război
decembrie 1950 - februarie 1951 - Închisoarea Novo Cerkask (Rostov)
6 februarie 1951 - Tribunalul Militar Rostov -
 judecat și condamnat la 25 de ani
martie 1951 - noiembrie 1952 - Lagărul Krasnoarmeisk
 (Stalingrad - Volgograd) de prizonieri judecați pentru
 crime de război
noiembrie 1952 - martie 1953 - Spitalul pentru prizonieri
 din Stalingrad- Volgograd
martie - aprilie 1953 - Lagărul Stalingrad - Volgograd de prizonieri
 judecați pentru crime de război
aprilie - septembrie 1953 - Lagărul Potma (Moscova) de repatriere
 pentru prizonierii condamnați
decembrie 1953 - februarie 1954 - Închisorile Jilava și Văcărești
 (București)

Sergentul Ion Netejoru,
bunicul autorului cărții,
participant la Războiul
pentru Independență
din 1877

Sublocotenentul în rezervă
Ion I. Netejoru, tatăl
autorului cărții, participant
la Războiul pentru
reîntregirea neamului
(1916 - 1919)

Sublocotenentul
Gheorghe
Netejoru,
autorului cărții

Paulica
și Gheorghe
Netejoru
în două
imagini
surprinse
înainte
și după
întoarcerea
din prizonierat

Spovedania unui învingător

Destinul fostului sublocotenent Gheorghe Netejoru este emblematic pentru generația celui de-al doilea război mondial. Acest ofițer poartă în spate drama armatei române cu tot ce a însemnat ea în timpul celui de-al doilea război mondial și după aceea: mii de prizonieri, duși cu forța în gulagul sovietic, epurări masive ale celor mai valoroase cadre militare, arestări, condamnări.

Luat prizonier de armatele sovietice "eliberatoare", imediat după 23 august 1944, sublocotenentul Gheorghe Netejoru a fost judecat și condamnat de două ori, după legi și hotărâri sovietice, la 8 și 25 de ani de închisoare, din care a făcut doar ... zece ani!!! Acest deceniu trăit - e un fel de a spune! - în lagărele sovietice este evocat la modul frust, sincer, dureros în cartea "Zece ani în lagărele sovietice", apărută sub egida Editurii Militare.

Cartea aceasta este un extraordinar document despre o epocă și un sistem - cel totalitar. Prin ea, Gheorghe Netejoru este - într-un fel și într-o anumită proporție -, urmașul lui Panait Istrati, scriitorul care, îmbrățișând utopia comunistă, a trăit deziluzia și spovedania învinsului. De data aceasta, spovedania este a unui învingător. Pentru că Gheorghe Netejoru - omul care a luptat împotriva unui Imperiu - a reușit să-i supraviețuiască. Uniunea Sovietică a dispărut ca stat. Aceasta este adevărata victorie a lui Gheorghe Netejoru și a miilor de Netejoru care au luptat împotriva totalitarismului întruchipat într-un stat - U.R.S.S.

Există în finalul acestei cărți un pasaj memorabil: întoarcerea acasă. Iată cum povestește autorul acest moment: *"Poarta era descuiată. Căinii, care erau foarte răi și nu lăsau pe nimeni să se*

apropie , au tăcut imediat ce am strigat la ei. Unul dintre ei a venit la mine și s-a gudurat. Am bătut în geam și la întrebarea "Cine este?" am răspuns: "Eu, deschideți!" S-a aprins lumina și mi-au deschis. Eram acasă..." După zece ani de calvar, o ușă se deschide și pentru Gheorghe Netejoru, omul care venea din lanțuri și din întuneric!...

Astăzi, în Giurgiu, într-o casă liniștită de pe strada Păcii (ce potrivire stranie!), veteranul de război - și prizonierul din Gulag - își trăiește destinul alături de soția sa - și dânsaun adevărat personaj de roman. Este uluitor totul în destinul acestei doamne. Viața ei pare făcută din așteptări. A așteptat patru ani să se sfârșească războiul și să-și revadă iubitul. Războiul s-a terminat, dar iubitul ei nu s-a întors. L-a mai așteptat zece ani! Acum, în casa de pe strada Păcii, doamna Paulica încă mai așteaptă. De data asta, așteaptă momentul revederii cu fiica sa, cu ginerele și nepoții, plecați de câțiva ani în Australia. Este, e adevărat, un alt fel de așteptare. Dar tot așteptare se cheamă și asta. Când i se face dor de copiii ei, doamna Paulica ia o casetă video, deschide televizorul... De undeva, de foarte departe, de la capătul lumii, fiica îi intră în casă, zâmbind, și-i spune că în ziua aceea, la masă, vor avea mâncare românească. Atunci i se face și mai mult dor, și inima de mamă începe să plângă în ascuns.

Dumitru Roman

CUPRINS

Partea I. PE DRUMUL VIEȚII.....	9
--	----------

Partea a II-a. ÎNCEPUTUL CALVARULUI

1. Se apropie furtuna.....	21
2. Primul gust amar.....	24
3. Schimbare de decor.....	26
4. Întâlnire nedorită.....	29
5. La răspântie de drumuri.....	31
6. Minciuni și numai minciuni.....	33
7. Speranțe spulberate.....	35
8. Ultima șansă.....	39

Partea a III-a. ÎN IMPERIUL RĂULUI

1. Coloana umbrelor.....	41
2. Lagărul morții.....	44
3. Călătorie în infern.....	46
4. Drumul groazei.....	53
5. În lagărul de la Mănăstârca.....	56
6. Carantina.....	60
7. Viața de lagăr.....	66
8. Nopti albe.....	71
9. Teroarea roșie.....	77
10. Divizii de voluntari.....	82
11. Scrisori din țară.....	84
12. În afara timpului.....	88
13. Prizonierii vechi și prizonierii noi.....	98
14. În lagărul Oranki.....	101

15. Gânduri de evadare.....	106
16. Sfârșitul războiului.....	113
17. Greve.....	117
18. Manifeste.....	121
19. Prima condamnare.....	124
20. Dincolo de Cercul Polar.....	130
21. În Asia.....	137
22. Pierdut în infern.....	141
23. În brigada de construcții.....	148
24. Lucrător în fabrică.....	153
25. Viscolul ucigaș.....	156
26. Din nou printre prizonieri.....	165
27. A doua condamnare.....	171
28. Printre așa-ziișii criminali de război.....	176
29. Ispășirea pedepsei.....	180
30. Bolnav grav - în spital.....	186
31. În Lagărul de repatriere.....	194
32. Ziua cea Mare.....	197
33. Lacrimi de bucurie.....	199

Partea a IV-a. DECEPȚII

1. Primire deosebită.....	201
2. Crăciun trist.....	204
3. Revederea.....	205
4. Suflete zbuciumate.....	209
5. Calea destinului.....	211

EPILOG.....	215
--------------------	------------

Printed in Romania

grupul drago print

fed print sa

O societate Butan Gas

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31, sector 5, București, ROMÂNIA

Telefon: 335.93.18; 335.97.47

Fax: 337.33.77

